

Áigi: Čakčamánu 23. - 26. b. 2003

Báiki: Kárášjogas

Áššelistu:

- Ášši 24/03 Vuodđudeapmi
- nammačuorvun, virgelobit, gohččojuvvon várreáirasat
- gohččuma ja áššelisttu dohkkeheapmi
- Ášši 25/03 Sámediggeráđi doaibmadieđáhus
- Ášši 26/03 Gažaldagat Sámediggeráđđái Sámedikki čoahkkínortnega § 11
vuodul
- Ášši 27/03 Sámedikki jagi 2004 čoahkkínplána
- Ášši 28/03 Sámediggeráđi čilgehus sámi girjerádjobálvalusaid birra
- Ášši 29/03 Ođđa áššiid dieđiheapmi
- Ášši 30/03 Kredihttakortta Sámediggeáirasiiidda
- Ášši 31/03 Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusat – jahkebuhtadus ja
bálká
- Ášši 32/03 Gulaskuddan. Minerálahkaevttohus
- Ášši 33/03 Guolástusaid dilli
- Ášši 34/03 Jagi 2005 stáhtabušeahtta
- Ášši 35/03 Sámedikki rolla, válđi ja ovddasvástádus - guorahallan
- Ášši 36/03 Ovttasbargošiehtadus Finnmárkku fylkkagieldda ja Sámedikki
gaskka
- Ášši 37/03 Márkan- ja njuovadandilli boazodoalus

Čoahkkináiggat

Áigi	Ášši	Siidu
23.09.03 dii. 09.00 – 12.00	24/03	3
	25/03	6
23.09.03 dii. 15.00 – 19.40	25/03 joatká	
	26/03	32
	27/03	42
	28/03 ovddideapmi	44
	29/03	51
	30/03 gessojuvvui	55
	31/03	56
24.09.03 dii. 09.00 – 16.30	EU - seminára	
25.09.03 dii. 08.30 – 12.10	32/03	58
	33/03	96
25.09.03 dii. 15.00 – 19.15	33/03 jienasteapmi	
	34/03	105
	35/03	193
26.09.03 dii. 08.30 – 12.00	36/03	203
	28/03 jieanasteapmi	
	37/03	220

Ášši 24/03**Vuodđudeapmi**

Ášši meannudeapmi álggahuvvui maŋŋebárgga čakčamánu 23. b 2003 dii. 09.00.

Áirasat

Čuovvovaš áirasat ledje vuodđudeamis

1. Olav M. Dikkanen	21. Svein Peter Pedersen
2. Magnhild Mathisen	22. Randi A. Skum
3. Berit Ranveig Nilssen	23. Margreta Páve Kristiansen
4. Steinar Pedersen	24. Per-Bjørn Lakselvnes
5. Janoš Trosten	25. Ann-Mari Thomassen
6. Jon Erland Balto	26. Berit Oskal Eira
7. Ragnhild Nystad	27. Ove Johnsen
8. Egil Olli	28. Áge Nordkild
9. Amund P. Anti <i>Terje Tretnes várreláhtu</i>	29. Roger Pedersen
10. Per A. Bæhr	30. Per Solli
11. Ole Henrik Magga	31. Sven-Roald Nystø
12. Isak Mathis O. Hætta	32. Stig Eriksen
13. Josef Vedhugnes	33. Anders Urheim
14. Olaf Eliassen	34. Sigfred Jåma <i>Jarle Jonassen várreláhtu</i>
15. Sverre Anderssen	35. Kjell Jøran Jåma
16. Per Edvind Varsi <i>Willy Olsen várreláhtu</i>	36. Sten Erling Jønsson
17. Jon Harald Skum	37. Birger Nymo
18. Tormod Bartholdsen	38. Johan Mikkel Sara
19. Geir Tommy Pedersen	39. Jørn Are Gaski
20. Bjørn Inge Mo <i>Willy Ørnebakke várreláhtu</i>	

Juolluvuvvon permišuvnnat

Konstitueremis:

Áirras nr. 9 Terje Tretnes oáččui permišuvnna miehtá dievasčoahkkima

Áirras nr. 16 Willy Olsen oáččui permišuvnna miehtá dievasčoahkkima

Áirras nr. 20 Willy Ørnebakk oáččui permišuvnna miehtá dievasčoahkkima

Áirras nr. 34 Jarle Jonassen oáččui permišuvnna miehtá dievasčoahkkima

Dasa lassin lei čuovvovaš áirras ožžon permišuvnna

Áirras nr. 18 Tormod Bartholdsen lei ožžon permišuvnna 25.09.03 dii. 15.00 rájes

Áirras nr. 3 Berit Ranveig Nilssen lei ožžon permišuvnna 26.09.03

Áirras nr. 24 Per-Bjørn Lakselvenes lei ožžon permišuvnna 25.09.03 rájes

Áirras nr. 33 Anders Urheim lei ožžon permišuvnna 26.09.03

Várrelahtut

Amund P. Anti lei čoahkkimis miehtá dievasčoahkkima áirasa nr. 9 Terje Tretnes ovddas

Per Edvind Varsi lei čoahkkimis miehtá dievasčoahkkima áirras nr. 16 Willy Olsen ovddas

Bjørn Inge Mo lei čoahkkimis miehtá dievasčoahkkima áirasa nr. 20 Willy Ørnebakk ovddas

Sigfred Jáma lei čoahkkimis miehtá dievasčoahkkima áirasa nr. 34 Jarle Jonassen ovddas

Mildri Pedersen lei dievasčoahkkimis 25.09.03 rájes áirasa nr. 24 Per-Bjørn Lakselvenes ovddas

I. Áššebáhpirat

- Čakčamánu 1. b. 2003 beaiváduvvon gohččun ja áššelistu

II. Evttohusat ja vejolaš mearkkašumit

Čoahkkinjođihangotti árvalus Sámediggái:

1. Čakčamánu 1. b. 2003 beaiváduvvon gohččun ja áššelistu dohkkehuvvo ja čuovvovaš lassiaššit dohkkehuvvojit:
Ášši 37/03 Márkan- ja njuovadandilli boazodoalus
2. Ášši 30/03 sihkkovuvvo eret áššelisttus

III. Jienasteapmi

39 áirasis ledje 38 čoahkis

Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

1. Čoahkkinjođihangotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV. Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V. Sáhavuorro- ja replihkkalistu

	Sáhavuorro	Replihkka
1.	Josef Vedhugnes, áššejođih.	

VI. Sámedikki mearrádus

Čakčamánu 01. b. 2003 gohččun ja áššelistu mearriduvvui oktan lassiaššiin 37/03 Márkan- ja njuovadandilli boazodoalus.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui čakčamánu 23. b. 2003 dii. 09.10.

Ášši 25/03

Sámediggeráđi doaibmadieđáhus

Ášši meannudeapmi álggahuvvui mánnodaga čakčamánu 23. b. 2003 dii. 09.10

I Áššebáhpirat

Sámediggeráđi doaibmadieđáhus áigodagas 18.02.03 - 15.09.03.

1 Doaibma

Sámediggeráđi doalai dán áigodagas 5 čoahkkima (dain ledje 2 telefunčoahkkima) ja meannudii 59 ášši.

Čujuhit čoahkkingirjiide R 2/03, R 3/03, R 4/03, R 5/03 og R 6/03 .

Nu go boahdá ovdan dieđáhusas ja mildosiin, de lea ráđđi maiddái oassálastán olu čoahkkimiin ja ovddastusain.

2 Áššesuorggit

2.1 Oahpahus ja oahppu

2.1.1 Sámi álbmoga joatkkaoahpahusa prinsihpat ja njuolggadusat

Sámediggi lea hábmen gulaskuddandokumeanta sámi álbmoga joatkkaoahpahusa prinsihpaid ja njuolggadusaid birra. Dokumeanta lea sáddejuvvon gulaskuddamii. Dievasčoahkkinn galgá meannudit ášši skábmamánu, go ášši ”Stáhta joatkkaskuvllaid boahhtevas gullevasvuolta” maid galgá meannuduvvot (evttohus departemeantta bargojoavkkus maid Harry Kvalvik jodiha). Gulaskuddandokumeanta gieđahallá barggu gažaldagaid, lahkoneami ja perspektiivvaid. Váldogažaldat guoskkaha sámi álbmoga joatkkaoahpahusa višuvnnaid ja váldoulbmiid, prinishpaid ja njuolggadusaid, rámmaeavttuid ja strategijaid.

2.1.2 Sámi oahpponeavvut – ovttasbargu riikkarájáid rastá

Njukčamánu 2003 lágidii Sámediggi ovttas Suoma Sámedikkiin ja Ruota sámeskuvlastivrrain oahpponeavvokonferánsa ”sámi oahpponeavvut davviriikkalaš resursan” Gironis. Konferánsas ledje 170 oasseváldi.

Oasseváldit ledje sámi oahpaheaddjit, čállit ja oahpponeavvobuvttadeaddjit Norggas, Ruotas ja Suomas. Konferánsa ulbmil lei oainnusindahkat ja čájehit oahpponeavvuid mat leat almmuhuvvon dain golmma riikkain. Nubbi ulbmil lei ovddidit sámi oahpponeavvuid geavaheami beroškeahhtá riikkarájáin. Seammás

háldit maid gulahallat riikarájaid rastá oahpaheddjiid, oahpponeavvobuvttadeddjiid ja sámii oahpahusásahusaid ovttasbarggu ektui.

Konferánssa oainnusindagai dárbbu sámii ja davviriiikkalaš buohtalastimii mii guoská oktasaš oahppoplánaide ja oahpponeavvuide. Sámi parlamentáralaš ráđđi čuovvohii ášši ja áigu čoahkkimis golgotmánu 30. – 31. b. dán jagi meannudit konferánssa bohtosiid sierra áššin. Ášši ovddiduvvo maiddái Suoma, Norgga ja Ruo ta sámediggepresideanttaid ja sámeministariid oktasaščoahkkimis skábmamánu 12. b. 2003.

Konferánssa konkrehta boadus sáhtá leat ahte dán jagi ohce eambbogat Sámi allaskuvlla oahpponeavvopedagogihka ohppui go ovdal.

2.1.3 Oahpponeavvut

Sámediggi lea meannudan oahpponeavvodoarjagiid ohcamiid. Dán áigodagas leat 59 oahpponeavvoproševtta álggahuvvon. Dasa gullet oahpponeavvut davvi-, oarjel- ja julevsámegillii, dábálaš, digitála ja earenoamážit heivehuvvon oahpponeavvut. Lassin juolluduvvojedje doarjagat deaddileapmái ja oddasit deaddileapmái.

2.1.4 Sámegeiel álgooahpahus

Sámegeiel álgooahpahus lea 7 jagi prošekta mii álggahuvvui 1999:s, ja mas lea váldoulbmil gávdnat lohkanmetodaid ja lohkanmetodihkaid mat buoremusat heivejit ohppiide geain lea sámegeiella vuosttašgiellan ja ožžot álgolohkanoahpaha sámegeiella. Proševttas oassálastet 8 skuvlla viđa suohkanis Finnmárkkus. Dat lea ovttasbargoprošekta gaskal Sámedikki ja Sámi allaskuvlla, Davvinorgga gelbbolašvuodaguovddáža, Sámi earenoamášpedagogalaš doarjalusa, Senter for leseforskning ja Finnmárkku fylkkamánni. Dál áigodagas leat doallan 2 bargoseminára álgooahpahusproševtta birra, gosa ledje bohtán logaldallit olggobealde. Nuppi seminára oktavuodas lágiduvvui maiddái oahppomátki Stavangerii ja Egersundii.

2.1.5 Earenoamášpedagogalaš bargu

Sámediggi oassálastii guovvamánus ovttasbargočoahkkimii Davvinorgga gelbbolašvuodaguovddážiin, Tambartun gelbbolašvuodaguovddážiin, Møller gelbbolašvuodaguovddážiin, Huseby gelbbolašvuodaguovddážiin, Davvi-Norgga bealjehis čalmmehemiid guovddážiin (Døvblindesenteret i Nord-Norge) ja Davvinorgga earenoamášpedagogalaš fierpmádagain. Ulbmil čoahkkimiin lei oktiordnet bargguid sámegeielat geavaheddjiid ektui geain leat oaidnin- ja gullanvátut. Šiehtadedje doallat guokte čoahkkima jahkái fásta. Bohte čoahkkinn galgá leat golgotmánus.

Sámediggi lea ovttas Sámi allaskuvllain ja Sámi earenoamášpedagogalaš doarjagiin/SEAD doallan diehtujuohkinčoahkkima Deanu, Porsánggu, Kárášjoga, Guovdageainnu ja Gáivuona bajásšaddansurggiiguin. Suohkanat ožžo diehtujuohkima bargguid birra mat dál leat jodus iešguđetge ášahusain ja besse jearahit ja buktit iežaset dárbbuid ovdan.

Sámedikki Earenoamášpedagogalaš lasseoahppoproševtta oassi III loahpahuvvui guovtte beaivasaš seminárain Álttás. Mihttomearri lei buktit ovdan juohke joavkku vásáhusaid, fágalaš árvoštallamiid ja čoahkkáigeassit jahkebeali bargguid. Proševttas ráhkaduvvo sierra árvoštallanraporta.

2.1.6 Mánáidgárddit

Sámi mánáidgárdekonferánssa lágiduvvui Romssas geassemánu 16.-17. b. ovttas Finnmarkku ja Romssa fylkkamánniiguin. Konferánssas ledje oktiibuot 105 oasseváldi. Konferánssa ulbmil lei ahte oasseváldit ožžot ođđa jurdagiid, movttiideami ja inspirašuvnna doaimmahit máhtuideaset. Konferánssas ledje logaldallamat ja bálddalas bargojuhkosat. Konferánssa attii oasseváldiide vejolašvuoda juogadit vásáhusaid, mii lea juoga maid buot oasseváldit deattuhit. Mánáid giela dutkan lea dehálaš. Logaldallan mánáid giellaovdáneami birra bijai mángasiid jurddašit mánáid giellaovdáneami birra ja mot áicat giela mánáidgárddis. Logaldallan videogeavaheami birra mánáidgárddis čájehii maid ahte muhtun mánáidgárddit atnet ođđa teknologija, ja eará mánáidgárddit besse fas oaidnit ahte lea vejolaš atnet ođđa teknologija mánáidgárddis.

Dálvet 2003:s ledje fierpmádatčoahkkimat Leavnnjas sámi mánáidgárddiid giellabargiid várás. Sámi mánáidgárddiid jođiheddjiide olggobealde hálldašanguovllu dollui čoahkkinn Romssas.

Sámediggi searvvai seminárii giellalávgun mánggakultuvrralaš mánáidgárddis/skuvllas, Čávkosis 03. - 04.06.03. Lágideaddjit ledje Gáivuona suohkan ja Romssa fylkkamánni. Sámediggi maiddái searvvai čuovvolanseminárii borgemánus.

Sámediggi lea fitnan Álttá ja Snoasa sámi mánáidgárddiin, ja doallan čoahkkima daid suohkaniid jođiheddjiiguin.

2.1.7 Ovttasbargu oahpahusásahusaiguin

Sámedikkis lei ovttasbargočoahkkinn Sámi allaskuvllain, Bodeajju allaskuvllain ja Davvi-Trøndelága allaskuvllain cuoŋománu 10. b. 2003 Romssas. Ulbmil čoahkkimiin lei ásahit ovttasbargofierpmádaga gaskal Sámi allaskuvlla ja eará ásašusaid mat fáallet oahpaheaddjeoahpu sámi sisdoaluin. Departemeanta oavvilda ahte Sámi allaskuvllas galgá leat našuvnnalaš ovddasvástádus sámi oahpaheaddjeohppui ja koordinerenovddasvástádus ásašusaid gaskkas guoskevaš fágaid/fágasurggiid hárrái, ja de maid ovddasvástádus doallat oktavuoda ja hukset fierpmádagaid ásašusaid gaskkas, vrd. St.diedáhusain nr. 34 (2001-2002). Sámedikkis ii leat formálalaš ovddasvástádus dán áššis.

2.1.8 Muđui

Norgga dutkanráđđi (Norges forskningsråd) galggai 2003 čavčča válljet ođđa lahtuid dutkanráđđi stivrenorgánaide. Sámediggi evttohii lahtuid Norgga dutkanráđđi ođđa ossodastivrraide (divisjonsstyre) áigodahkii čakčamánu 1. b. 2003 – borgemánu 31. b. 2007. Dutkanráđđi váldostivra lea dál nammadan ođđa ossodastivrraid, muhto ii váldán vuhtii Sámedikki evttohusaid. Sámediggeráđđi šalloša dan. (Ášši R 37/03).

2.2 Giella

2.2.1 Sámegiela hálldašanguovllu viiddideapmi

Čoahkkimis Kultur- ja girkodepartemeanttain 22.08.03 lei digaštallan sámegiela hálldašanguovllu viiddideami birra ja sámelága giellanjuolggadusaid árvoštallama birra (2.2.2). Ášši duogáš lea ahte guovvamánu dievasčoahkkimis bivddii Sámediggi Ráđdehusa ovddidit rievdadusa Stuoradiggái sámelága § 3-1 láhkarievdadusa, nu ahte Divttasvuona suohkan maid šaddá sámegiela hálldašanguovlun seamma

njuolggadusaid mielde go dat eará suohkanat mat leat definerejuvvon sámegeiela hálddašanguovlun (vrd. Áššiin 02/03 Sámegeiela hálddašanguovllu viiddideapmi). Mearrádus dahkkui Divttasvuona suohkanstivrra mearrádusa vuodul gos sávvet šaddat sámegeiela hálddašanguovlun. Seammás čujuhii Sámediggi dasa ahte leat eambo suohkanat mat leat ožžon jearaldaga šaddat sámegeiela hálddašanguovlun, ja diggi ávžžuhii ahte dát suohkanat maid servet sámegeiela hálddašanguovlui jus dát suohkanat mearridit dan. Dat guoská suohkaniidda Evenášši, Loabát, Skánit, Snoasa ja Dielddanuorri. Namuhuvvon suohkanat eai leat Sámedikki dieđuid mielde vel meannudan ášši.

Kulturdepartemeanta dieđihii ahte bargu hálddašanguovllu viiddideami evttohus Divttasvuona suohkana ektui lea álggahuvvon, ja ahte áigot ovddidit láhkarievadanárvalusa Stuoradiggái 2004:s. Sámediggeráđi vásáhusaid mielde sáhtta dakkár láhkarievadus rahpat vejolašvuoda Gonagasii Stáhtaráđis viiddidit hálddašanguovllu vel eanet. Dat mielddisbuktá ahte viiddideapmi ii gáibit láhkarievadusa. Sámediggeráđi doarju dakkár vejolaš álkkideami.

2.2.2 Sámelága giellanjuolggadusaid evalueren

Sámelága giellanjuolggadusat leat doaibman 1992 rájes. Danin bivddii Sámediggi dievasčoahkkimis guovvamánus dan jagi Kultur- ja gircodepartemeanta evalueret sámelága giellanjuolggadusaid. Diggi čujuhii ahte njuolggadusat fertejit heivehuvvot otnáš dillái ja riikkaidgaskasaš giellasoahtamušaide (vrd. Áššiin 02/03).

Čoahkkimis departemeanttain 22.08.03 bivddii Sámediggi ahte giellanjuolggadusaid ferte maiddá evalueret gustovaš lágaid ektui, e.e. :

Oahpahusláhka, Mánáidgárdeláhka, Girkoláhka, Sosiálabálvalusaid láhka, Buhcciidvuoigatvuoda láhka, Dearvvašvuodabargiid láhka, Báikenammaláhka ja riikkaidgaskasaš giellasoahtamušat.

Kulturdepartemeanta lei posiitiiva čađahit dakkár evaluerema, muhto áigemearit leat ain eahpečielgasat.

2.2.3 Sámediggeráđi čoahkkinn giellastivrrain

Sámediggeráđi ja giellastivra dolle oktasaščoahkkima Kárásjogas 20.08.03, gos e.e. digaštalle čuovvovaš áššiid:

Julevsámegeiela, rávisolbmuid sámegeiel oahpahusa, gielalaš ovttasbarggu riikarájaid rastá ja sátnebáŋkku dilli. Sámediggeráđi oaivvilda ahte sámegeielbarggu dili lea dárbu digaštallat Sámedikkis ja Sámi parlamentáralaš ráđis. Danin áigu ráđdi ovddidit sámegeiel barggu dieđáhusa Sámediggái 2003/2004 jahkemolsunáigge.

Sámi parlamentáralaš ráđi (SPR) stivra digaštalai gielalaš ovttasbarggu riikarájaid rastá Sámi giellalávdegotti jođiheddjiin 9.-10.09. 2004. SPR stivra rehkenastá ahte SPR váldá Sámi giellalávdegotti doaimma badjelasas formálalaččat SPR čoahkkimis njukčamánu 23.- 24.b 2004. Dalle oažžu Sámi giellalávdegoddi odđa njuolggadusaid iežas doibmii, ja ođastuvvon mandáhta mearridit áššiid mat gusket sámegeiela ovttasbargui riikarájaid rastá.

2.2.4 Elgá prošeakta

Sámedikki giellamovttiidanprošeakta Elgás lea dan áigodagas čuovvoluvvon guvttiin galledemiin Elgá bajásšaddanguovddážiis, 24. – 26.02.03. Daid beivviid čadahuvvui ”giellaiskan” mánáidgárdejoavkkus. Sámedikki giellamovttiidanprošeakta lea hui mávssolaš oarjelsámegiela ovdáneapmái.

2.3 Kultuvra ja ealáhus

2.3.1 Kultuvra ja valáštallan

Sámedikki čoahkkimis Kultur- ja girkodepartemeanttain 22.08.03 ovddiduvvojedje čuovvovaš áššit:

Sámi dáiddaguovddáš lea dál ovdeš Suodjalusstašuvnnas olggobealde Kárášjoga márkanbáikki. Sajádat dagaha ahte guovddáš lea váttis gávdnat ja danin eai fina nu olu guossit. Čujuhuvvui ahte Sámi Dáiddačehpiid searvi (SDS) lea ráhkadan hábmenprošeavtta sámi dáiddaservodaga ja dáiddaguovddáša huksemii Sápmi fáddápárki Kárášjogas. Čoahkkimis bivddii Sámediggi departemeantta veahkehit duohtandahkat prošeavtta.

Čoahkkimis čujuhuvvui ahte gaskkusteapmi lea dehálaš oassi Sámedikki dáiddapolitiikhas. Sámediggái lea dehálaš ahte sámi dáiddárat ožžot seamma eavttuid go iežá dáiddárat Norggas. Sámediggi bivddii departemeantta gávdnat čovdosa ja addit ekonomalaš doarjaga dasa.

Viidasseappot digaštallui mot galgat áimmahuššat Áilluhačča/Nils Aslak Valkeapää dáidagiid. Čujuhuvvui ahte lea álggahuvvon ovttasbargu gaskal Sámedikki, Romssa fylkkagieldda ja Omasvuona suohkana ásahandihte vuodđudusa. Sámediggi vuordá ahte stáhta searvá opmodaga ruhtadeapmái ja ahte vuodđudusa doaimma gažaldat čielggaduvvo departemeanttas. Sámediggi áigu árvoštallat ášši iežas evttohusas Sámedikki bušehttii 2004.

Sámediggi lea mángii ovdal digaštallan Kulturdepartemeanttain sámi dáiddáriid stipeandaortnega birra, danin go Sámediggi hálida váikkuhit ahte sámi dáiddárat movttiduvvojit hutkkálaš vuoigŋačallimii girjjálašvuoda, govvadáidaga ja dáiddaduoji ektui, lávlaga ja musihka, luodii, teáhtera, dánssa, filmma ja video ektui. Sámediggi bivddii danin ahte sámi dáiddáriid stipeandda earit lasihuvvojit.

Sámediggi oaidná dehálažžan ahte sámi valáštallan oažžu rámmaeavttuid vai sáhtta ovdánit ja nannejuvvot. Mángga fáttá gaskkas digaštallui maiddá sámi valáštallan Girko- ja kulturdepartemeanta stáhtaráđiin go son finai Sámedikkis guovvamánu dievasčoahkkima oktavuodas dán jagi. Sámi spábbačiekčanjoavkku namuheami lassin ovddideimmet čuovvovaš dárbbuid:

- Norgga Sámi valáštallanlihttu (SVL-N) ferte oažžut ekonomalaš vuodu vai sáhtta fállat dan bálvalusa mii lea dárbbalaš nannendihte ja ovddidandihte sámi valáštallama. SVL-N:s lea dárbu ásaht čállingotti.
- SVL lea áidna organisašuvdna mii organisere sámi valáštallamiid nugo heargegilvuodjin, njoarostallan ja čuoigan/viehkan njoarostallamiin. Daid valáštallamiid bisuheapmái ja ovdáneapmái dárbbasuvvojit lassi resurssat.
- Lea dárbbalaš hukset ja heivehit rusttegiid iešguđetge dárbbuide, nugo earenoamáš rusttega heargegilvuodjimii ja njoarostallamii ja maiddá sierra sámi našuvnnarusttega.
- Sámiid oassálastin Artic Winter Games:s buktá sierra vejolašvuodaid valáštallanlaš- ja kultuvrralaš lonohallamii sápmelaččaide ja eará emiálbmogiidda sirkumpolára guovlluin. Sámi valáštalliide ja

kultuvrahálddašeddiide lea AWG:s seamma mearkkašupmi go ovdamearkka dihte olympiagilvvuin lea našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš oktavuodas.

Sámi valástallanrusttegiid ja Arctic Winter Games birra ovttas eará áššiiguin digaštallojuvvojit lagabuid SVL-N čoahkkimis golgotmánu 14. beaivvi 2003. Sámediggeráđđi doalaha oktavuoda departemeanttain čielggadandihte sámi valástallangažaldagaid.

2.3.2 Olju ja gássa

Lofuohta – Barentsábi guovllu birrajagi petroleumadoaimma váikkuhusaid čielggadanbarggu oktavuodas dollui čoahkkin departemeantta bovdehusa mielde 21.08.03 Oslos OED politihkalaš jođihemiin sámiid beroštumiid birra oljo- ja gássadoaimma hárrái davvin.

Sámediggeráđđi čilgii ahte ii sáhte dohkkehit NIBR oassečielggadeami sámiid diliid birra. Dat lea dego čoahkkáigeassu dakkár dieđuin mat gávdnuojit juo ja danin ferte lasihit dárkileappo váikkuhusanaliissaid. Barentsábi ollislaččabut hálddašanplánaid barggu geažil 2004 rájes, lea áibbas dárbbaslaš dárkilis fágalaš čielggadeapmái. Čoahkkimis geažuhuvvui ahte lea dárbu čuovvolit dán barggu ja mii áigut Sámedikki bealis oheat doarjaga čađahandihte dárkileappo váikkuhusanaliissaid mat gusket sihke sámi servodahkii ja eará eamiálbmogiid boahttevaš petroleumadoaimma oktavuodas Ártktisas. Sámediggi áigu ovddidit dán gulaskuddancealkámušas OED:ii vástádussan čoahkkáigeassoraportii mii lea sáddejuvvon gulaskuddamii.

Davviguovlluid oljo- ja gássadoaimma barggu čuovusin, lea Sámediggi bovdejuvvon searvat Romssa ja Finnmárkku oljo- ja gássadoaimma Oktavuohtaforumii (Kontakforum) fásta miellahttun. Oktavuohtaforum galgá váikkuhit oktasaš politihkalaš ja ealáhuslaš fápmui ovddidandihte Davvi-Norgga beroštumiid boahttevaš petroleumadoaimma birra davit Norggaábis ja Barentsábis. Sámediggi lea miehtan oassálastimii ja sámedikki presideanta lea searvan oktavuohtaforumii. Boahtte čoahkkima dollet 6.-8.10.03 Girkonjárdgas ja Murmánskkas. Ruošša bealde dollet čoahkkima oazžundihte viiddis diehtujuohkima oljo/gássarájuid birra Ruošša nannánjuolggis ja Ruošša oainnu birra davviguovllu oljo-gássadoaimma ovdáneami ektui, ja digaštallat boahttevaš ovttasbargovejolašvuodaid. Sámediggeráđđi áigu maŋjel ovddidit oljo-gássaašši dievasčoahkkimii vuogas hámis.

2.4 Guovllulaš ovttasbargu

2.4.1 Ovttasbargošiehtadus Romssa fylkkagielddain

Sámedikki ovttasbargošiehtadus Romssa fylkkagielddain lea biddjon fápmui ja lea čađahuvvome. Ovttasbargošiehtadus Finnmárkku fylkkagielddain meannuduvvo dán dievasčoahkkimis. Lassin leat álggahan sullasaš šiehtadusaid digaštallama Nordlándda, Davvi-Trøndelága, Lulli-Trøndelága ja Hedmárkku fylkkagielddaiguin oarjelsámi guovlluid birra. Mihttomearrin lea oazžut oktasaš šiehtadusa gos dát fylkkagielddat gaskaneaset bálddalastet iežaset politihka oarjelsámi álbmoga ektui. Daid šiehtadallamiid áigeperspektiiva lea ovddidit ovttasbargošiehtadusevttohusa daidda fylkkagielddaide ja Sámediggái vuosttaš jahkebealis 2004:s. Go dát bargu lea dahkkon de áigu Sámediggeráđđi šiehtadallat ovttasbargošiehtadusa Norlándda fylkkagielddain reasta fylkka várás, namalassii Sáltooduodara rájes davás gitta Romssa rádjái.

2.4.2 Šiehtadus Romssain

Romssa fylkkagieldda ovttasbarggu čuovvoleapmi Sámedikki bealis lea dán áigodagas sisttisoallan oahpahusa, giela, kulturmuittuid, musea ja kultuvrra ja ealáhusa.

Mii guoská:

- Oahpahussii de lea Romssa fylkkagielda ovttasbargošiehtadusa artihkal 5 goalmát bihtá vuodul, ohcan doarjaga Sámedikkis 4-jagi prošehtii ”Sámi kulturoahpahus Romssa joatkkaskuvllain” (Samisk kulturkunnskap på de videregående skolene i Troms)
- Kulturmuittuide ja museaide de leat mánga konkrehta doaimma álggahuvvon buoridandihte ovttasbarggu earenoamážit áššemeannudeddjiid gaskkas. Mii leat čálalaččat dieđihan Birasgáhttentdepartementii ahte fylkkasátnejođiheaddji Rindestu ja sámedikki presideanta hálideaba deaivvadit stáhtaráđiin ja mitalit maid šiehtadus sisttisoallá ja digaštallat mot sáhtta čuovvolit artihkal 6 Kulturmuittohálddašeami. Čoahkkinn ii leat vel čađahuvvon.
- Kultuvrii ja ealáhussii de leat digaštallan e.e. fágaoahpahusa duojis, ovttasbarggu suohkaniiguin, kultuvrralaš skuvlaseahka, dáiddaguovddáza, Lassi-goađi, Ája, Várdoáikki ja Sáččá sámi viesu birra.

Sámedikki presideanta deaivvadii Romssa fylkkasátnejođiheaddjiin 02.09.03 gos ságastalaiga Ája sámi guovddáza oassehuksema ruhtadeami birra ja Sáččá sámi viesu dili birra. Lassin dieđihuvvui Finnmárkkku ja Romssa fylkkagielddaid plánaid birra ásahit kantuvrra Brusseli. Sii ovddidedje jearaldaga ahte lea go Sámedikkis beroštupmi searvat dássásaš oasálašžan. Sámi parlamentáralaš ráđđi meannuda ášši oktasaškantuvrra searvamii Brusselis.

2.5 Biras- ja kulturmuittogáhtten

2.5.1 Museat

Sámediggi lea álggahan barggu goallostit sámi museaid oktii stuorát ossodagaide oktasaš doaimbustivrrain, ekonomijahálddašeamiin ja bargoaddiovdasvástádusain. Báikkálaš museat galget leat doppe gos leat dál, muhto doppe galgá viiddidit doaimmaid. Stuorát oktasaš ossodagaid ásahanproseassat leat eaktodáhtolaš barggu vuodul ja ovttasbarggu vuodul gaskal museaid eaiggáid (suohkanat/vuodđudusat). Museat ja museaid eaiggádat leat positiivvalaččat dan bargui. Vuosttažettiin lea mihttomearrin šiehtadit čearddalaš nannema ulbmila ja ovddasvástádusoktavuođa ektui. Finnmárkkus leat ollen guhkimusat dainna proseassain gos leat gávnnaheame čovdosiid nu ahte galgá leat okta ossodat oarjin (Sámiid Vuorká-Dávvirat, Guovdageainnu gilišilju, Jáhkovuona mearrasámi musea ja Porsáŋggu musea), ja okta ossodat nuortan (Várjjat Sámi Musea, Deanu Musea, Nuortalaš musea ja Saviomusea). Oarjelsámi guovllus leat álggahan ságastallama Saemien Sijte:in rievdadit otná museasearvvi organisašuvnna vuodđudussan. Dat lea Sámedikki mearrádusa čuovvoleapmi áššis 32/02 Sámedikki oarjelsámiguovllu politihka birra.

Sámi museaid čearddalaš nannenbarggu duogáš lea Stuoradiggedieđáhus nr. 22 (1999-2000) *Kjelder til kunnskap og oppleving*, gos boahá čielga ulmil ovdan ásahit unnit čearddalaš nannejuvvon museaossodagaid. Ulmil lea nannet guovlluid loktendihte fágalaš kvalitehta. Čearddalaš nannen lea gaskaoapmin ovddidit buoret ja nannoseappo museaid, mat maid galget searvat iešguđelágan museafierpmádaigain miehtá riikka. Sámediggi ráhkadahtti 2000:s sierra čielggadeami Audhild Schanche bokte Sámi Instituhtas sámi museaid boahhtevaš organiserema ja stivrenvuogi birra. Čielggadeapmi lei viiddes gulaskuddamis earret eará buot sámi

museain. Maŋŋel go Sámediggi válddii badjelasas sámi museaid stáhtalaš stivrenovddasvástádusa 2002:s mearridii Porsáŋgu gieldda ahte Porsáŋgu musea berre leat oassin sámi museain. Sámediggi bivddii Kultur- ja girkodepartemeantta sirdit dárbbaslaš ruđaid vai dát sáhtta duohtandahkkot 2004 rájes. Máttá-Várjjat gielddas leat dál digaštallame ahte galgá go olles Máttá-Várjjaga musea maid ohat beassat oassin sámi museaide, ášši gieđahallojuvvo gielddastivrras golggotmánus. Ortnet čájeha ahte Sámediggi nácke váldit suohkaniid mielde, ja ahte suohkanat ieža oidnet dárbbu doallat aktiivvalaš oktavuoda Sámedikkiin go lea sáhka kulturhistorijá suodjalusaid, duodaštusaid, dutkamiid ja gaskkustemiid birra.

Sámediggeráđdi ovddida sierra dieđáhusa sámi museaid birra 2004 nuppi jahkebeali mielde.

2.5.2 Nuortasámi musea

Dál leat bargame ásaht sierra stivrra Nuortasámi museai. Dát stivra galgá leat gaskaboddosaš čoavddus gitta odđa organisašuvdnahápmi Nuorta-Finnmárkku sámi museaid várás lea gárvvis. Leat válljen nuortasámi museai viessosaji davábealde Njávánjoga Neidenelven Camping guoras 500 mehtera Njávánjoga šalddis eret. Viessosadji válljejuvvui maŋŋel go Statsbygg čielggadii buot vejolašvuodaid ja gávnnašii ahte ii oktage lean heivvolaš. Sivát dasa ledje heittot eatnamat, váttisvuodát luottas eretvuodjimiin, Nuortalašmárkana ráfáiduhttin ja luodda-, čáhce- ja durdečáhcemávssut. Leat čađahan arkitektagiilvu nuortasámi museavistti váste. Statsbygg lea dál šiehtadallame evttohusaid čađaheami birra gilvuu vuotiin ja daiguin golbma bajimus proševttaiguin. Sámediggi ja Lulli-Várjjat suohkan leat nuortasámi museavistti oktavuodálávdegottis ovttas Kultur- ja girkodepartemeanttain ja Statsbyggain. Čakčamánu 17.b. 2003 lei diehtajuohkin- ja digaštallančoahkkin Njávánjoga nuortalaččaiguin Nuortasámi musea stivrra nammadeami, huksenplánaid/arkitektagiilvu, viessosaji válljema ja Nuortalašsiidda (Skoltebyen) dikšuma birra. Sámediggeráđdi vuordá ahte juolluduvvojit ruđat 2004 Stáhtabušehtas bisuhit vistti ovdáneami vai gárvánivččii 2005:s.

2.5.3 Suodjalusa báhčín- ja hárhjehallanguovlu

Várrepreseidanta Ragnhild L. Nystad ja sámediggeáirras Magnhild Mathisen doalaiga čoahkkima Suodjalusdepartemeantta stáhtačállin Gunnar Heløe:in 16.07.03 gos válde bajás suodjalusa báhčín-ja hárhjehallanguovllu Hálkaváris ja Meavkkis, ja NATO odđa kommandostruktuorra váikkuhusa hárhjehallama oktavuodas sámi guovlluin. Geavahanšiehtadusa šiehtadallan boazodoaluin lea veahá maŋŋonan dárkileappo čielggadeami sávaldaga geažil. Hálkaváriguovllu máŋggageavahanplána bargu lea álggahuvvon gos galget dárkilit registreret kulturmuittuid. Forsvarsbygg ja Sámediggi leat ságastallame dan ášši birra. Meavkki áššis leat šiehtadallamat boazodoaluin veahá maŋŋonan, čoavddussárggastus galggašii gárvvis 15.09.03. Odđa kommandostruktuorra NATO:s váldosuiin Játtás ii njulgestaga lasit hárhjehallandoaimma, muhto suodjalus áiggušii eanet ja stuorat hárhjehallamiid Romssas ja Finnmarkkus. Stáhtačállii dáhkidi Sámediggái ahte mearramissiilaid báhčaleapmi Hálkaváris lea heaittihuvvon.

2.5.4 Kulturbirrasa hálddašanplána

Sámediggi lea ráhkadan hálddašanplánaevttohusa Ceavccageadggi kulturmuittoguvlui Unjárgga gielddas. Plána lea sáddejuvvon viiddes gulaskuddamii ovdal go meannuduvvo ráđis. Hálddašanplána galgá leat konkrehta geavahanreaidun ráfáidahtinnjuolggadusaid ektui. Hálddašanplána evttohus sisttisdoallá danin njuolggadusaid sihke dikšumii ja konkrehta doaimmaid gaskkusteapmái ja heiveheapmái. Sámediggi mearridii hálddašanplána Nuortalašsiidda kulturbirrasii maŋŋel go lei gulaskuddamis 2002/2003 dálvvi. Hástalus lea

sihkkarastit ekonomalaš vuodu ráfáiduhhton kulturbirrasa dorvvolaš hálddašeapmái, eastadandihte kulturbirrasa ja kulturmuittuid gollama, vahágahttima ja billisteami, nu go ovdamearkkadihte lei Ceavccageadggis 2003 geasi.

2.6 Vuoigatvuodát

2.6.1 Finnmárkkuláhka

Sámedikki presideanta lea sádden reivve Stáhtaráđđái Dørumii njukčamánu 5. beaivvi, gos buvttii ovdan Sámedikki gáibádusaid Finnmárkkuláhkaevttohusa ektui. Stáhtaráđđi Dørum vástidii reivvi, ja čujuhii ahte su mielas lea dehálaš oazžut čielga vástádusaid Sámedikki bealis daid váttis gažaldagide mat čuožžilit dán láhkaevttohusa oktavuodas. Stáhtaráđđi lei ilus go Sámediggi buvtti oainnuidis reivves, ja son deattuhii ahte eamiálbmotvuoigatvuodát leat hui olu deattuhuvvon láchkabarggus. Reivvestis dadjá Dørum maid ahte son háliida sierra čoahkkima Sámedikki presideanttain ja fylkkasátnejođiheddjiin ovdal go ášši ovddiduvvo stáhtaráđi čoahkkimis. Dørum lohpidii oktavuoda váldit Sámedikkiin dán čoahkkima oktavuodas.

Stáhtaráđđi Dørum ii gohččon sámedikki presideantta ja fylkkasátnejođiheaddji čoahkkimii nu mot lei lohpidan, ja ráđdehus almmuhii Finnmárkkuláhkaevttohusa cuoŋománu 4. beaivvi 2003.

Sámediggi doalai diehtujuohkinčoahkkimiid sihke Finnmárkku riddoguovlluin ja siseatnamis, gos sihke Sámedikkepolitihkkárat ja Sámedikki bargit muiteledje olbmuide Finnmárkkulága birra, ja mot min oainnu mielde dát láhkaevttohus sáhtta váikkuhit sámiiid ja finnmárkolaččaid beroštumiide. Álbmotčoahkkimiin ledje buorit digáštallamat, ja Sámediggi oaččui mávssolaš oainnuid olbmuiin geat bohte čoahkkimiidda. Earret eará vásiheimmet man dehálaš lea juohkit dieđuid vuoigatvuodaáššiid birra, go dát leat áššit main eanaš olbmot beroštit. Eará dovddiidus lei ahte ovdeš vuostálasvuodát rittu ja siseatnama gaskkas, sápmelašvuoda ja dárrolašvuoda gaskkas ja boazodoalu ja eanadoalu gaskkas, leat geahppánan Finnmárkkus. Finnmárkkus orru vuoitimin dat oaidnu ahte fertet ovttas bargat guovddáseiseválddiid ektui.

Sámediggi giedahalai Finnmárkkuláhkaevttohusa miessemánu dievasčoahkkimis 2003, geahča ášši 21/03. Measta ovttajienalaš Sámediggi celkkii ahte Ráđdehusa láhkaevttohus ii sáhte dohkkehuvvot nu mot dat lea evttohuuvon, ja ahte gáibiduvvojit hui stuora rievdadusat ovdal láhkaevttohus sáhtta dohkkehuvvot.

Sámediggi searvvai Stuoradikki Justislávdegotti gulaskuddamiidda geassemánu 16. beaivve, gosa maiddái Finnmárkku Fylkkadiggi searvvai. Sihke Fylkkadiggi ja Sámediggi deattuheigga ahte Sámediggi ferte oazžut eanet váikkuhanvejolašvuoda. Goappešat dikkit leigga ovttaoavilis ahte maiddái mearraguolástusa ja mearrariggodaigaid muđui ferte diktit Finnmárkolaččaid hálddašit.

Stuoradikki Justislávdegoddi lea reivvestis mii lea beaiváduvvon 19. beaivve geassemánus, bivdán Justisdepartemeantta guorahallat Finnmárkkulága álbmotriektebeliid. Justislávdegottis lea maid gažadan láhkaevttohusas eará beliid, ja bivdán ráđdehusa vástidit. Earret eará de jearrá Justislávdegoddi lea go dárbbaslaš álbmotrievtti vuodul ahte Sámediggi dohkkeha láhkaevttohusa. Lávdegoddi jearrá maid makkár proseassa Stuoradikkis ferte leat ovddasgavlui Sámedikki ektui, ILO artihkal 6 vuodul.

Justislávdegoddi lea boahhtimen Finnmárkui golgogtmánu 7.-10. beivviid. Lávdegotti mátkeprográmma ii leat vel duodaštuvvon, muhto mii diehtit ahte sii áigot fitnat Sámedikkis mátkki oktavuodas.

Sámedikki presideanta lea sádden reivve Sámedikki joavkojođiheddjiide 20.08.03 gos diehtujuohká Finnmarkkuláhkabarggu birra. Čujuhit dán reivvi.

2.7 Dásseárvu

Sámediggeráđđi áigu bidjat ovdan boahhte dásseárvopolitihkalaš čilgehusa 2004:s danne go Sámedikki jagi 2004 dásseárvobálkkašupmi geigejuvvo dalle.

2.7.1 Dásseárvodutkan

Sámediggi lea mielde guovtti dásseárvodutkanprošeavttas. Nubbi lea Árktalaš Ráđi prošeakta "*Women's Participation in Decision-making Processes in Arctic Fisheries Management*". Prošeavtta mihttomearri lea duodaštit nissoniid ja eamiálbmogiid dálá oassálastima ja váikkuhanvejolašvuodaid maritimma resurssaid hálddašeamis ja mearridanorgánain. Sámedikki oassálastin prošeavttas lea iskat man muddui ja mo eamiálbmogiid beroštusat áimmahuššojuvvojit guolástusaid riikkaidgaskasaš hálddašeamis, ja erenoamážit muddenráđis. Viidáseappot galgá iskkadeapmi mitalit man muddui ja mo sámi nissoniid beroštusat áimmahuššojuvvojit guolástusoktavuodas. Guorahallan sáhtta seammás leat oassin árvvoštallamis Sámedikki oassálastima muddenráđis.

Nubbi dutkanprošeakta lea "*Sametinget som likestillingspolitisk arena*", maid Norut NIBR Finnmark_čadaha ovttá jagi badjel. Sámediggi lea bovdejuvvon ásahtit referensajoavkku. Prošeakta galgá geahččat Sámedikki politihkkahábmema ja mearrádusbuvtadeaddji orgánan dásseárvvu oktavuodas nissoniid ja albmáid gaskkas sámi servodagas ja makkár eavttut galget biddjot vai Sámedikki sierranas mearrádušat galget speadjalastit goappašiid sohkaelliid. Golbma vuogi geavahuvvojit prošeavttas; dokumeantaanaliisa, rabas dárkun ovttá dievasčoahkkimis ja áirasiid jearahallan. Sámedikki čalmmustuhttim oktavuodas biddjo deaddu dievasčoahkkimii ja mo politihkalaš doaimma čatnasa dasa.

2.7.2 Ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš dásseárvobargu

Sámi parlamentáralaš ráđi (SPR) dásseárvokonferánssa resolušuvdna 5.-6.05.0 Gironis árvalii čuovvovaš ángiruššansurggiid boahhteáigái:

1. Dievddut galget ovttaiduhttot dásseárvopolitihkkii
2. Politihkkariidda oahpahit dásseárvvu birra
3. Ovddidit dásseárvoprográmma
4. SPR sadji nissonolbmuid saji lasiheames sámedikkiin
5. SPR ferte gáibidit ahte sámedikkii galget geahčadit maid iešguđet sámediggi sáhtta dahkat ovddideamis nissoniid saji
6. Ferte ásahtit sámi dásseárvovuovddáža.

Muhtun dánin čuoggáin leat mielde SPR EU-ruđaid ohcamis 15-mánnosaš prošeaktii "Sohkabealli ja demokratiija Sámis". Prošeavtta rámma lea 2.3 milj ru, ja Sámedikki oassi lea 234 284 NOK. Jus prošeakta oazžu doarjaga EU:s, de dat váldo mielde jagi 2004 bušettii. Prošeavtta doaimbajuid ulbmiljoavkkut leat politihkkarat ja sámi organisašuvnnat, ja das lea mielde fierpmáduhuksen, oahpaheapmi/skuvlen ja diehtujuohkin. SPR áigu čuovvolit resolušuvnna ja konferánssa sierra áššin čoahkkimis 30.- 31.10.03.

Čoahkkimis sámi nissonorganisašuvnnaiguin 1.09.03 ságaškušaimet oktasaš áššiid, ovttasbarggu ja boahhtevaš hástalusaid. Earret eará ságaškušaimet dáid áššiid: Gulaskuddan oktasaš giehtaguššanapparáhta birra našuvnnalaš dásis vealaheami oktavuodas sohkaheami ja čearddalašvuoda geažil, nissonorganisašuvnnaid vejolašvuodat váikkuhit gelbbolašvuodaineaset Sámedikki dásseárvobarggu, ja vuogit mo formaliseret sámi nissonorganisašuvnnaid ja Sámedikki ovttasbarggu. Čoahkkin lei hui buorre ja ráđđi áigu bargat viidáseappot Sámi Nissonforuma evttohusaiguin. Oktasaš našuvnnalaš giehtaguššanapparáhta lei maid fáddán čoahkkimis Senter mot etnisk diskriminering:in (guovddáš čearddalaš vealaheami vuostá) Kárášjogas 3.09.03 (geahča čuoggá 2.10.2).

2.8 Riikkaidgaskasaš bargu

2.8.1 Sámedikki goalmát ILO raporta

Sámedikkeráđđi sáddi 31.08.03 Sámedikki goalmát raportta International Labour Organization:ii (ILO) ILO konvenšuvnna nummár 169 birra. Sámedikki dievasčoahkkin lea áššis 32/94 addán fápmudusa Sámedikkeráđđái sihke ráhkadahttit ja sáddet Sámedikki raporttaid ILO:ii. Sámedikkis lea maid šiehtadus Norggá ráđđehusain, man vuodul Sámedikkis lea vejolašvuolta sáddet sierra raportta ILO:ii. Sáddenáigemearri lei čakčamánu 1. beavvi 2003. Rapportta váldoášši lea Finnmárkkuláhkaevttohus ja minerálaáššit Finnmárkkus. Norggá ráđdehus lea maid čállán raportta ILO:ii.

Sámi parlamentáralaš ráđi Norgga sáttagoddi ii giedahallan ášši, vaikko ášši lei biddjon sáttagotti ovdii, earet eará dan sivas go sii eai oaivvildan ahte SPR-N lea rievttis orgána dán áššái. Sámediggeráđđi giedahalai raportta telefunčoahkkimis 31.08.03, ja mearridii ahte ráđđi sádde raportta, muhto ahte Sámedikki unnitlogus galga leat vejolašvuolta sáddet iežaset mearkašumiid ILO:ii dievasčoahkkima oktavuodas 22.-26.09.03. Dát mearkašumit sáddejuvvojit ILO:ii lassidiehtun.

Vuordimis giedahallá ILO Ekspeartalávdegoddi raporttaid golggotmánus 2003. Boahhte raporta sáddejuvvo Sámedikki bealis jagi 2007.

Sámedikki raporta lea jorgaluvvon dárogillii ja čuovvu mielddusin Sámediggeráđi doaimmedieđáhussii.

2.8.2 Studiemátki New Zealand:ii

Sámediggeráđđi mearridii njukčamánu 2003 sáddet sáttagotti Ođđa Zealándii (Aotearoa māori gillii) oahppandihte eanet Māoriálbmoga ja Ođđa Zealánda eiseváldiid ovttasbarggu birra. Māori álbmot lea eamiálbmot, ja sii leat unnitlogus Ođđa Zealánddas. Vuoigatvuoda áššiin leat māorit joavdan oalle guhkás, ja sin árbevirolaš vuoigatvuodat leat dohkkehuvvon eiseváldiid bealis, dát guoská earenoamážit eanan- ja guolástusvuoigatvuodaide. Sámedikki sáttagottis lei Sámediggeráđi lahttu, Bargiidbellodaga sámedikkeáirras ja NSR eanetlohkojoavkku áirras. Sámedikki hálddahusa bealis leigga ráđdeaddiguovttos fárus.

Hálddáhus lea ráhkadan čilgehusa (raportta) mátkkis. Dat lea ovdal sáddejuvvon Sámedikki áirasiidda.

2.8.3 Veahkki eamiálbmogiidda

Sámedikki presideanta lea doallan čoahkkima ovddidanministariin Hilde Frafjord Johnson 4.09.03. Čoahkkima fáddán lei veahkki eamiálbmogiidda ja eamiálbmotoaidnu ráfijoavkkus Fredskorpset. Das

deattuhuvvui ahte Sámediggi ii hálit gilvalit árijalaš belliiguin konkrehta veahkkeprošeavttaid alde, muhto ahte Sámediggi háliida bajimuš ja prinsihpalaš lahkoneami fáddái ja oaidná ovttasbarggu Olgoriikkadepartemeanttain deatalažžan eamiálbmotáššiin.

Dovddahuvvui čielga dáhttu Olgoriikkadepartemeantta bealis gulahallat Sámedikkiin ja ávkašuvvat min gelbbolašvuodain dakkár áššiin, mat gusket veahkkái eamiálbmogiidda.

2.9 Dearvvašvuoda- ja sosiálaáššit

Sámedikki várrepreseanta doalai čakčamánu 8. beavvi čoahkkima Finnmarkku Dearvvašvuodain. Čoahkkima váldofáddán lei Sieiddájoga Mánáidpsykiátralaš Divššohaga heaittihanevttohus ja plánejuvvon nuoraidpsykiátralaš diksoovttadaga sirdin Kárášjogas Áltái. Finnmarkku Dearvvašvuoda stivra mearridii čakčamánu 9. b. Ásahit nuoraidpsykiátralaš ovttadaga Kárášjohkii. Sieiddájoga ektui lea mearrádus eahpečielggas, nu go mii áddet dan. Sámediggi áigu čuovvolit ášši. Sámediggi ja Finnmarkku Dearvvašvuodta leat šiehtadan doallat jeavddalaš čoahkkimiid.

2.10 Eará

2.10.1 Diehtujuohkin

Sámedikki ja Gielda- ja guovludpartemeantta dán jagi oktasaš diehtujuohkinprošeakta lea bures doaimmas. Prošeavtta mihttomearri lea váidudit negatiivva miellaguottuid sápmelaččaid ja sámeáššiid vuostá. Mii maid navdit dán eanedit sisačáliheami sámi jienastuslohkui. Ulbmiljoavkun leat nuorat ja nissonolbmot, geat orrot daid Finnmarkku, Romssa ja davimus Nordlándda gielldain, gos sámegeilla ja sámi kultuvra lea rašis dilis. Váldocekámuš lea ahte sámi servodat lea rabas, searvadeaddji ja mánggabealat. Sámi kultuvra lea boahpteáiggeguvllot ja odđaaigásaš, ja lea ovdáneamen ja ođasmahttojuvvomin. Sohabeallái, ahkejoavkkuide ja čearddalaš jovkkuide guoskevaš dásseárvu deattuhuvvo. Mánggakultuvrralaš servodaga ovddut aiddostahttojuvvot. Prošeakta galgá váikkuhit doahpaga ”sámi identitehta” viiddibu ja mánggabealáleabbo áddejumi ja dagahit olbmuid olggobealde Sis-Finnmarkku defineret iežaset oassin sámi servodagas go čálihit iežaset sámi jienastuslohkui. Deatalaš doaimbidjun lea ráhkadit gihppaga oktan mildosiin, mii čalmmustuhtá dásseárvvu. Mii leat maid almmuhan prošeaktaruđaid ja journalistastipeandda, man ulbmil lea ovddidit dásseárvvu. Prošeakta lea ráddjejuvvon 2003:ii.

2.10.2 Čearddalaš vealaheapmi

Sámediggi lea deaivvadan SMED (guovddáš čearddalaš vealaheami vuostá) beaivválaš jodiheaddjiin Guro Fjellangeriin 3.09.03. SMED čilgii barggus birra ja mis lei buorre dialoga boahttevaš oktavuoda birra.

SMED addá riekteveahki olbmuid, geat vásihit vealaheami oskudovddastusa, liikeivni ja našuvnnalaš/čearddalaš ruohtasiid geažil. Sii maid duodaštut man lágan ja man ollu vealaheapmi lea Norggas ja eastadeami várás evttohit doaimbijuid, mat unnidit dákkár vealaheami. Sii háliidit lagaš ja goabbatbeallásaš ovttasbarggu Sámedikkiin ja sáhttet leat deatalaš gelbbolašvuodagáldun struktuvrralaš vealaheami almmustahttima oktavuodas.

SMED háliida dovddusmahttit guovddáža sámi álbmogii ja lea ráhkadan diehtogihppagiid davvisámegilli (mielddus).

2.10.3 Nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi

Sámediggeráđđi lea čoahkkimis 08.04.03 áššis R 27/03 nammadan lahtu Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegodđái. Nammadeapmi dahkko juohke nuppi jagi ja lávdegotti bargoortnega lea Sámedikki dievasčoahkkin mearridan áššis 10/03. Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegotti bistevaš gulahallanolmmoš Sámediggeráđi bealis lea Randi A. Skum.

2.10.4 OG 2014 Romsii

Miessemánu 12. b. dán jagi evttohuvvui ahte Romsa galgá ohat beassat Olympia Gilvvohallamiid guossoheaddjigávopogin 2014. Árvalusas lea sápmelaččaid rolla definerejuvvon oassin guossoheamis. Sámedikki presideanta lei okta dain, gii doarjui evttohusa. OG-ohcanbargu dahkko ráđis, stivrenjoavkkus ja čállingottis. Romssa suohkanstivra lea nammadan sámedikki presideantta ráđđái ja Lene Hansen, Gáivuona suohkanis, sámi ovddasteaddjin stivrenjovkui. Dál geahččaluvvo oččodit čállingodđái olbmo, geas lea erenoamáš gelbbolašvuolta sámiide guoskevaš áššiin.

Sámediggeráđi mielas lea buorre go OG-evttohusas álggu rájes jo šaddet sápmelaččat ja eamiálbmogat fárrui. Geavtlaš čadaheapmi šaddá stuorra hástalussan. Nuppi dáfus leat mánga vejolašvuoda oazžut eamiálbmotvaláštallama mielde plánaide. Dán oktavuodas lea Sámediggeráđđái erenoamáš miellagiddevaš ahte áigumuš lea bovdet Arctic Winter Games Romsii ovdal OG 2014 (geahča čuoggá 2.3.1), ja oaidná lunddolažžan ságaškuššat lagabui Sámi valáštallanlihtu (SVL) searvama prošehtii. Ráđđi čujuha mielddustuvvon višuvdnii, fáktabáhpárii ja čilgehussii barggu stáhtusa birra.

2.10.5 Sámi parlamentáralaš ráđđi

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea doallan ovttá čoahkkima áigodagas, miessemánu 6.-7.b. 2003. SPR stivra lea doallan 2 čoahkkima, miessemánu 5. b. ja čakčamánu 9.-10. b. Sámedikki SPR sáttagoddi lea doallan ovttá čoahkkima, njukčamánu 18. b. Boahhte SPR čoahkkin dollojuvvo golggotmánánu 30.-31. b. 2003. SPR stivra lea evttohan dáid áššiid dán čoahkkimii: Sámi oahpponeavvobuvttadeapmi, Sámi giellalávdegotti jagi 2002 bušeahtta, SPR dásseárvokonfereanssa čuovvoleapmi, miellahttovuodaohcan ON bistevaš eamiálbmotforumii, EU davvi dimenšuvnna doaibmaplána 2004-2006, ja SPR 2004 ja 2005 bušeahtaid bargoplána.

SPR stivra lea mearridan ráhkadit jagiid 2000-2003 doaibmaraportta. Dat galgá meannuduvvot SPR čoahkkimis njukčamánu 23.- 24.b. 2004, ja ovddiduvvot Sámedikki dievasčoahkkimii miessemánus 2004.

3 Ođđa áššiid dieđiheapmi – čuovvoleapmi

Sivas go Sámediggeráđi doaibmadieđáhus ii meannuduvvon miessemánus, de leat dán čuoggás sihke guovvamánu ja miessemánu 2003 almmuhuvvon ođđaáššit.

3.1 Ráđi 25.02.03 dievasčoahkkimis almmuhuvvon ođđaáššiid čuovvleapmi

Evttohus 2: Oadjebas gieldeaekonomiija addá oadjebas báikegottiid

Sámediggeráđđi lea maid fuolastuvvan gielddaid heajos ekonomiija geažil. Ovttaskas gieldda ekonomiija mearrida bálvalusfálaldaga álbmogii. Earenoamáš fuolastuhti lea go heajos ekonomiija goarida skuvllaid – ja čálgofálaldagaid smávva báikegottiin olggobealde guovddášbáikkiid. Sámedikkis leat máŋga ekonomalaš ortnega nannet ealáhusvuđđosa sámi báikegottiin. Čálgofálaldagaide seamma báikegottiin lea Sámedikkis ráddjejuvvon vejolašvuodát gávdnat čovdosiid. Čálgofálaldagat leat gielddaid ovddasvástáduš. Nuppi dáfus lea Sámediggi vuohtán ahte Sámedikki doarjjaortnegat ohcaluvvojit eanet ja eanet, sihke stuorát dárbu, ja ahte gielddaid náka leat mielde ruhtadeamen konkrehta proševttaid dađistaga unnu. Sámediggeráđđi lea máŋgii fuomášuhtán guovddáš eiseválddiid man mávssolaš dat lea ahte gielddain lea doarvái ekonomiija sáhttit ollašuhttit barguideaset. Maŋimušat stáhtabušehta 2004 árvalusa oktavuodas.

Evttohus 4: Guhkesgaskkabáhčin Sis-Romssas

Sámediggi lea reivves Romssa fylkkamánnii dovddahan fuolastuvvama Forsvarsbygg:a guhkesgaskkabáhčin-plánaid geažil granáhtaiguin Sis-Romssas. Deattuhuvvui ahte guovlu lea boares sámi geavahan- ja ássanguovlu ja ahte plánain sáhttet leat váikkusat sámi kultuvrii oktan servodagaiguin ja ealáhuseallimiin. Dás maiddái ahte plánat gusket njuolga boazodollui. Čujuhuvvui maiddái dasa ahte sámiin leat árbejuvvon vuoigatvuodát guovllus ja ahte ii sáhte eambo bahkket sisa eatnamiidda almmá sámiid árjjalaš oassálastima haga mearrádušproseassain. Sámediggi dáhtui dieđihuvvot viidáset ovdáneami birra dán áššis. Maŋgá lea Forsvarsbygg rievdadán guhkesgaskkabáhčinplánaidis granáhtaiguin Sis-Romssas.

Rievdadusat dávistit eanet boazoorohaga mearkkašumiide ja ođđa gulaskuddan čadahuvvo plánaid birra.

Evttohus 5: Ráfáiduhhton eatnamat ruovttoluotta boazodollui, ja ekologalas boazodoallu ja bivdu

Guovvamánu 22. b. 1935 mannosáš gonagaslaš resolušuvnna bokte suodjaluvvojedje muhtun guovllut boazoorohagas guohtuma vuostá. Suodjalanláhkaásahus dahkkui deatta válddidettiin dáloniid heargeguođohandárbbuide, poasta- ja sáhttodoaimmaide, dáloniid jeagileatnandárbbuide, ja danne ahte eastadit goahccevuođebillistemiid. Muhtun guovllut suodjaluvvojedje boazoguohtuma vuostá ovdun sávzadollui. *Boazodoallolága* guorahallama vuodul jotkojuvvui láhkaásahus *Om fredning av visse områder i Finnmark mot reinbeite* (muhtun guovlluid suodjaleami birra Finnmárkkus boazoguohtuma vuostá) jagis 1985. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte eanaš suodjalusmearrádušat leat dahkkon dakkár dilálašvuodaid geažil, mat eai leat šat áigeuovdilát, ja Sámediggeráđđi áigu oččodit suodjalanláhkaásahusaid loahpahuvtot.

Rievssatbivddu oktavuodas lea ráđđi áššis R 26/03 Rievssahiid ja meahccelottiid bivdináiggit Finnmárkkus – gulaskuddan, cealkán ahte bivdoálgín čakčamánu 10. b. ii dávis sámi árbevieruide, ja bisuha evttohusas ahte bivdu galgá álgit čakčamánu 15. b.

Sámediggeráđđi oaidná dárbbaslašžžan čuovvolit gažaldagaid meahceberoštusaid ja boazodoalu oktiiveheheami dárbbu birra. Dát dahkko Finnmárkkuláhkabarggu oktavuodas, ja Sámi vuoigatvuodáldvegotti barggu oktavuodas guovlluid várás máttabealde Finnmárkku.

Evttohus 6: Belden boazoorohagain – beldenláhkaásahus

Sámediggeráđđi atná fuomášumis dan heajos areálasuodjaleami ja dan váilevaš váikkuhanfámu, mii boazodoalus lea beldema ektui. Boazodoallolága § 15 ii suodjal mange láhkai beldema ja eará eanadoalloaaimmaid vuostá. Dakkár areálaáššiin go omd. geaidnohuksemis, čáhcefápmohuksemis, guovddášbáikkiid viiddidemiin j.e.d. lea guovllustivrrain vuosttildanriekti plána- ja huksenlága vuodul ja sáhttet váikkuhit ahte vejolaš duohtademiid váikkuhusat šaddet nu unnit go vejolaš. Sámediggi áigu dáhttu čoahkkima politihkalaš dásis Eanadoallodepartemeanttain earret eará dainna ulbmiliin ahte ságaškuššat areálasuodjaleami ja eará áššiid boazodoalu ja eanadoalu oktavuodas.

Evttohus 8: Evalueret movt "kontant"-doarjja lea čuohcan sámi mánáidgárddiide.

Sámediggi lea mángii váldán ášši ovdan departemeantain ja čujuhan daidda unohis váikkuhusaide, maid reaidadoarjja sáhtta dagahit mánáid sámegeiela ovddideapmái ja nannemi. Sámediggeráđis galgá ášši ain leat okta divaštallanfáttain ráđi jahkasaš čoahkkimis mánáid- ja bearašministariin.

Evttohus 9: Sámiid meahcegeavaheami ja luondduresursageavaheami lánkasuodjalus – sámi ealáhusláhka

Sámiid meahcegeavaheami lánkasuodjalus guoská njuolgga daidda dilálašvuodaide, maid boahhtevaš Finnmárkuláhka galgá giedahallat. Sámediggi meannudii Finnmárkkulága miessemánu dievasčoahkkimis ja celkkii čielgasit ahte eat sáhte dohkkehit Finnmárkkulága nu mo dat dál lea. Mehciid oktavuodas celkkii Sámediggi miessemánus: *"Lea posiitiiva go lánkaárvalusas čadnojuvvo lánkii eanadoalliid vuoigatvuohta guodbit šibihiid fylkea mehciin. Šibitguodohanrievtti iešbeanalis riektevuoddu boares geavabusas ja riekteáddejumiin ferte čilget ja lánkii čatnat. Sámi meahce-ealáhusaid ja geavahusvugiid, erenoamážit lotnolasdoaluid, lea dehálaš sámi kultuvrra suodjaleapmái, ovddideapmái ja sibkekarastimii, ja danne fertejit dat dohkkehuvot ja lágain suddjejuvot. Stáhtas lea geatnegasvuohta álbmotrievtti ja siskeláldas norgga rievtti mielde aktiivvalaččat váikkuhit dan ahte buot dat namuhuvvon vuoigatvuoddat sibkekarastojuvvojit dehálaš vuodduin sibkekarastit sámi kultuvrra šláddjivuoda maiddái boahhteáiggis. Lága sátnehámis, ovdabargguin ja doaimmaguovllus ferte dat boahit ovdan."*

Sámediggi dajai viidáseappot ahte lánka ferte dohkkehit eamiálbmogiid erenoamáš vuoigatvuodaid resurssaide sihke bajábealde ja vuolábealde eatnama nannámis, ja vuoigatvuodaid resurssaide riddolagaš čáziin.

Gaskaboddasáčat áigu ráđđi bargat dán prinsihpa mielde. Sámediggeráđi mielas ii leat dál vuos riehta bargat viidáseappot sierra sámi ealáhuslágain nu guhká go Finnmárkkulága boadus lea eahpečielggas. Danne áigu Ráđđi máhccat ruovttoluotta áššái. Sámi vuoigatvuodalávdegotti bargu olggobealde Finnmárkku mearkkaša diedusge ollu dáid guovlluid mehciid geavaheapmái.

Evttohus 10: Bieggamilluid huksenplánaid váikkuhusguorahallan boazodollui Čorgasis

Guokte stuorra bieggamillorusttega leat plánejuvvomin Čorgasis, Davvesiidda gielddas. Nubbi maid Statkraft doaimmaha, galgá leat Gáiccas (Gartefjell) Roahtoviikknjárggas, ja nubbi maid Norsk miljøkraft galgá doaimmahit, galgá leat Skiehttebierrgis. Goappašat plánat leat nu stuorrát ahte dat iešalddiset mielddisbuktet váikkuhusčielggadangeatnegasvuoda plána- ja huksenlága kap. VII-a vuodul. Sámediggi lea buktán cealkámuša goappašiid váikkuhusčielggadusaide plánaid oktavuodas ja evttohan

čielggadanprográmma. Roahtoviikknjárgga plánaid oktavuodas lea Sámediggi maiddái buktán cealkámuša gárvves váikkuhusčielggadussii ja konsešuvdnaohcamiid kulturmuittuid ja kulturbirrasiid oktavuodas.

Sámediggi lea dán rádjai guovdilastán cealkámušaidis daid kulturmuittuid ja kulturbirrasiid birra, main Sámediggi lea hálldašánváldi, ja diktán Boazodoallohálldahusa buktit boazodoallofágalaš árvoštallamiid. Mánnga stuorra eanaduhtadanášši gusket deatalaš sámi eanaberoštumiide nugo earret eará boazodollui. Sámediggeráđđi áigu boahhteáiggis eanet deattuhit eará sámi beroštumiid go kulturmuittuid.

Sámediggi lea mánnga jagi ohcan Birasdepartemeanttas resurssaid biras- ja areálapolitihka hábmemii, ja oažžut válddi birasgažaldagain, almmá lihkostuvvama haga. Ferte dattetge deattastit ahte resurssat mearridit maidda Sámediggi nodde buktit cealkámuša. Sámedikkis leat gaskamearálaččat 10 ja 15 váikkuhusčielggadanášši iešguđet plánadásiin (ovddalgihtiiárvoštallamat, dieđáhus váikkuhusčielggadeami birra, gulaskuddan váikkuhusčielggadanášši birra) jahkásaččat. Maŋimuš áiggiin lea bieggamilloprošeavttaid lohku lassánan mealgat.

Sámediggi lea sakka balus go addojuvvojit bieggamillokonsešuvnnat boazoorohagain boazodollui jáhkehahtti váikkuhusčielggademiiid haga. Váikkuhusčielggadeamit boazodoalu várás leat almmatge váilevaččat ja gilvet boasttu dieđuid doaimmaeaggádiidda ja konsešuvdnaaddiide. Norges vassdrag- og energidirektorat leat mánnga huksenášši, mat gusket bieggamillopárkkaid ásaheapmái boazoorohagain. Dan lassin lea NVE geažidan ahte lea dárbu hukset ođđa fievrirdanfierpmádaga dáid bieggamillopárkkaid oktavuodas čađa Finnmárkku Báhcavutnii. Ráđđi áigu Norges vassdrags- og elektrisitetsdirektorat jearahit dievasleabbo árvoštallama iešguđet rusttega váikkuhusa birra ja dáhtut sin dahkat dievaslaš váikkuhus čielggadeami buot huksenáššiin, mat galget gehččojuvvot olles boazodoalu ektui.

Evttohus 12: Sámeláhka

Sámediggeráđđi lea Finnmárkkulága evttohusbarggu oktavuodas deattuhan sakka ahte okta váldoullmiliin Sámi vuoigatvuodálávdegotti barggus lea čielggadit dáloniid riektedili ja nannet dáid sápmelaččaid vuoigatvuodaid. Čujuhuvvo Sámedikki mearrádussii áššis 21/03 Finnmárkkuláhka, mas daddjo ahte: *Sámi meabce-ealáhusaid ja geavahusvugiid, erenoamážit lotnolasdoaluid, lea dehálaš sámi kultuvrra suodjaleapmái, ovddideapmái ja sihkekarastimii, ja danne fertejit dat dohkkehuvvot ja lágain suddjejuvot. Stáhtas lea geatnegasvuohta álbmotrievtti ja siskkáldas norrga rievtti mielde aktiivvalaččat váikkuhit dan ahte buot dat namubuvvon vuoigatvuodat sihkekarastojuvvojit dehálaš vuodđun sihkekarastit sámi kultuvrra šláddjivuoda maiddái boahhteáiggis. Lága sátnehámis, ovdabargguin ja doaimmaguovllus ferte dat boahtit ovdan.*

Sámediggeráđđi lea váldán ovdan dán ášši Justisdepartemeantta ektui Finnmárkkuláhkaáššis, muhto maiddái ON ektui earret eará Sámedikki raporttain ILO:ii. Maiddái eará vuoigatvuodagažaldagain lea Sámediggeráđi mihttomearri bargat dan ala ahte maiddái dáloniid vuoigatvuodat galget dohkkehuvvot lágaid bokte, ja dán áigu Ráđđi čuovvolit jeavddalaččat doaimmastis. Sáhttit čujuhit dasa ahte Sámediggeráđđi lea ávžžuhan Davviriikkaid Sámekonvenšuvnna ekspertajoavkku váldit dán ovdan barggustis oktasaš konvensuvnnain buot Davviriikkaid sámiid várás.

3.2 Ráđi 23.05.03 dievasčoahkkinn almmuhuvvon ođđaáššiid čuovvleapmi

Evttohus 1: Oahpponeavvoovdiideapmi

Sámediggeráđdi čujuha dasa ahte go Sámediggi válldii badjelassas ovddasvástádusa oahpahusáššiin 01.01.2000, de lei oahpponeavvoovdiideapmi okta deataleamos bargguin mii čuovui.

Sámediggeplánas 2002 – 2005 lea 5. kapihttalis nannejuvvon ahte Sámediggi plánaáigodagas áigu garrasit ángiruššat sámi oahpponeavvuid ráhkadeami. Sámediggi lea ráhkadan sámi oahpponeavvoovdiidanplána, ”Sámi oahpponeavvoovdiideami strategalaš plána 2001 – 2005”, mii čuvvojuvvo. Dán plána čuovvleapmin almuha Sámediggi jahkásaš ruđaid dábálaš, digitála ja sierra lágiduvvon sámi oahpponeavvuid dávvi-, julev- ja oarjelsámegillii, heivehuvvon vuodđoskuvlla ja joatkkaoahpu oahppoplánaide. 2003 várás lea Sámediggi várren 11 139 000 ru oahpponeavvoovdiideapmái. 2003 bohte 142 ohcama, main 68 miedihuvvojedje.

Dan rájes go Sámediggi válldii badjelassas ovddasvástádusa oahpahusáššiin jagis 2000, leat gárvvistuvvon 155 ođđa oahpponeavvu. Mildosiin oaidná makkár oahpponeavvut dat leat, guđe gillii dat leat almmuhuvvon, guđe dássái dat leat jurddašuvvon ja geat daid leat almmuhan. Čuoggá mielddus čájeha makkár oahpponeavvut leat ráhkaduvvomin, goas dat leat álggahuvvon ja goas vurdojuvvojit gárvvistuvvot. Dát čájeha ahte leat ollu barggut jođus sámi oahpponeavvoovdiideami oktavuodas. Dattetge váilot ollu sámi oahpponeavvut, mii maid bođii čielgasit ovdan Davviriikkaid oahpponeavvokonferánsas, mii lágiduvvui Gironis njukčamánu 2003 (geahča čuo. 2.1.2). Das čujuhuvvui ahte lea dárbu ráhkadišgoahtit oktasaš oahppoplánaid vai beavttálmahttá oahpponeavvoovdiideami.

Stuorra váttisvuohtan lea go dábálaččat váldá guhkes áiggi gárvvistit oahpponeavvu. Sáhttet leat mángga siva dasa, muhto okta váldosivva sáhttá leat go váilot sámegiel tearpmat, nu ahte terbmaovdiideapmi fertet dahkkot oktanaga oahpponeavvoovdiideamiin. Sáhttá maid leat ahte váilot dahje leat uhccán gáldut, nu ahte sámi oahpponeavvočállit dávjá fertejit ieža buvttadit ávdnasiid. Dan lassin leat váttisvuođat čállidili oktavuodas, sihke bestema ja maŋŋoneami oktavuodas (geahča ášši 07/02 ”sámi girjebuvttadeapmi – árvoštallan”).

Mánga doaibmabiju leat álggahuvvon buoridit dán dili. Ráđdi lea bures jođus nannemin oahpponeavvobuvttadeami, oahpponeavvočálliid gealbudeami bokte, doarjjaortnegiid beavttálmahttima bokte ja oahpponeavvobuvttadeami oktiordnema bokte davviriikkalaš dásis.

Evttohus 2: Dásseárvu ollislaš servodatovdiideamis

Dásseárvodoaibmaplána lea leamaš vuodđun maŋimuš jagiid dásseárvoaŋgiruššamii. Dán jagi bušeahttaoastta 61.1 Eará dásseárvodoaibmajuid 100 000 ruvdnosaš supmi almmuhuvvui prošeaktadoarjjan organisašuvnnaide, fierpmádagaide ja ášahusaide, veahkkinn dásseárvodoaimmaid čadaheapmái. Dáid beivviid juogaduvvojit dát ruđat guovtti prošeaktii, nubbi kursaávdnasiid ráhkadeapmái, mas ulbmiljoavkun leat nuorat, ja nubbi fas seminárii fáddáin nissonat ja politihkka. Ráđdi háliida joatkit prošeaktadoarjjaortnega jagiid 2004 ja 2005 bušeahttaevttohusain.

Sámediggeráđdi áigu lágídit guovttebeaivve seminára dalá maŋŋá 2005 válgga. Vuosttas beaivvi galgá erenoamážit vuhtii váldit nissonlaš sámediggeáirasiid. Sisdoallun galgá leat sárdnunkursa ja

čoahkkinteknihkka ja fierpmádathuksen. Nubbi beaivi galgá leat buot áirasiid ja politihkalaš joavkkuid várás. Fáddán lea dásseárvo- ja sohkaabeale perspektiiva politihkka- ja servodatovddideamis.

Sámediggi lea ásaheamen ovttasbarggu sámi nissonorganisašuvnnaiguin lonuhan dihtii vásihusaid ja ávkašuvvat sin gelbbolašvuodain ja fierpmádagas dien suorggis. Maŋŋá dásseárvokonferánsa, válga-, nominašuvnna- ja dásseárvogorahallama ja deaivvadeami Sámi Nissonforumiin, áigu ráđđi fas oččodit čoahkkima stáhtaráđiin Laila Dávøy:ain. Áigumuš čoahkkimiin lea ságaškuššat dásseárvopolitihkalaš hástalusaid sámi servodagas, bidjat departementii ovddasvástádusa dásseárvobarggus sámi servodagas ja ságaškuššat dásseárvodoaimbajuid ruhtadeami.

Evttohus 3: Feastonuohttefatnasat galget doallat buktegeatnegasvuodaid

Sámediggeráđđi lea gulaskuddancealkámušastis Guolástusdepartementii ee. dadjan ahte otná riddofatnasiid dili geažil stuorra bivdovejolašvuodain ja mobilitehtain, sáhttet riddofatnasat buori muddui buhttet feastonuohttefatnasiid buktegeatnegasvuodaid, dalle go feastonuohttefatnasat eai sáhte ollašuhttit geatnegasvuodaideaset konsešuvdnaevttuid vuodul. Riddofatnasat leat dan lassin háhkan bivdoteknologiija, mii dahká ahte sii sáhttet buktit ”ealli sállasa” ja nu – ulbmálaš vuogi mielde – duhtadit industriijaid, ja erenoamážit márkana, sávaldaga oažžut varas ja ealli ávdnasiid.

Ráđđi dajai maiddá ahte feastonuohttefatnasat fertejit doallat buktegeatnegasvuodaid álgo konsešuvda-geatnegasvuodaid ektui. Go fanaseaiggádat eai čuovo mearriduvvon konsešuvdageatnegasvuodaid, de ferte konsešuvnna dalán duoguštit, ja ahte duoguštuvvon konsešuvnnaid feastonuohttefatnasiin, mat eai doala buktegeatnegasvuodaid, ferte ođđasis juohkit riddo- ja vuotnafatnasiidda, mat váldet badjelasaset buktegeatnegasvuodaid guovlluide, báikkiide ja industriijii vai industriija fidne varas ávdnasiid.

Ráđđi ávžžuha almmolaš eiseválddiid ollislaččat guorahallat feastonuohttefatnasiid buktegeatnegasvuodaid ollašuhttima, guollehattiid buktima oktavuodas, juksojuvvon gánnáheami, ulbmálaš doaimama ja fatnasiid návcca fidnet dan ávnaskvalitehta, maid otná industriija ja márkana gáibida. Jus feastonuohttefatnasat eai nagot duhtadit industriija ja otná márkana gáibádusaid, de ferte geahččalit ođđasis struktureret feastonuohttefatnasiid, mas guolleearit buktegeatnegasvuodain juhkkjuvvojit ođđasis riddo- ja vuotnafatnasiidda, vai sihkkarastá ja ovddida dáid riddo- ja vuotnaservodagaid.

Evttohus 4: Børgfjell álbmotmeahcci ja ~~Guol~~anbarta gaikun

Sámediggeráđđi oaidná hui deatalažžan ahte boazodoallu sáhtta joatkit doaimmas luonddugáhttenlága vuodul suodjaluvvon guovlluin. Guođohanbarttat dárbbášuvvojit go galgá bargat boazodoaluin, ja boazodoalliin lea vuoigatvuohta hukset barta boazodoallolága olis. Dát lea okta sivain manne ráđđi gulaskuddancealkámušainis suodjalanevttohusii hui garrasit deattuha ahte álbmotmehciid ja eanadat-suodjalusguovlluid suodjalusmearrádusaid ulbmilparagrafain ferte bohtit ovdan ahte suodjalus galgá sihkkarastit sámi kultuvrra luonddovuđđosa oktan servodagaiguin ja ealáhusaiguin. Dakkár mearrádus earret eará sihkkarastá boazodoalu vuoigatvuodaid ja vejolašvuodaid boahteáigái. Galggašii maiddá árvvoštallat galgá go suodjalanmearrádusain bohtit ovdan ahte suodjaleapmi ii galgga hehttet guođohanbarttaid huksemis lagabui čielggadeami vuodul suodjalaneiseválddiiguin. Sámediggeráđđi áigu jearahit lagabui konkrehta dieđuid áššis guođohanbarta gaikuma oktavuodas Børgfjell álbmotmeahcis, ja meannuda dan maŋgelis.

Evttohus 5: Gonagasreappá ovttasvásttolaš juogadeapmi

Sámediggeráđđi attii gulaskuddancealkámuša jagi 2003 gonagasreabbábivdineavttuid mearrideami oktavuodas. Ráđđi doarju ahte gonagasreabbá galgá hálddašuvvot ođasmuvvi resursan ja ahte sis, gean árbevirolaš guolásteami gonagasreabbá gáržžida ja geaidda šaddá lassibargu dan geažil, galgá leat ovdu gonagasreabbábivdui. Prinsihpalaččat ráđđi doarju ahte gonagasreabbá galgá hálddašuvvot sierra lága vuodul, man ulbmil lea addit álbmogii dain guovlluin gos lea gonagasreabbá, oktovoigatvuoda máddodaga bivdit iežaset lagašguovlluin.

Ráđđi evttoha ahte álggahuvvo dutkan daid váikkuhusaid birra, maid gonagasreappá ihtin lea dagahan guolleressurssaide ja ekologalaš dássitvuhtii sámi riddo- ja vuotnaguovlluin, ja daid váikkuhusaid birra mat das leat dáid guovlluid árbevirolaš guolásteapmái. Dassáži go gonagasreappá váikkuhusat leat čilgejuvvon, háliida ráđđi máddodaga stuorruma unnidit dainna lágiin ahte 2003 rájes bivdojuvvojit njiŋŋelaš reappát. Sámediggeráđđi háliida ahte buohkat, geat ássat guovlluin gos leat ollu reappát, galget beassat bivdit reappáid iežaset dálodollui. Dán ii sáhte gohčodit lustaguolásteapmin, muhto kultuvrra vuodul bivdinvoigatvuohan, mii gullá álbmogii sámi riddo- ja vuotnaguovlluin sámi kultuvrra suodjaleamis.

Stuorra reabbábivdimii lassin evttohi ráđđi ahte guolásteami álgin biddjo golggotmánu 1. b., ahte fanasguhkkodat reabbábivddus galgá vuoliduvvot 8 mehteris 7 mehterii, ahte diksoliidnabivdu ii galgga leat ovdun searvamis reabbábivdui, ahte rundierpmisbivdu galgá leat ovdun searvamis reabbábivdui ja ahte reabbávoigatvuodaid ii galgga čatnat fatnasii nu ahte voigatvuodaid vuodá go fanas molsu eaiggáda.

Evttohus 6: Oljofievrrideapmi Norgga rittu olggobealde Davvi-Oarje-Ruoššas

Sámediggeráđđi čujuha Sámedikki mearrádussii 2000:s Snøhvit-guovllu huksema birra, gos čujuhuvvui davviguovlluid petroleumadoaimmaid biraslaš váikkuhusaide. Sámediggi lea maid gulaskuddancealkámušas Kystdirektoratet:ii Barentsábi fanasjohtalusa čielggadanprográmma oktavuodas čujuhan nuoskkidanvárrii ja heajos oljodustehussii ja danne evttohan ahte oljogeaseheapmi Norgga rittu olggobealde ii berre dáhpáhuvvat lagabui gátti go 50 mearramiilla.

Dál lea maiddái Oljo- ja energiijadepartemeanta sádden gulaskuddamii čoahkkáigeassoraportta Lofuohta - Barentsábi guovllu birrajagi petroleumadoaimmaid váikkuhusaid birra. Mánŋa oassečielggadeami leat vuodđun namahuvvon čoahkkáigeassoraportii, maiddái oassečielggadeapmi sámi dilálašvuodaid birra. Dan oassečielggadusa ii sáhte atnit dohkálaš ja ollesárvosaš fágalaš váikkuhusčielggadeapmin. Dan oktavuodas lea Sámediggi borgemánus doallan čoahkkima OED:ain gos čilgii oainnus biraslaš, ealáhuslaš ja servodatlaš beliid birrajagi petroleumadoaimmaid oktavuodas davvin. OED čoahkkima čuovvoleapmin áigu departemeanta árvalit váikkuhusčielggademiid, mat buorebut áimmahuššet sámi servodatbeliid birrajagi petroleumadoaimmaid oktavuodas davvin. Gulaskuddancealkámušastis áigu maiddái Sámediggi čilget mo áigu čadahit váikkuhusčielggademiid, mat gusket eamiálbmotguovlluide davvin. Oljogeaseheapmi Norgga rittu olggobealde Ruoššas EU ja USA márkaniidda lea maid mielde Sámedikki bargus áššiin.

Evttohus 7: Dearvasvuoda guovlu Davvi – priváhta buohcciviessobálvalusaid oastin

Sámediggeráđđi áigu ovttas Finnmarkku Dearvasvuodain váldit ovdan sámi buohcciid voigatvuodaid priváhta buohcceviessuin. Sámediggi ja Finnmarkku Dearvasvuodha leat čoahkkimis 08.09.03 siehtadan doallat 2 birstevaš čoahkkima jahkái. Jus muđui čuožžilit áššit, maid ferte čielggadit, de dollo čoahkkin.

Evttohus 8: Ávžžuhus várret ruđaid riddoavádatplánemii

Sámediggeráđđi oaidná deatalažžan čadahit riddoavádatplánema sámi riddo- ja vuotnaguovlluin, vai dáid rámmaiguin sáhtta bidjat vuodu odđa ealáhusaid ovddidepmái ja ásaheapmái.

Gielddat leat plánaeiseválddit plána- ja huksenlága olis, ja dat mielddisbuktá ahte gielddat leat lága bokte geatnegahtton ráhkadit riddoavádatplána, ja dat berre čovdojuvvot gielddaid iežaset bušeahhtarámmaid siskkoabealde.

Evttohus 9: Ovddasteapmi – suodjalanplánaproseassa Divttasvuona-Hellemo guovllus

Sámediggeráđđi áigu dialoga ja ovttasbargoproseassa bokte doallat oktavuoda Birasdepartemeanttain odasmahttojuvvon proseassas Divttasvuona-Oarjevuona guovllu geavahan- ja suodjalanberoštusaid áimmahuššama birra. Dialoga čadahuvvo golmma váldomuttus, mat leat: 1) fápmudus ráhkkanahhtit báikkálaš bargojoavkku, mii galgá evttohit suodjalan-/geavahanprográmma ja –ovddideami Divttasvuona-Oarjevuona várás, 2) mearridit prográmma mo sihkkarastit ja geavahit guovllu boahhteáiggis ja evttohit organiserema, fáttáid ja ovdáneami báikkálaš bargojoavkku árvalusaid vuodul, ja 3) árvoštallamat ja loahppacealkagat maŋŋá báikkálaš prográmma čadaheami.

Dáinna vuolggasiin ii áiggo Sámediggi leat njuolggá ovddastuvvon báikkálaš proseassain. Sámediggi áigu bajimus dásis aktiivva dialoga bokte Birasgáhttendepartemeanttain geahččat bearrái ahte čadahuvvo proseassa, mii sihkkarastá báikkálaš oassálastima ja eaktobidjama mo boahhteáigái áimmahuššat guovllu geavahan- ja suodjalanberoštusaid. Lagat organiseren departemeantta ja Sámedikki gaskkas ii leat vel mearriduvvon. Opposišuvvna searvama dása áigu Sámediggi váldit ovdan go departemeanta ja Sámediggi galgaba mearridit dárkilet ovttasbargonjuolggadusaid.

Evttohus 10: Beaivválaš sámi mánáid TV-sáddagat

Sámediggeráđđái lea deatalaš ahte Norgga oppalašsáddehagain leat geatnegasvuodát sámi álbmoga ektui ja, Sámeráđđi lea ovdal ávžžuhan Norgga oppalašsáddehagain nannet TV-fálaldaga sámi mánáid várás.

NRK Sámi Radio ferte adnot sámi oppalašsáddehahkan ja das lea mearkkašahti geatnegasvuohhta fállat mánáide ja nuoraide beaivválaš sámegeielat sáddagiid. Sámediggeráđđi lea ovdal dáhtton Kulturdepartemeantta čadahit čielggadeami NRK Sámi Radio birra. Dakkár čielggadeamis lea ráđi mielas lunddolaš ahte maiddá beaivválaš sámegeielat sáddagat mánáid ja nuoraid várás váldojit ovdan. Sámediggeráđđi áigu dán váldit ovdan Kulturdepartemeanttain.

Mildosat

- Čoahkkimiid ja ovddastemiid logahallan
- Sámedikki goalmát ILO raporta
- SMED (guovddáš čearddalaš vealaheami vuostá) diehtogihpa
- Oahpponeavvoovddideami logahallan
- Višuvdna, fáktabábir ja stáhtusraporta OG 2014 oktavuodas Romssas

4 Sámediggeráđi lassidiedáhus ráđi doibmii Sámedikki dievasčoahkkimis čakčamánu 2003

Sámediggeráđi áigumuššan lea ovddidit čuovvovaš áššiid Sámediggái:

4.1 Dievasčoahkkin skábmamánu 2003

- Sámedikki 2004 bušeahta juohkin
- Prinsihpat ja njuolggadusat sámi álbmoga joatkkaoahpahussii
- Stáhtalaš sámi joatkkaskuvllaid oktavuohtahámit boahtteáiggis
- Sámedikki doarjjaortnegiid njuolggadusat

4.2 Dievasčoahkkin guovvamánu 2004

- Sámi arkiivvat ja arkiivabálvalusat
- Sámedikki kulturpolitihkalaš vuoruheamit
- Čilgehus Sámedikki dásseárvopolitihkalaš barggu birra

4.3 Dievasčoahkkin miessemánu 2004

- Sámedikki 2003 jahkediedáhus
- Boazodoallošiehtadus
- Sámi parlamentáralaš ráđi doaimma

4.4 Sámediggeráđi áigu ovddidit čuovvovaš diedáhusaid:

- Sámedikki guolástuspolitihka birra: Juovlamánu 2003
- Sámegeala iberra: Juovlamánu 2003

(Čoahkkinjođihangoddi ovttasráđiid joavkojođiheddjiiguin mearridit dievasčoahkkimis meannudeami áigemeari).

4.5 Gulaskuddanáššit:

- Birrajagi petroleamadoaimma váikkuhusat Lufuohta guovllus – Barentsábis. Áigemeari golggotmánu 1. b. 2003.
- Finnmárku kulturfylkan. Áigemeari golggotmánu loahppa 2003.
- Plánaláhka. Áigemeari juovlamánu 1. b. 2003 .

4.6 Sámediggeráđi dieđiha movt válđoovddasvástáduš fáttáid ektui lea juogaduvvon ráđđelahtuid gaska:

Presideanta Sven-Roald Nystø:

Guovlulaš ovdáneapmi, valáštallan, dásseárvu, bargiidpolitihka, Barentsovttasbargu, Arktalaš ovttasbargu, Finnmárkkuláhka, Sámi vuoigatvuođalávdegotti bargu ja Sámi parlamentáralaš ráđđi

Várrepreseanta Ragnhild L. Nystad:

Oahpahus, dutkan, dearvasvuoda- ja sosiálaáššit, Sámedikki raporteren ILO:i ja ON:ii.. Erenoamáš ovttaskas áššit: Hálkavárri ja minerálahka.

Ráđđelahttu Svein-Peter Pedersen:

Vuoddoaláhusat, jahkediđáhus, Sámedikki bušeahtta ja plánaáššit.

Ráđđelahttu Johan Mikkel Sara:

Biras, kulturmitosuođjaleapmi, museat, sámeigiella, johtalus, oljo- ja gássaáššit (erenomážit birra ektui).

Ráđđelahttu Randi A. Skum:

Kultuvra, kulturviesut, boazodoallu ja nuoraidpolitihka.

Muđui

Ráđđelahtut geatnegahttet Sámediggeráđi iežaset vuolláičállosiin iežaset ovddasvástádussurggiid ektui. Preseanta čállá vuollái Sámedikki reivviid orgánaide olggobealde Norgga rájiid.

II Evttohusat ja vejolaš mearkkašumit

Mearkkašupmi 1 Bargiidbellodaga sámediggejoavkkus Steinar Pedersen bokte

Čuokkis 2.8.1 Sámedikki goalmát ILO-raporta

1.

Bargiidbellodaga sámediggejoavku konstatere ahte Sámedikki siskkáldas demokratiija ii vuot ain leat addán unnitlohkui váikkuhanfámu ja váikkuhanvejolašvuoda nugo lea gáibádus. Dán háve guoská dat hirbmat deatalaš riikkaidgaskasaš bargoorganisašuvnna - ILO raportii — sámiid diliid birra Norggas. Ii leat dohkálaš ovddidit Sámi parlamentáralaš ráđi delegašuvnii evttohusa eangalasgillii, moadde beaivvi ovdal go dat galgá meannuduvvot. Dat ii atte vejolašvuoda joavkkuide searvat bargui, iige livččii lean dohkálaš addit cealkámuša dien vuodul.

2.

Bargiidbellodaga sámediggejoavku váidala sakka go Sámediggeráđi, raporttastis ILO:i, dušše čilge Ráđdehusa Finnmarkkulága meannudeami birra. Nu leage áigumušain addojuvvon eret vejolašvuolta gidet fuomášumi dasa mii lea stuorra váttisvuolta ollu sámi guovlluin – namalassii ahte smávvatnasiiguin bivdit eanet ja eanet gáržžohallet viežžamis birgejumi báikkálaš ja guovllulaš mearraresursain. Olbmuiin biehttaluvvo njulgestaga birgejupmi daid resurssaid vuodul mat leat addán vuodu ássamii ja kultuvrii duháhiid jagiid.

3.

Vaikko mii maid eat leat dorjon Finnmárkkuláhka árvalusa nugo dat lea ovddiduvvon, de reagere Bargiidbellodaga sámediggejoavku dattetge vuohkái movt ášši ovddiduvvo, ja muhtun muddui geavahuvvojit viehka garra sánit Ráđđehusa árvalusa ektui. Doahpagat nugo ”grove krenkelser”, ”det rasistiske grunnlaget for inngrep med makt på andre folks land”, leat garra dajaldagat mat leat geavahuvvon ođđa Finnmárkkuláhka árvalusa ektui.

4.

Bargiidbellodaga sámediggejoavku maid ii sáhte njuolga guorrasit daid garra cuiggodemiide mat ovddiduvvojit prosessii ja oktavuodaide Ráđđehusa ja Sámedikki gaskka Finnmárkkuláhka árvalusa oktavuodas, erenoamážit nuppi kapihttala ektui. Sámediggeráđđi ii leat namalassii ieš dohkálaččat sihkkarastán proseassa.

Mii leat oppa áiggi oaivvildan ahte lei nana politihkalaš boasttuvuohta Sámediggerádis botket oktavuoda Ráđđehusain geassit 2002. Sámedikki opposišuvdnii maid ii váldojuvvon oktavuoha ovdal go oktavuoha botkejuvvui. Dán lágan proseassajođuin šaddá unnit legitiibman garrasit cuiggodit Ráđđehusa dan ektui ahte ii leat ollašuttán ráđđádallangeatnegasvuoda.

5.

Bargiidbellodaga sámediggejoavku registrere maiddái ahte Sámediggeráđđi ákkastallá ollásit hilgut ođđa Finnmárkkuláhka árvalusa, geahča 3. kapihttala, ja čállá maiddái ahte Sámedikki eanetlohku áššis 21/03 Finnmárkkuláhka, duodái lea hilgon olles láhkaárvalusa. Mii leimmet maid oassin dán eanetlogus, mii leat sakka hirpmástuvvan dan geažil go mii leat leamaš mielde hilgumin láhkaárvalusa. Min joavku áddii oktasaš árvalusa nu ahte doarjuimet stuorra rievdadusaid ja buoridemiid dasa maid Ráđđehus lei ovddidan. Dien oainnus bissut ain.

6.

Leat maiddái muhtun faktaboasttuvuođat maid livččiiimet sáhtán garvit, jos livččiiimet čadahan proseassa loahppa Sámedikki ektui. Earret eará guoská dat čuočuhussii raportta goalmmat čuoggás ahte Sámi vuoigatvuodálávdegotti eanetlohku doarjui unnitlohkoárvalusa ođđa hálddašanmálle ektui Finnmárkkus. Diet lea positiivvalaččat boastut.

Bargiidbellodaga sámediggejoavku imaštallá maiddái cealkámuša kapihttalis 2.1 ahte Ráđđehusa ja sámi organisašuvnnaid gaskka lea šiehtadus ahte loahpalaš láhkaárvalus galgá vuodđuduvvot Sámi vuoigatvuodálávdegotti árvalusaide. Mii eat leat gávdnan dien šiehtadusa.

7.

Mii áigut maiddái mearkkašit ahte deataleamos Sámediggái lea loahppaboadus – dat mearkkaša dan ahte mii de šaddá boadusin maŋŋá go Stuorradiggi lea meannudan láhkaárvalusa.

Proseassas viidáseappot lea danne lunddolaš ahte Sámediggi searvá aktiivvalaččat Stuorradikki meannudeami ektui, ja Sámediggi oažžu ášši dievasčoahkkimii meannudeapmái ovdal go Justislávdegoddi buktá loahpalaš árvalusa Stuorradiggái.

Evttohus 1, áirasis Egil Olli, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Čuokkis 2.8.1 Sámedikki goalmmát ILO-raporta

1.

Sámediggi mearkkaša ahte Sámediggeráđđi ii leat ii dänge háve váldán fárrui unnitlogu raporterema oktavuodas sámiid dili birra Norggas riikkaidgaskasaš foraide. Dán vuoru lea sáhka raporttas ILO-soahpamuša nr. 169 ektui.

2.

Sámediggi gávnnaha ahte vuodđodemokrátalaš ja -parlamentáralaš prinsihpaid ektui, ferte Sámediggeráđi dagaldumiid buoridit, ja ovdeš lohpadusaid ahte fárrudahttit olles Sámedikki, ferte čuovvolahttit.

3.

Sámediggi mihte maiddái ahte Sámediggeráđi raporttastis čállá ahte viehka stuorra eanetlohku Sámedikkis lea bivdán Stuorradikki hilgut Finnmárkkulága. Sámedikki dievasčoahkkin gávnnaha danne dárbbaslažžan aiddostahttit ahte dikki eanetlohkomearrádus bivddii Stuorradikki buoridit láhkaarvalusa deatalaš sajiin, iige fal hilgut dan.

Evttohus 2, Samiid Válgalihttu

Čuo. 2.5 siidu 7

Čujuhat mielddistuvvon áššái 38/00, gos mii sáddet Sámediggeráđđái evttohusa 2.2 gohčoduvvon ođđa čuokkis 8: Sámediggi doarju ođđa 5. guovllu ásaheami, masa Davit Nordlánda, Máttá-Tromsa ja Gaska-Tromsa gullet.

Čuoggás 2.5.1 leat namuhuvvon dušše 4 guovllu, ja mii áddet dan dan láchkai ahte Sámediggeráđi lea hilgon min evttohusa áššis 38/00.

Maŋimuš cealkka 7. siiddus sihkkojuvvon ja sadjái biddjo: 5 guovllu, masa 5. guvlui gullet mielde Davit Nordlánda, Máttá-Tromsa ja Gaska-Tromsa.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 38 čoahkis.

Evttohus 1 čuokkis 1 ja 2 gessojuvvui.

Evttohus 2 gessojuvvui.

Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 1 čuokkis 3 dohkkehuvvui ovttaijenalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorro- ja replihkkalistu

	Sáhkavuorro	Replihkka
1.	Sven-Roald Nystø, áššejođiheaddji	
2.	Egil Olli	Sven-Roald Nystø Janoš Trosten Egil Olli
3.	Roger Pedersen	Johan Mikkel Sara Svein Peter Pedersen Roger Pedersen
4.	Berit Oskal Eira	
5.	Magnhild Mathisen	Ragnhild Lydia Nystad Magnhild Mathisen
6.	Sten Erling Jønsson	Ragnhild Lydia Nystad Sven-Roald Nystø Johan Mikkel Sara Sten Erling Jønsson
7.	Anders Urheim	Ragnhild Lydia Nystad Sven-Roald Nystø Anders Urheim
8.	Ragnhild Lydia Nystad	Roger Pedersen Anders Urheim Ragnhild Lydia Nystad
9.	Olaf Eliassen	Steinar Pedersen Olaf Eliassen
10.	Berit Ranveig Nilssen	Per Edvin Varsi Roger Pedersen Berit Ranveig Nilssen
11.	Steinar Pedersen	Geir Tommy Pedersen Steinar Pedersen
12.	Johan Mikkel Sara	
13.	Janoš Trosten	
14.	Amund P. Anti	
15.	Sven-Roald Nystø	Egil Olli Sven-Roald Nystø
16.	Per A. Bæhr	
17.	Stig Eriksen	
18.	Ann-Mari Thomassen	
19.	Roger Pedersen	

20.	Svein Peter Pedersen	
21.	Ragnhild Lydia Nystad	
22.	Tormod Bartholdsen	
23.	Johan Mikkel Sara	
24.	Sven-Roald Nystø	
25.	Egil Olli	
26.	Roger Pedersen	
	Janoš Trosten (čoahkkinortnegii)	
	Sven-Roald Nystø (čoahkkinortnegii)	
27.	Per A. Bæhr	
28.	Sven-Roald Nystø	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggeráđi doaibmadieđáhus válđojuvvui diehtun oktan mearkkašumiiguin ja oktan dáinna lasáhusain čuoggái 2.8.1:

Sámediggi mihtte ahte Sámediggeráđđi raporttastis čállá ahte viehka stuorra eanetlohku Sámedikkis lea bivdán Stuorradikki hilgut Finnmárkkulága. Sámedikki dievasčoahkkin aiddostahtá ahte dikki eanetlohkomearrádus bivddii Stuorradikki buoridit lánkaárvalusa deađalaš sajiin, iige fal hilgut dan.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui čakčamánu 23. b. 2003 dii. 19.40.

Ášši 26/03

Gažaldat Sámediggeráđđái Sámedikki čoahkkinortnega § 11 vuođul

Ášši meannudeapmi álggahuvvui čakčamánu 23. b. 2003 dii. 16.05.

I Áššebáhpirat

- Gažaldat 1, áirasis Áge Nordkild, Norgga Sámiid Riikkasearvi sámediggejoavku
- Gažaldat 2, áirasis Steinar Pedersen, Bargiðbellodaga sámediggejoavku
- Gažaldat 3, áirasis Steinar Pedersen, Bargiðbellodaga sámediggejoavku
- Gažaldat 4, áirasis Berit Oskal Eira, Bargiðbellodaga sámediggejoavku
- Gažaldat 5, áirasis Egil Olli, Bargiðbellodaga sámediggejoavku
- Gažaldat 6, áirasis Sten Jønsson, Bargiðbellodaga sámediggejoavku
- Gažaldat 7, áirasis Janoš Trosten, Norgga Sámiid Riikkasearvi sámediggejoavku

II Evttohusat ja vejolaš mearkkašumit

Gažaldat 1, Norgga Sámiid Riikkasearvi sámediggeáirasis Áge Nordkild

Doarjjaohcamiid vealahusmeannudeapmi

Vuođustus:

Sápmelaš Ráhkás lea ohcan Sámedikkis doarjaga oastit boares sámi dálu Luotnegobis Narviikka suohkanis. Luotnegohpi gullá Sámi ovddidanfoandda doaibmaguvlui. Dálus leat suodjaluvvon kulturmuittut. Dálu lea jurddašan doaimmahit seamma láhkai go doaimmahuvvojit dan guovllu sámi vuođđoaláhusat; vuovdedoallu ja sávzadoallu. – Dálu oktan visttiiguin galget dakkár sámi joavkkut ja searvvit beassat geavahit, geat dien guovllus háliidit suodjalit ja nannet sámegeiela ja sámi kultuvrra, nugo giellalávguma j.e.d. Jurdda lea ahte dállu oktan visttiiguin galgá doaibmat kulturdállun/kulturviessun.

Doarjjastivra lea biehttalan doarjumis ohcama. Doarjjastivra lea maid hilgun váidaga ja sádden dan Sámediggeráđđái.

Dán ja nuppi eará ohcama bijan vuostálágaid, namalassii:

Isak Mathis O Hætta ja su fitnodat Villmarkssenteret AS Guovdageainnus lea ožžon 600 000,- ru doarjjan oastit Guovdageainnu duottarstobu.

Mu árvvoštallan:

Mu mielas lea Sámedikki doarjjastivra dahkan vealahusmeannudeami dán áššiin. Ohcamiid mihttomearit leat mu mielas hui ovttaláganat; nannet, suodjalit ja čalmmustit sámegeiela ja sámi kultuvrra, ja vel ealáhusovddideapmi. – Meannudeapmi vealaha Sámi boaittoguovllu. Guovlu mii rahčá árvvolaš sámegeiela ja sámi kultuvrra suodjalemiin ja nannemiin.

Mu mielas Sámediggi rihkku mearriduvvon sámediggeplána 2002 - 2005, gos 4. kapihttalis daddjo ná: „Guovllut olggobealde sámegiela hálddašanguovllu gullet Sámedikki ángiruššansurggiide dán plánaáigodagas.“ – Ja viidáseappot 2. kapihttalis: „Doarjagiid bokte prošeavttaide, mat áimmahušset ja ovddidit máhtolašvuoda kulturhistorjjá, kulturmuittuid ja kultureanadaga birra, Sámediggi háliida váikkuhit ahte historjá ja árbevierut galget bissut guovddáš servodatovddidanelemeantan.“

Gažaldagat:

- Oaidná go Sámediggeráđđi ahte doarjjastivra lea dahkan vealahusmeannudeami nu ahte lea oidán ohcamiid hálddašanguovllu sikkabealde ovddabeallái ohcamiid hálddašanguovllu olggobealde?
- Jus Sámediggeráđđi oaidná dán vealahusmeannudeapmin, áigu go Sámediggeráđđi dahkat juoidá dán áššis?
- Jus nu, maid de áigu Sámediggeráđđi dahkat?

Sámediggeráđi vástádus:

Doarjjaohcan oastit dálu Luotnegobis Narviikka suohkanis biehttaluvvui 27.01.03 áššis HE 18/03 doarjjastivrra fápmudusain. Doarjjastivra nannii dán mearrádusa 27. - 28.05.2003 áššis DSE 153/03. Ášši sáddejuvvui viidáseappot Sámediggeráđđái váidalusa meannudeapmái Doarjjastivrra njuolggadusaid § 5 vuodul. Váidalusa leat dál meannudeamen ja ráđi mielas ii leat riehta ságaškuššat ášši dievasčoahkkimis.

Doarjjastivra meannudii 13.08.03 ášši Guovdageainnu duottarstobu oastima ja ođasmahttima birra. Doarjjastivrra njuolggadusain boahťa ovdan ahte doarjjastivrras lea váldi hálddašit Sámedikki foandda ja doarjjaruđaid:

§ 1: ” Sámedikki doarjjastivra lea Sámedikki hálddašanorgána foanddain ja doarjjaruđain maid Sámediggi dáhttu doarjjastivrra juogadit.”

Sámedikki dievasčoahkkin lea nammadan doarjjastivrra. Sámediggeráđi mielas ii leat riehta namuhit doarjjastivrra meannudan bođu áššiid, go dát sáhtta heajosmahttit doarjjastivrra luđolašvuoda Sámediggeráđi ektui.

Gažaldat 2 Bargiidbellodaga sámediggeáirasis Steinar Pedersen

Vuostecealkámuš Sieiddájoga mánáidpsykiátralaš divššohaga heaittiheapmái

Finnmárkku Dearvvašvuoda stivra mearridii čoahkkimisttis – áššnr. 52/2003 vuolde – psykalaš dearvvašvuoda suodjalusplána viidáseappot čuovvoleapmi - , heaittihit Sieiddájoga mánáidpsykiátralaš divššohaga.

Dán ferte ipmirdit dainna lágiin ahte dat dehálaš barggut, maid dát ásahus lea doaimmahan, sirdojuvvojit Kárašjohkii, Romsii ja boasttoinnolaččat maid eará suohkaniidda.

Ii sáhte eahpidit ahte dát mielddisbuktá heajut fálaldaga mánáide geat leat dárbbasan dakkár bálvalusa mii Sieiddájogas fállujuvvo.

FD mearrádusa oppalaš váikkuhus šaddá maid ahte dat áidnalunddot fágabiras mii lea huksejuvvon ásaheamis, biedgana.

Dás čuovvu ahte dáid earenoamáš fágaidgaskasaš sámedigillii guoskevaš gealbuid, mat rahčamušai leat huksejuvvon Sieiddájohkii, fertešii dasto eará sadjai cegget.

Mun in jáhke ahte Sámediggi miehtá ná ráiskes heajudeapmái fálddagain mánáide geain leat psykalaš váttisvuodát, ja hálidan jearrat Sámediggerádis:

1. Máid áigu Sámediggi gaskaheamet doaimmahit Sieiddájoga mánáidpsykiátralaš divššohaga heaittiheame ektui?
2. Goas váldá Sámediggi oktavuoda Dearvvašvuodaministariin bissehan dihte mearrádusa čadaheames?

Sámediggerádi vástáduš:

Sámedikki várrepreseanta lea doallan čoahkkima Finnmárkku Dearvvašvuodain čakčamánu 8. b. 2003, gos son earret eará deattuhii deatalažžan bisuhit Sieiddájoga mánáidpsykiátralaš divššohaga.

Finnmárkku Dearvvašvuoda mearrádusa oktavuodas áigut iskat lagabui, maid mearráduš mearkaša, go sii čoahkkimis dovddahedje ahte sii sáhtášedje bisuhit ásaheamis, muhto geahčadit lagabui mihttomeari ja ásaheamis sisdoalu.

Sámediggeráddii berošta sakka das ahte sámemánáide sihkarasto dohkálaš ja buorre psykiátralaš fálddat, mas sámegiella ja sámi kultuvra lea oassin fálddagas.

Sámediggi áigu čuovvolit Sieiddájoga mánáidpsykiátralaš divššohaga bisuheami sihke Finnmárkku Dearvvašvuoda ektui ja Stuorradikki dearvvašvuoda- ja sosiálavdegeatti ektui, jus šattaš dárbu. Dearvvašvuodaministtar lea geažidan ahte áigu galledit Sámedikki dán čavčča. Sámediggerádi mielas lea lunddolaš ságaškuššat dán ášši dákkár oktavuodas.

Gažaldat 3 Bargiidbellodaga sámediggeáirasis Steinar Pedersen

Mearresursaláhkálávdegoddi

Mearraguolástepmi lea leamaš okta buot dehálaččamus sámi ávnnaskulturguoddi. Go olbmot almmolaš muddemiid bokte masset eanet ja eanet rivttiid guolástit, de berrešii dát mánidit Sámedikki politihkarasttideaddji daguide buoridan dihte dili.

Dađi bahábut lea muhtun dehálaš oktavuodain vuhtton ahte spiehkastuvvo dán prinsihpas praktihkalaš politihkas. Árabut dán jagi sidai Norgga Ráđđehus Sámedikki nammadit áirasa dan dehálaš Mearresursaláhkálávdegoddi. Sámediggeráddi ii beroštan seaguhit reastta Sámedikkis dasa – vaikko njálmmálaččat ávžžuhuvvui – ja ráđđi evttohii guokte áirasa Sámedikki eanetlohkojoavkkus. Dasto lea bealli Sámedikkis báhcán olggobeallái dán barggus.

Min oaivil ii leat váldojuvvon vuhtii ahte Sámedikkis berrešii ásaheamis politihkalašrasttideaddji joavku mii bargá guolástuspolitihkalaš áššiiiguin ovddasguvlui.

Mun háldan jearrat Sámediggeráđis:

1. Li go Sámediggeráđdi oaivvil ahte Sámediggi berre ovttahttit návccaidis vai beaktilit njulgešii vuoigatvuoda rihkkumiid smávvguolásteaddjiid vuostá?
2. Movt lea oaivvilduvvon seaguhit reastta Sámedikkis dán bargui, ovdamearkka dihte meararesursaláhkálávdegotti ektui?

Sámediggeráđi vástáduš:

Sámediggi bargá oktalaččat nannemiin riddoguolásteaddjiid/smávvguolásteaddjiid vuoigatvuodaid. Sámediggeráđdi aiddostahtta ahte guolástuspolitihkkabarggus lea hui stuorra ealáhuslaš mearkkašupmi identitehta ja kultuvrra ektui. Sámediggeráđi oaidnu lea ahte Sámedikki ovttaoavilis politihkas lea stuorát deaddu, ja danne deattuha Sámediggeráđdi oazžut ovdan Sámedikki viiddes ovttaielalašvuoda guolástuspolitihkas.

Dán oktavuodas čujuhit maiddái dasa ahte guolástusa dálá hástalusat válđojuvvujit ovdan sierra áššin dán dievasčoahkkimis.

Sámediggeráđdi lea nammadan áirasa Meararesursaláhkálávdegoddái. Danne Sámediggeráđdi ii gávnahan dárbbalažžan bivdit opposišuvnnas evttohusaid dán doibmii. Baicce háliida Sámediggeráđdi nammadit 3-olbmo guolástuspolitihkalaš joavkku, mii galgá doaimmat doarjjajoavkun Meararesursaláhkálávdegotti lahttui. Livččii sávhahatti ahte opposišuvdna searvá dán jovkui.

Sámediggeráđdi doaivu dán dohkálaš čoavddusin ja sávvá ahte Sámediggi sáhtta bellodatrájaid rastá ovtta bargat dan ala ahte sihkarastit smávvguolásteaddjiid vuoigatvuodaid guolleresurssaide.

Sámediggi áigu guovvamánus 2004 ovddidit guolástusdieđáhusa dievasčoahkkimii.

Gažaldat 4 Bargiidbellodaga sámediggeáirasis Berit Oskal Eira

Gealbbuid huksen – Vuosttaš modula oarjelsámegielas ja pedagogihkas

Oarjelsámi guovlluin lea sámeiel oahpahuš mánáide bures jođus. Lea dattetge váttisvuolta go váilot sámeielat oahpaheaddjit ja ovdaskuvlaoahpaheaddjit.

Elgá oppvekstsenter, Engerdal suohkanis, áiggošii ovttašráđiid sihke Norgga ja Ruota beale suohkaniiguin álggahit lávdaoahpu dábálaš oahpaheaddje- / ovdaskuvlaoahpaheaddjeoahpus mii buori muddui vuodđuduvvo videokonferánssaide. Siu barget Hedmárkku allaskuvllain, Davvi-Trøndelága allaskuvllain ja Sámi Allaskuvllain ovttaš.

Lea sávaldat álggahit vuosttaš modula lullisámegielas ja pedagogihkas. Dárbbasuovvo 500.000,- ru bidjat fáldadaga johtui.

Elgá oppvekstsenter, Engerdal suohkanis, lea ohcan doarjaga Sámedikki oahpahušossodagas ja Oahpahuš- ja dutkandepartemeantas oahpu álggaheapmái, muhto lea biehttaluvvon goappašiin sajiin.

Mii jearrat čuovvovaš gažaldaga Sámediggerádis:

1. Movt lea Sámediggi seaguhuvvon dán áššái?
2. Movt áigu Sámediggi veahkehit oažžut dán oahpu johtui?

Sámediggerádi vástádus:

Čujuhuvvo muđui Bargiidbellodaga sámediggejoavkku reivi Berit Oskal Eira bokte, b. 16.09.03; *Gealbbuid hukšen – vuosttaš modula lullisámegielas ja pedagogihkas.*

Sámi Giellaráđdi juolludii áššistis 99/00 doarjaga ovdaprošektii mii galggai álggahit giellamovttidahttinprošeavtta sámegiela hálddašanguovllu olggobealde. Sámediggi lea áššistis 41/01 fievvriddan dán ášši viidáseappot ja lea mearridan bovdet suohkaniid námuhuvvon guovllus searvat 5-jagi prošektii nannet mánáid giellaovdáneami. Elgá oppvekstsenterii juolluduvvui doarjja dákkár prošektii mii galggai čađahuvvot jagiin 2000-2004.

Prošekta lea bures jođus, muhto sámegielat oahpaheddjiid ja ovdaskuvlaoahpaheddjiid váilevašvuoda geažil lea Elgá oppvekstsenter reivves b. 11.11.02 ohcan Sámedikkis doarjaga gealbbuid huksemii – vuosttaš modula oarjelsámegielas ja pedagogihkas.

Sámediggi lea reivvestis b. 3.12.02 biehttan ohcama ja lea ággan čujuhan áššái 43/00 NAC 2000:3 *Sámi oahpabeaddjeoahpabus sierranas diehtoárbevienuid gaskkas*, mas čuovvovaš čuoggat bohtet ovdan:

1. Lea stáhta ovddasvástádus ovtta suohkaniin plánat ja čađahit lassi- ja viidásetoahppofálaldaga mii gokčá dárbbuid maid sámi servodat jearrá mánáideamet oahpahusa várás. Mii guoská ovddasvástádusjuogadeapmái Sámi allaskuvlla ja Sámedikki gaskkas ja Sámi allaskuvlla ja eará skuvllaid gaskkas, de lea Sámedikki vuodđojurdda ahte Sámediggi ii galgga fállat viidásetoahpu.
2. Buot sámi oahpabeaddjeoahpuin fertejit leat oktasá áđat mat áimmahuššet ja huksejit sámi searvevuoda
3. Davvi-Trøndelága allaskuvllas lea sierranas ovddasvástádus ovddidit oahppofálaldaga oarjelsámi álbmogii
4. Čájehuvvo dáhttu gávdnat heivvolaš čovdosiid ja modulavuodđuduvvon oahppofálaldagaid, ja vuolggasadji lea iešguđet sámi servodagaid sadi ja duohtavuodaipmárdus.
5. Lassi- ja viidásetoahppofálaldat soabahuvvo mánggáin ulbmiljoavkkuin, ja fertejit leat iešguđetlágán heivvolaš oahppofálaldagat.
6. Fállojuvvojit IKT-vuodđuduvvon oahppovuogit lávda fálaldagaiguin ovtta, ja lávdaoahppofálaldagat leat deatlaš bestendoaimmat ja váikkuhit ahte studeanttat geat orrot guhkkin oahppoásahusain eret ožžot oahppofálaldaga lagasguovlluineaset.

Nu go čájehuvvo čuoggáin bajábealde, de ii leat Sámedikkis ovddasvástádus fállat lassi- ja viidásetoahppofálaldagaid iige ruhta dasa. Danne ii sáhte Sámediggi váldit badjelas ovddasvástádusa ráhkadit daid oahppoplánaid lassioapu várás, main allaskuvllat ožžot ovddasvástádusa álggahit.

Vástadusas 2. gažaldahkii čujuha Sámediggeráđdi áššái 32/02; Sámedikki politihkka oarjelsámi várás. 7. čuoggás *Oahppu ja gelbbolašvuohhta* daddjojuvvo ahte Sámediggi áigu láchit ulbmillaš ja ollislaš oahppofálaldaga

oanehis- ja guhkesáigeulbmiliiguin, nu ahte nu ollusat go vejolaš besset oahppat sámegeiela. Sámediggi vuoruha ásahit sierra stipeandaortnega nuoraide geat háldit oahppat oarjelsámegeiela.

Sámediggi čujuha maiddá Levangera allaskuvlii, HINT, mii 2002 čavčča lea álggahan oarjelsámegeiela oahpu Sørsamisk 1, 30 oahppočuoggá. 15 studeantta čuvvot dán oahpahusa, mii loahpahuvvo jagi 2003 loahpageahčen.

Čujuhuvvo muđui:

- Elgá oppveksentsenter, Elgá suohkan, reivii b. 11.11.02; Doarjjaohcan álggahit *Gealbbuid buksen – vuosttaš modula lullisámegeielas ja pedagogihkas*
- Sámediggái, reivii b. 03.12.02; *Biehttalus 250.000,- r. obcamii modulvuodduvuvvon oahpu várás, videokonferánsarusttegiidda ja videokonferánsa doaibmagoluide*
- Sámedikki dievasčoahkkimii, áššái 32/02 *Sámedikki politihkka oarjelsámi várás*
- Sámediggái, áššái 43/00, gulaskuddancealkámuš NAČ 2000:3:ii *Sámi oahpabeaddjeoahpabus sierranas diehtoárbevieruid gaskkas*
- Sámedikki giellamovttidahtinprošektii, ášši SG 99/00 ja ášši 41/01 Jagi 2001 bušeahtta
- Áššái 32/02 Sámedikki politihkka oarjelsámi várás

Gažaldat 5 Bargiibellodaga sámediggeáirasis Egil Olli

Davviriikkalaš sámeministarat ja boraspireváttsivuohta

Sámediggi lea máŋga jagi fuolastuvvan boraspiremáddodaga ovdánumi geažil sámi- ja guovloaláhusaid nugo boazo- ja smávvašibitdoalu ektui.

Guovlluin mat leat ruoŋaráji lahka lea maid dat dilálašvuohta ahte Ruoŋa boraspirepolitihkka guoskkaha ealáhusdoliid Norgga bealde negatiivvalaččat.

Dát mearkkaša ahte dá leat váttsivuođat maid ferte čoavdit guovttebealat Ruoŋa – Norgga dahje maiddá davviriikkaidgaskasaš dásis.

Maŋemus jagiid leat ásahuvvon formálalaš ortnegat gos lea lunddolaš váldit ovdan dákkár áššiid gávdnan dihte čovdosiid – dát mearkkaša geahpedit rádjerasttildeaddji boraspiremáddodaga. Dat leat ovdamearkka dihte Sámi Parlamentáralaš Ráđđi ja fásta oktasáčoahkkimat Sámedikki presideantta ja Suoma, Ruoŋa ja Norgga sámeministariid gaskkas.

Mii jearrat čuovvovaš gažaldaga Sámediggeráđis:

Áigu go Sámediggeráđi buktit boraspireváttsivuođa davviriikkalaš sámeministariid ovdii, fuomášuhttit sin daid ovddasvástádussii váikkuhit geahpedit boraspiremáddodagaid, mat goaridit sami kultuvrra ávnnaslaš vuđđosa?

Sámediggeráđi vástádus:

Laski boraspirenálli lea áittan sámi ealáhusaide eanadollui ja boazodollui. Sámediggi lea máŋgga oktavuodas meannudan vaháguid maid boraspiret leat dagahan sámi guovlluin. Boraspiret ruhttet viiddes guovlluid ja riikkaid rájaid rastá. Dát dagahit váttsivuođaid dalle maid go vaháguhttet nuppi riikkas. Iige leat čielggas geas lea ovddasvástádus boraspirehálddašeamis, ja galgá go boraspiremáddodaga doallat našuvnnalaš

máddodahkan vai oktasaš máddodahkan. Mii guoská gumpii de leat Ruota ja Norgga boraspireiseválddit šiehttan 1998:s ahte gumpe ii galgga sajáiduvvot sámi boazodoalloguovlluide.

Ruota, Suoma ja Norgga sámedikkitt leat ovttrasráđiid ovddidan boraspireássi guktii Davviriikkaid sámeássiid ámmátolbmoorgánas – maŋimusat njukčamánu dán jagi. Sámedikkitt deattuhedje ahte lea dehálaš vuhtii váldit eamiálbmotrievttálaš geatnegasvuodaid masa stáhtat leat čadnon. Sámedikkitt maid čujuhedje dasa ahte lea dárbu bargat davviriikkalaččat mii buorebut vuhtii váldá sámi beroštumiid. Odne lea oktasašbargu boraspireássiin stáhtačálli ja generaldirektora dásis. Sámit eai leat dattetge ovddastuvvon dán davviriikkalaš ovttasbarggus. Ámmátolbmoorgánas galgá leat ođđa čoahkkinn golgotmánu 1. b. gos mii vuordit ahte boraspirepolitiikka meannuduvvo. Sámediggi áigu gáibidit ahte sámit maid galget leat mielde boraspireoktasašbarggus dán golmma riikka gaskkas.

Gažaldat 6 Bargiibellodaga sámediggeáirasis Sten Jønsson

Aursundássi – Politiikkaš lohpadusat nannet sámi boazodoalu fertejit ollašuvvot

Lullisámi boazodoallu lea mánggaid jagiid juo leamaš garra deattuid vuolde. Iešguđet lágán gilvaleaddji doaimmat leat váikkuhan guohtoneatnamiid gáržumi, ja mánga diggeássi guohtoneatnamiid alde áiggiid čađa leat váikkuhan deattu lassáneapmái.

Alimusrievtti duopmu Selbuássi 2000:s čalmustahtii jorggáldaga dasgo sámiid geavaheapmái ja árbeviriid dovddahuvvui dássálasvuolta eará geavahemiiguin ja árbevieruiguin.

Alimusrievtti duomu oktavuodas nu gohčoduvvon Aursundássi moadde jagi dás ovdal, mii šattai vahágin boazosápmelaččaide, čájehii Sámediggi beroštumi ássi. Politiikkaš dásis lohpiduvvui ahte gávdno čoavddus mii nannešii vuodustusa boazodoaluin ain joatkit guovllus.

Sámediggi berrešii aktiivvalaččat muittuhit Ráđđehusa ovdalaš lohpadusaid birra, ja čoavdit ássi duhtahahtti vuogi mielde.

Gažaldat

Máid áigu Sámediggeráđdi bargat vai Ráđđehusa politiikkaš lohpadusat, nannet lullisámi boazodoalu Aursund guovllus, čuovvuvuošedje?

Sámediggeráđi vástáduš:

Nágggu guođohanvuoigatvuođain priváhta meahcceeatnamiin davábealde Aursund-guovllu lea bistán guhkká ja lea álgán dalle go dáruiduhttin lei vearrámuš lohpageahčen 1800-logu. Norgalaš eiseválddiid oaidnu boazodollui lei ahte boazodoallu lea primitiva ealáhus, mas ii lean vuoigatvuohta ja dat fertii čáhkket saji eanadollui. Alimusriekteássi 1897:s váldojuvvojedje boazodoalus guođohanvuoigatvuođat priváhta meahcceeatnamiin davábealde Aursund. Ođđa riekteássi 1997:s daid seamma diliid birra vuoittahalai boazodoallu Alimusrievttis. Alimusriekteduopmu lea áibbas áddetmeahtun. Dat lea ja lea leamaš álohii veadjemeahtun bargat boazodoaluin dán guovllus nu ahte bohccot eai mana priváhta meahcceeatnamiidda. Ráđji lágalaš guođohaneatnamiid ja lágahis guođohaneatnamiid gaska lea duottar mas ii leat makkárga lunddolaš ráđji. Erenoamáš guohtondiliid ja dálkkádagaid geažil mannet bohccot luláš áibbas vuoláš dan

áidna lunddolaš rádjái mii lea Aursund. Aursunddas lea muhtun ráji ráhkaduvvon eatnamat gosa bohccot bahkkejit. Dán geažil šaddá nágu.

Maŋŋá alimusriekteduomu 1997:s lea Eanadoalodepartemeanta geahččalan gávdnat čovdosa vuostálasvuhtii, go Eanadoalodepartemeanta julggaštii ahte lea veadjemeahttun bargat boazodoaluin dán guovllus nu ahte bohccot eai vikkaše nággovuloš guvlui. Šiehtadallamat bealálaččaid gaskka áididid ja eará doaibmabijuid ektui eai leat buktán bohtosiid. Dilli lea otnu nu ahte Eanadoalodepartemeanta lea addán fáilaldaga boazodoallošiehtadusa ektui eanaeaggádiidda ja boazodoalloorohakkii. Guovddáš siehtadusas lea ahte huksejuvvo áidi duoddarii mii caggá bohccuid mannamis Aursund guvlui. Šiehtadusárvalus lea dohkketmeahttun ja das váilu boazodoallofágalaš vuodđu. Áidi lea árvaluvvon huksejuvvo bajás duoddarii muhto áidi ii cakka doarvái bures bohccuid mannamis guvlui. Áiddi ceggemiin bohccot liikká besset ráhkaduvvon eatnami. Áidi dušše nanne váttisvuoda go dat bohtá caggat bohccuid eret guovllus.

Sámediggi lea juo ožžon jearaldaga Riast/Hylling boazodoalloorohagas veahkehit orohaga. Sámediggeráđđi áigu čuovvolit ášši čoahkkimis Eanadoaloministarin. Lea dohkketmeahttun go Stáhta Norga ii leat fuolahán ahte Riast/Hylling boazodoalloorohat sáhtta bargat ”lobálaš” boazodoaluin daid eatnamiid alde maid leat geavahan dološ áiggiid rájes. Ferte ásahuvvot bissovaš čoavddus vai boazodoaluin guovllus sáhtta bargat ”lobálaš” guohtoneatnamiin ja ovddidit dan.

Gažaldat 7 Norgga Sámiid Riikkasearvi sámediggeáirasis Janoš Trosten

Kvalitehtalávdegotti árvalus reviderejuvvon oahppoplánii

Oahpahusdepartementa lea bidjan johtui ”kvalitetsutvalget” nammasaš lávdegotti man mándahtta lea revideret otná oahppoplána. Ulbmil lea odasmahttit oalát otná oahppoplána. Jos lean riektá ádden, de ii galgga dát lávdegoddi geahččat mo ja man lálkai suokkardit L97S, nu gohččoduvvon sámi oahppoplána. Otná sámi oahppoplána lea njuolga jorgaluvvon norgga oahppoplánas ja fágaolbmot dovddahit ahte dat ii váldde doarvái bures vuhtii sámi beaivválaš eallima ja dili. ”Kvalitetsutvalget” ii namut maidege revideremis sámi oahppoplána hárrái ja dat dagaha lávdegotti barggu álfárot váilevažžan sámi oahppoplána ektui. Oahppoplána mii galgá doaibmat sámis ja sámi mánáid ja nuoraid várás, galgá váldit vuhtii sámi kultuvrra ja servodateallima. Sámit galget ieža hábmet oahppoplána sisdoalu ja ulbmil ii sáhte leat kopieret nášuvnna váldooahppoplána.

Dan sivas jearan sámediggeráđis čuovvovaččat:

- Leago Sámediggi gullan ”kvalitetsutvalget” barggu birra maidege ja maid lea ráđi jurddašan bargat dáinna áššin?
- Leago Sámedikkis jurdda leat mielde dán barggus dahje leago departementa bovdén Sámedikki leat mielde dán barggus?

Lea hui dehálaš ahte Sámediggi lea mielde dán barggus álgobealis juo ja mun bivddán ráđi čilget lagabuidda dán áššis.

Sámediggeráđi vástáduš:

Kvalitehtalávdegottis (Søgnen – utvalg) lea bohtán čilgehus ”NOU 2003:16 – I første rekke” mii lea sáddejuvvon gulaskuddami. Sámediggi lea okta dain gi galgá buktit cealkámuša ovdal 15.10.03.

Oahpahus- ja dutkandepartamenta lea doallan gulaskuddankonferánssaid miehtá Norgga. Sámediggi oassálastii konferánssas mii dollui Romssas 27.08.03.

Sámediggi addá cealkámuša čielggadussii, muhto Sámediggi ii lean jerrojuvvon oassálastit čielggadeami hábmemii.

Jus mearriduvvo ahte oahppoplána galga ođastuvvot, de lea oahpahušlága § 6-4 mielde Sámedikkis válđi addit njuolggadusaid sámi oahppoplánaid sisdollui.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 39 čoahkis.

Ášši loahpahuuvui jienasteami haga.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorro- ja replihkkalistu

	Sáhkavuorro	Replihkka
1	Åge Nordkild	
2	Sven-Roald Nystø	
	Åge Nordkild (čoahkkinortnegii)	
3	Per Solli	
4	Anders Urheim	
	Geir Tommy Pedersen (čoahkkinortnegii)	
5	Sven-Roald Nystø	
6	Steinar Pedersen	
7	Ragnhild Lydia Nystad	
8	Steinar Pedersen	
9	Ragnhild Lydia Nystad	
10	Steinar Pedersen	
11	Svein Peter Pedersen	
12	Steinar Pedersen	
13	Svein Peter Pedersen	
14	Berit Oskal Eira	
15	Ragnhild Lydia Nystad	
16	Berit Oskal Eira	
17	Ragnhild Lydia Nystad	Sten Jønsson

18	Ragnhild Lydia Nystad	
19	Egil Olli	
20	Randi Skum	
21	Egil Olli	
22	Sten Jønsson	
23	Randi Skum	
24	Sten Jønsson	
25	Janoš Trosten	
26	Ragnhild Lydia Nystad	Magnhild Mathisen
27	Janoš Trosten	
28	Ragnhild Lydia Nystad	

VI Sámedikki mearrádus

Geahča čuoggá III.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui čakčamánu 23. b. 2003 dii. 17.50.

Ášši 27/03

Sámedikki jagi 2004 čoahkkinplána

Ášši meannudeapmi álggahuvvui čakčamánu 23. b. 2003 dii. 17.50.

I Áššebáhpirat

II Evttohusat ja vejolaš mearkkašumit

Sámediggeráđi árvalus Sámediggái

Sámediggi mearrida cuovvovaš čoahkkinplána čoahkkimiidda 2004:

9. vahkus	guovvamánu 23. – 27. b.
22. vahkus	miessemánu 24. – 28. b.
39. vahkus	čakčamánu 20. – 24. b.
48. vahkus	skábmamánu 22. – 26. b.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 39 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Ášši mearriduvvui ovttajinealaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorro- ja replihkkalistu

	Sáhavuorro	Replihkka
1	Johan Mikkel Sara áššej.	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi mearrida cuovvovaš čoahkkinplána čoahkkimiidda 2004:

9. vahkus	guovvamánu 23. – 27. b.
22. vahkus	miessemánu 24. – 28. b.
39. vahkus	čakčamánu 20. – 24. b.
48. vahkus	skábmamánu 22. – 26. b.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui čakčamánu 23. b. 2003 dii. 17.55.

Ášši 28/03

Sámediggerádi čilgehus sámi girjerádjobálvalusaid birra

Ášši meannudeapmi álggahuvvui čakčamánu 23. b. 2003 dii. 17.55 ja jotkojuvvui čakčamánu 26. b. 2003 dii. 10.10.

I Evttohusat ja vejolaš mearkkašumit

Sámediggerádi árvalus Sámediggái

1 Álggahus

Ášši 21/95 Sámi bibliotekabálvalusat – Sámi sierrabibliotekha/Samisk spesialbibliotek ođđa áiggi guvlui ja ášši R 45/98 Oarjelsámi bibliotekaplána meannudeami rájes lea dilli ollu rievdan mii guoská sámi bibliotekabálvalusaid ovddasvástádussii. Sámi sierrabibliotekha, mii ovdal lei sierra stáhtaásahus, sirdojuvvui Sámediggái 2000:s ja dat fárrehuvvui Sámediggevistái oktanaga hálddahusain Kárásjogas. Maŋŋá lea sámi girjebussiid doaibmadoarjja, maid Stáhta bibliotekabearráigeahčču ovdal hálddašii, sirdojuvvon Kulturdepartemeanttas Sámediggái. Dat dahkkojuvvui 2002:s.

Dán čilgehusas áigu ráđđi čilget movt min bibliotekha ollašuhtá daid geatnegasvuodaid mat leat Sámedikki politihkalaš mihttomeriin ja movt geavaheaddjiid sávdagat ja dárbbut gozihuvvojit. Ráđđi áigu maid giedahallat daid deataleamos hástalusaid mat bibliotekhas leat boahtteáiggis ja makkár resursadárbbut leat.

Sámi bibliotekha huksen álggahuvvui juo 1950-logus, dalle go Kárásjoga álbmotgirjerádjju gávnna muhtun sámegeiel girjiid. 1962:s oáčču bibliotekha sierra doarjaga hukset sámi girjefálaldagaid ja addit našuvnnalaš dási bálvalusa, ja dat girjjálašvuohta sirrejuvvui sierra ossodahkan maid gielda, stáhta ja Finnmárkku fylka ruhtadedje. 1983 rájes doaimmai ossodat sierra stáhtaruhadan bibliotekhan, muhto das lei ain oktasaš hoavda ja lokálat álbmotbibliotekain. Bibliotekha namma lea rievdaduvvon mánggii áiggi mielde – muhtumin sámi parareallatihttelin ja maiddái almmá dan.

2 Bibliotekha doaibma - hástalusat

2.1 Bajitdási politihkka

2002-2005 sámediggeplánas lea maiddái bibliotekafálaldaga birra sámi álbmogii, ja das daddjo earret eará čuovvovaččat:

Bajit dási mihttomearrin lea dohkálaš bibliotekafálaldat olles sámi álbmogii. Buorit sámi bibliotekabálvalusat váikkubit máhtolašvuođa ja diehtujuokkema lassáneami sámiid ja sámi kultuvrra birra mudui álbmogii. Mis leat juo sámi girjebusset mat vudjet riikkarájiid rastá sámi ássanguovlluin Norggas, Ruotas ja Suomas. Girjebusset dievasmahttet bibliotekaid bálvalusaid guovlluin gos sámit ássat biedgguid, ja dat lea deatalaš oassi dan barggus abte olahit buokkaid bibliotekabálvalusaiguin. Ovttaskas gielddain lea iešbeanalis ovddasvástádus ásahit dássásaš

bibliotehka bálvalusaid sápmelaččaide ja norgalaš álbmogii, ja dain lea iešbeanalis geatnegasvuobta gožihit sámi geavaheaddjiid beroštumiid ja dárbbuid. Dán barggus galgá Sámi sierrabibliotehka doaibmat resursan eará bibliotehkaide sin barggus ovddidit sámi bibliotehka bálvalusaid. Sierrabibliotehka galgá aktiivvalaš oaivadasain ja diehtjoahkemiiin váikkuhit dan abte gielddaid bibliotehkat ieža nagodit hukset alcceseaset gelbbolašvuoda dán suorggis, nu abte maiddái dat áiggi mielde sáhttet fállat sihke sápmelaččaide ja earáide geat jerret bálvalusaid, dohkálaš bibliotehka fálaldaga sámegeallii ja sámi diliid birra.

Sámediggeplána vuodul lea ráđi mielas dárbu doalahit ja ovddidit sámi girjebussefálaldaga ja ovddidit sámi bibliotehka bálvalusaid buot riikka gielddain alimusat vuoruhuvvon doaibmabidjun bibliotehkasuorggis. Goappašiin doaibmabijuin lea mihttomearrin buktit bibliotehka bálvalusaid olamuddui nu ollu sámiide go vejolaš dainna lágiin ahte láchit bálvalusa dohko gos sámit ássat. Danne lea doaibmabijuin mearrideaddji mearkkašupmi sámi vuoigatvuodaid dásseárvosaš ja olamuttu bibliotehka bálvalusaide.

2.2 Bálvalusaid huksen ja ovddideapmi

2.2.1 Sámi sierrabibliotehka

Sámi sierrabibliotehka bálvalusaide gullet bibliotehka bálvalusat sámiide, geat orrot árbevirolaš sámi ássanguovlluin Norggas ja dan olggobealde ja muđui eará álbmogii. Dasa lassin láve bibliotehka bálvalit luoikkaheaddjiid olgoriikkas. Álgovuolggalaččat mannet bálvalusat eará bibliotehkaid bokte, muhto maiddái ovttaskas luoikkaheaddjit sáhttet váldit oktavuoda bilbliotehkain. Olggosguvlui bibliotehka bálvalusaide lassin galgá bibliotehka doaibmat maiddái Sámedikki politihkkariid ja bargiid hálldašanbibliotehkan.

Bibliotehka mihttomearri lea ovddidit máhtolašvuoda sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra sámiide ja muđui eará álbmogii Norggas. Dat galgá leat sámi girjjálašvuoda ja sámi bibliotehka bálvalusaid gelbbolašvuodaguovddážiin, ja doaibma galgá fáttmastit buot sámi gielaide ja suopmaniid. Dat galgá maiddái leat guovddáš našuvnnaš bibliotehka vuogádaga ásaš ja galgá bargat álbmotbibliotehka lága ulbmila vuodul.

Bibliotehka lea dál dili nu ahte manná ollu áigi hálldahusaš áššemeannudeapmái, ávdnasiid ráhkka-nahttimii ja ohcamiidda ja refereansažaldagaid meannudeapmái. Go bibliotehka lea sierrabibliotehka mas lea ovddasvástáduš oastit ja registreret ávdnasiid mat dávjá gávdnojit eará bibliotehkain ja básain, de lea maiddái boares ja odđa ávdnasiid registreren hui deatalaš. Dat mearkkaša maiddái ahte oassi dain ávdnasiin mat leat registrerekahtá min luhtte eai leat olamuttos. Bargu ahte olles bibliotehka čoakkáldat livččii dihtorbásas lea deatalaš, bibliotehka mihttomeriid ja doaimmaid ektui ovddosguvlui, ja erenoamážit go galgá addit buori bálvalusa min geavaheaddjiide.

Hálldašanbibliotehka huksenbargu gáibida ollu resurssaid. Čoakkáldagaid huksen, ávdnasiid struktureren ja daid olamuddui buktin gáibida ollu barggu ja plánema. Mii lea ulbmilin hukset dakkár hálldašanbibliotehka mas leat relevántta ávdnasat Sámedikki vástte ja maid sihke bargit ja politihkkarat sáhttet álkidit gávdnat go dárbašit dieđuid ja dokumeantaid áššemeannudettiineaset ja politihkalaš barggus. Dađistaga go áššehivvodat Sámedikkis laská sihke viidodaga ja suorgáivuoda dáfus, de lea eaktun ahte hálldašanbibliotehka doaibmá bures, nu ahte dokumeantat leat biddjojuvvon nehttii ja maid bargit ja politihkkarat sáhttet geavahit beaivvalaš barggus hálldahusaš Kárášjogas, go galgá sáhttit meannudit áššiid dakkár dásis nugo háliidit ja mii sihke vurdojuvvo ja gáibiduvvo álbmotválljen parlameanttas.

2.2.2 Dihtorteknikkalaš hástalusat

Dat go sámi čálamearkkat eai doaimma dihtorprográmmagálvvuin dál, lea stuorámus hehttehussan neahttavuođduvvon bálvalusbuvttadussii sámi álbmogii. Dat bibliotekavuogádat mii bibliotekas dál lea, lea boares vuogádat mii ii gulahala Sámedikki ođđaáigásaš neahttačovdosiin. Ođđa vuogádaga plánejuvvon atnuiváldin 2002:s lea mañiduvvon 2003:ii. Sivvan dasa lea dat go vuogádat maid Sámediggi álgovuolggalaččat háliidii oastit ii nagodan gávdnat čovdosa mas sámi čálamearkkat livčče doaibman. Dán geažil lea Sámediggi ferten oastit earálágan vuogádaga. Ulbmilin lea ahte dan ođđa vuogádaga galgá nu bures go lea vejolaš sáhttit heivehit sihke min siskkáldas muhto maiddái olggobeale nehtti.

Sámediggi áigu várra 2003:s dahkat šiehtadusa Bibsyin, mii lea sámi čálamearkkaid čoavddus ja lea vuodđuduvvon Levi2/Unicodei. Okta ovdamunni bibliotekka čoakkáldaga heiveheames Bibsyi lea dat go doppe gávdnojit juo eará bibliotekkat main leat sámi girjjálašvuoda čoakkáldagat, earret eará bibliotekka Sámi allaskuvllas ja Romssa universitehtabibliotekka. Ođđa bibliotekavuogádat buktá bibliotekka čoakkáldaga lagabuidda geavaheaddjiid, ja lea diedusge deatalaš oassi bibliotekka bálvalusaid ovddideames. Sámediggi áigu maiddái bargat dan ala ahte sámi čálamearkkat šaddet standárdan buot bibliotekavuogádagain vai earáge bibliotekkat sáhttet registreret ávdnasiid sámegillii.

2.2.3 Bibliotekafágalaš ovttasbargu

Sámi sierrabibliotekka ovddasvástáduš ja rolla sámi bibliotekabálvalusaid ektui ii luvve eará bibliotekaid dan ovddasvástádušas mii dain lea maiddái sámi geavaheaddjiide. Sámedikki hástalusas lea oahpahit gielddaid ja almmolaš bibliotekaid dovdat sin ovddasvástádušas. Sámi geavaheaddjiin lea, nugo norgalaš geavaheaddjiinge lea gáibáidus ja galget oažžut bibliotekafálaldagaid sin beroštumiid ja dárbbuid vuodul, ja daid fállan lea vuostažettiin gielddaid ovddasvástáduš. Dán barggus galgá bibliotekka leat resursan eará bibliotekkaide. Dat galgá veahkehit ja láchit diliid sámi bibliotekabálvalusaid posiitiivalaš ovdáneapmái.

Go bibliotekka galgá nagodit čuovvut ovdáneami ja doalahit iežas áiggi dásis bibliotekagažaldagaid ektui, ja boahhte vuorus fállat rávvagiid sámi áššiid birra suorggis, de lea ovttasbargu skuvla-, álbmot- ja fylkka-bibliotekkaiguin ja eará relevánta fága- ja dutkanbibliotekkaiguin mearrideaddji. Ráđis leat stuorra vuordámušat ovttasbargui maid Sámediggi lea čatnan Romssa fylkkagielddain ja mii lea dahkkojuvvomin Finnmárkku fylkkagielddain, masa maiddái sámi bibliotekabálvalusaid ovddideapmi gullá. Ovttasbargošiehtadusas Romssa fylkkagielddain čuožžu earret eará čuovvovaččat:

Bealit galget lonuhallat dieđuid ja bagadallat guđet guimmiineaset, oassálastit nuppi lágiidan fágalaš girjeráđjočoaŋganemiide ja bargat ovttas kurssaid ja eará oahpabusdoaimbajuid ektui sámi girjjálašvuodas, kultuvrras ja girjeráđjobálvalusain Romssa fylkka skuvla- ja álbmotgirjeráđjo bargiid várás.

Sámediggi šiehtada maiddái mánggagain fylkkagielddain oarjelsámi diliid birra. Ulbmilin lea ahte doaimbajut oarjelsámiid ektui galget ovttastahttojuvvot fylkkaárjiiid rastá. Sámediggái lea stuorra hástalusas sáhttit fuomášit ja nagodit geavahit daid vejolašvuodaid maid ovttasbargu fylkkagielddaiguin buktá. Dát guoská sihke sámi bibliotekabálvalusaid ovddideapmái gielddalaš bibliotekain ja sámi girjebussefálaldagaid doalaheapmái ja ovddideapmái sihke rastá gieldda-, fylkka- ja riikkarájiid. Dán ovttasbarggus mii dađistaga guoskagoahhá ollu fylkkagielddaide, galggašii árvoštallat maiddái oktasaš bibliotekafágalaš foruma ásaheami. Ulbmilin ferte leat oažžut dakkár arena gos áigequovdilis bibliotekafágalaš ja -politihkalaš čuolbmačilgehusaid, erenoamážit sámi oktavuodas, sáhtttá ovddidit ja guorahallat nu govda vuodu alde go lea vejolaš.

Sámediggi bargá ovttas Sámedikkiin Ruota bealde sámi bibliografiija prošeavtta koordinerenovddasvástádusa ektui. Dán prošeavtta ulbmilin lea buktit sámi girjjálašvuoda, mii lea registrerejuvvon Norggas, Ruotas, Suomas ja Ruoššas buorebut olamuddui Internehtas. Prošeavtta áigumuššan lea ráhkadit oktasaš geavaheaddjiáddjás ohcanvejolašvuoda sámi girjjálašvuodarefereanssaide, nu ahte iešguđet bibliotekavuogádagat iešguđet riikkain galget sáhttit gulahallat gaskaneaset. Vai ohcci galgá sáhttit gávdnat relevánta girjjálašvuoda dihtorbásas, de ovddiduvvo dan seammás maiddá mánggagielat tearbmareaidu, tesaurus. Reaidu doaibmá beroškeahhtá das makkár giella geavahuvvo dahje makkár fáddásátnevuogádat geavahuvvo dokumeantta ohcamis, de sáhtá diehtoohcci ohcat iežas gillii ja gávdnat girjjálašvuoda dan fáttá birra man birra ohcá. Ráđi mielas lea dát prošeakta deatalaš oassi sámi bibliotekavttasbarggus riikkarájiid rastá.

2.2.4 Sámi bibliotekabálvalusaid ovddideapmi

Sámediggái lea deatalaš juksat olbmuid relevánta dieđuiguin ja máhtolašvuodain sámi bibliotekabálvalusain skuvla- ja álbmotbibliotekaide miehtá riikka. Ráđi mielas lea ulbmillaš ahte lágiduvvo konferenssa bibliotekabargiide, mas iešguđet relevánta fáttát sámi beliid ektui guorahallojuvvot. Konferenssa ulbmilin lea veahkehit ja movttiidahttit gielddalaš bibliotekaid diehtjuohkima ja oaivadusa bokte hukset sin bálvalusaid sámi geavaheaddjiide ja eará geavaheaddjiide, geat jerret bálvalusaid sámi diliid birra.

Ráđis lea ulbmilin ahte ásahuvvošii doarjjaortnet hukset čoakkáldagaid sámi bibliotekavdnasiiguin álbmot- ja skuvlabibliotekaid oktavuodas miehtá riikka gielddaid. Ortnege ulbmilin lea váikkuhit bibliotekabálvalusaid nannema sámi álbmogii doppe gos ássat ja movttiidahttit báikkálaš bibliotekaid váldit ovddasvástádusa iežaset sámi geavaheaddjiin. Go galgá buktit sámi bibliotekabálvalusaid olamuddui nu ollu sámiide go vejolaš, de lea eanaš olmuide gielddalaš bibliotekafálaldat mearrideaddji. Danne lea ráđi oaivila mielde hirbmat deatalaš movttiidahttit gielddaid váldit ovddasvástádusa iežaset sámi ássiin ja vuhtii váldit maiddá sin sávaldagaid ja dárbbuid. Dán lágan doarjjaortnega sáhtášii vejolaččat geavahit maiddá positiivvalaš gaskaoapmin Sámedikki ovttasbarggus fylkkagielddaguin. Maiddá julev- ja oarjelsámibálvalusaid ovddideami ektui lea ráđi mielas dárbu dán lágan doarjjaortnegii. Ráđdi dáhttu dál geahčadit molssaektosaš ja eanet dávgasis vejolašvuodaid movt nannet sámi bibliotekabálvalusaid julev- ja oarjelsámi guovlluin, vejolaččat ovttasbarggu oktavuodas mii lea dahkkojuvvomin mánggain fylkkagielddain.

Maŋimus jagiin lea Sámediggi fuomášán ahte arvat eanet skuvlaoahppit barget prošeavttaiguin sámiid birra. Dábalaččat váldet oahppit ieža oktavuoda Sámedikkiin juogo e-poastta dahje telefonna bokte. Eanaš heviid háliidit sii dušše veaháš oppalaš dieđuid sámiid birra maid álkidit sáhttet gávdnat Internehtas. Dál gávdno neahttavuodduvuvvon refereansabálvalus mas mánga bibliotekka Norggas leat mielde. Dás sáhtá geavaheaddji gulahallat njuolga muhtun bibliotekariin chat bokte, ja oazžut vástádusa dahje veahki gažaldagaide johtilit ja álkidit. Geavaheaddji ja bibliotekar čálliba gažaldaga, vástádusa ja mearkkašumiid seamma šearbmagovas, ja gulahallaba oktanaga. Dán lágan bálvalus sáhtášii maiddá leat lunddolaš sámi guoski áššiid birra, muhto dát gáibida ollu plánema ja buori ovttasbarggu guoskevaš sámi ásahusaiguin go dan galgá sáhttit čadahit. Dattetge lea deatalaš sáhttit čuovvut ovdáneami servodagas muđui ja geahččat vejolašvuodaid sámi bibliotekabálvalusaid oktavuodas, maiddá mii guoská odđa teknologiija geavaheapmái.

2.2.5 Sámi girjebusset

Sámi girjebussiid doaibmadoarjaga hálddašeapmi sirdojuvvui Kultur- ja girkodepartemeanttas Sámediggái 2002:s. Ovddasvástádus investerendoarjagis gullá dattetge ain departementii. Ráđi ulbmil sámi girjebusse-

fálaldagain lea addit buriid sámi bibliotekabálvalusaid olles sámi álbmogii ja mat leat olamuttos. Sámediggi lea bivdán departemeantta juolludit investerendoarjaga girjebussii mii lea plánejuvvon Máttá-Romssa ja Davvi-Norlándii ja vejolaččat vástesaččat lasihit rámma doaibmadoarjagis.

Sámediggeráđđi lea gullan ahte olbmot ja geavaheaddjit sakka rábmojit sámi girjebussiid. Busset leat dego Sámedikki ”vuosttaslinjábálvalusat” ja leat mielde buktimin oidnosii dikki erenoamáš ja positiivvalaš vugiin. Bibliotekaid beales lea evttohuvvon ahte eanet ealáskuhttit ja riggudahttit girjebussefálaldaga iešguđetlágan kulturfáttáiguin busses ja dainna lágiin buktit busse ain eanet oidnosii. Jurddagovva lea gelddolaš ja ráđi oaivila mielde galggašii dan árvoštallat girjebussefálaldaga vejolaš ovddideami oktavuodas luoikkahandoibmii lassin.

Dál addá Sámediggi doaibmadoarjaga guđa girjebussii sáme giela hálddašanguovllus ja girjebusedoibmii sámi kulturguovddážiid oktavuodas. Dat busset leat:

Julevsámi girjebusse, Divttasvuona álbmotbibliotekha,
Gáivuona girjebusse Romssas,
Oktasaš davviriikkalaš girjebusse, Guovdageaidnu, Muonio, Heahtta, Giron,
Kárášjoga/Ohcejoga/Porsáŋgu girjebusse, Kárášjoga bibliotekha,
Oarjelsámi girjebusse, Gærjah Sijti Jarngeste, ja
Deanu/Unjárgga girjebusse.

2.2.6 Bibliotekariid oahppu sámi gelbbolašvuodain

Eai gávdno galle bibliotekara Norggas geain lea gelbbolašvuolta sámi gielas ja kultuvrras. Maŋŋá go Romssa universitehta álggahii bibliotekafágalaš oahppu 1997:s, lea šaddan álkít rekrutteret bibliotekariid riikkaosis oppalaččat, ja lea maiddái vejolaš bálddalastit bibliotekafágalaš oahpu eará universitehta-fágaiguin, earret eará sámiguovdásaš fágaiguin. Dát rahpá vejolašvuoda bibliotekariidda váldit oahpu maiddái formalalaš máhtolašvuoda sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis.

Sámi bibliotekariid váilivuhtii lea giddejuvvon unnán fuomášupmi eará ámmátjoavkkuid váilivuoda ektui, ja Sámediggi galggašii bastit dainna dahkat juoidá. Mii sáhttit earret eará eanet árjjaleappot márkanastit bibliotekarámmáha oahppiide sámi joatkkaskuvllain ja studeanttaide, geat lohket sáme giela Sámi allaskuvllas dahje Romssa universitehtas. Maiddái medijaid ektui lea mis bargu dan dáfus ahte eanet deattuhit hástalusaid mat leat bibliotekasuorggis, ja dan oktavuodas deattuhit positiivvalaš beliid bibliotekarámmáhis.

2.3 Resursadárbbut

Nugo oidno min čilgehusas, de leat mis stuorra hástalusat ja ollu čoavddetkeattes doaimmat bibliotekha suorggis. Dat ollu bibliotekha geavaheaddjit mitalit ráđi oaivila mielde makkár mearkkašupmi lea juohkit dieđuid ja gaskkustit girjjálašvuoda sáme giellii ja sámi diliid birra. Dát ii guoskka dušše sámi geavaheaddjiide, muhto ollu maiddái eará geavaheaddjiide sihke riikka siste ja olgoriikkain. Sámediggái sámi álbmotválljen orgánan ja deatalemos eavttuid biddjin norgalaš eiseváldiide sámi áššiin, sáhtta positiivvalaš ja ulbmillaš bálvalusain dálá ja vejolaš geavaheaddjiide maiddái leat stuorra mearkkašupmi eará láhkái. Dát sáhtta váikkuhit stuorát doarjaga Sámediggái sámi álbmoga gaskkas ja stuorát dohkkejumi muđui álbmoga gaskkas dan politiikkii maid mii bargat. Singuin, geat eai nu sakka dahje eai oppanassiige beroš politikas, ferte

Sámediggi geahččalit oažžut posiitiivvalaš oktavuoda eará láhkái. Dieinna lágiin sáhtta bibliotehka lassin dasa go gaskkusta máhtolašvuoda, leat maiddái reaidun min politihkalaš doaimmas.

Bibliotekas eai leat dál resurssat deaividit buot hástalusaiguin ja čoavdit buot doaimmaid maid ráđđi lea evttohan dán čilgehusas. Dat go Sámediggi ii sáhte rehkenastit oažžut ollus eanet ruđaid guovddáš eiseválddiin dán ulbmili, de lea dađi deataleappot ahte ruđat geavahuvvojit ulbmillaččat ja Sámedikki cealkán politihka mielde. Nugo bušeahhtadilli dál lea, de árvoštallá ráđđi várret ruđaid čuovvovaš doaibmabijuide:

- bálvalusaid huksemii min bibliotekas, maiddái Sámedikki hálddašanbibliotekha doaimma ektui. Dál leat mis golbma bibliotekarvirggi ja okta čállivirgi min bibliotekas Kárášjogas, muhto erenoamážit go hálddašanbibliotekha lea huksendásis lea dárbu várret eanet resurssaid dán ulbmili.
- sámi girjebussefálaldaga doalahepmái ja viidásetovddideapmái. Nugo namuhuvvon ovdelis dás, de addá Sámediggi dál doaibmadoarjaga guđa girjebussii sámegeiela hálddašanguovllus ja girjebussedoibmii sámi kulturguovddážiid oktavuodas. Sámediggi lea ožžon doarjjaohcama doalahit girjebussefálaldaga Máttaromssas ja Davvi-Norlánddas ja Sámedikkis lea evttohuvvon ahte girjebussefálaldat Máttarvárrjagis doalahuvvo.
- bibliotekakonfereansa lágideapmái mas sámi bibliotekabálvalusat deattuhuvvojit
- doalahit doarjjaortnega mainna movttiidahttit gielddalaš bibliotekaid hukset sámi bibliotekavánnasčoakkáldagaid, vejolaččat boahhteáiggi ovttasbargošiehtadusaid ektui fylkkagielddaiguin

Mearkkašupmi 1 NSRa ovttasbargojoavku, Guovddášbellodaga sámediggejoavku ja ovttasbargojoavku Sigfred Jáma bokte

Odđa čuokkis čuoggái 2.3 ”Resursadárbbut”

- movttiidahttindoaimbajut bibliotekafágalaš olbmuid rekrutteremii.

Evttohus 1 áirasis Jørn Are Gaski, Olggešbellodat, Johttisápmelaččaid listu, Sámiid válgalihttu ja Bargiidbellodaga sámediggejuovku

Vuoruheapmi 1. Bálvalusaid huksen min bibliotekas, maiddái Sámedikki hálddašanbibliotekha doaimma ektui. Otne leat mis golbma bibliotekarvirggi ja čállivirgi min bibliotekas Kárášjogas, muhto erenoamážit hálddašanbibliotekha huksendásis lea dárbu bidjat eanet resurssaid ulbmili.

Vuoruheapmi 2. Doalahit ja viidásetovddidit sámi girjebussefálaldaga. Nugo namuhuvvon bajábealde, de addá Sámediggi dál doaibmadoarjaga guđa girjebussii sámegeiela hálddašanguovllus ja girjebussedoibmii sámi kulturguovddážiid oktavuodas. Sámediggi lea ožžon doarjjaohcama doalahit girjebussefálaldaga Máttaromssas ja Davvi-Norlánddas ja lea ovddidan evttohusa Sámediggái ahte ásahit girjebussefálaldaga Máttarvárrjagis. Girjebusset galget erenoamážit gozihit fálaldaga mánáide ja nuoraide.

Vuoruheapmi 3. Ovddidit nehttii vuodđuduvvon bálvalusaid nehta bokte bibliotekas ja eará dokumeantaohcamiid, dingoma ja luoikkaheami nehta bokte, ruovttusiiddu ovddideapmi ja nehttii vuodđuduvvon bálvalusaid ovddideapmi vai bibliotekha sáhtta deavdit doaimmas geavaheaddjiid ektui.

Vuoruheapmi 4. Ovddidit ovttasbarggu sámi arkiivvain, mas doaibma dievasmahtta nubbi nuppi, erenoamážit go jurddaša nehttii vuodđuduvvon ja digitála bálvalusaid geavaheami.

Vuoruheapmi 5. Lágidit bibliotekakonfereansa sámi bibliotekabálvalusaid deattuhemiin.

Vuoruheapmi 6. Ásahit doarjjaortnega mainna movttiidahttit gieldalaš bibliotekaid hukset čoahkádusaid main leat sámi bibliotekkaávdnasat, vejolaččat boahhteáiggi ovttasbargošiehtadusaid olis ollu fylkkagielddaiguin.

II Jienasteapmi

39 áirasis ledje 35 čoahkis.

Jørn Are Gaski gesii evttohusastis ja bijai dan mearkkašupmin.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui jienaskeahttá.

III Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

IV Sáhavuorro- ja replihkkalistu

	Sáhavuorro	Replihkka
1	Randi Skum áššejođih.	
2	Sigfred Jåma	
3	Jørn Are Gaski	
4	Sven-Roald Nystø	
5	Magnhild Mathisen	
6	Ole Henrik Magga	
7	Ann-Mari Thomassen	
8	Mildri Pedersen	
9	Ragnhild Lydia Nystad	
10	Randi Skum áššejođih.	
	Jørn Are Gaski (čoahkkinortnegii)	

V Sámedikki mearrádus

Sámediggeráđi čilgehus oktan mearkkašumiiguin váldui diehtun.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui čakčamánu 26. b. 2003 dii. 11.50

Ášši 29/03

Ođđa áššiid dieđiheapmi

Ášši álggahuvvui čakčamánu 23. b. 2003 dii. 18.15.

I Áššebáhpirat

Evttohus 1, áirasis Amund P. Anti, Norgga Sámiid Riikasearvvi Ovttasbárgojoavku ja Guovddášbellodaga sámediggejoavku

Njuovvandilli boazodoalloeláhusas Finnmárkkus

Boazodoalloeláhus Finnmárkkus lea dál váttis dilis go eai beasa bohccuid njuovahit go njuovahagat eai nákke vuostávdit gávpebohccuid. Dát dilli lea ee. boadus boasttu stáhtalaš boazodoallopolitihkas ja – hálddahas, ja bohccobierggu sisafievrrredeapmi lea maid heajudan dili vel eambbo. Go stáhta mearrida alimus boazologu orohagaide, de ferte maid láchit apparáhta mii nákke vuostávdit bohccuid mat njuovvojit.

Dát mielddisbuktá stuora ekonomalaš váttisvuodaid boazoeaiggádiidda geat masset stuora oasi sisaboadus go eai beasa njuovahit varrásiid ovdal ragaha. Varrásat mat eai njuovvojuvvo ovdal ragaha, eai sáhte njuovvojuvvo ovdal nuppi jagi. Dát fas mielddisbuktá ahte varrásat dárbbasmeahtumit goaridit gáržžiduvvon dálveguhtoneatnamiid. Dilli sisttisoallá maid dohkkemeahtun peršuvnnaš vattisvuodaid ovttaskas boazoeaiggádii guhte lea ollu bargan ovdal njuovvama.

Vai geahpedivččii dán váivves dili masa Finnmárkku boazodoallu lea šaddan, ferte unnimusgáibáduš leat ahte doarjja, 10,- r. juohke vuvdojuvvon bohccobiergogilus, bistá olles doaibmajagi. Varrásat mat fertejit luitojuvvo ellui fas, eai leat dušše noađđin dálveguhtoneatnamiidda, muhto mielddisbuktet maid liigelogu mearriduvvon boazologu ektui. Go mearriduvvon boazolohku rihkkojuvvo váilevaš njuovvama geažil, de eai galgga orohagat eai ge boazoeaiggádat ránggáštuvvot ekonomalaččat ceahkkálas doarjageassimiin.

NSRa ovttasbargojoavkku, Guovddášbellodaga sámediggejoavkku ja Ovttasbargojoavkku mielas lea dáinna áššiin hoahppu. Mii bivdit danne ahte dát ášši meannuduvvo sierranas áššin dán dievasčoahkkimis. Ferte ásahuvvot politihkarasttildeaddji joavku mii dán vahkus evttoha mearrádusa.

Evttohus 2, áirasis Magnhild Mathisen, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Sieiddájoga Mánáidpsykiátralaš Divššohat ferte bisuhuvvot

Finnmárkku Dearvvašvuoda stivra lea mearridan heaittihit Sieiddájoga Mánáidpsykiátralaš Divššohaga. Sámediggi ii dohkket dán, ja bivdá Sámediggeráđi nu jođánit go vejolaš váldit oktavuoda Dearvvašvuodaministariin. Dát oktavuoha berre maid sisttisoallat duodašteami Sieiddájoga earenoamáš gelbbolašvuhtii, ja dan buori dikšunfálaldahkii mii gávdno maiddái sámi mánáide. Dán geažil berre Sámediggi bivdit ahte mearrádus ii čadahuvvo.

Evttohus 3, áirasis Anders Urheim, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Sámi ovddidanfoanda - doaibmaguovllu ja njuolggadusaid rievdadeapmi

Sámediggi mearridii skábmamánu 25. beaivvi 1998 Sámi ovddidanfoandda reviderejuvvon láhkaásahusaid. 2. § bokte. Ulbmilat ja ulbmiljoavku ráddjejuvvo gi sáhtta doarjagiid oažžut; olles álbmot mearriduvvon doaibmaguovllu siskkobealde, dihto ráddjemiiguin.

Nu go njuolggadusat ja láhkaásahusat leat otne ráhkaduvvon, mielddisbuktet dát vealaheami, mearriduvvon das orru go doaibmaguovllu olggobealde vai siskkobealde. Sii geat orrot olggobealde, olgguštuvvojit dáinnalágiin ja dát lea danne hui eahpevuoiggalaš ortnet. Sámediggi ferte dál divvut dán ja reguleret dákkár vealaheaddi ortnegiid, nugo diggi ieš ovdal lea mearridan, nu ahte Sámi ovddidanfoanda heivehuvvo ulbmiljoavkku otná dárbbuid ektui.

Sámediggi áigu jođánit rievdadit otná ortnega, láhkaásahusaid ja njuolggadusaid. Doaibmaguovlu berre árvvoštallot viiddiduvvot nu ahte guoská olles suohkaniidda ja ahte manná eret otná váldogáibádusas geográfalaš doaibmaguovlu, earenoamáš guovllut ja baicca álgá vuoruhit sámi *ulbmiliid*.

Evttohus 4, áirasis Berit Oskal Eira, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Bieggafápmorusttegat sámi guovlluin

Maŋemus jagiid lea leamaš čalmmusteapmi bieggafápmorusttegiid huksemiidda. Leat plánejuvvon huksejuvvot moanat bieggafápmorusttegat sámi guovlluide. Dát leat oddalágan huksejumiit maidda leat unnán vásáhusat dan ektui movt dát čuhcet luonddubirrasii.

Sámediggeráđđi bivdojuvvo vuolggahit čuozašielggadeami bieggafápmorusttegiid váikkuhusaid birra boazodollui, eará sámi ealáhusaide ja luonddubirrasii, beroškeahhtá rusttegiid investerenárvvus.

Eai leat, dan mielde maid mii diehtit, dahkkon makkárge dutkamušat dan hárrái makkár váikkuhusaid bieggamillorárka ásaheapmi buktá.

Sámediggeráđđi ferte gáibidit ahte ráhkaduvvo ollislaš plána bieggafápmorusttegiid huksemiidda mat gusket sámi guovlluide, nu ahte sámiid beroštumiit váldojuvvojit vuhtii nu árrat go vejolaš plánenproseassa áigodagas.

Evttohus 5, áirasis Berit Oskal Eira, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Bohccobierggu márkandilli

Maŋemus áiggiid lea máŋgi leamaš bohccobierggu márkandili birra sáhka mediain. Biergooastit čuoččuhit ahte váttisvuohta lea ahte sis lea ollu biergu rájuin ja ahte eai sáhte šat eambo oastit sisa. Čuoččuhuvvo ahte lea 340 tonna bohccobiergu rájuin iešguđet sajiin riikkas.

Dát dilli dagaha ahte bohccobierggu haddi njiedjá ja boazoeaiggádat masset oasi iežaset dietnasis. Dilli lea seamma Ruota bealde.

Lea hui váidalahtti go biergooastin bissehuvvo dan áiggis jagis go boazu lea losimus ja biergu lea buoremus. Seammás leat boazodoalus, erenoamážit Finnmarkkus, stuorra struktuvrralaš hástalusat ealuid geahpidan gáibádusaiguin. Bohccobiergu dahká dušše bealle proseantta olles riikka biergomanus, ja danne ii leat bohccobiergu makkárga áittan eará biergojohtui. Geavaheaddjit lohket ahte sis leat váttisvuodát gávdnat oastit bohccobierggu. Ferte leat heajos márkanfievrirideapmi mii dagaha ahte rádjosat leat dievva ovdal go njuovvamat álget.

Guokte stuorámus boazonjuovahaga hálddašit 4/5 oasi boazonjuovvamiin Norggas. Boazodoalu márkanlávdegotti tabeallas oaidná ahte stuorámus njuovahagain leat stuorámus bohccobiergorádjosat. Eanandoalodepartemeanta cealká mediai ahte sii árvvoštallet doarjut bohccobiergovurkema, nu ahte njuovvamat sáhttet álggahuvvot. Vásáhus 1980-loguin, mas boazodoallošiehtadusa bokte lei gitta 19 mil. doarjja jahkái, ii rávve dákkár čovdosii.

Bohccobiergu ii sáhte leat seamma márkanvuogádagas go visot eará biergu riikkas, gos Norsk Kjøttas lea ovddasvástádus biergojohtui. Dákkár márkanpolitihka joatkin boahtá dagahit ahte márkan gáhččá čoahkkái, ja dát boahtá goaridit boazodoalu. Dát vuogádat lea dagahan ahte bohccobierggu haddi lea beliin unnon 1970-logus otnáži.

Boazodoallu lea okta dain stuorámus sámi ealáhusain ja aktiivvalaš doaibmabijut fertejit álggahuvvot vai oazžu biergomárkana bálansii. Sámedikkis lea erenoamáš ovddasvástádus oččodit dán ealáhusii eavttuid maiguin sáhttá birget.

Sámediggeráđđi bivdojuvvo geahččat dán váttisvuoda ja maid oazžut johtui árvvoštallama gávnahan dihte manne bohccobiergomárkandilli lea nu go otna lea.

Ášši lea dakkár dilis ahte dasa fertešii jođanis čovdosiid gávdnat boazodolliid dienasvuodu dihte.

Evttohus 6, áirasis Janoš Trosten, Norgga Sámiid Searvvi Ovttasbárgojoavku ja áirasiin Olaf Eliassen ja Jon Erland Balto, Guovddášbellodaga sámediggejoavku

Goahtegearregii doaibmaruhtadeapmi Stáhtabušehta bokte

Sámediggi atná deatálažžan ahte sámi ealáhusat nannejuvvojit ja ožžot buriid rámmaeavttuid. Vuodđolága paragrafa 110a ja ILO konvenšuvdna 169 geatnegahttet norgga eiseválddiid konkrehtalaččat bidjat johtui doaibmabijuid. Sámi servodat dárbbasa nana ealáhusaid mat bisuhit ássama guovddáš sámi guovlluin. Konkrehtalaččat lea stáhtalaš doaibmabidju siehtadit sámi ealáhusorganisašuvnnaiguin doaibmaruhtademiid birra. Odne siehtadit sámi vuodđoealáhusat stáhtain doaibmaruhtademiid birra ja ealáhusat dainna lágiin birgejit ekonomalaččat ávkin sámi servodahkii. Ealáhusorganisašuvdna, Goahtegearret, ii leat dássáži ollen nu guhkás. Organisašuvdna lea ain álgohámis ja lea dássáži bargan hui bures seailluheames árbevirolaš sámi meahcásteami ja lotnolasealáhusaid.

Sámediggi bivdá dákkko bokte ahte doaibmaruhtadeapmi Goahtegearregii biddjo 2004 stáhtabušehtii ja áshuvvo bastevaš ortnegin. Sámediggi bidjá ávžžuhusa ráđdehusa ja Stuoradikki ovdii.

II Evttohusat ja vejolaš mearkašumit

Čoahkkinjođihangotti evttohus Sámediggái:

1. Evttohus 1 ja 5 ovddiduvvojit odđa áššin bearjadaga.
2. Evttohusat 2, 3, 4 ja 6 sáddejuvvojit Sámediggeráđđái viidásit meannudeapmái.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 38 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

1. Čoahkkinjođihangotti evttohus, čuokkis 1, mearriduvvui ovttajienalaččat.
2. Čoahkkinjođihangotti evttohus, čuokkis 2, mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorro- ja replihkkalistu

	Sáhkavuorro	Replihkka
1	Amund P. Anti	
2	Magnhild Mathisen	Ragnhild Lydia Nystad
3	Magnhild Mathisen	
4	Anders Urheim	Svein Peter Pedersen Geir Tommy Pedersen
	Anders Urheim	
	Isak Mathis O. Hætta (čoahkkinortnegii)	
5	Berit Oskal Eira	
6	Janoš Trosten	Isak Mathis O. Hætta Egil Olli

VI Sámedikki mearrádus

1. Evttohusat 1 ja 5 ovddiduvvojit áššin bearjadaga.
2. Evttohusat 2, 3, 4 ja 6 sáddejuvvojedje Sámediggeráđđái viidásit meannudeapmái.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui čakčamánu 23. b. 2003 dii.18.45.

Ášši 30/03

Kredihtakoartta Sámediggeáirasiidda

Ášši gessojuvvui áššelisttus.

Ášši 31/03

Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusat - jahkebuhtadus ja bálká

Ášši meannudeapmi álggahuvvui čakčamánu 23. b. 2003 dii. 18.45.

I Áššebáhpirat

- Ášši 02/03 Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusat – jahkebuhtadus ja bálká

II Evttohusat ja vejolaš mearkkašumit

Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi ovddida čuvvovaš evttohusa dievasčohkkimii:

Sámedikki dievasčoahkkima mielas ii leat riehta dulkot Politihkalaš dási miessemánu 27 b. 2001 mannosá njuolggadusaid § 2.4, 4.čuoggá dan láhkai ahte vealaha buozalmasvuoda mii deaivida dievasčoahkkima vuosttaš dahje marjimus oasis.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 39 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Sámedikki bearráigeahččanlávdegotti evttohus hilgojuvvui 22 jienain.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorro- ja replihkkalistu

	Sáhavuorro	Replihkka
1	Jørn Gaski, áššejođ.	Svein Peter Pedersen
		Per Solli
		Svein Peter Pedersen
		Per Solli
2	Tormod Bartholdsen	Sven-Roald Nystø
3	Tormod Bartholdsen	
4	Birger Nymo	Geir Tommy Pedersen
5	Isak Mathis O. Hætta	
6	Sten Erling Jønsson	
7	Jørn Gaski	

Sven-Roald Nystø
(čoahkkinnortnegi)

VI Sámedikki mearrádus

Sámedikki bearráigeahččanlávdegotti evttohus hilgojuvvui.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui čakčamánu 23. b. 2003 dii. 19.30.

Ášši 32/03

Gulaskuddan - Ođđa minerálaláhkaevttohus

Ášši meannudeapmi álggahuvvui duorastaga 25.09.03 dii. 08.35.

I Áššebáhpirat

- NOU 1996: 11 Forslag til minerallov
- Dievasčoahkkinášši 8/97-NOU 1996:11 Forslag til minerallov
- Ot.prp. nr.35 1998-99 Om lov om erverv av og drift på mineralressurser (mineralloven)
- Dievasčoahkkinášši 26/99- Ot. prp. 35 1998-99
- Báktelága rievdadusevttohus, (Ot.prp. nr. 53 2002-2003)
- Minerálaláhka - gulaskuddan 2003

II Evttohusat ja vejolaš mearkkašumit

Sámediggeráđi árvalus Sámediggái:

1. Sámedikki prinsihpalaš mearkkašumit

1.1 Dialoga gaskal Sámedikki ja Ealáhus- ja gávpedepartemeantta

Cuoŋumánu 18. b. 2002 lei čoahkkin gaskal Sámedikki ja Ealáhusministara Ansgar Gabrielsen, ja geassemánu 5. b. 2002 lei Kárášjogas čoahkkin gaskal Sámedikki hálddahusa ja Baktehoavdda ja Ealáhus- ja gávpedepartemeantta ja Gielda- ja guovludpartemeantta áirasiid ođđa minerálaláhkaevttohusa ráhkkaneami oktavuodas. Sihke Ealáhusministtár ja Ealáhus- ja gávpedepartemeanta lohpidedje lagas dialoga Sámedikkiin dán prinsihpalaččat dehálaš áššis. Departemeanta galggai váldit oktavuodá Sámedikkiin oažžundihte konkrehtaleappo árvalusaid álbmotrievttálaš áššiid ektui, muhto dat ii leat dahkkon. Go ođđa minerálaláhkaevttohus sáddejuvvui gulaskuddamii, de dat bođii dego heammástussan Sámediggái, juste dan dihte go Sámedikki politihkalaš jodiheapmi lei lohpiduvvon diehtujuohkima ja vejolašvuoda buktit Sámedikki oainnuid ovdal go evttohus sáddejuvvo olggos. Sámediggeráđi bealis lei čielga eaktu ahte Sámedikkis galggai leat viidát dialoga departeameanttain ovdal go láhkaevttohus ovdanbuktojuvvo.

Sámedikki mielas lea dehálaš ahte norgga eiseválddit dovdet iežaset ovddasvástádusa Sámedikki ektui álbmotválljejuvvon orgánan, ja eamiálbmotparlameantan. Láhkaáššiid ja eará áššiid oktavuodas mat leat dehálaččat sámi álbmogi galggaše ásahuvvot starga ráđđádallanortnegat departemeanttaid ja Sámedikki gaskkas, nugo ILO-soahpamuš nr. 169 vuodđuda. Departemeanta ferte árvvoštallat dakkáraš ráđđádallanortnegiid oassin ođđa minerálaláhkaevttohusii. Sámediggi hálida muittuhit departemeantta ahte ILO 169 ovdanbukta dušše unnimusgáibádusaid mii guoská eamiálbmogiid vuoigatvuodáide. Danin vurdojuvvo ahte Norga, mülea ratifiseren soahpamuša, bidjá mihttomearrin ollašuttit soahpamuša gáibádusaid.

1.2 Gulaskuddanproseassa

Sámediggi čujuha minerálagá evttohusii, erenoamážit 12. kapihttali mii dadjá juoga oktavuodai birra sámi beroštumiide. Sámediggi hálida álggos šallošit ahte rievdadusat, mat leat evttohuvvon Báktelágas oassin odđa finnmárkkuláhkaevttohusii (Ot.prp. nr. 53 2002-2003), eai leat sáddejuvvon gulaskuddamii. Sámedikki oainnu vuodul leat dát rievdadusat lunddolaš oassin odđa minerálagáevttohusii, vaikko Ealáhus- ja gávpedepartemeanta oaivvildá ahte dát njuolggadusrievdadusat eai gula dán gulaskuddamii. Dan seammás cealká departemeanta ahte Báktelágas evttohuvvon rievdadusat galget boahhteáiggis váldot mielde oktasá minerálagáevttohusii. Danin leat Sámedikki gulaskuddancealkámuššii maiddái váldon mielde Báktelága rievdadusevttohusat, dan sivas go rievdadusevttohusaid celkojuvvon duogáš leat Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodát sápmelaččaid ektui.

1.3 Sámedikki prinsihpalaš oaidnu mineráladuoimma hárrái

Sámediggi hálida aiddostahttit ahte diggi ii vuostil báktedoaimmaid oppalaččat, muhto deattuha ahte dakkár duoimma ii galgga leat duššefal majoritehtaservodaga eavttuid vuodul, muhto galgá váldit vuhtii vuodđolágasuodjalusa mii sápmelaččain lea eamiálbmogin ja minoritehtan Vuodđolága § 110a vuodul ja eamiálbmot- ja minoritehtasuodjalusa álbmotrievttálaš ja siskkáldasrievttálaš njuolggadusaid vuodul.

Odne lea almmolaččat dohkkehuvvon ahte riika lea huksejuvvon govvti álbmoga eatnamiid ala, dáččaid ja sápmelaččaid – ja dat mielddisbuktá ahte maiddái sápmelaččain lea riekti váikkuhit riikka servodatovdánahttima. Sámediggi hálida váikkuhit minerálagáevttohusa ovdánahttima ja minerálaressursaid hálddašeami, vai šattašii dássedeappo hálddašeapmi iige deattut dušše ealáhusa dárbbuid. Sámedikki ásaheami bokte dohkkehuvvui ahte sápmelaččat galget beasset leat mielde mearrideame iežaset ovdáneami. Sápmelaččat hálidit ieža ovddasvástidit iežaset ovdáneami ja boahhteáiggi, ja vurdet ahte stáhtalaš eiseválddit addet Sámediggái viidát ovddasvástádušvejolašvuodaid. Lea dehálaš atnit dan muittus go ráhkada odđa njuolggadusčállošiid mat gusket goappaš stáhtamearrideaddji álbmogii. Sámediggi lea mángii deattuhan ahte ulbmil sihke Sámi vuoigatvuodálávdegotti ja Minerálagálgálávdegotti gustovaš láchkamearrádušaid čadaheamiin lei sihkkarastit hálddašeami Norgga bajimus sámpolitihka mihttomeriid mielde.

Minerálagálgálávdegoddi ja departemeanta leat digaštallan ja buktán evttohusaid mat čielgasit gusket sámi beroštumiide ja vuoigatvuodaide. Mineráladuoimma áitá olles máilmmi eamiálbmogiid kultuvrraid ja eallinvugiid, ja mielddisbuktá dávjá stuora negatiiva váikkuhusaid eamiálbmogiid buresbirgejupmái. Maiddái Sámis lea dáhphuvvan ahte sámi ealáhusat leat massán guovddáš geavahanareálaid ruvkedoaimmaid ja minerálagálgálávdegoddi geažil. Sámediggi bivdá ahte Norga ii doalvo signálaid eará riikkaide mat mielddisbuktet vearrát dili eamiálbmogiidda máilmmi iežá osiin. Norga fertte geahččalit heivehit lágaid dainna lágiin ahte sámi kulturii, mii lea nannosit čadnon sámi ássanguovllu luonddu ávkástallamii, sihkkarastojuvvo oadjebas ja sihkkaris boahhteáigi. Danin oaidná Sámediggi dárbbaslažžan geahččat mineráladuoimma ovttas eará duohtadeamiin sámi guovllus, nu go ovdamearkka dihte duohtadeamit Suodjalusa duoimmaid oktavuodas. Meavkki-guovllu ja Hálkavári áššit čájehit ahte sámi beroštumit dávjá leat beare geahppasat stáhta dárbbuid ektui. Dát áššit leat maid ovdamearkkat dasa ahte dakkár stuorát duohtadanáššiid galggašii ráddádallat ja siehtadallat buori áiggis ovdal go duohtadeamit álget.

2 Evttohus earenoamáš njuolggadussan Finnmárkku várás

2.1 Álggahus

Čujuhit Báktelága rievdadusevttohussii Ot. prp. 53as (2002-2003) láhka riektedilálašvuodaid ja eatnamiid ja luondduvalljodagaid hálddašeami birra Finnmárkku fylkkas (finnmárkkuláhka). Departemeanta fuomášuhtta ahte minerálahkaevttohusas, čuoggás 12.1 daddjo ahte njuolggadusaid rievadanevttohusat mat leat finnmárkkulága evttohusas eai leat oassin dán gulaskuddamis. Departemeanta buktá aŋkke listtu Báktelága rievadanevttohusain danin go dat maŋitáigái galget leat oassin ođđa minerálahkas.

Sámediggi fuomášuhtta ahte aiddo danin go Báktelága rievdadusat maŋitáiggis šaddet oassin ođđa minerálahkas, de lea dehálaš Sámediggái kommenteret maiddái dáid evttohusaide.

1972 Bákteláhka lea vuodđun finnmárkkuláhkaevttohusa ođđa evttohusaide. Bákteláhka lea vuosttažettiin ozolaš minerálaid birra.

Evttohusat ozolaš minerálaid birra sistisdollet sierranjuolggadusaid Finnmárkku hárrái. Ealáhus- ja gávpedepartemeanta čujuha ahte Sámi vuoigatvuodálávdegoddi 2 giedahallá vuoigatvuodagažaldagaid mat leat čadnon sápmelaččaide olggobealde Finnmárkku, ja ahte lávdegoddi ferte álggos meannudit minerálaressursaid vuoigatvuohtagažaldagaid. Sámedikki mielas ii leat dát doarvái buorre argumeanta ráhkadit oktasašnjuolggadusaid buot sámi ássanguovlluid várás. Justisdeparteameantta kommentárain Báktelága rievdadusaide (Ot.prp.nr 53 2002-2003 9. kapihttalas) daddjo ahte ILO 169 15. artihkkalis leat earenoamáš gáibádušat eamiálbmogiid váikkuhanfápmui minerálaressursaid ávkástallama oktavuodas. Sámediggi fuomášuhtta ahte dát earenoamáš gáibádušat maiddái gusket sápmelaččaide olggobealde Finnmárkku.

2.2 Dieđihangeatnegasvuohta - evttohusa § 7a

Evttohusa § 7a mielde geatnegahttojuvvo ohcci dieđihit Sámediggái, eananeaiggádii, guovllustivrii ja boazodoalu orohatstivrii unnimusat vahku ovdal go ohcagohtá (šerpen). Jus lea sáhka eatnama duohtadeami birra, de galgá dieđihit gokko duohtadeapmi galgá dáhpáhuvvat.

Sámediggi lea álgoálggus posiitiiva dakkár dieđihangeatnegasvuhtii ovdal go ohcagohtet minerálaid, muhto lea ovttaoavvilis Sámi vuoigatvuodálávdegottiin mii oaivvilda ahte friddja ohcanlohpi Finnmárkkus galgá heaittihuvvot.

Sámediggi lea maid hirpmahuvvan dan ilá oanehis dieđihanáigemearis mii evttohuvvo. Sámediggi áigu earenoamážit deattuhit ahte vahku dieđihanáigemearri lea beare oanehis áigi sidjiide geat leat meahcástanealáhusas ja dan geažil eai leat álo olámuttus. Vaikko ohcan ii mielddisbuvtte stuora billistemiid lundui, de aŋkke mohtorvuojániid ja stuora mášiinnaid geavaheapmi billista eanadaga. Sámediggi mearkkaša ahte evttohus ilá unnán problematisere ja árvoštallá luonddugáhttema. Departemeanta iige leat árvoštallan mot vuhtii váldit sámi kulturmuittuid juo ohcama oktavuodas, sihke daid mat leat gávdnon ja daid mat eai leat vel gávdnon.

Sámediggi doarju evttohusa ahte boazodoalu orgánat galget oažžut dieđu, muhto fuomášuhtta departemeantta maiddá ahte iežá sámi meahcástanealáhusat ja geavaheaddjit (omd gilisearvvit) berrejit oažžut dieđu. Diedihanáigemearri ferte guhkkiduvvot.

2.3 Ohcamuš beassat iskat (roggat) - evttohusa § 22a

Evttohusa § 22a:s evttohuvvo ahte ohcamuša beassat iskat (roggat) Finnmárkkus sáhtta biehttalit jus oppalaš vuhtiiváldimat mannet dohkkeheami vuostá. Lea Báktehoavda gii loahpalaččat mearrida galgá go dohkkehit ohcama iskat ozolaš minerálaid. Árvvoštallamis galgá garrasit deattuhit sámi kultuvrra, boazodoalu, ealáhusvugiid ja servodateallima vuhtiváldima. Jus ohcan dohkkehuvvo de sáhtta gáibidit ahte namuhuvvon oasit váldojit vuhtii. Dan seammás galgá Báktehoavda addit eananeaiggádii, Sámediggái j.e, vuoigatvuođa buktit iežaset oainnuid. Muhto lea goitge Báktehoavda gii vuosttaš vuorus galgá meannudit ja mearridit ohcama.

Sámedikki mielas lea álgoálggus buorre ahte rogganohcama mearrideami oktavuodas galgá garrasit deattuhit sámi vuhtiiváldimiid, muhto diggi ii leat ovttaoavilis departemeanttain dainna ahte Báktehoavda galgá akto mearridit iskanlobi. Sámediggi vuosttalda Báktehoavddas dakkár válldi árvvoštallat sámi beroštumiid, go stáhta han lea ásahan Sámedikki mii galgá doaimmahit juste dan ahte árvvoštallat sámiid beroštumiid. Dát mearráduš ii vuhtiiváldde sámi beroštumiid doarvá. Departemeanta dadjá iežas kommentáras (s. 141) ahte: *”vihkekedallamis galget sámiid beroštumiid earenoamážit váldot vuhtii, muhto dain eai galgga leat mearrideaddji mearkkašumit jus beliin mat gesset nuppe guvlui lea eanet deaddu go sámi beroštumiin.”* Lea eahpečielggas maid departemeanta oavvilda dainna, muhto lea goit čielggas ahte sámi beroštumiin eai galgga leat mearrideaddji mearkkašumit jus leat nana ákkat mat sihtet addit lobi iskat. Sámediggi ballá ahte diehtováttni sámi servodatdili ja sámi luonddugeavaheami birra sáhtta dagahit ahte sámi beroštumit *”vihkkejuvvojit ja gávnnajuvvojit beare geahpasin”* dakkár árvvoštallamis.

Otná njuolggadusčállošiid mielde oažžu ohcci measta automáhtalaččat lobi iskat, jus lága eavttut devdojuvvojit. Báktelága § 8 lea iskanlobi birra. Go lea ožžon roggan-/iskanlobi de lea ožžon lobi iskat ozolaš minerálaid gávdnoštumi, ja sus lea vuosttašriekti ávkastallat gávdnoštumiin (“vuosttažin millui-prinsihppa”).

Sámediggi čujuha ahte Báktehoavdaámmáha ulbmil doarjut ja ovddidit riikka báktedoaimma eanaš háviid lea vuostálagaid sámi kultuvrra nannema vuhtiiváldimiin ja sámi luondduealáhusa vuhtiiváldimiin. Báktehoavdda árvvoštallan ja vuoruheapmi sáhtta váikkuhit dasa. Danin ii leat Sámediggi áibbas sihkar ahte evttohusas deattuhit sámiid beroštumiid nu ahte boahťa dakkár ávki maid departemeanta oavvildii.

Sámediggi oavvilda ahte hálldašeamis lea dárbu eanet máhttui sámi dili birra, ja vuordá danin ahte eiseválddit dollet lagas oktavuoda Sámedikkiin sámi vuhtiiváldimiid ja eaktoásahusaid deattuheami oktavuodas. ”Sámiid beroštumit” ii leat ovttabealát doaba, muhto eaktuda nana máhtu árbevirolaš sámi luondduealáhusaid ja iešguđetlágan sámi beroštumiid birra. Danin lea Sámedikki bealis unnimusgáibáduš ahte Báktehoavdda bealis loktejuvvo gelbbolašvuohta sámi gažaldagaid hárrái láhkarievdadusa oktavuodas. Dainna lágiin lohtana sápmelaččaid bealis luohťtámuš ámmáhii, dan seammás go buktá riektesihkarvuoda ja ohcci ja sámi áššeoasálaččat álkit sáhttet ovddalgihtii meroštallat bohtosa.

Sámediggi oaidná iskamiid duohtadeapmin, ja dakkár duohtadeamit eai galggaše čađahuvvot jus Sámediggi vuosttalda dan. Sámediggi liikká eahpida ahte lea doarvá suodjalus dušše dakkár deattuhannjuolggadusain,

nu guhká go Sámediggái ii addo sierra válđi, mearridanvuoigatvuohta dahje eanet ovddasvástádusa dakkáraš áššiin. Das čujuhit ILO ekspeartadoaimmagottii cealkámuššii, geahča vuollelis.

Evttohusa mielde galgá Sámediggi ja Finnmárkkuopmodat sáhttit vuosttaldit ahte ozoohcan dohkkehuvvo. Dát vuoigatvuohta lea goitge dušše vuoigatvuohta buktit cealkámušaid, go departemeanta goitge mearrida loahpalaččat. Seamma váttisvuođat go badjelis namuhuvvon bohciidit go departemeanta mearrida iskanohcama.

Vaikko Sámediggi ja Finnmárkkueana sáhttet váidit departemeantta mearrádusa, de lea hui háreve ahte Gonagas stáhtaráđis vuosttalda fágadepartemeantta mearrádusa.

Njealját lađđasa mielde galgá váidalus Sámedikkis váikkuhit máŋideapmái, das oavvilduvvo ahte lohpeamearráduš ii leat loahpalaš ovdal go váidináigemearri lea nohkan dahje váidinášši loahpalaččat mearriduvvon. Sámediggi lea ovttaoavilis ahte váidalus Sámedikkis galgá váikkuhit máŋideapmái, muhto ii leat ovttaoavilis departemeantta ollislaš čovdosii.

Evttohus § 39b addá earret earáide Sámediggái cealkinvuoigatvuođa eananmihtideami/háhkanvuoigatvuođa oktavuodas. Jus ohcci galgá beassat ávkkástallat minerálaiguin de ferte dahkat jáhkehahttin ahte guovlu lea/sahtta šaddat rogganveara. Muđui eai leat gustovaš vuoigatvuođaid mielde eará eavttut eananmihtideapmái. Seamma ládje go § 22a evttohusas ozovuoigatvuođa birra, lea positiivalaš go "oppalaš vuhtiiváldimiid" árvvoštallamis galgá earenoamážit deattuhit sámi beroštumiid. Sámediggi oavvilda ahte evttohusat oppalaččat eai atte doarvái suodjalusa sámi beroštumiide, das čujuhit earenoamážit Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuođaide sápmelaččaide eamiálbmogin ja minoritehtan.

Áššit eananmihtideami/ressursaid ávkkástallama birra bohtet leat áššit "meahcceatnamiid nuppástahttojuvvon geavaheami" birra, buohtastahte finnmárkkulága evttohusain. Lea evttohuvvon ahte Sámediggi galgá ráhkadit njuolggadusaid lohpemarkkašumi árvvoštallamii sámiid beroštumiid várás. Dat mearkkaša ahte bákteeiseválddit galget árvvoštallat daid njuolggadusaid. Sámediggi oavvilda ahte gáibiduvvo eambo ovdal go leat oadjebasat álbmotvuoigatvuođaid unnimusstandárdda siskkobealde, unnimusgáibádussan fertejit njuolggadusat leat rievttálaččat čadnojuvvon.

Sámediggi doaivu ahte Bákteleága rievdadusevttohusat mat čuvvot finnmárkkuláhkaevttohusas Ot. prp. nr. 53 (2002-2003) addá boasttuoinnolaš suodjalusa sámiid beroštumiide Finnmárkkus. Sámediggi oaidná positiivalažžan departemeantta evttohusa ahte iskanohcamiid oktavuodas galget sámiid beroštumit earenoamážit deattuhuvvot, muhto Sámediggi oavvilda aŋkke ahte diggi galggašii ieš beassat eastadit iskamiid mat sáhttet vahágahttit sámi kultuvrra ealáhusaiguin ja servodateallimiin. Sámedikkis lea gelbbolašvuohta mii dárbbahuvvo gávnnahahit mot duohtadeamit sáhttet váikkuhit sámi guovlluide.

Bákteeiseválddit leat odne juo čadnon álbmotvuoigatvuođas. Jus šaddá vuostálasvuohta sámi beroštumiid ja ealáhusberoštumiid gaskkas, de doaimbagoahká ON soahpamuša 27. artihkkala minoritehtasuodjalus siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid birra (SP) ja hehte eiseválddiid ásahtat sámiidguoskevaš gažaldagaid. Jus šaddá vuostálasvuohta Bákteleága mearrádusaid ja konvenšuvnna gaskkas, de lea konvenšuvdna badjelis, geahča olmmošvuoigatvuođalága § 3. Čujuhit Olmmošvuoigatvuođalávdegotti bargovuohkái, mii lea ON orgána mii goziha ahte stáhta doallá Olmmošvuoigatvuođakonvenšuvnna. Lávdegoddi lea cealkán ahte artihkal 27 maid guoská eamiálbmogiidda, iige dušše minoritehtaide.

Sámediggi oavvilda ahte evttohusa álbmotrievttálaš duogáš lea eahpečielggas, ja váilla álbmotrievttálaš árvoštallama earret eará ILO konvenšuvnna artihkal 15 viidodagas, ja mot Norga deavdá dán mearrádusa vuosttaš čuoggá. Sámediggi oavvilda maiddái ahte lea eahpečielggas mot departemeanta lea jurddašan fáttmastit daid erohusaid minerálalága Bákteláhkii. Mineralága evttohusas ii boađe ovdan galget go Finnmárkku ozolaš minerálaid sierranjuolggadusat maiddái viiddiduvvot nu ahte gusket eahpeozolaš minerálaide go dat válđojit mielde minerálaláhkii. Sámediggi áigu bivdit departemeanta earenoamážit čilget mot dat lánkaoktiičatnan váikkuha gustovaš vuoigatvuođaide sámiid beroštumiid hárrái. Oktavuodát finnmárkkuláhkii mii guoská vuoigatvuhtii eahpeozolaš minerálaide, ferte čielggaduvvot departemeantta bealis.

2.4 Divadat ja ILO 169 artihkal 15 nr. 2

Mii guoská ILO 169 15. artihkkalii nr. 2, de čuožžu Báktelága ođđa § 42 (1) 2.č. evttohusas ahte Gonagas sáhtta lánkaásahusa bokte mearridit alit divada eananeaiggádii ruvkkiiid ovddas Finnmárkkueatnamis. Mearrádusa vuodđun lea ILO artihkal 15 nr. 2, mii mearrida ahte eamiálbmogat galget oažžut oasi mineráladuoimma dietnasis jus leažža vejolaš. Sámediggi oavvilda ahte dat lea buorre evttohus jus lánkaásahusat hábmejuvvojit nu ahte dat váikkuhit positiivvalaččat sámi kultuvrii. Eaktuduvvo ahte Sámedikkiin ráđđádallojuvvo lánkaásahusaid hábmema oktavuodas.

Muđui čujuhit Sámedikki mearrádussii áššis 21/03 - ođđa finnmárkkulánkaevttohus.

3 Kommentárat ođđa minerálalánkaevttohussii

3.1 Álggahus

Sámediggi čujuha Ealáhus- ja gávpedepartemeantta reivii beaiváduvvon miessemánu 25. b. 2003. Sámediggi čujuha maiddái Sámedikki mearrádusaide áššiin 8/97 NAČ 1996:11 Minerálalánkaevttohus, ja 26/99 Ot. prp. 35. 1998-1999 minerálalánkaevttohusa birra. Dat leat mielddusin. Ođđa minerálalánkaevttohusas eai leat earenoamáš njuolggadusat sámiid beroštumiid várás mii guoská eahpeozolaš minerálaide.

3.2 Sámedikki mearkkašumit lánkaevttohussii

3.2.1 Evttohusa ulbmil

Ulbmilparagrafa evttohus gullo ná: *"Lága ulbmil lea ovdđidit ja sibkarastit servodatlaš sibkekaris hálddasšeami ja minerálaressursaid geavaheami ceavzilis ovdáneami prinsihpa vuodul."* Sámediggi bivdá ahte ulbmilmearrádusas dahje eará sajiin lánkaevttas čujuhivččii sámi kultuvrra earenoamáš suodjalussii Vuodđolága § 110a mielde, ja ON konvenšuvdnii siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid birra 1966 (SP), mii vuoruhuvvo norgga lága bajábeallái jus šaddá vuostálasvuohhta vr. mskl. § 3. Dat lea vai minerálaealáhus oaidná ahte sámi guovllus leat earenoamáš áššit maid ferte válđit vuhtii.

3.2.1.1 Álkidahttin ja ođasteapmi

Sámediggi lea ovttaoavivis departemeanttain ahte lea dárbu álkidahttit mineráladuoimma njuolggadusaid. Go unnida logu viđa lágas ovttá lánkaevttas de oažžu čorgadeabbo lága, ja šaddá álkit sihke olbmuide ja almmolaš etáhtaide ohat lánkamearrádusas. Sámediggi oaidná maid positiivvalažžan rievdadit njuolggadusčállosa giellageavaheami, ja rievdadit sániid *skjerping* (šerpet), *muting* (ozovuoigatvuohhta) ja *utmál* (mihtádus) ja bidjat

daid sadjái sániid *leting* (ohcan), *undersøkelsesrett* (iskanvuoigatvuohta) ja *utvinningsrett* (rogganvuoigatvuohta). Sámediggi atná odne daid maŋemus doahpagiid go dat čilgejit buorebut sisdoalu dan doaimmas man birra lea sáhka.

3.2.1.2 Ceavzilis ovdáneapmi

Lea buorre go ulbmilmearrádusas čujuhuvvo ahte ealáhus galgá hálddašuvvot og ovddiduvvot ceavzilis ovdáneami prinsihpa vuodul. Muhto láhkaevttohusas eai gávdno beare olu konkrehta evttohusat mat leat váldon mielde gáhttendihte luonddu.

Čujuhit odđa Plána- ja huksenlága evttohussii § 1-4, gos čuožžu: *”Ceavzilis ovdáneapmi lea mihttomearrin sihke báikkálaš, regionála ja nášuvnnalaš plánemis. Plánen galgá ovddidit dássedeattu gaskaal ekologalaš, ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš mihttomeriid ja árvvuid, ja galgá váldit vuhtii boahhtenaš buohvaid dárbbuid ja válljenvejolašvuođaid.”*

Sámediggi lei vuordán ahte minerálahkaevttohus maiddái čájeha stuorát dihtomielalašvuođa ja árvvusatnima birasgáhttema hárrái, nu mot buot eará odđa lágain. Guovddáš oassi láhkaevttohusas berrešii leat biologalaš šláddjivuoda vuhtiváldin, birasgáhtten ja ressursaid ceavzilis hálddašepmi, nu go maiddá riiriikkaidgaskasaš ovdáneamis birassuorggis. Dan sadjái orrot hilgon daid vai lágat šattaše vel eanet heivehuvvon ealáhusaide go odne leat.

Evttohus oassálastiid dohkkeheami birra, geahča evttohusa §44, lea gal maid vuodustuvvon birasgáhttema oainnus, muhto dat ii leat doarvái mineráladoaimma biraslaš heajos beliid buhttemii.

Minerálaid mat lea eanemus áigequovdilát gávdná Davvi-Norggas, ja Finnmárkkus. Davviguovllu luondu lea nu hearke, ja danin lea earenoamáš dehálaš jurddašit birrasa birra minerálaid roggama oktavuodas. Birrasiin ii oavvilduvvo dušše olggut birrasa nuoskkideapmi, muhto maiddá eará lágan birasbillisteapmi, omd vánddardanguovvluid, árbevirolaš čohkkenguovvluid billisteapmi j.e.

Boazodoallu dárbbaha viiddis eatnamiid ja danin ferte árvvoštallat váikkuhusaid boazodollui guhkás ovddas, iige fal dušše rogganguovllus, muhto viidát. Muosehuhtimat ja hehttehusat mat ruvkefágalaš árvvoštallamis orrot unnit, sáhttet billistit boazodoalu ovddas. Maiddá sámi lotnolasdoaimma dárbbaha suodjalusa, omd sáivabivdu, meahcebivdu, murjiid čoaŋgin jna. Láhkaevttohusas leat olu váilevašvuođat sámi meahcástanberoštumi árvvoštallama ektui.

Sámediggi vuordá ahte departemeanta álggaha nuppát dialoga ášši birra, ovdalگو láhkaevttohus ovddiduvvo Stuoradikkis, vai sámi beroštumit meannuduvvojit duhtadeaddji vuogiin.

3.3 Norgga minerálaealáhus – dárbu servodatlaš stivrejupmái

Sámediggi oavvilda ahte bakteindustriija ferte biddjot viidát servodatstivrejumi vuollái go dál lea. Lea áibbas lunddolaš ahte Sámediggi maiddá galgá oassálastit dakkár doaimma premissamearrideamis go sápmelaččat leat oassi riikka stáhtamearridan álbmogis.

Diggi lea dan dihte hui balus go láhkaevttohus orru liberaliseremin ealáhusa mii áitá sámiid beroštumiid. Bakteindustriijai lea jurddašuvvon gievrassadji evttohusas, ja evttohus ii oro ulbmillaš davviguovvluid viidát mineráladoaimma biraslaš váikkuhusaid ektui.

Departemeanta hálida ávkástallat ealáhusa vejolašvuodain eambbo, ja dainna lágiin ráhkadit buori lassiváikkuhusaid barggolašvuhtii (gč evttohusa č. 1.1). Sámedikkis ii leat vuosteháhku dasa ahte Norggas berre barggahit olbmuid minerálaindustriijas, muhto lea balus go ovdáneapmi váldá minerálaealáhusa eambbo vuhtii go eará dehálaš servodatberoštumiin. Minerálahoan, ja earenoamážit iskadeamit ja roggamat billistit luonddu. Dakkár ressursaid duohtadeapmi maid ii sáhte ođastit, sáhtta dagahit stuora vahága. Sámi kultuvra lea nannosit čadnon luondduressursaid geavaheapmái. Sámi kultuvra lea hui hearcki, ja šaddá eahpitkeahhtá gillát vahágiid jus Ráđdehus áigu doalahit dakkár liberálalaš oainnu láhkaevttohusas.

Minerálaealáhus berre ovdánit muddejuvnon leahtuin ja vuđolaš plánaid vuodul. Sámediggi oaivvilda ahte ferte árvvoštallat čuožáhusaid iskan- ja rogganvuoigatvuodaid ohcamiid áššeráhkkanemi oktavuodas. Earenoamážit berre čielggadit sámi kultuvrra vuđolaš eananviidodagaid váikkuhusaid, nugo bohcco guottetbáikkiid, johtingeainnuid, njuovvanbáikkiid ja eará dehálaš guohtuneatnamiid, sihke šibihid ja bohccuid. Dakkár árvvoštallan gáibida nana sámi dáiddu.

3.4 Ráđji gaskal ozolaš (muhtalaš) ja eahpeozolaš (muhtakeahtes) minerálaid

Evttohuvo doalahit ráji gaskal ozolaš ja eahpeozolaš minerálaid. Sámediggi doarju dan, ja čujuha ahte ráđji lea integrerejuvnon norgga vuoigatvuodaide. Lea maiddái dárbu sierra njuolggadusaide daid iešguđetlágan minerálašlájaid. Fuomáš ahte evttohusa § 4 ii rievdat minerálaid eaiggátdili, mearrádus dušše duodašta gustovaš vuoigatvuoda das ahte stáhta eaiggáda ozolaš minerálaid, ja eananeaiggádat gis eaiggádit eahpeozolaš minerálaid.

Rievdadusevttohusat mat leat ovddiduvvon finnmárkkuláhkaevttusa oktavuodas gusket dušše ozolaš minerálaide. Minerálahkaevttohusas eai evttohuvo sierra njuolggadusat eahpeozolaš minerálaid várás. Sámediggi áigu aiddostahttit ahte Fimmárkkku sápmelaččain lea vuoigatvuoha oamastit ja geavahit iežaset árbevirolaš guovlluid. Danin leat sápmelaččain geat orrot dán guovllus vuoigatvuodát maiddá eahpeozolaš minerálaide.

3.5 Bákteludolašvuoda prinsihppa: Friija ohcanriekti ozolaš ja eahpeozolaš minerálaide

Departemeanta evttoha viiddidit vejolašvuoda ohcat eahpeozolaš minerálaid, vr. kařpital 2. Dat mielddisbuktá maiddái vejolašvuoda ohcat minerálaid mat gullet eananeaiggádiidda. Dainna lágiin hálidit eanet doaimmaid minerálaealáhussii. Láhkaevttohus doalvu Minerálahkalávdegotti prinsihpaid viidáset, go sirdá bákteludolašvuoda prinsihpa maiddá eahpe ozolaš minerálaide.

Sámediggi vuostalda garrasit friija ohcanrievttii viiddideami, ja čujuha ahte lea mánggi mannan vuostá ahte bákteludolašvuoda prinsihppa sirdojuvvo minerálahkii. Čielggadeamit čájehit ahte ozolaš minerálain ii leat šat nu stuora mávssolašvuoha go ovdal, dan seammás go leat eanet álgán jearahit eahpeozolaš minerálaid. Lea dárbu viidat árvvoštallat dakkár ovdáneami váikkuhusa, gos deattuhit servodaga stivrema.

Sámediggi jearai áššis 8/97 berrego bákteludolašvuoda prinsihpa, oktan vuosttaš gávdni vuoigatvuodain, sirdit norgga ođđa minerálahágaide. Sámediggi oaivvildii ahte minerálahkalávdegoddi ii digaštallan dan doarvái vuđolaččat iežas čielggadeamis. Ii leat digaštallojuvnon berre go prinsihpa maiddá ozolaš minerálaid váste sihkkut ja dan sadjái bidjat servodatlaš hálddašemi. Sámediggi oaivvilda ahte departemeanta lea atnán beare olu áiggi movttiidit priváhta olbmuid investeret minerálaid ohcamii ja iskamii eaige leat deattuhan servodaga dárbbu hálddašit ealáhusa mii ovdána hirbmadit.

Čujuhit ahte dan maŋemus jahkečuodis norgga lágat leat bargan dan guvlui ahte servodat galgá hálddašit min dehálaš luondduriggodagaid ávkkástallama. 1917 johkaregulerenlága vuodđoprinsihppa lea ahte juohke goržeresursa ávkkástallamii ferte gávdnot konsešuvdna. Stuorámuš johkaviiddidanáššiin lea lánkaaddi oaidnán dárbbu sirdit mearridanválddi alit dássái. Stuoradiggi galgá beassat buktit čalkámuša ovdalگو addet lobi stuorát viiddideapmái. Sámediggi oaivvilda ahte minerálaid roggan mearkkaša nu olu servodahkii, ja ahte dárbu servodatlaš hálddašeapmái lea nu stuoris, ahte minerálaid ávkkastallan berrešii biddjot konsešunlágaid stivrejupmái ja loktejuvvot alit politihkalaš dássái. Dás sáhttá čujuhit ahte ii leat friija riekti ohcat minerálaid kontineantalađasas.

Sámediggi evttoha ahte departemeanta ii viiddit prinsihpa nu ahte guoská maiddái eahpeozolaš minerálaide, váldindihte vuhtii servodatlaš hálddašemi ja sámi beroštumiid. Sámediggi lea ovdal gáibidan ahte buot minerálaroggamii galgá ásahuvvot konsešuvdnageatnegasvuolta, ja ahte bákteludolašvuoda prinsihppa ii galgga šat gustot, geahča cealkámuša áššis 8/97. Sámediggi ipmirda ahte ealáhusaid vuhtiiváldimat garrasit vuostlaldit bákteludolašvuoda prinsihpaid fámuhuhttima miehtá riika. Eahpeozolaš minerálain lea stuorámuš mearkkašupmi dál, ja danin daid berre duodalaččat bearráigeahččat, earenoamážit sámi guovlluin gos leat sámi luondduealáhusat mat gáibidit eatnamiid.

Unnimusgáibádussan berre lánkaevttohusa § 6 dušše sisdoallat vuoigatvuodaid ohcat ozolaš minerálaid, ja eahpeozolaš minerálat eai galgga lasihuvvot bákteludolašvuoda prinsihppii.

Lánkaevttohusa § 7:s lea miehtanprinsihppa mas eananeaiggát ja geavaheaddji galgaba miehtat duohtadeapmái mii sáhttá dagahit stuora billistemiid. Lea dárbu geavaheaddjiid miedieapmái, omd. boazodoalliid.

3.6 Sámi kulturmuittut

Departemeanta ii leat dadjan maide kulturmuittolágaid oktavuhtii. Kulturmuittolága § 3 aiddostahttá ahte ii oktage galgga álggahit doaimmaid mat sáhttet vahágahttit, billistit, roggat, sirdit, rievdadit, gokčat, čiekat dahje eará ládje árvoheapme billistit automáhtalaš ráfáiduhtton kulturmuittuid dahje dagahit ahte nu sáhttá geavvat. Sámi kulturmuittut mat leat boarraset go 100 jagi, leat automáhtalaččat ráfáiduvvon, vrd. Kul.ml. § 4 2.lađđasiin. Kulturmuittun oaivvilduvvo visot mearkkat olmmošlaš doaimmaid maŋis, maiddái báikkis masa dáhpáhusat, osku dahje árbevierru lea čadnon. Sámi kulturmuittuid lea dávjá váttis fuobmát luonddus, danin go sápmelaččat eai leat guođđán olu mearkkaid. Minerálaohcamis lea dehálaš váldit vuhtii sihke daid kulturmuittuid mat leat fuomášuvvon ja daid mat eai leat vel fuomášuvvon. Sámediggi oaivvilda ahte berre dárkilit časkilit gávdnojitgo sámi kulturmuittut báikkis gos lea addon lohpi iskat. Čujuhit Kul.ml. § 10:ii, gos čuožžu ahte doaimmaheaddji galgá gokčat goluid automáhtalaš ráfáiduhtton kulturmuittuid earenoamáš guorahallama oktavuodas. Departemeanta berre váldit iežas viidáset bargui mielde jearaldaga kulturmuittuid billisteamii ovddasvástáđusas, ja vejolaš ránggáštusaid birra, ja iskademii/bearráigeahčuid ruhtadeami birra. Gáibáđus ahte dohkkehít oassálastiid, ii leat doarvái sámi kulturmuittuid sihkarastimii, geahča lánkaevttohusa § 44. Sámediggi bivdá departemeantta čielggadit mot lea Kulturmuittolága ja minerálalánkaevttohusa oktavuolta dán čuoggá ektui ovdalگو lánka ovdanbuktojuvvo Stuoradiggái.

3.7 Iskanmuddu

Šiehtadanvuoigatvuohta regulere eahpeozolaš minerálaid iskama (Finnmárkkus hálldašit eananvuođineiseválddit minerálaid iežaset njuolggadusaiguin), muhto lea vejolašvuohta bággolonisteapmái. Báktheavda addá lobi iskat ja roggat ozolaš minerálaid.

Go Báktheavda, dahje earát geain lea váldi dahkat dan (eananeaiggát/ eananvuođineiseválddit), addá lobi iskat, de álgá proseassa man lea váttis jorggihit. Go gávdnet juoga mii lea rogganveara, de sáhtta šaddat gierdameahttu deatta eiseválddiide addit lobi roggat ressursaid. Iskanlobi mielde čuovvu dárbbaslaš beassanláhki iskanguvlui ja guovllus. Das čuovvu maid lohpi váldit iskosiid, ja dasto addá iskanlohpi viiddis vuoigatvuođaid hálldašit eatnama.

Iskadeamit dávjá dagahit stuorat duohtademiid lundui. Go galgá mearridit ahte lea go oahpes gávnnus rogganveara, de dat mielddisbuktá stuora duohtademiid. Sámiid eanangáibideaddji luonddugeavaheami bissovaš gáržžideapmi dagaha stuora váttisvuođaid sihke boazodollui, eará sámi ealáhusaide ja eará luonddugeavaheapmái. Lea earenoamáš dehálaš árvoštallat dan go meroštallá addit iskanlobi.

Sámedikkis berre leat váldi hehttet iskademiid mat sáhttet mielddisbuktit billistemiid sámi kultuvrra ealáhusaide ja luonddugeavaheapmái. Dás sáhtášii Sámiid vuoigatvuođalávdegotti evttohus vahátlaš billistemiid áigeráddjejuvnon biehttanvuoigatvuohta leat evttohus maid departemeanta berre dárkileappot árvoštallat. Dakkár biehttanvuoigatvuohta adno dušše spiehkastahkan, ja danin ii áitte eará dohkálaš mineráladoaimmaid. Sámediggi berre oazžut válddi mearridit njuolggadusaid láhkaásahushámis das maid galgá váldit vuhtii sámi guovlluin, ja makkár bargovuogi ferte čuovvut dakkár guovlluid duohtademiid oktavuodas.

Viidaset deattuhit ahte láhkaevttohus unnán árvoštallá geavahanvuoigatvuođalaččaid vuoigatvuođaid. Eiseválddit leat geatnegahtton váldit sámi geavahanvuoigatvuođalaččaid vuhtii, nu go boazodoalliid. Vaikko eananeaiggát addá lobi iskat ja roggat, de sáhttet eananeaiggáda eatnamis leat earalágan vuoigatvuođat main lea garraset suodjalus go eananeaiggátvuoigatvuohta. Boazodoalus leat dávjá vuoigatvuođat maiddái priváhta eatnamiidda, ja danin ii sáhte eananeaiggát addit lobi oheat minerálaid guovlluin mat adnojit boazodoalus. Danin berre § 9 sisoallat oasi mas čuožžu ahte geavahaneaggát maiddái galgá miehtat iskanlobi addimii.

Mii guoská eahpeozolaš minerálaid iskosiid váldimii, de dadjáo láhkaevttohusa § 10 ahte galgá dieđihit Direktoráhtii ja suohkanii. Mearráduš berre maid geatnegahttit dieđihit geavahaneaggádii (nugo § 15:s) ja Sámediggái.

Mii guoská ozolaš minerálaide, de evttohuvo ahte Direktoráhta mearrida iskanvuoigatvuođa ohcamiid, geahča evttohusa § 11.

Čujuhit Bákteleága rievdadusaid kommentáraide mat leat badjelis.

3.8 Rogganmuddu

Eahpeozolaš minerálaid roggama oktavuodas galgá šiehtadallat eananeaiggádiin, vrd. evttohusa § 26. Sámediggi oaivvilda ahte berre maid váldit vuhtii/ šiehtadallat dakkár geavahanvuoigatvuođalaččain mas leat

mearkkašahhti beroštumit guvlui, nugo boazodoallit geain lea guođohanriekti priváhta eatnamiin. Dan berre váldit mielde láhkatekstii. Bággolonisteami birra čuožžu vuollelis.

Diđošteaddji mii lea bajimussii vuoruhuvvon, sáhtta Direktorahtas oheat lobi roggat ozolaš minerálaid, vrd evttohusa § 27.

Konsešunáššiid galgá mearridit vuđolaš servodatlaš árvoštallama vuodul mas sámi beroštumit odne leat dušše okta dain olu beliin maid galgá vuhtiiváldit. Sámedikki Minerálahkálávdegotti lahttu, Otto Jebens, evttohui ahte Sámedikki miehtan galgá leat eaktun roggankonsešuvdnii sámi guovlluin. Su vuosttaš evttohus lei ahte Sámediggái sirdojuvvo riekti addit konsešuvnna visot sámi guovlluin. Nubbin son evttohui sirdit konsešunohcamiid ja bággolonistangažaldagaid departementii.

Sámediggi doarju Jebensa evttohusa, ja lea ovttaoavilis suinna su nuppiin evttohusain. Jus Sámediggi ii oáččo vuoigatvuodaid addit konsešuvnna minerálaid roggamii sámi guovllus, de berre departemeanta vástidit konsešunohcamiid, ja mearridanválddi ii ábut sirdit vuollelii systemas.

3.9 Bággolonisteampi

Bággolonistanvuodut gávdnojit Báktelágas ja 1952 Mineráluobahanlágas. Plána- ja huksenlága VIII. kapihttala vuodul maid sáhtta bággolonistit muddenplána čađahettiin. Bággolonisteami vuolggasadjin lea dábálaš bággolonistanrievttálaš árvoštallan mii čuovvu golggoimánu 3.b.1959 lága vuoddoopmodagaid bággolonisteami birra (oriegningslova). Árvoštallanfáddá lea ahte bággolonisteampi galgá leat eahpitkeahhtá eambo buorrin go vahágin. Departemeanta áigu joatkit dainna prinsihpain.

Departemeanta deattuha láhkaevttohusa 5. čuoggás ahte bággolonisteampi *“leat njuolggadusat mat galget adnot dušše spiehkastatdáhpusain. Eananeaggát oaidná dábálaččat ealábusovddideami iežas eatnamis posiitiivalažžan, ja danin sáhttiba ealáhus ja eananeaggát dain spiehkastatdáhpusain šiebtadit mineráladoaimma ektui”*. Sámediggi áigu mearkkašahhtit ahte vaikko eananeaggát sáhtta leat posiitiiva minerálaealáhussii, dahje soaitá dovdat iežas bággehallan šiehtadallat danin go diehtá ahte gávdno bággolonistanláhkavuodđu, de leat eará lossa beroštumit mat soitet vaháhttojuvvot eatnamiid bággolonisteami oktavuodas.

Geavahanvuoigatvuđolaččain geat eai eaiggát eatnama muhto geain lea vuoigatvuohta geavahit eatnama, nugo boazodoallit, lea stuora beroštupmi das ahte guohtuneatnamat mat adnojit boazodollui, eai lonistuvvo bákkui. Departemeanta ii namut ovttainge sániin dakkáraš beroštumiid iežas bággolonistaninstiuhtha árvoštallamis.

Mii guoská ozolaš minerálaide, de lea Baktehoavda gii ain sáhtta addit lobi iskat dahje roggat. Sáhtta maid oheat bággolonisteami sihkkarastindihte ahte beassá rogganbáikái, ovdamearka dihte geaidnolobi. Eahpeozolaš minerálaid oktavuodas sáhtta leat sáhka sihke eatnama ja gávdnoštumi bággolonisteamis. Bággolonistanmearrádus galgá muddejuvvot dárbblaš dássái gávdnoštumi iskama dahje roggama várás.

Bággolonisteampi lea almmolaš sihkkarastinventiila mii galgá adnot dušše dalle go servodatlaš beroštumiin lea nu lossa deaddu ahte eahpitkeahhtá dahká bággolonisteami lobálažžan.

Departemeanta dadjá 5. kapihttalis ahte *“departemeanta doaivu ahte eahpeozolaš minerálaid friija ohcanlovi evttohus addá buoret vuoddu oheat bággolonistanlobi iskama várás, go dan mii dálá njuolggadusaiguin lea.”* Olles láhkaásahus váldá minerálaealáhusa vuhtii, ja kapihtal bággolonisteami birra lea dušše okta

ovdamearka. Sámediggi vuordá ahte geavahanvuoigatvuđolačča vuoigatvuđaid váldet vuhtii go árvoštallet bággolonistit eatnama mii lea dehálaš sámi kultuvrra eksistensii. Nu guhkás go lea vejolaš de berre garvit eatnamiid lonistit bákkuin mineráldoaimmaid várás jus dat áitet lossa sámi beroštumiid.

3.10 Doaibma

Doaibma galgá dáhpáhuvvat baktefágalaš sihkkaris vugiin, vrd. evttohusa § 43. Dakko livččii leamaš lunddolaš lasihit reivttálaš standárddaid mat muitalit makkár biraslaš ja servodatlaš gáibádušat biddjojit doibmii. § 50 berrešii goallotit § 43:ii, vai bohtá enanet oidnosii ahte biras- ja luonddugáhttema galgá váldit vuhtii. Geatnegasvuohta čorget galgá maid goallostuvvot doaibmakapihttali, vai oassálastiid geatnegasvuođat bohtet oidnosii, geahča evttohusa §53.

Departemeanta evttoha oassálastisertifiserem gaskaoapmin hehttet eahpeduđalaš doaimmaid. Departemeanta berre guldalit Sámedikki go galget ráhkadit njuolggadusaid oassálastiid dohkkeheami birra. Norga ii berre, váldindihte vuhtii máilmmi eamiálbmogiid, dohkkehit oassálastiid mat leat doaimmahan eahpeehtihkalaš doaimmaid, dagahan vahágiid dahje eará ládje doaimmahan várálaš doaimmaid eará báikkiin máilmmis, ja dainna lágiin dagahan váttisin dahje veadjetmeahttumin eamiálbmogiidda doalahit iežaset kultuvrra iežaset árbevirolaš guovlluin. Sámediggi bivdá departemeantta čadahit dárbbaslaš iskamiid fitnodagaid duogažiid birra ovdalگو oassálastisertifikašuvdna addo.

3.11 Iežá lágat

Departemeanta ii evttot rievdadit eará lágaid mat leat áigequovdilát mineráldoaimma oktavuodas, ovdamearka dihte Mohtorjohtolátlága ja Nuoskkidanlága. Go departemeanta láchá dili stuorát doibmii minerálaealáhusas, de berrešii dan árvoštallat eará lágaid ektui. Dan livččii galgan guorahallat vuđoleappot earenoamážit mii guoská birrasa vuhtiiváldimii.

4 Sámiid riektedilli ja álbmotrievttálaš njuolggadusat

4.1 Vuodđolága § 110a

Vuodđolága § 110a lea sámerievttálaš gažaldagaid guovddáš riektegáldooassi. Earret eará leat Sámiid vuoigatvuđalávdegoddi ja stuoradiggedieđáhusat norgga sámpolitiikka birra gávnnanan ahte Vuodđolága § 110a kulturdoaba maiddái sisdoallá sámi kultuvrra ávnnaslaš vuodu, nugo eananvuoigatvuđaid. Nu Vuodđoláhka mudde stáhtalaš eiseválddiid čadaheami doaimmaid sámiid ektui. Sámiid rievttálaš dili ferte geahččat sihke eamiálbmogiid njuolggadusaid ja minoretetavuoigatvuđaid čuovggas.

4.2 ON konvenšuvdna siviila ja politihkalaš vuoigatvuđaid birra (SP)

Čujuhit ON konvenšuvdnii siviila ja politihkalaš vuoigatvuđaid birra, 1. artihkkalii gos álbmoga iešmearrideapmi aiddostahttojuvvo. 1. artihkkališ čuožžu ná:

”1. Buot álbmogiin lea iešmearridanvuoigatvuohta. Dan rievtti fámus sii mearridit eaktodáhtolaččat iežaset politihkalaš dili ja ovddidit eaktodáhtolaččat iežaset ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš ovdáneami.

2. Buot álbmogat sáhttet iežaset ávkin friddja ráddet iežaset luondduriggodagaid ja luondduboađuid nu guhká go dat eai suostta geatnegasvuođaid mat čuvvot gaskariikkalaš ekonomalaš oktasašbarggus, man vuoddu lea oktasaš ávkeki ja álbmotrievtti njuolggadusaid prinsihppa. Ii gudege dáfus galgga álbmogis šaddat eretváldot dan eallinvuoddu

3. Konvenšuvnaáššebealit, daid gaskkas dat stáhtat main lea ovddasvástádus iešstivrenekahtes ja geaččuuoł guovlluid ovddas, galget bargat dan ovdii abte álbmogiid iešmearridanvuoigatvuohta duohtandabkekojuvvo, ja galget gudnejahttit dán rievtti Ovttaštuvvon Nášuvnnaid Soahpamuša mearrádusaid mielde.

Čujuhit maiddá konvenšuvnna 2. artihkkalii gos stáhta geatnegasvuohta gudnejahttit ja sihkkarastit SP vuoigatvuođaid aiddostahttojuvvo, ja earenoamážit 2. artihkkala nr. 2 mii geatnegahtta Norgga doaimmahit láhkaaddin- dahje eará doaimmaid sihkkarastindihte konvenšuvnna vuoigatvuođaid, go dakkár doaimmat eai leat juo fámus. Sámiid iešmearridanrievtti ollašupmi mielddisbuvttášii ahte stáhta ferte addit sápmelaččaide vejolašvuođa váikkuhit mineráldoaimmaid sámi guovlluin, ja vejolašvuođa eanet ovddasvástádussii dakkár guovlluid servodatovdáneapmái.

Viidáset čujuhit minoritehtasuodjalussii 27. artihkkalis, mii maid guoská eamiálbmogiidda, vrd. ON Olmmošvuoigatvuođalávdegotti bargovuogi. Artihkal 27 suodjala duohtademiid vuostá mat dahket váttisin dahje hehttejit sámiid iežamet kultuvrra ja servodateallima eallit. Suodjalus fátmasta maiddá sámi kultuvrra ávnnaslaš vuođu, vrd. Sámiid vuoigatvuođalávdegotti čielggademiiguin NAČ 1997:4 ja NOU 1997:5.

4.3 ILO konvenšuvdna nr. 169 eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain

Álbmotrievtti njuolggadusaid ulbmil eamiálbmogiid birra, nu go bohtet ovdan earret eará ILO konvenšuvnna nr. 169:s eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain, lea sihkkarastit eamiálbmogiid vuoigatvuođaid majoritehtaservodagas. Álbmotrievtti ulbmil lea albmaládje suodjalit eamiálbmogiid kultuvrra ja ealáhusaid, iige dušše boasttuoinnolaččat suodjalit.

Maŋŋel go 1999 Olmmošvuoigatvuođaláhka mearriduvvui, lea ON- konvenšuvdna siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid birra (SP 1966) ovttaštahtton norgga sikkáldasriektái. Konvenšuvnna mearrádusat leat ožžon ovdasaji dábálaš norgga lága ovddabeallái, vrd. lága §3. Dán konvenšuvnna 27. artihkal addá Sámiid vuoigatvuođalávdegotti dulkoma bokte bastevas suodjalusa sámi kultuvrii, suodjalus mii maid fátmasta sámi kultuvrra ja servodateallima ávnnaslaš vuođu. Dan oainnu lea sihke Justisdepartemeanta ja Ráđdehus maŋitáigái dorjon go meannudedje Vuodđolága § 110a ja Sámelága Stuoradikkis.

Sámiid vuoigatvuođalávdegoddi evttohi sierra mearrádusaid Finnmárkku ođasmahtekehtes ressursaid oamasteapmái, gehača NAČ 1997:4. Daid ressursaid oamastanriekti galggai gullat Finnmárkku Eananhálddašeami stivrii. Maiddá minerálaid oamastanriekti galggai gullat dasa. Justisdepartemeanta ja Ealáhus- ja gávpedepartemeanta evttohusas ii čuovo dakkár mearrádus. Sámedikki bealis šállošit dan, danin go diggi oaivvilda ahte Finnmárkku ássit ieža berreše beassat oamastit minerálaid, ja goit jobe daid eahpeozolaš minerálaid mat gullet eananeaiggádi. Lei maiddá čielga eaktu Sámiid vuoigatvuođalávdegottis ahte lávdegoddi galggai konkretiseret Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuođaid sámiid luondduressursageaheami ektui ja mot dat geavaheapmi galggašii suodjaluvvot.

ILO 169 artihkkalat 14 ja 15 leat guovddás mearrádusat báktedoaimma hárrái. Maiddá artihkkaliin 7 ja 13 lea mearkkašupmi. Artihkal 14 nr.1, 1.č. vuodusta ahte sámiin geain lea leamaš mearrideaddji váldi, sáhttet gáibidit eaiggáduššan- ja háldovuoigatvuođa guvlui (geahča NAČ:1997:5 siidu 34). Sis- Finnmárkku sápmelaččain lea álbmotrievttálaš oainnu vuodul ja Justisdepartemeanta árvvoštallama vuodul finnmárkkuolága evttohusas, riekti ovddidit eaiggáduššanráđdejumi Finnmárkku eatnamiid badjel. Dat mielddisbuktet maiddá vuoigatvuođaid eahpeozolaš minerálaide, nugo luonddugeđggiide.

ILO 169 15. artihkkalis čuožžu sámegeilli ná:

” 1. Dáid álbmogiid vuoigatvuodaid iežaset eatnamiid luondduriggodagaide galgá earenoamážit dorvvastit. Dáidda vuoigatvuodaide gullet dáid álbmogiid vuoigatvuodat leat osolažžan dáid luondduriggodagaid geavaheamis, hálddašeamis ja suodjaleamis.

2. Dákkár dáhpáhusain main stáhta várre alcesis oamastanvuoigatvuoda minerála- dahje eatnanvuoláš riggodagaide dahje vuoigatvuodaid eatnamiid eará luondduriggodagaide, galget ráddēbusat ásahit dahje doalahit meannudanvugiid maid mielde dat sáhttet ráddādallat dáid álbmogiiguin oazžun dihte čielggasin goaridago muhtin prográmma, ja man muddui, dáid álbmogiid eallinvejolašvuodaid, ovdalگو biddjojuvvo johtui makkárgē dutkan- dahje ávkkástallanprográmma mii guoská dáid álbmogiid eatnamiidda, dahje addojuvvo lohpi dákkár prográmmii. Dát álbmogat galget vejolašvuodaid mielde beassat osolažžan dákkár doaimmaid buktin ávkkis, ja sidjiide gullá govttolaš buhtadus juohkelágán vahágis maid sii gillájit dákkár doaimmaid geažil.”

Artihkal 15 nr. 2 gáibida ráddādallama eamiálbmogiiguin ovdal go addá lobi ohcat, iskat ja roggat eatnanvuoláš resurssaid. Mánge gollet olu jagit dan rajes go šerpen lea čadáhuvvon gitta dassái go gávdnagohtet maidege. Ohcan- ja iskandoaimmat sáhttet dávjá negatiivalaččt váikkuhit árbeviroláš ealáhusaid, dat guoská earenoamážit go atnet lossa mášiinnaid ja go ráhkadit odđa luottaide hearckes boazoguohtuneatnamiin. Báktelága friija šerpenvuoigatvuodaprinsihppa eahpitkeahttá rihkku Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid sámiid ektui eamiálbmogin. 15. artihkkala ulbmillaš dulkon geažida ahte Sámedikkiin galgá ráddādallat juo ohcanoasis. Sámediggi áigu aiddostahttit ahte ILO 169 ovddasta dušše unnimusstandárdda máilmmi ektui, ja ahte eará báikkiin máilmmis leat ráhkadan ortnegiid gaskal eamiálbmoga ja stáhtalaš eiseválddiid mii guoská mineráladoibmii. Sámiid vuoigatvuodálávdegotti álbmotvuoigatvuodajoavku lea bohtán dan loahppabohtosi ahte artihkal 15 guoská sihke guovlluide gos sápmelaččain lea gáibádus oazžut oamastan- ja háldovuoigatvuoda, muhto maiddái guovlluide gos lea sáhka dušše sámiid geavahanvuoigatvuodas.

Doaba ”iežaset eatnamiid” lea viidát go dušše Finnmárku, go sápmelaččain leat árbeviroláš guovllut háddjejuvvon miehtá riikka, ja badjel riikkarájáid. ILO-konvenšuvnna ulbmil lea nannet eamiálbmogiid vuoigatvuodaid resurssaide dain guovlluin gos orrot dahje muđui atnet.

Álbmotvuoigatvuodajoavkku loahppaboadus lea ahte dakkár oktavuodas gos sápmelaččain lea vuoigatvuodta oazžut dohkkehuvvot eatnamiid oamastanvuoigatvuoda, de sis maiddái lea vuoigatvuodta resurssaide mat gávdnojit eatnanbotnis (olju ja minerálat). Dat doaimma duššefal jus resurssat bođu riikkaid lágaide mielde sistisdollet eatnama oamastanvuoigatvuoda. Dat miellidibuktá ahte báktenjuolggadus ii sistisdoala eahpeozolaš minerálaide, ja lea dasto eananeaggáda opmodat. Go Justisdepartemeanta Ot. prp. 53:s 2002-2003 (finnmárkkuláhkaevttohusas) miedđiha ahte Finnmárkkus leat oasis gos sámi geavaheapmi lea oktoráđálaš ja mii danin sáhtta leat opmodatvuoigatvuoda vuodđun, de galgá dan guovllu sápmelaččain leat vuoigatvuodta eahpeozolaš minerálaide. Maiddái ILO áššedovdilávdegotti cealkámuš doarju dan dulkoma, geahča vuollelis.

ILO 169 artihkal 7 dadjá ahte juohke riikkas gos eamiálbmogat orrot, berre leat unnimustándardan ahte eamiálbmogiin galgá leat vuoigatvuodta ieža mearridit dehálašvuodaortnega dan ovdánumis mii guoská sin eallimii ja eatnamiidda main sii orrot. Ealáhuslági vuogádat maid evttohus evttoha ii ollašuite dán unnimusgáibádusa, go sápmelaččat besset dušše searvat gulaskuddanorgánan iskanlobi juohkimis.

Sámediggi ii oainne sápmelaččain eamiálbmogin makkárgē vuoigatvuodaid oassálastit minerálaressursaid ”geavaheamis, hálddašeamis ja suodjaleamis” vrd. ILO artihkal 15 nr. 1. Sámedikki dieđus eai gávdno dakkár gulahallanvuogit norgga eiseválddiiguin dahje bákteeiseválddiiguin mii gáibiduvvo ILO 169 artihkal 15 nr.

2:s. Minerálaláhkaevttohus ii problematisere sámiid vuoigatvuodaid eahpeozolaš minerálaide nugo Sámiid vuoigatvuodálávdegoddi lea dahkan. Sámediggi bivdá danin departemeantta earenoamážit árvvoštallat ILO 169 artihkal 15 mearkkašumi, nugo lea oaivvilduvvon dulkot álbmotrievttálaš vuogi mielde.

4.4 ILO áššedovdilávdegotti cealkámuš

Sámediggi dieđiha njuolga ILO čállingoddái Genèvas mot Norga olláshuhtá konvenšuvnna mearrádusaid. Čujuhit ILO áššedovdilávdegotti (Committee of Experts) cealkámuššii 1995:s gos lávdegoddi cuiggoda Norgga gustovaš lága (Observation by the Committee of Experts, 1995 (Norway)).

Norgga eiseválddiid jearaheamis, kommentere ILO áššedovdilávdegoddi sihke Sámedikki ja Norgga raporttaid ILO 169 olláshuhtima birra. Lávdegoddi namuha ahte sii dárkilit čuvvot sápmelaččaid vuoigatvuodadili, ja gávdnojit go ráđđádallanortnegat eatnanressursaid geavaheami oktavuodas. Lávdegoddi váillaha lassieduid norgga Ráđdehusas daid gažaldagaid birra. Lávdegoddi čielgasit dovddaha iežas balu ILO 169 artihkal 15 váilevaš olláshuhtima ektui mineráladuoaimma birra: ” *The Committee notes also that... Mineral exploitation permits have been given to multinational mining companies in the municipality of Finnmark, without the prior consultations required under article 15 (2). The Committee notes that no licence has yet been issued for mineral extraction and hopes that steps will be taken to bring procedures for granting permits into conformity with this provision... The Committee emphasizes that respect for articles 15 and 18, regarding resource rights and non- encroachment, do not depend on the form of rights recognized under article 14.* ”

Lávdegoddi cealká iežaset leat mearkkašan ahte multinašuvnnaš minerálafitnodagat leat ožžon lobi roggat minerálaid Finnmárkkus, vaikko gulahallangeatnegasvuohka ILO artihkal 15 (2) ii leat ollašuhhton. Go ILO Áššedovdilávdegoddi dán mearkkaša, de dat berre leat čielga signála norgga eiseválddiide ahte dáikko ii čuoovo otná bargovuohki konvenšuvnna mearrádusaid ja ulbmiliid

Sámediggi diehtá ahte Norga eaktudii ILO 169 mearrádusa oktavuodas 1989:s ahte gustovaš lágat galge oktiivástidit konvenšuvnna mearrádusaiguin. Dát ii sáhte leat riehta riikka bákteleágaid ektui. Norgga sápmelaččain ii leat makkárge mielmearridanriekti dakkár áššiin, iige leat ožžon makkárge buhtadusrievtti duohtademiid ovddas sámi guovlluin. Sámediggi bivdá departemeantta árvvoštallat otná lágaid ILO 169 ektui, ja váldit ILO Áššedovdilávdegotti cealkámušaid vuhtii sámi álbmoga ja minerálaáššiid birra.

Nugo Sámediggi oaidná, de evttohusat mat dál leat ovddiduvvon eai olláshuhte ILO gáibádusaid eamiálbmogiid oassálastimii ja ávkástallanvuoigatvuhtii doaimmain mat doaimmahuvvojit min árbevirolaš guovlluin. Sámediggi oaivvilda maid ahte dikki miedieheapmi gáibiduvvo ovdal go addo lohpi roggat minerálaid guovlluin gos leat sámi beroštumit. Sámediggi ii leat prinsihpalaččat bákteduoaimma vuostá sámi guovlluin, muhto ii áiggo miedihit dakkár doaimma nu guhká go lágat eai sihkkaraste sámi beroštumiid duhtadahtti vugiin.

Ollašuhhtindihte geatnegasvuodaid mat Norggas leat ILO 169 artihkal 15 mielde, oaivvilda Sámediggi ahte departemeanta berre evttohit ásahit dakkár gulahallanortnegiid maid ILO Áššedovdilávdegoddi ohcala iežas cealkámušas. Mii dakkár ortnegii galgá, ja makkár unnimusgáibádusat berrejit ollašuhhtot, berre departemeanta mearridit ovttasráđiid Sámedikkiin. Muđui bivdit departemeantta čilget ILO 169 artihkal 15 iežaset dulkoma.

4.5 Sámi guovllut olggobeal Finnmárkku

Sámedikkis lea stuora beroštupmi dasa ahte sámi servodagas galgá sáhttit guhkesáigái plánet ja dárkkistit minerálaressursaid ávkkástallama. Sámediggi fertte, bajimus politihkalaš eaktoláigideaddjin, beassat váikkuhit sámi guovlluid minerálaressursaid boahhteáiggi ávkkástallama. Čuožžovaš láhkaevttohus dadjá hui unnán Sámedikki rolla birra servodatovdáneamis, ja sámi vuoigatvuodaid birra minerálaide olggobealde Finnmárkku. Doaba "iežaset eatnamiid" ILO 169:s lea viidát go dušše Finnmárku, go sápmelaččain leat árbevirolaš guovllut háddjejuvvon miehtá riikka, ja badjel riikkarájaid. ILO- konvensuvnna ulbmil lea nannet eamiálbmogiid vuoigatvuodaid ressursaide dain guovlluin gos orrot dahje muđui atnet.

Danin eat dohkket ahte departeameanta ii váldde iežas ovddavástádusa árvoštallat makkár njuolggadusat berrejit gustot sámi guovlluide Romssas, Nordlánddas ja lullisámiguovllus Sámi vuoigatvuodálávdegotti čielggademiid ektui. Departeameanta ja Ráđđehus leat čadnon álbmotrievttálaš mearrádusaide eamiálbmogiid vuoigatvuodaid birra beroškeahhtá das maid Sámiid vuoigatvuodálávdegoddi gávnna. Danin Sámediggi vuorddášii ahte minerálahkaevttohus vuđolaččat guorahallá sápmelaččaid minerálavuoigatvuodaid.

Mearkkašupmi 1, áirasis Steinar Pedersen, Bargiidbellodaga sámediggejoavku, Olgešbellodaga, Johttisápmelaččaid listu, Sámiid Válgalihttu:

Nu movt Sámediggeráđi evttohus lea hábmejuvvon, de lea váttis ráhkadit čielga jienastanmolsaeavttuid. Danne áigot Bargiidbellodaga sámediggejoavku, Olgešbellodaga/Johttisápmelaččaid listu ja Sámi Válgalihttu buktit ovdan čuoovvovaš mearkkašumiid ovddidit oainnuset.

1.

Ráđđi ávžžuha čuokkis 1.1:s jeavddalaš ráđđádallamiid departeameantta ja Sámedikki gaskkas. Áššis 8/97 NAČ 1996: 11 Ođđa minerálalága evttohus, ovddidii Bargiidbellodaga sámediggejoavku čuoovvovaš evttohusa:

"Sámediggi árvala ahte ásahuvvo gulahallanorgána gaskkal Sámedikki ja Ráđđehusa earret eará čoavdit soahpatmeahtunvuodaid báktedoaimmaid olis sámi guovlluin".

Lea buorre go Sámediggeráđi dál čuoovvola árvalusa ođđa gulahallanorgáni - mii vuostájienastuvvui 1997:s.

2.

Čuoggás 1.3 goalmát teakstaoasis deattuhuvvojit mineráldoaimmat áittan álgoálbmogiid eallinvugiide ja kultuvrraide miehtá máilmmi, ja ahte sámi kultuvra lea hui sorjovaš areálaávkástallamis. Dása mearkkašit ahte sámi beroštumit leat mánggabealágit, ja iešguđet joavkkut sámiin oidnet mineráldoaimmaid iešguđetládje. Min oaidnu lea ahte mineráldoaimmat, čielga rájiid sikkobealde, maiddái sáhttet addit mávssolaš bargosajiid, ja dakko bokte sihkarastit sámi kultuvrra vuodustusa. Dákkár ovdamearkkat gávdnojit juo odne.

3.

Vaikko lea mángga geardde geahččaluvvon, de ii leat leamaš vejolaš sealvvi oazžut das mii Sámediggeráđi oppalaš oaivil lea Sámedikki váikkuhanfámu birra boahhtevaš mineráldoaimmaid ektui sámi guovlluin oppalaččat. Muhtun sátnádeamit geažuhit ahte jurddašuvvo dakkár vuogádat mas Sámedikkis lea váikkuhanfápmu, veardádala ovdamearkka dihte čuoggáin 4.2 ja 4.3. Dákkár jurdagii mii sáhttit guorrasit.

4.

Vuoddoipmárdus lea dattetge ahte Sámedikkis galga leat ollisalaš mearridanváldi. Vrd. omd. Čuoggáin 2.4, vuosttaš teakstaossi, siidu 5: ” *Sámediggi oaidná iskamiid duohtadeapmin, ja dakeár duohtadeamit eai galggaše čadabuvvot jus Sámediggi vuosttalda dan*”, ja nubbin mañemus teakstaosiin 5. siiddus: ” *Sámediggi oainvilda anjeke ahte diggi galggašii ieš beassat eastadit iskamiid mat sáhttet vahágabttit sámi kultuvrra ealáhusaiguin ja servodateallimiin*”. Vrd. maid čuoggáin 3.7 nubbin mañemus teakstaosis siidu 10:s: ” *Sámediggi berre oažžut válddi mearridit njuolggadusaid láhkaásabushámis das maid galgá váldit vuhtii sámi guovlluin, ja makkár bargovuogi ferte čuovvut dakeár guovlluid duohtademiid oktavuodas.*”

Čuoggás 3.8 árvala Sámediggi ahte Sámediggái sirdojuvvo riekti addit konsešuvnna visot sámi guovlluin. Čuoggás 3.4 daddjo vel ahte Finnmárkku sápmelaččain lea vuoigatvuohta oamastit ja geavahit iežaset árbevirolaš guovlluid. Sámediggeráđđi oainvilda dán sisttisoallat ahte sápmelaččain geat orrot dán guovllus leat vuoigatvuođat maiddá eahpeozolaš minerálaide.

Min oaidnu lea ahte minerálahka ii ábut dohkkehuvvot ovdal go vuoigatvuođagažaldagat leat čielggaduvvon. Lea čielggas ahte Sámedikkis ferte leat váikkuhanfápmu ovttas eará álbmotválljen orgánaiguin mii guoská minerálariggodagaide sámi ássanguovlluin. Sámediggeráđi sátnádeamit leat mánggabealáгат mii guoská sámi eaggáduššan- ja hálddašandássái, nu ahte sáhttá váikkuhit gaskavuhtii sihke álbmogii ja eará álbmotválljen orgánaide. Mii eat oainvil ahte Sámediggi akto galgá eaggáduššat ja hálddašit minerálariggodagaid buot sámi guovlluin.

5.

Čuoggás 4.2, nubbin mañemus teakstaosis, daddjo ahte:

”Sámiid iešmearridanrievtti ollašupmi mielddisbuvttášii ahte stáhta ferte addit sápmelaččaide vejolašvuoda váikeknehit mineráladoaimmaid sámi guovlluin, ja vejolašvuoda eanet ovddasvástádussii dakeár guovlluid servodatovdáneapmái.”

Min oainnu mielde illá sáhttá leat dárbbalaš čatnat iešmearridandoahpaga maiddá minerálahaga gulaskuddamii. Ige unnimusat dan dihte go Sámedikki eanetlogus ja Sámediggeráđis leat stuora váttisvuođat meroštallat maid doaba iešalddis sisttisoallá. Vaikko lea mángga geardde geahččaluvvon oažžut vuđolat čielggadeami, de dat ii leat leamaš vejolaš.

6.

Mii áigut hui čielgasit dadjat ahte minerálahaga ferte geahččat vuoigatvuođagažaldaga čielggadeami oktavuodas. Vuosttažettiin guoská dát finnmárkkulága olis. Okta Sámiid vuoigatvuođalávdegotti evttohusa elemeanttain lei ahte Finnmárkku eanahálddašeamis galggalii leat ollislaš stivrejupmi sihke ozolaš ja eahpeozolaš minerálain. Dát berre boahtit čielgasit ovdan jogo finnmárkolágas dahje minerálahagas.

7.

Mii oaidnit maid čielga dárbbu ahte paragrafás 49 (§49), mas leat namuhuvvon mángga iešguđetlágan suorggi, mat leat ohcamiin čuldojuvvon eret jus eanáneaggát dahje geavaheadji ii leat addán lobi ohcamii, lea dárbbu váldit mielde boazodoalu buot eallinfámolaččamus geavahanguovlluid. Mii maiddá háliidit deattuhit ahte lea dárbbalaš ahte boazodoallu ovttas eará ealáhusaiguin, lea mielde nu árrat go vejolaš plánenbargguid oktavuodas, omd. dan oktavuodas jus ovttá guovllu jurddašit reguleret mineráladoibmii. Maiddá vejolaš bággonisteamii olis ferte leat gáibádus das ahte guovlu ferte leat regulerejuvvon mineráladoibmii vai bággonistanlohpi sáhttá addojuvvot.

8.

Dego Sámediggeráđđi, de maiddái Sámi Válgalihttu, Olgešbellodat/Johttisápmelaččaid listu ja Bargiidbellodaga Sámediggejoavku leat vuorjašuvvan gustojeaddji lága beare garra liberaliseremis, eatge mii sáhte ovttaoavilii boahit jus eahpeozalaš minerálaid friddja ohcanlohpi viiddiduvvo.

Evttohus 1, áirasis Isak Mathis O. Hætta, Friddja joavku:

Ođđa 2.4 Ohcamuš beassat iskat (roggat) – evttohusa § 22a

Evttohusa § 22a evttohuvvo ahte ohcamuša beassat iskat (roggat) Finnmárkkus sáhtta biehttalit jus oppalaš vuhtiiváldimat mannet dohkkeheami vuostá. Lea Báktehoavda gii loahpalaččat mearrida galgágo dohkkehit ohcamuša iskat ozolaš minerálaid. Árvvoštallamis galgá garrasit deattuhit sámi kultuvrra, ealáhusvugiid ja servodateallima vuhtiiváldima. Jus ohcamuš dohkkehuvvo, de sáhtta gáibidit ahte namuhuvvon oasis váldojuvvojit vuhtii. Dán seammás galgá Báktehoavda addit eananeaiggádii, Sámediggái j.e. vuoigatvuoda buktit iežaset oainnuid. Muhto lea goitge Báktehoavda, gii vuosttaš vuorus galgá meannudit ja mearridit ohcamuša.

Ođđa 3.2.1.2 Ceavzilis ovdáneapmi

Sámi ealáhusat dárbbasit viiddes eatnamiid ja danne ferte árvvoštallat váikkuhusaid dáidda guhkás ovddasguvlui, ii dušše rogganguovllus muhto viidát. Muosehuhtimat ja hehttehusat, mat fágalaš árvvoštallamis orrot unnit, sáhttet billistit ealáhusavuodu (næringsgrunnlag) ovddas. Maiddái sámi lotnolasdoaibma dárbbaha suodjalusa omd. sáivabivdu, meahcebevdu, murjjiid čoaggin jnv. Láhkaevttohusas leat ollu váilevašvuodát sámi meahcástanberoštumi árvvoštallama ektui. Sámediggi vuordá ahte departemeanta álggaha nuppát dialoga dán ášši birra ovdalgo láhkaevttohus ovddiduvvo Stuoradikkis, vai sámi beroštumit meannuduvvojit duhtadeaddji vugiin.

Ođđa 3.3 Norgga minerálaealáhus – dárbu servodatlaš stivrejupmái

Minerálaealáhus berre ovdánit muddejuvvon leavttuin ja vuđolaš plánaid vuodul. Sámediggi oaiuvvilda ahte ferte árvvoštallat čuozáhusaid iskan- ja rogganvuoigatvuodaid ohcamiid áššeráhkkanearmi oktavuodas. Earenoamážit berre čielggadit sámi kultuvrra, ealáhusavuodu (næringsgrunnlag) vuđolaš eananviidodaga váikkuhusaid. Dákkár árvvoštallan gáibida nana sámi dáiddu.

Ođđa 3.7 Iskanmuddu

Iskkadeamit dávjá dagahit stuorát duohtademiid lundui. Go galgá mearridit ahte leago oahpes gávnnus rogganveara, de dat mielddisbukta stuora duohtademiid. Sámi eanangáibideaddji luonddugeavaheami bissovaš gáržžideapmi dagaha stuora váttisvuodaid sámi ealáhusaide ja eará luonddugeavaheapmái. Lea earenoamáš dehálaš árvvoštallat dan go meroštallá addit iskanlobi.

Evttohus 2, áirasis Ole Henrik Magga, NSR ovttasbargojoavku ja SP ovttasbargojoavku

1.

Čuoggás 1.3 mañimus teakstaoasi cealkka ”Sámediggi bivdá ahte...” rievdaduvvo vuolláisárggastuvvon cealkagiin:

Minerálalága lávdegoddi ja departemeanta leat digaštallan ja buktán evttohusaid mat čielgasit gusket sámi beroštumiide ja vuoigatvuođaide. Mineráladoaimma áitá olles máilmmi eamiálbmogiid kultuvrraid ja eallinvugiid, ja miellidibuktá dávjá stuora negatiiva váikkuhusaid eamiálbmogiid buresbirgejumái. Maiddái Sámis lea dáhpáhuvvan ahte sámi ealáhusat leat massán guovddáš geavahanareálad ruvkedoaimmaid ja minerálaid roggama geažil. Nuppe dáfus sáhtá mineráladoaimma maiddái addit mávssolaš bargosajiid. Norga ferte geahččalit heivehit lágaid dainna lágiin ahte sámi kulturii, mii lea nannosit čadnon sámi ássanguovllu luonddu ávkkástallamii, sihkkarastojuvvo oadjebas ja sihkkaris boahhteáigi. Danin oaidná Sámediggi dárbbaslaš geahččat mineráladoaimma ovtta eará duohtademüguin sámi guovllus, nu go ovdamearkka dihte duohtadeamit Suodjalusa doaimmaid oktavuodas. Meavkki-guovllu ja Hálkavári áššit čájehit ahte sámi beroštumit dávjá leat beare geahppasat stáhta dárbbuid ektui. Dát áššit leat maid ovdamearkkat dasa ahte dakkár stuorát duohtadanássiid galgašii ráđđádallat ja šiehtadallat buori áiggi ovdal go duohtadeamit álget.

2.

Čuoggás 2.5 rievdaduvvo cealkka ”Sámediggi oaivvilda...” vuolláisárggastuvvon cealkagiin:

Mii guoská ILO 169 15. artihkkali nr. 2, de čuožžu Báktelága ođđa § 42 (1) 2.č. evttohusa ahte Gonagas sáhtá lánkaásahusa bokte mearridit alit divada eananeiggiid ruvkiid ovddas Finnmárkkueatnamis. Mearrádusa vuodđun lea ILO artihkal 15 nr. 2, mii mearrida ahte eamiálbmogat galget oažžut oasi mineráladoaimma dietnasis jus leažža vejolaš. Láhkavuodoevttohus sáhtit addit lánkaásahusa das ahte álgoálbmogis galgá leat vuoigatvuohta ruvkedoaimma dietnasis daid dietnasiid lassin mat eananeiggiid leat dasa guoskevaš njuolggadusaid mielde, lea Sámedikki oavila mielde lánkaásahusa rievttet guvlui, ja dat sáhtá váikkuhit positiivlaččat sámi kultuvrii, muhto lea dan duohken mot lánkaásahusat hábmejuvvojit. Eaktuduvvo ahte Sámedikkiin ráđđádallojuvvo lánkaásahusaid hábmemma oktavuodas.

3.

Čuoggás 3.2.1.2 mañimus teakstaoasis rievdaduvvo cealkka ”Muosehuhtimat ja hehttehusat...” oktan dáigui vuolláisárggastuvvon cealkalasáhusaiguin:

Boazodoallu dárbbaha viiddis eatnamiid ja danin ferte árvvoštallat váikkuhusaid boazodollui guhkás ovddas, iige fal dušše rogganguovllus, muhto viidát. Muosehuhtimat ja hehttehusat mat orrot unnit, sáhttet áiggi mielde billistit boazodoalu ovddas. §ii 49 mas leat namuhuvvon ollu iešguđet lánkaásahusa guovllut gos ii leat lohpi ohcat eaiiggáda dahje geavaheaddji lobi haga, lea dárbu siskkildit eanemus deatlaš geavahanguovlluid boazodoalus, omd. ruvgalan- ja johttingeainnuid ja erenoamáš deatlaš guovlluid. Boazodoallu ferte, ovttasráđiid eará ealáhusaiguin leat mielde plánabarggus nu árrat go lea vejolaš, omd. guovllu ektui mii lea jurddašuvvon minerálaohcamii. Maiddái vejolaš bággonistemiid ektui ferte gáibidit ahte guovlu galgá leat muddejuvvon mineráladoaimmii jos bággolotnunlobi galgá sáhtit addit. Čujuhit Norgga Boazosámiid Riikkasearvvi cealkamuššii, beaiváduvvon 20.08.2003, earenoamážit 4. čuoggái. Maiddái sámi lotnolasdoaimma dárbbaha suodjalusa, omd sáivabivdu, meahcebeivdu, murjjiid čoaggin jna. Láhkavevttohusa leat olu váilevašvuođat sámi meahcástanberoštumi árvvoštallama ektui. Sámediggi vuordá ahte departemeanta álggaha nuppát dialoga ášši birra, ovdalgo lánkaevttohus ovddiduvvo Stuoradikkis, vai sámi beroštumit meannuduvvojit duhtadeaddji vuogiin.

4.

Čuoggás 4.2. rievdaduvvo cealkka ”Sámiid iešmearridanrievtti ollašupmi...” nu mot vuolláisárggastuvvon cealkka čájeha:

Čujuhit maiddá konvenšuvnna 2. artihkkalii gos stáhta geatnegasvuohta gudnejahttit ja sihkkarastit SP vuoigatvuođaid aiddostahttojuvvo, ja earenoamážit 2. artihkkala nr. 2 mii geatnegahtá Norgga doaimmahit láhkaaddin- dahje eará doaimmaid sihkkarastindihte konvenšuvnna vuoigatvuođaid, go dakkár doaimmat eai leat juo fámus. Norgga riikkaidgaskasaš geatnegasvuođaid ollašupmi miellidibuvttášii ahte stáhta ferte addit sápmelaččaide vejolašvuođa váikkuhit mineráladoaimmaid sámi guovlluin, ja vejolašvuođa enet ovddasvástádussii dakkár guovlluid servodatovdáneapmái.

5. Lohppii lasihuvvo 5. čuokkis dáiguin sániiguin:

5. Loahppaárvalus

Láhkaevttohus ii leat dohkálaš nu mot dát lea árvaluvvon dás ovdalis namuhuvvon ákkaiguin. Láhkaevttohus ii namut ollenge sámi beroštumiid olggobealde Finnmárkku. Čujuhus ođđa Sámiid vuoigatvuođalávdegoddáii ii atte doarvái sihkarvuođa das, ahte sámiid beroštumit válđojuvvojit vuhtii muhtumin boahhteáiggis.

Mii guoská Finnmáarkui, ii dát evttohus čuovo Sámiid vuoigatvuođalávdegotti NOU 1997:4 prinsihpaid. Sámediggi čujuha dikki mearrádussii Láhka riektedilálašvuođaid ja eatnamiid ja luondduvalljodagaid hálddaheami birra Finnmáarkkus (finnmáarkkuláhka), gos mii celkkiimet: *”Láhka ferte dohkkehit eamiálbmogiid sierra vuoigatvuođaid resurssaide sihke eatnama alde ja vuolde nannámis, ja dasto vuoigatvuođaid riddolagaš čázziid resurssaide, ja daid ferte erenoamážit suodjalit ja finnmáarkolaččaid vuoigatvuođaid muduige. Láhka ferte láhčit dilálašvuođaid nu ahte Finnmáarkku boahhte-áiggi hálddašeapmi galgá vuodduvot čielga riektedillái. Láhka ferte čielgasit sihkkarastit daid vuoddo vuoigatvuođaid mat eamiálbmogiin leat álbmotrievtti mielde. Daid ferte gudnejahttit ja dat galget leat vuoddu guovlluid hálddašeapmái boahhteáiggis. Eamiálbmotvuoigatvuođaid dáinna lágiin nannen sáhtta nannet buot finnmáarkolaččaid oktavuoda ja vuoigatvuođaid iežaset báikkálaš luondduresurssaide fylkkas.”* Láhkaevttohus ii oktiivástit dáiguin prinsihpaiguin.

Dan dihte go vuoigatvuođat eai leat čielggaduvvon ja dannego čielggadanproseassa lea nu eahpesihkar, de lea hui váttis árvoštallat mánnga detáljja dán evttohusas. Čadabargojuvvon minerálaláhkaevttohus ferte huksejuvot čielga prinsihppavuođuid nala. Otnábeaidilis mii ovdamearkka dihte eat sáhte cealkit čielgaseappot dáid orgánaid rolla birra maid Sámiid vuoigatvuođalávdegoddi evttohui ásahuvvot Finnmáarkku eatnamiid hálddašeapmái.

Buot dát dahket dan, ahte minerálaláhka ii sáhte mearriduvvot ovdal go vuoigatvuođagažaldagat lea loahpalaččat čielggaduvvon.

Evttöhus 3, árisis Per A. Bæhr, Guovdageainnu johttisápmelaččaiguin listu, ja árisis Tormod Bartholdsen, olgešbellodat:

- Friija minerála ohcanrivttiid eai berreše Finnmáarkui sisafievrridit. Jus ohcandoaimmat álggahuvvojit, de eai dát goittot berreše gártat hehttehussan boazodollui. Oppalaš diedihangeatnegasvuohta ferte dán olis gáibiduvvot boazodoalu ektui. Diediheapmi berre addot čálalaččat maiddá boazodoalloorgánaide ja gustot buot guovlluide riikkas gos lea boazodoallu. Diediheapmi ferte maid addot buori áiggis ovdal

ohcamat ja iskkadeamit álggahuvvojit, vahku lea beare oanehis áigi. Boazodoalus ferte jearrat lobi daidda doaimmaide mat duohtadit ja vahágahttet guohtoneatnamiid.

- Eaktuduvvo ahte regulerenplánat sáddejuvvojit gulaskuddami, ja ahte boazodoalloaláhus beassá mielde álgodásis ráhkkananmutter.
- Sihkkarastingeasku, § 51 mielde, ferte maid guoskat bohccuide iige dušše omiide, go bohccuid ja omiid sihkkarastindárbbut eai soabat oktii.
- § 60 berre ođđasis hábmejuvvot nu ahte dat maid gokčá čorgendáhkádusa.
- Eananeaiggátdivada lassáneapmi ii galgga heajosmahttit vejolaš vahátbuhtadusa geavaheaddjiberoštumiide.
- Ferte sihkkarastojuvvot ahte ođđa Minerálahka ii heajosmahte boazodoalu beroštumiid.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 38 čoahkis.

Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 1 hilgojuvvui 36 jienain.
- Evttohus 2, earret čuokkis 2, dohkkehuvvui ovttajienalaččat.
- Evttohus 2, čuokkis 2, dohkkehuvvui 35 jienain.
- Evttohus 3 dohkkehuvvui 36 jienain.
- Sámediggeráđi evttohus, oktan mearriduvvon rievdadusaiguin, mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Áirras Jánoš Trosten ovddidii čuovvovaš beavdegirjelasáhusa:

Láhkaárvalus ahte lea vejolaš addit láhkaásahusa das ahte eamiálbmogat sáhttet lágat šiehtadallamiiguin stáhtain, addit vuoittu stáhtii ruvkedoaimmain daid vuoigatvuodaide mielde mat eamiálbmogis, sámiin leat riikkaidgaskasaš rievtti ja riektegeavahusa mielde, ja julggaštusaid vuodul ahte sámit eai leat goassige makkárge šiehtadusaid bokte addán dahje vuovdán sámi historjjálaš eatnamiid, čáziid ja riddolagaš guovlluid earáide. Dán lágan julggaštus galgá danne čielgasit ovdanboahit ođđa minerálahka- ja eará láhkaárvalusain mat njuolga gusket sámi álbmoga eanavuoigatvuodaide.

V Sáhavuorro- ja replihkkalistu

	Sáhavuorro	Replihka
1	Ragnhild Lydia Nystad, áššejođiheaddji	
2.	Steinar Pedersen	Geir Tommy Pedersen Steinar Pedersen
3.	Ole Henrik Magga	Steinar Pedersen Janoš Trosten

		Ole Henrik Magga
4.	Per A. Bæhr	
5.	Olaf Eliassen	Steinar Pedersen Olaf Eliassen
6.	Isak Mathis O. Hætta	Egil Olli Isak Mathis O. Hætta
7.	Amund P. Anti	
8.	Berit Oskal Eira	
9.	Ole Henrik Magga	
10.	Ragnhild Lydia Nystad	
	Berit Ranveig Nilssen (čoahkkinnortnegii)	
	Steinar Pedersen (čoahkkinnortnegii)	
	Janoš Trosten (čoahkkinnortnegii)	
	Ole Henrik Magga (čoahkkinnortnegii)	
	Isak Mathis O. Hætta (čoahkkinnortnegii)	
	Janoš Trosten (čoahkkinnortnegii)	

VI Sámedikki mearrádus

1. Sámedikki prinsihpalaš mearkkašumit

1.1 Dialoga gaskal Sámedikki ja Ealáhus- ja gávpedepartemeantta

Cuoŋumánu 18. b. 2002 lei čoahkkinn gaskal Sámedikki ja Ealáhusministara Ansgar Gabrielsen, ja geassemánu 5. b. 2002 lei Kárášjogas čoahkkinn gaskal Sámedikki hálddahusa ja Báktehoavdda ja Ealáhus- ja gávpedepartemeantta ja Gielda- ja guovludpartemeantta ársiid odđa minerálahkaevttohusa ráhkkaneami oktavuodas. Sihke Ealáhusministár ja Ealáhus- ja gávpedepartemeantta lohpidedje lagas dialoga Sámedikkiin dán prinsihpalaččat dehálaš áššis. Departemeantta galggai váldit oktavuodá Sámedikkiin oazžundihte konkrehtaleappo árvalusaid álbmotrievttálaš áššiid ektui, muhto dat ii leat dahkkon. Go odđa minerálahkaevttohus sáddejuvvui gulaskuddamii, de dat bođii dego heammástussan Sámediggái, juste dan dihte go Sámedikki politihkalaš jodiheapmi lei lohpiduvvon diehtujuohkima ja vejolašvuodá buktit Sámedikki oainnuid ovdal go evttohus sáddejuvvo olggos. Sámediggeráđi bealis lei čielga eaktu ahte Sámedikkis galggai leat viidát dialoga departeameanttain ovdal go láhkaevttohus ovdanbuktojuvvo.

Sámedikki mielas lea dehálaš ahte norgga eiseválddit dovdet iežaset ovddasvástádusa Sámedikki ektui álbmotválljejuvvon orgánan, ja eamiálbmotparlameantan. Láhkaáššiid ja eará áššiid oktavuodas mat leat dehálaččat sámi álbmogii galggaše ásahuvvot starga ráđđádallanortnegat departemeanttaid ja Sámedikki gaskkas, nugo ILO-soahpamuš nr. 169 vuodđuda. Departemeantta ferte árvvoštallat dakkáraš ráđđádallanortnegiid oassin odđa minerálahkaevttohussii. Sámediggi hálida muittuhit departemeantta ahte ILO 169 ovdanbukta dušše unnimusgáibádusaid mii guoská eamiálbmogiid vuoigatvuodáide. Danin

vurdojuvvo ahte Norga, mii lea ratifiseren soahpamuša, bidjá mihttomearrin ollašuhttit soahpamuša gáibádusaid.

1.2 Gulaskuddanproseassa

Sámediggi čujuha minerálagá evttohussii, erenoamážit 12. kapihttalii mii dadjá juoga oktavuodái birra sámi beroštumiide. Sámediggi hálida álggos šállošit ahte rievdadusat, mat leat evttohuuvon Báktelágas oassin ođđa finnmárkkuláhkaevttohussii (Ot.prp. nr. 53 2002-2003), eai leat sáddejuvvon gulaskuddamii. Sámedikki oainnu vuodul leat dat rievdadusat lunddolaš oassi ođđa minerálagá evttohussii, vaikko Ealáhus- ja gávpedepartemeanta oavvilda ahte dat njuolggadusrievdadusat eai gula dán gulaskuddamii. Dan seammás cealká departemeanta ahte Báktelágas evttohuuvon rievdadusat galget boahtteáigis váldot mielde oktasá minerálagá. Danin leat Sámedikki gulaskuddancealkámuššii maiddá váldon mielde Báktelága rievdadusevttohusat, dan sivas go rievdadusevttohusaid celkojuvvon duogáš leat Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodát sápmelaččaid ektui.

1.3 Sámedikki prinsihpalaš oaidnu mineráladuoimma hárrái

Sámediggi hálida aiddostahttit ahte diggi ii vuostil báktedoaimmaid oppalaččat, muhto deattuha ahte dakkár doaimma ii galgga leat duššefal majoritehtaservodaga evttouid vuodul, muhto galgá váldit vuhtii vuodđolágasuodjalusa mii sápmelaččain lea eamiálbmogin ja minoritehtan Vuodđolága § 110a vuodul ja eamiálbmot- ja minoritehtasuodjalusa álbmotrievttálaš ja siskkáldasrievttálaš njuolggadusaid vuodul.

Odne lea almmolaččat dohkkehuvvon ahte riika lea huksejuvvon guovtti álbmoga eatnamiid ala, dáččaid ja sápmelaččaid – ja dat mielddisbuktá ahte maiddá sápmelaččain lea riekti váikkuhit riikka servodatovdánahttima. Sámediggi hálida váikkuhit minerálaealáhusa ovdánahttima ja minerálaressursaid hálddašeami, vai šattašii dássedeappo hálddašeapmi iige deattut dušše ealáhusa dárbbuid. Sámedikki ásaheami bokte dohkkehuvvui ahte sápmelaččat galget beasset leat mielde mearrideame iežaset ovdáneami. Sápmelaččat hálidit ieža ovddasvástidit iežaset ovdáneami ja boahtteáiggi, ja vurdet ahte stáhtalaš eiseválddit addet Sámediggái viidát ovddasvástádusvejolašvuodáid. Lea dehálaš atnit dan muittus go ráhkada ođđa njuolggadusčállošiid mat gusket goappaš stáhtamearrideaddji álbmogii. Sámediggi lea mángii deattuhan ahte ulbmil sihke Sámi vuoigatvuodálávdegotti ja Minerálagá lávdegotti gustovaš láchamearrádusaid čadahemiin lei sihkarastit hálddašeami Norgga bajimus sámpolitihka mihttomeriid mielde.

Minerálagá lávdegoddi ja departemeanta leat digaštallan ja buktán evttohusaid mat čielgasit gusket sámi beroštumiide ja vuoigatvuodáide. Mineráladuoimma áitá olles máilmmi eamiálbmogiid kultuvrraid ja eallinvugiid, ja mielddisbuktá dávjá stuora negatiiva váikkuhusaid eamiálbmogiid buresbirgejupmái. Maiddá Sámis lea dáhpáhuvvan ahte sámi ealáhusat leat massán guovddáš geavahanareálaid ruvkedoaimmaid ja minerálagá roggamiid geažil. Nuppe dáfus sáhtta mineráladuoimma maiddá addit mávssolaš bargosajiid. Norga ferte geahččalit heivehit lágaid dainna lágiin ahte sámi kulturii, mii lea nannosit čadnon sámi ássanguovllu luonddu ávkkástallamii, sihkarastojuvvo oadjebas ja sihkaris boahtteáigi. Danin oaidná Sámediggi dárbbaslažžan geahččat mineráladuoimma ovttas eará duohtademiiiguin sámi guovllus, nu go ovdamearkka dihte duohtadeamit Suodjalusa doaimmaid oktavuodas. Meavkki-guovllu ja Hálkavári áššit čájehit ahte sámi beroštumit dávjá leat beare geahppasat stáhta dárbbuid ektui. Dat áššit leat maid ovdamearkkat dasa ahte dakkár stuorát duohtadanáššiid galggašii ráđđadallat ja šiehtadallat buori áigis ovdal go duohtadeamit álget.

2 Evttohus earenoamáš njuolggadussan Finnmárkku várás

2.1 Álggahus

Čujuhit Báktelága rievdadusevttohussii Ot. prp. 53as (2002-2003) láhka riektedilálašvuodaid ja eatnamiid ja luondduvalljodagaid hálddašeami birra Finnmárkku fylkkas (finnmárkkuláhka). Departemeanta fuomášuhtta ahte minerálahkaevttohusas čuoggás 12.1 daddjo ahte njuolggadusaid rievadanevttohusat mat leat finnmárkkulága evttohusas eai leat oassin dán gulaskuddamis. Departemeanta buktá aŋkke listtu Báktelága rievadanevttohusain danin go dat maŋitáigái galget leat oassin ođđa minerálahkas.

Sámediggi fuomášuhtta ahte aiddo danin go ruvkelága rievdadusat maŋitáiggis šaddet oassin ođđa minerálahkas, de lea dehálaš Sámediggái kommenteret maiddáid dáid evttohusaide.

1972 Bákteláhka lea vuodđun finnmárkkuláhkaevttohusa ođđa evttohusaide. Bákteláhka lea vuosttažettiin ozolaš minerálaid birra.

Evttohusat ozolaš minerálaid birra sistisdollet sierranjuolggadusaid Finnmárkku hárrái. Ealáhus- ja gávpedepartemeanta čujuha ahte Sámi vuoigatvuodálávdegoddi 2 giedahallá vuoigatvuodagažaldagaid mat leat čadnon sápmelaččaide olggobealde Finnmárkku, ja ahte lávdegoddi ferte álggos meannudit minerálaressursaid vuoigatvuohtagažaldagaid. Sámedikki mielas ii leat dát doarvái buorre argumeanta ráhkadit oktasašnjuolggadusaid buot sámi ássanguovlluid várás. Justisdeparteameantta kommentárain Báktelága rievdadusaide (Ot.prp.nr 53 2002-2003 9. kapihttalas) daddjo ahte ILO 169 15. artihkkalis leat earenoamáš gáibádusat eamiálbmogiid váikkuhanfápmui minerálaressursaid ávkástallama oktavuodas. Sámediggi fuomášuhtta ahte dát earenoamáš gáibádusat maiddáid gusket sápmelaččaide olggobealde Finnmárkku.

2.2 Dieđihangeatnegasvuohta - evttohusa § 7a

Evttohusa § 7a mielde geatnegahttojuvvo ohcci dieđihit Sámediggái, eananeaiggádii, guovllustivrui ja boazodoalu orohatstivrui unnimusat vahku ovdal go ohcagohtá (šerpen). Jus lea sáhka eatnama duohtadeami birra, de galgá dieđihit gokko duohtadeapmi galgá dáhpuhuvvat.

Sámediggi lea álgoálggus posiitiiva dakkár dieđihangeatnegasvuhtii ovdal go ohcagohtet minerálaid, muhto lea ovttaoavivis Sámi vuoigatvuodálávdegottiin mii oavivilda ahte friddja ohcanlohpi Finnmárkkus galgá heaittihuvvot.

Sámediggi lea maid hirpmahuvvan dan ilá oanehis dieđihanáigemearis mii evttohuvvo. Sámediggi áigu earenoamážit deattuhit ahte vahku dieđihanáigemearri lea beare oanehis áigi sidjiide geat leat meahcástanealáhusas ja dan geažil eai leat álo olámuttus.

Vaikko ohcan ii mielddisbuvtte stuora billistemiid lundui, de aŋkke mohtorvuojániid ja stuora mášiinnaid geavaheapmi billista eanadaga. Sámediggi mearkkaša ahte evttohus ilá unnán problematisere ja árvoštallá luonddugáhttema. Departemeanta iige leat árvoštallan mot vuhtii váldit sámi kulturmuittuid juo ohcama oktavuodas, sihke daid mat leat gávdnon ja daid mat eai leat vel gávdnon.

Sámediggi doarju evttohusa ahte boazodoalu orgánat galget oažžut dieđu, muhto fuomášuhtá departemeantta maiddá ahte iežá sámi meahcástanealáhusat ja geavaheaddjit (omd gilisearvvit) berrejit oažžut dieđu. Jus ohcandoaimmat álggahuvvojit, de eai dát goittot berreše gártat hehttehussan boazodollui. Oppalaš diedihangeatnegasvuohta ferte dán olis gáibiduvvot boazodoalu ektui. Dieđiheapmi berre addot čálalaččat maiddá boazodoalloorgánaide ja gustot buot guovlluide riikkas gos lea boazodoallu. Dieđiheapmi ferte maid addot buori áiggis ovdal ohcamat ja iskkadeamit álggahuvvojit, vahkku lea beare oanehis áigi. Boazodoalus ferte jearrat lobi daidda doaimmaide mat duohtadit ja vahágahttet guohtoneatnamiid.

2.3 Ohcamuš beassat iskat (roggat) - evttohusa § 22a

Evttohusa § 22a:s evttohuuvvo ahte ohcamuša beassat iskat (roggat) Finnmárkkus sáhtá biehttalit jus oppalaš vuhtiiváldimat mannet dohkkeheami vuostá. Lea Báktehoavda gii loahpalaččat mearrida galgá go dohkkehit ohcama iskat ozolaš minerálaid. Árvvoštallamis galgá garrasit deattuhit sámi kultuvrra, boazodoalu, ealahusvugiid ja servodateallima vuhtiiváldima. Jus ohcan dohkkehuvvo de sáhtá gáibidit ahte namuhuvvon oasit váldojit vuhtii. Dan seammás galgá Báktehoavda addit eananeaiggádi, Sámediggái j.e. vuoigatvuođa buktit iežaset oainnuid. Muhto lea goitge Báktehoavda gii vuosttaš vuorus galgá meannudit ja mearridit ohcama.

Sámedikki mielas lea álgoálggus buorre ahte rogganohcama mearrideami oktavuodas galgá garrasit deattuhit sámi vuhtiiváldimiid, muhto diggi ii leat ovttaoavilis departemeanttain dainna ahte Báktehoavda galgá akto mearridit iskanlobi. Sámediggi vuosttalda Báktehoavddas dakkár válddi árvvoštallat sámi beroštumiid, go stáhta han lea ásahan Sámedikki mii galgá doaimmahit juste dan ahte árvvoštallat sámiid beroštumiid. Dát mearráduš ii vuhtiiváldde sámi beroštumiid doarvai. Departemeanta dadjá iežas kommentáras (s. 141) ahte: *”vihkkehallamis galget sámiid beroštumiid earenoamážit váldot vuhtii, muhto dain eai galgga leat mearrideaddji mearkkašumit jus beliin mat gesset nuppe guvlui lea eanet deaddu go sámi beroštumiin”*. Lea eahpečielggas maid departemeanta oavvilda dainna, muhto lea goit čielggas ahte sámi beroštumiin eai galgga leat mearrideaddji mearkkašumit jus leat nana ákkat mat sihtet addit lobi iskat. Sámediggi ballá ahte diehtovátni sámi servodatdili ja sámi luonddugeavaheami birra sáhtá dagahit ahte sámi beroštumit ”vihkkejuvvojit ja gávnnajuvvojit beare geahpasin” dakkár árvvoštallamis.

Otná njuolggadusčállošiid mielde oažžu ohcci measta automáhtalaččat lobi iskat, jus lága eavttut devdojuvvojit. Báktelea § 8 lea iskanlobi birra. Go lea ožžon roggan-/iskanlobi de lea ožžon lobi iskat ozolaš minerálaid gávdnoštumi, ja sus lea vuosttašriekti ávkastallat gávdnoštumiin. (“vuosttažin millui-prinsihppa”)

Sámediggi čujuha ahte Báktehoavdaámmáha ulbmil doarjut ja ovddidit riikka báktedoaimma enaš háviid lea vuostálagaid sámi kultuvrra nannema vuhtiiváldimiin ja sámi luondduealáhusa vuhtiiváldimiin. Báktehoavdda árvvoštallan ja vuoruheapmi sáhtá váikkuhit dasa. Danin ii leat Sámediggi áibbas sihkar ahte evttohusas deattuhit sámiid beroštumiid nu ahte boahá dakkár ávki maid departemeanta oavvildii.

Sámediggi oavvilda ahte hálldašeamis lea dárbu eanet máhttui sámi dili birra, ja vuordá danin ahte eiseválddit dollet lagas oktavuoda Sámedikkiin sámi vuhtiiváldimiid ja eaktoásahusaid deattuheami oktavuodas. ”Sámiid beroštumit” ii leat ovttabealát doaba, muhto eaktuda nana máhtu árbevirolaš sámi luondduealáhusaid ja iešguđetlágan sámi beroštumiid birra. Danin lea Sámedikki bealis unnimusgáibáduš ahte Báktehoavdda bealis loktejuvvo gelbbolašvuohta sámi gažaldagaid hárrái láhkarievdadusa oktavuodas.

Dainna lágiin lohtana sápmelaččaid bealis luohhtámuš ámmáhii, dan seammás go buktá riektesihkarvuoda ja ohcci ja sámi áššeosálaččat álkit sáhttet ovddalgihtii meroštallat bohtosa.

Eaktuduvvo ahte regulerenplánat sáddejuvvot gulaskuddamii, ja ahte boazodoalloeláhus beassá mielde álgodásis ráhkkanmuttus.

Sámediggi oaidná iskamiid duohtadeapmin, ja dakkár duohtadeamit eai galggaše čadahuvvot jus Sámediggi vuosttalda dan. Sámediggi liikká eahpida ahte lea doarvái suodjalus dušše dakkár deattuhannjuolggadusain, nu guhká go Sámediggái ii addo sierra válđi, mearridanvuoigatvuohta dahje eanet ovddasvástádusa dakkáraš áššiin. Das čujuhit ILO ekspeartadoaibmagottii cealkámuššii, geahča vuollelis.

Evttohusa mielde galgá Sámediggi ja Finnmárkkuoopmodat sáhttit vuosttaldit ahte ozoohcan dohkkehuvvo. Dát vuoigatvuohta lea goitge dušše vuoigatvuohta buktit cealkámušaid, go departemeanta goitge mearrida loahpalaččat. Seamma váttisvuodát go badjelis namuhuvvon bohciidit go departemeanta mearrida iskanohcama.

Vaikko Sámediggi ja Finnmárkkueana sáhttet váidit departemeantta mearrádusa, de lea hui hárve ahte Gonagas stáhtarádis vuosttalda fágadepartemeantta mearrádusa.

Njealját ladđasa mielde galgá váidalus Sámedikkis váikkuhit máŋideapmái, das oaivvilduvvo ahte lohpeamearráduš ii leat loahpalaš ovdal go váidináigemearri lea nohkan dahje váidinášši loahpalaččat mearriduvvon. Sámediggi lea ovttaoavilis ahte váidalus Sámedikkis galgá váikkuhit máŋideapmái, muhto ii leat ovttaoavilis departemeantta ollislaš čovdosii.

Evttohus § 39b addá earret earáide Sámediggái cealkinvuoigatvuođa eananmihtideami/ háhkanvuoigatvuođa oktavuodas. Jus ohcci galgá beassat ávkástallat minerálaiguin de ferte dahkat jáhkehahttin ahte guovlu lea/ sahtta šaddat rogganveara. Muđui eai leat gustovaš vuoigatvuođaid mielde eará evttut eananmihtideapmái. Seamma ládje go § 22a evttohusas ozovuoigatvuođa birra, lea positiivalaš go "oppalaš vuhtiiváldimiid" árvvoštallamis galgá earenoamážit deattuhit sámi beroštumiid. Sámediggi oaivvilda ahte evttohusat oppalaččat eai atte doarvái suodjalusa sámi beroštumiide, das čujuhit earenoamážit Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuođaide sápmelaččaide eamiálbmogin ja minoritehtan.

Áššit eananmihtideami/ ressursaid ávkástallama birra bohtet leat áššit "meahcceednamiid nuppástahttojuvvon geavaheami" birra, buohtastahte finnmárkkulága evttohusain. Lea evttohuvvon ahte Sámediggi galgá ráhkadit njuolggadusaid lohpearkkašumi árvvoštallamii sámiid beroštumiid várás. Dat mearkkaša ahte bakteiseválddit galget árvvoštallat daid njuolggadusaid. Sámediggi oaivvilda ahte gáibiduvvo eambo ovdal go leat oadjebasat álbmotvuoigatvuođaid unnimusstandárdda siskkobealde, unnimusgáibádussan fertejit njuolggadusat leat rievttálaččat čadnojuvvon.

Sámediggi doaivu ahte Báktelága rievdadusevttohusat mat čuvvot finnmárkkuláhkaevttohusas Ot. prp. nr. 53 (2002-2003) addá boasttuoinnolaš suodjalusa sámiid beroštumiide Finnmárkkus. Sámediggi oaidná positiivalažžan departemeantta evttohusa ahte iskanohcamiid oktavuodas galget sámiid beroštumit earenoamážit deattuhuvvot, muhto Sámediggi oaivvilda aŋkke ahte diggi galggašii ieš beassat eastadit iskamiid mat sáhttet vahágahttit sámi kultuvrra ealáhusaiguin ja servodateallimiin. Sámedikkis lea gelbbolašvuohta mii dárbbahuvo gávnnaahit mot duohtadeamit sáhttet váikkuhit sámi guovlluide.

Bákteiseválddit leat odne juo čadnon álbmotvuoigatvuođas. Jus šaddá vuostálasvuohta sámi beroštumiid ja ealáhusberoštumiid gaskkas, de doaimbagohtá ON soahpamuša 27. artihkkala minoritehtasuodjalus siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid birra (SP) ja hehte eiseválddiid áсахallat sámiidguoskevaš gažaldagaid. Jus šaddá vuostálasvuohta Báktelága mearrádusaid ja konvenšuvnna gaskkas, de lea konvenšuvdna badjelis, geahča olmmošvuoigatvuođalága § 3. Čujuhit Olmmošvuoigatvuođalávdegotti bargovuohkáii, mii lea ON orgána mii goziha ahte stáhta doallá Olmmošvuoigatvuođakonvenšuvnna. Lávdegoddi lea cealkán ahte artihkal 27 maid guoská eamiálbmogiidna, iige dušše minoritehtaide.

Sámediggi oavvilda ahte evttohusa álbmotrievttálaš duogáš lea eahpečielggas, ja váilla álbmotrievttálaš árvoštallama earret eará ILO konvenšuvnna artihkal 15 viidodagas, ja mot Norga deavdá dán mearrádusa vuosttaš čuoggá. Sámediggi oavvilda maiddá ahte lea eahpečielggas mot departemeanta lea jurddašan fáttmastit daid erohusaid minerálalága Bákteláhkii. Minerálagá evttohusas ii boade ovdan galget go Finnmárkku ozolaš minerálaid sierranjuolgadusat maiddá viiddiduvvot nu ahte gusket eahpeozolaš minerálaide go dat válđojit mielde minerálaláhkii. Sámediggi áigu bivdit departemeanta earenoamážit čilget mot dat lánkaoktičatnan váikkua gustovaš vuoigatvuođaide sámiid beroštumiid hárrái. Oktavuodát finnmárkkuláhkii mii guoská vuoigatvuhtii eahpeozolaš minerálaide, ferte čielggaduvvot departemeantta bealis.

2.4 Divadat ja ILO 169 artihkal 15 nr. 2

Mii guoská ILO 169 15. artihkkalii nr. 2, de čuožžu Báktelága ođđa § 42 (1) 2.č. evttohusas ahte Gonagas sáhtta lánkaásahusa bokte mearridit alit divada eananeigáđii ruvkkiiid ovddas Finnmárkkueatnamis. Mearrádusa vuodđun lea ILO artihkal 15 nr. 2, mii mearrida ahte eamiálbmogat galget oazžut oasi mineráldoaimma dietnasis jus leažža vejolaš. Lánkavuodoevttohus sáhttit addit lánkaásahusa das ahte álgoálbmogis galgá leat vuoigatvuohta ruvkedoaimma dietnasis daid dietnasiid lassin mat eananeigáđis leat dasa guoskevaš njuolgadusaid mielde, lea Sámedikki oavvila mielde lánki rievttet guvlui, ja dat sáhtta váikkuhit positiivvalaččat sámi kultuvrii, muhto lea dan duohken mot lánkaásahusat hábmejuvvojit. Eaktuduvvo ahte Sámedikkiin ráđđádallojuvvo lánkaásahusaid hábmemá oktavuodas. Eananeigáđdivada lassaneapmi ii galgga heajosmahttit vejolaš vahátbuhtadusa geavaheaddjiberoštumiide.

Muđui čujuhit Sámedikki mearrádussii áššis 21/03 - ođđa finnmárkkulánkaevtttohus.

3 Kommentárat ođđa minerálalánkaevtttohussii

3.1 Álggahus

Sámediggi čujuha Ealáhus- ja gávpedepartemeantta reivii beaiváduvvon miessemánu 25. b. 2003. Sámediggi čujuha maiddá Sámedikki mearrádusaide áššiin 8/97 NAČ 1996:11 Minerálalánkaevtttohus, ja 26/99 Ot. prp. 35. 1998-1999 minerálalánkaevtttohusa birra. Dat leat mielddusin. Ođđa minerálalánkaevtttohusas eai leat earenoamáš njuolgadusat sámiid beroštumiid várás mii guoská eahpeozolaš minerálaide.

3.2 Sámedikki mearkkašumit lánkaevtttohussii

3.2.1 Evttohusa ulbmil

Ulbmilparagrafa evttohus gullo ná: *"Lága ulbmil lea ovddidit ja sibkarastit servodatlaš sibkekaris hálddasšeami ja minerálaressursaid geavabeami ceavzilis ovdáneami prinsihpa vuodul."* Sámediggi bivdá ahte ulbmilmearrádusas dahje

eará sajiin láhkateavsttas čujuhivččii sámi kultuvrra earenoamáš suodjalussii Vuodđolága § 110a mielde, ja ON konvenšuvdnii siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid birra 1966 (SP), mii vuoruhuvvo norgga lága bajábeallái jus šaddá vuostálasvuohta vr. mskl. § 3. Dat lea vai minerálaealáhus oaidná ahte sámi guovllus leat earenoamáš áššit maid ferte váldit vuhtii.

3.2.1.1 Álkidahttin ja ođasteapmi

Sámediggi lea ovttaoavivis departemeanttain ahte lea dárbu álkidahttit mineráladoaimma njuolggadusaid. Go unnida logu viđa lágas ovttá láchkii de oažžu čorgadeabbo lága, ja šaddá álkít sihke olbmuid ja almmolaš etáhtaide ohcat láchkamearrádusas. Sámediggi oaidná maid positiivvalažžan rievdadit njuolggadusčállosa giellageavaheami, ja rievdadit sániid *skerping* (šerpet), *muting* (ozovuoigatvuohta) ja *utmål* (mihtádus) ja bidjat daid sadjái sániid *leting* (ohcan), *undersøkelsesrett* (iskanvuoigatvuohta) ja *utvinningsrett* (rogganvuoigatvuohta). Sámediggi atná odne daid maŋemus doahpagiid go dat čilgejit buorebut sisdoalu dan doaimmas man birra lea sáhka.

3.2.1.2 Ceavzilis ovdáneapmi

Lea buorre go ulbmilmearrádusas čujuhuvvo ahte ealáhus galgá hálddašuvvot og ovddiduvvot ceavzilis ovdáneami prinsihpa vuodul. Muhto láchkaevttohusas eai gávdno beare olu konkrehta evttohusat mat leat váldon mielde gáhttendihte luonddu.

Čujuhit ođđa Plána- ja huksenlága evttohussii § 1-4, gos čuožžu: *”Ceavzilis ovdáneapmi lea mihttomearrin sihke báikkálaš, regionála ja nášvnnalaš plánemis. Plánen galgá ovddidit dássedeattu gaskaal ekologalaš, ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš mihttomeriid ja árvvuid, ja galgá váldit vuhtii boahhtevaš buolvaid dárbbuid ja välljenvejolašvuođaid.”*

Sámediggi lei vuordán ahte minerálahkaevttohus maiddái čájeha stuorát dihtomielalašvuođa ja árvvusatnima birasgáhttema hárrái, nu mot buot eará ođđa lágain. Guovddáš oassi láchkaevttohusas berrešii leat biologalaš šláddjivuođa vuhtiváldin, birasgáhtten ja ressursaid ceavzilis hálddašeapmi, nu go maiddá riiriikkaidgaskasaš ovdáneamis birassuorggis. Dan sadjái orrot hilgon daid vai lágat šattaše vel eanet heivehuvvon ealáhusaide go odne leat.

Evttohus oassálastiid dohkkeheami birra, geahča evttohosa §44, lea gal maid vuodustuvvon birasgáhttema oainnus, muhto dat ii leat doarvái mineráladoaimma biraslaš heajos beliid buhttemii.

Minerálaid mat lea eanemus áigequovdilát gávdná Davvi-Norggas, ja Finnmárkkus. Davviguovllu luondu lea nu hearki, ja danin lea earenoamáš dehálaš jurddašit birrasa birra minerálaid roggama oktavuodas. Birrasiin ii oavivilduvvo dušše olggut birrasa nuoskkideapmi, muhto maiddá eará lágan birasbillisteapmi, omd vánddardanguovlluid, árbevirolaš čohkkenguovlluid billisteapmi j.e.

Boazodoallu dárbbaha viiddis eatnamiid ja danin ferte árvvoštallat váikkuhusaid boazodollui guhkás ovddas, iige fal dušše rogganguovllus, muhto viidát. Muosehuhtimat ja hehttehusat mat orrot unnit, sáhttet áiggi mielde billistit boazodoalu ovddas. §:ii 49 mas leat namuhuvvon ollu iešguđet lágan guovllut gos ii leat lohpi ohcat eaiggáda dahje geavaheaddji lobi haga, lea dárbu siskkildit eanemus deatálaš geavahanguovlluid boazodoalus, omd. ruvgalan- ja johttingeainnuid ja erenoamáš deatálaš guovlluid. Boazodoallu ferte, ovttasráđiid eará ealáhusaiguin leat mielde plánabarggus nu árrat go lea vejolaš, omd. guovllu ektui mii lea jurddašuvvon minerálaohcamii. Maiddá vejolaš bággonistemiid ektui ferte gáibidit ahte guovlu galgá leat

muddejuvvon mineráldoibmii jos bággolotnunlobi galgá sáhttit addit. Čujuhit Norgga Boazosámiid Riikkasearvvi cealkámuššii, beaiváduvvon 20.08.2003, earenoamážit 4. čuoggái. Maiddái sámi lotnolasdoaimma dárbbaha suodjalusa, omd sáivabivdu, meahcebevdu, murjjiid čuoggin jna. Láhkaevttohusas leat olu váilevašvuodát sámi meahcástanberoštumi árvoštallama ektui.

Sámediggi vuordá ahte departemeanta álggaha nuppát dialoga ášši birra, ovdalگو láhkaevttohus ovddiduvvo Stuoradikkis, vai sámi beroštumit meannuduvvojit duhtadeaddji vugiin.

3.3 Norgga minerálaealáhus - dárbu servodatlaš stivrejupmái

Sámediggi oavvilda ahte bakteindustriija ferte biddjot viidát servodatstivrejumi voullái go dál lea. Lea áibbas lunddolaš ahte Sámediggi maiddá galgá oassálastit dakkár doaimma premissamearrideamis go sápmelaččat leat oassi riikka stáhtamearridan álbmogis.

Diggi lea dan dihte hui balus go láhkaevttohus orru liberaliseremin ealáhusa mii áitá sámiid beroštumiid. Bakteindustriijai lea jurddašuvvon gievrassadji evttohusas, ja evttohus ii oro ulbmillaš davviguovlluid viidát mineráldoaimma biraslaš váikkuhusaid ektui.

Departemeanta hálida ávkástallat ealáhusa vejolašvuodain eambo, ja dainna lágiin ráhkadit buori lassiváikkuhusaid barggolašvuhtii (gč evttohusa č. 1.1). Sámedikkis ii leat vuosteháhku dasa ahte Norggas berre barggahit olbmuid minerálaindustriijas, muhto lea balus go ovdáneapmi váldá minerálaealáhusa eambo vuhtii go eará dehálaš servodatberoštumiin. Minerálahcan, ja earenoamážit iskadeamit ja roggamat billistit luonddu. Dakkár ressursaid duohtadeapmi maid ii sáhte ođastit, sáhtta dagahit stuora vahága. Sámi kultuvra lea nannosit čadnon luondduressursaid geavaheapmái. Sámi kultuvra lea hui hearke, ja šaddá eahpitkeahhtá gillát vahágiid jus Ráđdehus áigu doalahit dakkár liberálalaš oainnu láhkaevttohusas.

Minerálaealáhus berre ovdánit muddejuvvon leahtuin ja vuđolaš plánaid vuodul. Sámediggi oavvilda ahte ferte árvoštallat čuozáhusaid iskan- ja rogganvuoigatvuodaid ohcamiid áššeráhkkanemi oktavuodas. Earenoamážit berre čielggadit sámi kultuvra vuđolaš eananviidodagaid váikkuhusaid, nugo bohcco guottetbáikkiid, johtingeainnuid, njuovvanbáikkiid ja eará dehálaš guohtuneatnamiid, sihke šibihid ja bohccuid. Dakkár árvoštallan gáibida nana sámi dáiddu.

3.4 Ráđji gaskal ozolaš (muhtalaš) ja eahpeozolaš (muhtakeahtes) minerálaid

Evttohusvu doalahit ráji gaskal ozolaš ja eahpeozolaš minerálaid. Sámediggi doarju dan, ja čujuha ahte ráđji lea integrerejuvvon norgga vuoigatvuodaide. Lea maiddá dárbu sierra njuolggadusaide daid iešguđetlágan minerálašlájaid. Fuomáš ahte evttohusa § 4 ii rievdat minerálaid eaiggátdili, mearráduš dušše duodašta gustovaš vuoigatvuoda das ahte stáhta eaiggáda ozolaš minerálaid, ja eananeaiggádat gis eaiggádit eahpeozolaš minerálaid.

Rievdadusevttohusat mat leat ovddiduvvon finnmárkkuláhkaevttusa oktavuodas gusket dušše ozolaš minerálaide. Minerálahkaevttohusas eai evttohusvu sierra njuolggadusat eahpeozolaš minerálaid várás. Sámediggi áigu aiddostahttit ahte Fimmárkkku sápmelaččain lea vuoigatvuoha oamastit ja geavahit iežaset árbevirolaš guovlluid. Danin leat sápmelaččain geat orrot dán guovllus vuoigatvuodát maiddá eahpeozolaš minerálaide.

3.5 Bákteludolašvuoda prinsihppa: Friija ohcanriekti ozolaš ja eahpeozolaš minerálaide

Departemeanta evttoha viiddidit vejolašvuoda ohcat eahpeozolaš minerálaide, vr. kahtal 2. Dat mielddisbuktá maiddái vejolašvuoda ohcat minerálaide mat gullet eananeaggádiidda. Dainna lágiin háldit eanet doaimmaid minerálaealáhussii. Láhkaevttohus doalvu Minerálahkálávdegotti prinsihpaid viidáset, go sirdá bákteludolašvuoda prinsihpa maiddái eahpe ozolaš minerálaide.

Sámediggi vuostalda garrasit friija ohcanrievttii viiddideami, ja čujuha ahte lea mángii mannan vuostá ahte bákteludolašvuoda prinsihppa sirdojuvvo minerálahkái. Čielggadeamit čájehit ahte ozolaš minerálain ii leat šat nu stuora mávssolašvuotta go ovdal, dan seammás go leat eanet álgán jearahit eahpeozolaš minerálaide. Lea dárbu viidat árvoštallat dakkár ovdáneami váikkuhusa, gos deattuhit servodaga stivrema.

Sámediggi jearai áššis 8/97 berrego bákteludolašvuoda prinsihpa, oktan vuosttaš gávdni vuoigatvuodain, sirdit norgga ođđa minerálahkái. Sámediggi oaihvildii ahte minerálahkálávdegoddi ii digaštallan dan doarvái vuodalaččat iežas čielggadeamis. Ii leat digaštallojuvvon berre go prinsihpa maiddái ozolaš minerálaide vástes sihkkut ja dan sadjái bidjat servodatlaš hálldašemi. Sámediggi oaihvilda ahte departemeanta lea atnán beare olu áiggi movttiidit priváhta olbmuid investeret minerálaide ohcamii ja iskamii eage leat deattuhan servodaga dárbbu hálldašit ealáhusa mii ovdána hirbmadit.

Čujuhit ahte dan maŋemus jahkečuodis norgga lágat leat bargan dan guvlui ahte servodat galgá hálldašit min dehálaš luondduriggodagaid ávkkástallama. 1917 johkaregulerenlága vuodđoprinsihppa lea ahte juohke goržeresursa ávkkástallamii ferte gávdnot konsešuvdna. Stuorámuš johkaviiddidanáššii lea lánkaaddi oaidnán dárbbu sirdit mearridanválddi alit dássái. Stuoradiggi galgá beassat buktit čalkámuša ovdalgo addet lobi stuorát viiddideapmái. Sámediggi oaihvilda ahte minerálaide roggan mearkkaša nu olu servodahkii, ja ahte dárbbu servodatlaš hálldašemi lea nu stuoris, ahte minerálaide ávkkástallan berrešii biddjot konsešunlágaid stivrejupmái ja loktejuvvot alit politihkalaš dássái. Dás sáhtta čujuhit ahte ii leat friija riekti ohcat minerálaide kontineantaaládasas.

Sámediggi evttoha ahte departemeanta ii viiddit prinsihpa nu ahte guoská maiddái eahpeozolaš minerálaide, váldindihthe vuhtii servodatlaš hálldašemi ja sámi beroštumiid. Sámediggi lea ovdal gáibidan ahte buot minerálaroggamii galgá áhahuvvot konsešuvdnageatnegasvuotta, ja ahte bákteludolašvuoda prinsihppa ii galgga šat gustot, geahča cealkámuša áššis 8/97. Sámediggi ipmirda ahte ealáhusaide vuhtiváldimat garrasit vuostlaldit bákteludolašvuoda prinsihpaid fámuhttima miehtá riika. Eahpeozolaš minerálain lea stuorámuš mearkkašupmi dál, ja danin daid berre duodalaččat bearráigeahččat, earenoamážit sámi guovlluin gos leat sámi luondduealáhusat mat gáibidit eatnamiid.

Unnimusgáibádussan berre lánkaevttohusa § 6 dušše sisdoallat vuoigatvuodaid ohcat ozolaš minerálaide, ja eahpeozolaš minerálaide eai galgga lasihuvvot bákteludolašvuoda prinsihppii.

Lánkaevttohusa § 7:s lea miehtanprinsihppa mas eananeaggát ja geavaheaddji galgaba miehtat duohtadeapmái mii sáhtta dagahit stuora billistemiid. Lea dárbbu geavaheaddjiid mieđiheapmái, omd. boazodoalliid.

3.6 Sámi kulturmuittut

Departemeanta ii leat dadjan maide kulturmuittolágaid oktavuhtii. Kulturmuittolága § 3 aiddostahtttá ahte ii oktage galgga álggahit doaimmaid mat sáhttet vahágahttit, billistit, roggat, sirdit, rievdadit, gokčat, čiehkát dahje eará ládje árvoheapme billistit automáhtalaš ráfáidduhtton kulturmuittuid dahje dagahit ahte nu sáhtttá geavvat. Sámi kulturmuittut mat leat boarraset go 100 jagi, leat automáhtalaččat ráfáiduvvon, vrd. Kul.ml. § 4 2. lađđasiin. Kulturmuittun oaivilduvvon visot mearkkat olmmošlaš doaimmaid maŋis, maiddái báikkis masa dáhpáhusat, osku dahje árbevierru lea čadnon. Sámi kulturmuittuid lea dávjá váttis fuobmát luonddus, danin go sápmelaččat eai leat guođđán olu mearkkaid. Minerálaohcemis lea dehálaš váldit vuhtii sihke daid kulturmuittuid mat leat fuomášuvvon ja daid mat eai leat vel fuomášuvvon. Sámediggi oaivvilda ahte berre dárkilit časkilit gávdnojitgo sámi kulturmuittut báikkis gos lea addon lohpi iskat. Čujuhit Kul.ml. § 10:ii, gos čuožžu ahte doaimmaheaddji galgá gokčat goluid automáhtalaš ráfáidduhtton kulturmuittuid earenoamáš guorahallama oktavuodas. Departemeanta berre váldit iežas viidáset bargui mielde jearaldaga kulturmuittuid billisteami ovddasvástádusas, ja vejolaš ránggáštusaid birra, ja iskadeamiid/ bearráigeahčuid ruhtadeami birra.

Gáibádus ahte dohkkehit oassálastiid, ii leat doarvái sámi kulturmuittuid sihkarastimii, geahča láhkaevttohusa § 44. Sámediggi bivdá departemeantta čielggadit mot lea Kulturmuittolága ja minerálahkaevttohusa oktavuodas dán čuogga ektui ovdalge láhka ovdanbuktojuvvo Stuoradiggái.

3.7 Iskanmuddu

Šiehtadanvuoigatvuohta regulere eahpeozolaš minerálaid iskama (Finnmárkkus hálldašit eananvuođineiseválddit minerálaid iežaset njuolggadusaiguin), muhto lea vejolašvuohta bággonlonisteapmái. Báktehoavda addá lobi iskat ja roggat ozolaš minerálaid.

Go báktehoavda, dahje earát geain lea váldi dahkat dan (eananeaggát/ eananvuođineiseválddit), addá lobi iskat, de álgá proseassa man lea váttis jorggihit. Go gávdnet juoga mii lea rogganveara, de sáhtttá šaddat gierdameahttun deatta eiseválddiide addit lobi roggat ressursaid. Iskanlobi mielde čuovvu dárbbalaš beassanláhki iskanguvlu ja guovllus. Das čuovvu maid lohpi váldit iskosiid, ja dasto addá iskanlohpi viiddis vuoigatvuođaid hálldašit eatnama.

Iskadeamiit dávjá dagahit stuorát duohtademiid lundui. Go galgá mearridit ahte lea go oahpes gávnnus rogganveara, de dat mielddisbuktá stuora duohtademiid. Sámiid eanangáibideaddji luonddugeavaheami bissovaš gáržžideapmi dagaha stuora váttisvuođaid sihke boazodollui ja eará sámi ealáhusaide ja eará luonddugeavaheapmái. Lea earenoamáš dehálaš árvoštallat dan go meroštallá addit iskanlobi.

Sámedikkis berre leat váldi hehttet iskadeamiid mat sáhttet mielddisbuktit billistemiid sámi kultuvrra ealáhusaide ja luonddugeavaheapmái. Dás sáhtášii Sámiid vuoigatvuođalávdegotti evttohus vahátlaš billistemiid áigeráddjejuvvon biehttanvuoigatvuohta leat evttohus maid departemeanta berre dárkileappot árvoštallat. Dakkár biehttanvuoigatvuohta adno dušše spiehkastahkan, ja danin ii áitte eará dohkálaš mineráldoaimmaid. Sámediggi berre oazžut válddi mearridit njuolggadusaid láhkaásahushámis das maid galgá váldit vuhtii sámi guovlluin, ja makkár bargovuogi ferte čuovvut dakkár guovlluid duohtademiid oktavuodas.

Viidáset deattuhit ahte láhkaevttohus unnán árvoštallá geavahanvuoigatvuođolaččaid vuoigatvuođaid. Eiseválddit leat geatnegahtton váldit sámi geavahanvuoigatvuođolaččaid vuhtii, nu go boazodoalliid. Vaikko

eananeaiggát addá lobi iskat ja roggat, de sáhttet eananeaiggáda eatnamis leat earálágan vuoigatvuodát main lea garraset suodjalus go eananeaiggátvuoigatvuohta. Boazodoalus leat dávjá vuoigatvuodát maiddáí priváhta eatnamiidda, ja danin ii sáhte eananeaiggát addit lobi ohcat minerálaid guovlluin mat adnojit boazodoalus. Danin berre § 9 sisdoallat oasi mas čuožžu ahte geavahaneaggát maiddáí galgá miehtat iskanlobi addimii.

Mii guoská eahpeozolaš minerálaid iskosiid váldimii, de dadjáo láhkaevttohusa § 10 ahte galgá dieđihit Direktoráhtii ja suohkanii. Mearrádus berre maid geatnegahttit dieđihit geavahaneaggádii (nugo § 15:s) ja Sámediggái.

Mii guoská ozolaš minerálaide, de evttohuvvo ahte Direktoráhta mearrida iskanvuoigatvuoda ohcamiid, geahča evttohusa § 11.

Čujuhit Báktelága rievdadusaid kommentáraide mat leat badjelis.

3.8 Rogganmuddu

Eahpeozolaš minerálaid roggama oktavuodas galgá šiehtadallat eananeaiggádiin, vrd. evttohusa § 26. Sámediggi oaivvilda ahte berre maid váldit vuhtii/ šiehtadallat dakkár geavahanvuoigatvuodalaččain mas leat mearkkašahhti beroštumit guvlui, nugo boazodoallit geain lea guođohanriekti priváhta eatnamiin. Dan berre váldit mielde láhkatekstii. Bággolonisteami birra čuožžu vuollelis.

Diđošteaddji mii lea bajimussii vuoruhuvvon, sáhttá Direktoráhtas ohcat lobi roggat ozolaš minerálaid, vrd evttohusa § 27.

Konsešunáššiid galgá mearridit vuđolaš servodatlaš árvvoštallama vuodul mas sámi beroštumit odne leat dušše okta dain olu beliin maid galgá vuhtiváldit. Sámedikki Minerálalahkalávdegotti lahttu, Otto Jebens, evttohii ahte Sámedikki miehtan galgá leat eaktun roggankonsešuvdnii sámi guovlluin. Su vuosttaš evttohus lei ahte Sámediggái sirdojuvvo riekti addit konsešuvnna visot sámi guovlluin. Nubbin son evttohii sirdit konsešunohcamiid ja bággolonistangažaldagaid departementii.

Sámediggi doarju Jebensa evttohusa, ja lea ovttaoavivis suinna su nuppiin evttohusain. Jus Sámediggi ii oaččo vuoigatvuodaid addit konsešuvnna minerálaid roggamii sámi guovllus, de berre departemeanta vástidit konsešunohcamiid, ja mearridanválddi ii ábut sirdit vuollelii systemas.

3.9 Bággolonisteapmi

Bággolonistanvuodut gávdnojit Báktelágas ja 1952 Mineráluobahanlágas. Plána- ja huksenlága VIII. kapihttala vuodul maid sáhttá bággolonistit muddenplána čađahettiin. Bággolonisteami vuolggasadjin lea dábálaš bággolonistanrievttálaš árvvoštallan mii čuovvu golggotmánu 3.b.1959 lága vuodđoopmodagaid bággolonisteami birra (Oriegningslova). Árvvoštallanfáddá lea ahte bággolonisteapmi galgá leat eahpitkeahttá eambo buorrin go vahágin. Departemeanta áigu joatkit dainna prinsihpain.

Departemeanta deattuha láhkaevttohusa 5. čuoggás ahte bággolonisteapmi *“leat njuolggadusat mat galget adnot dušše spiehkastatdáhpusain. Eananeaiggát oaidná dábálaččat ealábusovddideami iežas eatnamis posiitiivalažžan, ja danin sáhttiba ealábus ja eananeaiggát dain spiehkastatdáhpusain šiehtadit mineráladoaimma ektui”*. Sámediggi áigu mearkkašahhtit ahte vaikko eananeaiggát sáhttá leat posiitiiva minerálaealáhussii, dahje soaitá dovdat iežas

bággehallan šiehtadallat danin go diehtá ahte gávdno bággonistanláhavuodđu, de leat eará lossa beroštumit mat soitet vahágahttojuvvot eatnamiid bággonisteami oktavuodas.

Geavahanvuoigatvuđolaččain geat eai eaiggát eatnama muhto geain lea vuoigatvuohta geavahit eatnama, nugo boazodoallit, lea stuora beroštupmi das ahte guohtuneatnamat mat adnojit boazodollui, eai lonistuvvo bákkuin. Departemeanta ii namut ovttainge sániin dakkáraš beroštumiid iežas bággonistaninstiuhtha árvvoštallamis.

Mii guoská ozolaš minerálaide, de lea Báktehoavda gii ain sáhtta addit lobi iskat dahje roggat. Sáhtta maid ohcat bággonisteami sihkkarastindihte ahte beassá rogganbáikái, ovdamearkka dihte geaidnolobi.

Eahpeozolaš minerálaid oktavuodas sáhtta leat sáhka sihke eatnama ja gávdnoštumi bággonisteamis.

Bággonistanmearrádus galgá muddejuvvot dárbbaslaš dássái gávdnoštumi iskama dahje roggama várás.

Bággonisteami lea almmolaš sihkkarastinventiila mii galgá adnot dušše dalle go servodatlaš beroštumiin lea nu lossa deaddu ahte eahpitkeahhtá dahká bággonisteami lobálažžan. Departemeanta dadjá 5. kapihttalis ahte *“departemeanta doaivn ahte eahpeozolaš minerálaid friija ohcanlovi evttohus addá buoret vuoddu ohcat bággonistanlobi iskama várás, go dan mii dálá njuolggadusaiguin lea”*. Olles láhkaásahus váldá minerálaealáhusa vuhtii, ja kapihtal bággonisteami birra lea dušše okta ovdamearka. Sámediggi vuordá ahte geavahanvuoigatvuđolačča vuoigatvuodaid váldet vuhtii go árvvoštallet bággonistit eatnama mii lea dehálaš sámi kultuvrra eksistensii. Nu guhkás go lea vejolaš de berre garvit eatnamiid lonistit bákkuin mineráladoaimmaid várás jus dat áitet lossa sámi beroštumiid.

3.10 Doaibma

Doaibma galgá dáhphuvvat Báktefágalaš sihkkaris vugiin, vrd. evttohusa § 43. Dakko livččii leamaš lunddolaš lasihit reivttálaš standárddaid mat mitalit makkár biraslaš ja servodatlaš gáibáduusat biddjojot doibmii. § 50 berrešii goallostit § 43:ii, vai boahhtá eanet oidnosii ahte biras- ja luonddugáhttema galgá váldit vuhtii. Geatnegasvuohta čorget galgá maid goallostuvvot doaibmakapihttalii, vai oassálastiid geatnegasvuođat bohtet oidnosii, geahča evttohusa §53.

Departemeanta evttoha oassálastisertifiserem gaskaoapmin hehttet eahpeduđalaš doaimmaid.

Departemeanta berre guldalit Sámedikki go galget ráhkadit njuolggadusaid oassálastiid dohkkeheami birra.

Norga ii berre, váldindihte vuhtii máilmmi eamiálbmogiid, dohkkehit oassálastiid mat leat doaimmahan eahpeehtihkalaš doaimmaid, dagahan vaháguid dahje eará ládje doaimmahan várálaš doaimmaid eará báikkiin máilmmis, ja dainna lágiin dagahan váttisin dahje veadjetmeahttumiin eamiálbmogiidda doalahit iežaset kultuvrra iežaset árbevirolaš guovlluin. Sámediggi bivdá departemeantta čadahit dárbbaslaš iskamiid fitnodagaid duogážiid birra ovdalgo oassálastisertifikašuvdva addo. Sihkkarastingeasku, § 51 mielde, ferte maid guoskat bohccuide iige dušše omiide, go bohccuid ja omiid sihkarastindárbbut eai soabat oktii. § 60 berre ođđasis hábmejuvvot nu ahte dat maid gokčá čorgendáhkádusa.

3.11 Iežá lágat

Departemeanta ii evttot rievdadit eará lágaid mat leat áigequovdilát mineráladoaimma oktavuodas, ovdamearkka dihte Mohtorjohtolatlága ja Nuoskkidanlága. Go departemeanta láchá dili stuorát doibmii minerálaealáhusas, de berrešii dan árvvoštallat eará lágaid ektui. Dan livččii galgan guorahallat vuđoleappot earenoamážit mii guoská birra vuhtiváldimii. Ferte sihkarastojuvvot ahte ođđa minerálahka ii heajosmahte boazodoalu beroštumiid.

4 Sámiid riektedilli ja álbmotrievttálaš njuolggadusat

4.1 Vuodđolága § 110a

Vuodđolága § 110a lea sámerievttálaš gažaldagaid guovddáš riektegáldooassi. Earret eará leat Sámiid vuoigatvuodálávdegoddi ja stuoradiggediedáhusat norgga sámpolitiikka birra gávnahan ahte Vuodđolága § 110a kulturdoaba maiddái sisdoallá sámi kultuvrra ávnnaslaš vuoddu, nugo eananvuoigatvuodaid. Nu Vuodđoláhka mudde stáhtalaš eiseválddiid čađaheami doaimmaid sámiid ektui. Sámiid rievttálaš dili ferte geahččat sihke eamiálbmogiid njuolggadusaid ja minoretehtavuoigatvuodaid čuovggas.

4.2 ON konvenšuvdna siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid birra (SP)

Čujuhit ON konvenšuvdnii siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid birra, 1. artihkkalii gos álbmoga iešmearrideapmi aiddostahttojuvvo. 1. artihkkališ čuožžu ná:

”1. Buot álbmogiin lea iešmearridanvuoigatvuohta. Dan rievtti fámus sii mearridit eaktodáhtolaččat iežaset politihkalaš dili ja ovddidit eaktodáhtolaččat iežaset ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš ovdáneami.

2. Buot álbmogat sáhttet iežaset ávkin friddja ráddet iežaset luondduriggodagaid ja luondduboađuid nu gubká go dat eai suostta geatnegasvuodaid mat čuvvot gaskariikkalaš ekonomalaš oktasašbarggus, man vuoddu lea oktasaš ávkeki ja álbmotrievtti njuolggadusaid prinsihppa. Ii gudege dáfus galgga álbmogis šaddat eretváldot dan eallinvuoddu

3. Konvenšuvdnaáššebealit, daid gaskaškas dat stáhtat main lea ovddasvástádus ieštivrenkeabtes ja geahčuvuol guovlluid ovddas, galget bargat dan ovdii ahte álbmogiid iešmearridanvuoigatvuohta duohtandahkekojuvvo, ja galget gudnejahttit dán rievtti Ovttašuvvon Nášuvnnaid Soahpamuša mearrádusaid mielde.”

Čujuhit maiddái konvenšuvnna 2. artihkkalii gos stáhta geatnegasvuohta gudnejahttit ja sihkarastit SP vuoigatvuodaid aiddostahttojuvvo, ja earenoamážit 2. artihkkala nr. 2 mii geatnegahtta Norgga doaimmahit láhkaaddin- dahje eará doaimmaid sihkarastindihte konvenšuvnna vuoigatvuodaid, go dakkár doaimmat eai leat juo fámus. Norgga riikkaidgaskasaš geatnegasvuodaid ollašupmi mielddisbuvttášii ahte stáhta ferte addit sápmelaččaide vejolašvuoda váikkuhit mineráladoaimmaid sámi guovlluin, ja vejolašvuoda eanet ovddasvástádussii dakkár guovlluid servodatovdáneapmái.

Viidáset čujuhit minoritehtasuodjalussii 27. artihkkalis, mii maid guoská eamiálbmogiidda, vrd. ON Olmmošvuoigatvuodálávdegotti bargovuogi. Artihkal 27 suodjala duohtademiid vuostá mat dahket váttisin dahje hehttejit sámiid iežamet kultuvrra ja servodateallima eallit. Suodjalus fátmasta maiddái sámi kultuvrra ávnnaslaš vuoddu, vrd. Sámiid vuoigatvuodálávdegotti čielggademiiguin NAČ 1997:4 ja NOU 1997:5.

4.3 ILO konvenšuvdna nr. 169 eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain

Álbmotrievtti njuolggadusaid ulbmil eamiálbmogiid birra, nu go bohtet ovdan earret eará ILO konvenšuvnna nr. 169:s eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain, lea sihkarastit eamiálbmogiid vuoigatvuodaid majoritehtaservodagas. Álbmotrievtti ulbmil lea albmaládjje suodjalit eamiálbmogiid kultuvrra ja ealáhusaid, iige dušše boasttuoinnolaččat suodjalit.

Maŋŋel go 1999 Olmmošvuoigatvuodáláhka mearriduvvui, lea ON- konvenšuvdna siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid birra (SP 1966) ovttaštahtton norgga siskkáldasriektái. Konvenšuvnna mearrádusat leat ožžon ovdasaji dábaláš norgga lága ovddabeallái, vrd. lága §3. Dán konvenšuvnna 27. artihkal addá Sámiid vuoigatvuodálávdegotti dulkoma bokte bastevas suodjalusa sámi kultuvrii, suodjalus mii maid fátmasta

sámi kultuvrra ja servodateallima ávnnaslaš vuodtu. Dan oainnu lea sihke Justisdepartemeanta ja Ráddehus mañitáigái dorjon go meannudedje Vuodđolága § 110a ja Sámelága Stuoradikkis.

Sámiid vuoigatvuodálávdegoddi evttohui sierra mearrádusaid Finnmárkku ođasmahtekeahces ressursaid oamasteapmái, gehača NAČ 1997:4. Daid ressursaid oamastanriekti galggai gullat Finnmárkku Eananhálddašeami stivrii. Maiddái minerálaid oamastanriekti galggai gullat dasa. Justisdepartemeanta ja Ealáhus- ja gávpedepartemeanta evttohusas ii čuovo dakkár mearrádus. Sámedikki bealis šallošit dan, danin go diggi oaivvilda ahte Finnmárkku ássit ieža berreše beassat oamastit minerálaid, ja goit jobe daid eahpeozolaš minerálaid mat gullet eananeaggádi. Lei maiddái čielga eaktu Sámiid vuoigatvuodálávdegoddi ahte lávdegoddi galggai konkretiseret Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid sámiid luondduressursageavaheami ektui ja mot dat geavaheapmi galggašii suodjaluvvot.

ILO 169 artihkkalat 14 ja 15 leat guovddás mearrádusat báktedoaimma hárrái. Maiddái artihkkaliin 7 ja 13 lea mearkkašupmi.

Artihkal 14 nr.1, 1.č. vuodusta ahte sámiin geain lea leamaš mearrideaddji váldi, sáhttet gáibidit eaiggáduššan- ja háldovuoigatvuoda guvlui (geahča NAČ:1997:5 siidu 34). Sis- Finnmárkku sápmelaččain lea álbmotrievttálaš oainnu vuodul ja Justisdepartemeanta árvvoštallama vuodul finnmárkkulága evttohusas, riekti ovddidit eaiggáduššanráđđejumi Finnmárkku eatnamiid badjel. Dat mielddisbuktet maiddái vuoigatvuodaid eahpeozolaš minerálaide, nugo luonddugeđggiide.

ILO 169 15. artihkkalis čuožžu sámegillii ná:

” 1. Dáid álbmogiid vuoigatvuodaid iežaset eatnamiid luondduriggodagaide galgá earenoamážit dorvvastit. Dáidda vuoigatvuodaide gullet dáid álbmogiid vuoigatvuodat leat osolažžan dáid luondduriggodagaide geavabeamis, hálddašeamia ja suodjaleamis.

2. Dakkár dáhpáhusain main stáhta várre alcesis oamastanvuoigatvuoda minerála- dahje eatnanvuoláš riggodagaide dahje vuoigatvuodaid eatnamiid eará luondduriggodagaide, galget ráddehusat ásahit dahje doalahit meannudanvuogiid maid mielde dat sáhttet ráddádallat dáid álbmogiiguin oazžun dihte čielggasin goaridago muhtin prográmma, ja man muddui, dáid álbmogiid eallinvjolašvuodaid, ovdalgo biddjojuvvo johtui makkárga dutkan- dahje ávkkástallanprográmma mii guoská dáid álbmogiid eatnamiidda, dahje addojuvvo lohpi dákkár prográmmii. Dát álbmogat galget vjolašvuodaid mielde beassat osolažžun dákkár doaimmaid buktin ávkkis, ja sidjiide gullá govttolaš buhtadus juohkelágán vahágis maid sii gillájit dákkár doaimmaid geažil.”

Artihkal 15 nr. 2 gáibida ráddádallama eamiálbmogiiguin ovdal go addá lobi ohat, iskat ja roggat eatnanvuoláš resurssaid. Mángii gollet olu jagit dan rajes go šerpen lea čadahuvvon gitta dassái go gávdnagohtet maidege. Ohcan- ja iskandoaimmat sáhttet dávjá negatiivalaččt váikkuhit árbevirolaš ealáhusaid, dat guoská earenoamážit go atnet lossa mášiinnaid ja go ráhkadit ođđa luottaid hearckes boazoguohtuneatnamiin. Bákteleága friija šerpenvuoigatvuodaprinsihppa eahpitkeahttá rihkku Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid sámiid ektui eamiálbmogin. 15. artihkkala ulbmillaš dulkon geažida ahte Sámedikkiin galgá ráddádallat juo ohcanoasis. Sámediggi áigu aiddostahttit ahte ILO 169 ovddasta dušše unnimusstandárdda máilmmi ektui, ja ahte eará báikkiin máilmmis leat ráhkadan ortnegiid gaskal eamiálbmoga ja stáhtalaš eiseválddiid mii guoská mineráladoibmii. Sámiid vuoigatvuodálávdegoddi álbmotvuoigatvuodajoavku lea boahtán dan loahppabohtosi ahte artihkal 15 guoská sihke guovlluide gos sápmelaččain lea gáibádus oazžut oamastan- ja háldovuoigatvuoda, muhto maiddái guovlluide gos lea sáhka dušše sámiid geavahanvuoigatvuodas.

Doaba ”iežaset eatnamiid” lea viidát go dušše Finnmárku, go sápmelaččain leat árbevirolaš guovllut háddjejuvvon miehtá riikka, ja badjel riikkarájiid. ILO-konvenšuvnna ulbmil lea nannet eamiálbmogiid vuoigatvuodaid resurssaide dain guovlluin gos orrot dahje muđui atnet.

Álbmotvuoigatvuodajoavkku loahppaboadus lea ahte dakkár oktavuodas gos sápmelaččain lea vuoigatvuohta oažžut dohkkehuvvot eatnamiid oamastanvuoigatvuođa, de sis maiddái lea vuoigatvuohta resurssaide mat gávdnojit eatnanbotnis (olju ja minerálat). Dat doaibmá duššefal jus resurssat bođu riikkaid lágaid mielde sisttisdoallet eatnama oamastanvuoigatvuođa. Dat miellidubuktá ahte báktenjuolggadus ii sisttisdoala eahpeozolaš minerálaide, ja lea dasto eananeaggáda opmodat. Go Justisdepartemeanta Ot. prp. 53:s 2002-2003 (finnmárkkuláhkaevttohusas) miedihá ahte Finnmárkkus leat oasis gos sámi geavaheapmi lea oktoráđálaš ja mii danin sáhtta leat opmodatvuoigatvuođa vuodđun, de galgá dan guovllu sápmelaččain leat vuoigatvuohta eahpeozolaš minerálaide. Maiddái ILO áššedovdilávdegotti cealkámuš doarju dan dulkoma, geahča vuollelis.

ILO 169 artihkal 7 dadjá ahte juohke riikkas gos eamiálbmogat orrot, berre leat unnimustándardan ahte eamiálbmogiin galgá leat vuoigatvuohta ieža mearridit dehálašvuodaortnega dan ovdánumis mii guoská sin eallimii ja eatnamiidda main sii orrot. Ealáhuslági vuogádat maid evttohus evttoha ii ollašuite dán unnimusgáibádusa, go sápmelaččat besset dušše searvat gulaskuddanorgánan iskanlobi juohkimis.

Sámediggi ii oainne sápmelaččain eamiálbmogiin makkárge vuoigatvuodaid oassálastit minerálaressursaid ”geavaheamis, hálddašeamis ja suodjaleamis” vrd. ILO artihkal 15 nr. 1. Sámedikki dieđus eai gávdno dakkár gulahallanvuogit norgga eiseválddiiguin dahje bákteeiseválddiiguin mii gáibiduvvo ILO 169 artihkal 15 nr. 2:s. Minerálahkaevttohus ii problematisere sámiid vuoigatvuodaid eahpeozolaš minerálaide nugo Sámiid vuoigatvuodálávdegoddi lea dahkan. Sámediggi bivdá danin departemeantta earenoamážit árvvoštallat ILO 169 artihkal 15 mearkkašumi, nugo lea oaivilduvvon dulkot álbmotrievttálaš vuogi mielde.

4.4 ILO áššedovdilávdegotti cealkámuš

Sámediggi dieđiha njuolga ILO čállingoddái Genèvas mot Norga olláshuhtta konvenšuvnna mearrádusaid. Čujuhit ILO áššedovdilávdegotti (Committee of Experts) cealkámuššii 1995:s gos lávdegoddi cuiggoda Norgga gustovaš lága (Observation by the Committee of Experts, 1995 (Norway)).

Norgga eiseválddiid jearaheamis, kommentere ILO áššedovdilávdegoddi sihke Sámedikki ja Norgga raporttaid ILO 169 olláshuhttima birra. Lávdegoddi namuha ahte sii dárkilit čuvvot sápmelaččaid vuoigatvuodadili, ja gávdnojit go ráđđádallanortnegat eatnanressursaid geavaheami oktavuodas. Lávdegoddi váillaha lassidieđuid norgga ráđdehusas daid gažaldagaid birra. Lávdegoddi čielgasit dovddaha iežas balu ILO 169 artihkal 15 váilevaš olláshuhttima ektui mineráladoaimea birra: *”The Committee notes also that... Mineral exploitation permits have been given to multinational mining companies in the municipality of Finnmark, without the prior consultations required under article 15 (2). The Committee notes that no licence has yet been issued for mineral extraction and hopes that steps will be taken to bring procedures for granting permits into conformity with this provision... The Committee emphasizes that respect for articles 15 and 18, regarding resource rights and non-encroachment, do not depend on the form of rights recognized under article 14.”*

Lávdegoddi cealká iežaset leat mearkkašan ahte multinašuvnnalaš minerálafitnodagat leat ožžon lobi roggat minerálaide Finnmárkkus, vaikko gulahallangeatnegasvuohta ILO artihkal 15 (2) ii leat ollašutton. Go ILO

Áššedovdilávdegoddi dán mearkkaša, de dat berre leat čielga signála norgga eiseválddiide ahte dáikko ii čuovo otná bargovuohki konvenšuvnna mearrádusaid ja ulbmiliid

Sámediggi diehtá ahte Norga eaktudii ILO 169 mearrádusa oktavuodas 1989:s ahte gustovaš lágat galge oktiivástidit konvenšuvnna mearrádusaiguin. Dát ii sáhte leat riehta riikka Báktelágaid ektui. Norgga sápmelaččain ii leat makkárge mielmearridanriekti dakkár áššiin, iige leat ožžon makkárge buhtadusrievtti duohtademiid ovddas sámi guovlluin. Sámediggi bivdá departemeantta árvoštallat otná lágaid ILO 169 ektui, ja váldit ILO Áššedovdilávdegotti cealkámušaid vuhtii sámi álbmoga ja minerálaáššiid birra.

Nugo Sámediggi oaidná, de evttohusat mat dál leat ovddiduvvon eai olláshuhte ILO gáibádusaid eamiálbmogiid oassálastimii ja ávkástallanvuoigatvuhtii doaimmain mat doaimmahuvvojit min árbevirolaš guovlluin. Sámediggi oaivvilda maid ahte dikki mieđiheapmi gáibiduvvo ovdal go addo lohpi roggat minerálaid guovlluin gos leat sámi beroštumit. Sámediggi ii leat prinsihpalaččat báktedoaimma vuostá sámi guovlluin, muhto ii áiggo mieđihit dakkár doaimma nu guhká go lágat eai sihkkaraste sámi beroštumiid duhtadahtti vugiin.

Olláshuhtindihte geatnegasvuodaid mat Norggas leat ILO 169 artihkal 15 mielde, oaivvilda Sámediggi ahte departemeanta berre evttohit ásahit dakkár gulahallanortnegiid maid ILO Áššedovdilávdegoddi ohcala iežas cealkámušas. Mii dakkár ortnegii galgá, ja makkár unnimusgáibádusat berrejit olláshuhttot, berre departemeanta mearridit ovttasráđiid Sámedikkiin. Muđui bivdit departemeantta čilget ILO 169 artihkal 15 iežaset dulkoma.

4.5 Sámi guovllut olggobeal Finnmárkku

Sámedikkis lea stuora beroštupmi dasa ahte sámi servodagas galgá sáhttit guhkesáigái plánet ja dárkkistit minerálaressursaid ávkástallama. Sámediggi ferte, bajimus politihkalaš eaktolágideaddjin, beassat váikkuhit sámi guovlluid minerálaressursaid boahtteáiggi ávkástallama. Čuožžovaš láhkaevttohus dadjá hui unnán Sámedikki rolla birra servodatovdáneamis, ja sámi vuoigatvuodaid birra minerálaide olggobealde Finnmárkku. Doaba ”iežaset eatnamiid” ILO 169:s lea viidát go dušše Finnmárku, go sápmelaččain leat árbevirolaš guovllut háddjejuvvon miehtá riikka, ja badjel riikkarájaid. ILO- konvenšuvnna ulbmil lea nannet eamiálbmogiid vuoigatvuodaid ressursaide dain guovlluin gos orrot dahje muđui atnet.

Danin eat dohkket ahte departemeanta ii váldde iežas ovddavástádusa árvoštallat makkár njuolggadusat berrejit gustot sámi guovlluide Romssas, Nordlánddas ja lullisámiguovllus Sámii vuoigatvuodálávdegotti čielggademiid ektui. Departemeanta ja Ráđđehus leat čadnon álbmotrievttálaš mearrádusaide eamiálbmogiid vuoigatvuodaid birra beroškeahhtá das maid Sámiiid vuoigatvuodálávdegoddi gávnna. Danin Sámediggi vuorddášii ahte minerálahkaevttohus vuđolaččat guorahallá sápmelaččaid minerálavuoigatvuodaid.

5 Loahppaárvalus

Láhkaevttohus ii leat dohkálaš nu mot dát lea árvaluvvon dás ovdalis namuhuvvon ákkaiguin.

Friija minerála ohcanrivttiid eai berreše Finnmárkui sisafievrridit.

Láhkaevttohus ii namut ollenge sámi beroštumiid olggobealde Finnmárkku. Čujuhus ođđa Sámiid vuoigatvuodálávdegoddái ii atte doarvái sihkarvuoda das, ahte sámiid beroštumit váldojuvvojit vuhtii muhtumin boahhteáiggis.

Mii guoská Finnmárkui, ii dát evttohus čuovo Sámiid vuoigatvuodálávdegotti NOU 1997:4 prinsihpaid. Sámediggi čujuha dikki mearrádussii Láhka riektedilálašvuodaid ja eatnamiid ja luondduvalljodagaid hálddaheami birra Finnmárkku (finnmárkkuláhka), gos mii celkkiimet: *“Láhka ferte dohkkehit eamiálbmogiid sierra vuoigatvuodaid resurssaide sihke eatnama alde ja vuolde nannámis, ja dasto vuoigatvuodaid riddolagaš čázziid resurssaide, ja daid ferte erenoamážit suodjalit ja finnmárkolaččaid vuoigatvuodaid muđuige. Láhka ferte láhčit dilálašvuodaid nu ahte Finnmárkku boahhte-áiggi hálddašepmi galgá vuodduuvvot čielga riektedillái. Láhka ferte čielgasit sihkekarastit daid vuoddo vuoigatvuodaid mat eamiálbmogiin leat álbmotrievtti mielde. Daid ferte gudnejabttit ja dat galget leat vuoddu guovlluid hálddašepmái boahhteáiggis. Eamiálbmotvuoigatvuodaid dáinna lágiin nannen sábtá nannet buot finnmárkolaččaid oktavvoda ja vuoigatvuodaid iežasat báikkálaš luondduresurssaide fylkeas.”* Láhkaevttohus ii oktiivástit dáiguin prinsihpaiguin.

Dan dihte go vuoigatvuodát eai leat čielggaduvvon ja dannego čielggadanproseassa lea nu eahpesihkar, de lea hui váttis árvoštallat mánga detáljja dán evttohusas. Čadabargojuvvon minerálahkaevttohus ferte huksejuvvot čielga prinsihppavuoduid nala. Otnábeaidilis mii ovdamearkka dihte eat sáhte cealkit čielgaseappot daid orgánaid rolla birra maid Sámiid vuoigatvuodálávdegoddi evttohii ásahuvvot Finnmárkku eatnamiid hálddašepmái.

Buot dát dahket dan, ahte minerálahka ii sáhte mearriduvvot ovdalgo vuoigatvuodagažaldagat lea loahpalaččat čielggaduvvon.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui duorastaga 25.09.03 dii. 12.10.

Ášši 33/03

Guolástusaid dilli

Ášši meannudeapmi álggahuvvui duorastaga 25.09.03 dii. 10.05.

I Áššebáhpirat

- Ášši 30/98 – Sámedikki riddo- ja vuotnaguovlluid doibmaplána 1997 - 2001, mearriduvvon čakčamánu 24. b. 1998
- Ášši 36/02 Riddo- ja vuotnafatnasiid bivdoearre-, struktur- ja anuseretváldinortnegat, mearriduvvon čakčamánu 20. b. 2002

II Evttohusat ja vejolaš mearkašumit

Sámediggeráđi árvalus Sámediggái

Sámediggi ballá ahte ovdáneapmi hehttehuvo ridduservodagaim mat leat čadnon guolástusealáhussii. Strukturrralaš doaimmat ja jođihahtti earit (čujuhat St. dieđáhussii nu. 20 *Strukturiltak i kysjiskeflåten*) dagahit ahte guolástanvuoigatvuođat vel eanet hedjonit ja nu maid nohket bargosajit ja lassána eret fárren riddo- ja vuotna servodagaim. Lagašvuohta ja vejolašvuohta atnit ávkin ridduguovllu riggodagaim lea áloáiggis leamaš eaktun ássamii, ealáhussii, gillii ja kultuvrii.

Guollehivodat lea deahálaš vuodđun nannet ja ovdánahttit ealáhusa, kultuvrra, giela ja identitehta. Guollehivodaga hálddašeapmi galgá leat iežas premissaid ektui, ja našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš eamiálbmotdárbbuid ektui. Dakkár bajimuš mihttomeriid nala lea Sámedikki politihkka huksejuvvon.

Sámediggi lea álohii gáibidan ahte guollehálddašeami vuodđun lea lagaš- ja sorjjasvuođa- prinsihppa, ja ahte riggodat hálddašuvvo regionálalaččat ja báikkálaččat nu ahte nannejit barggolašvuođa ja ássama vuodtu riddo- ja vuotnaguovlluin. Dát mielddisbukta ahte guolástanvuoigatvuođat mat válđojuvvojedje eret riddo- ja vuotnaguovlluin 1990 rájes, addojuvvojit ruovttoluotta. Válđooašši dain vuoigatvuođain ledje čadnon unnit fatnasiidda ja dat ledje sihke gánnáhahttit ja dárbbášlaččat barggolašvuođa ja ássama ektui riddo- ja vuotnaguovlluin.

Eaktu riddo- ja vuotnaguovlluid servodatovdáneapmái lea ahte ráhkaduvvo hálddašanmodealla gos báikki olbmot besset ávkkástallat guolleriggodagaim. Dakkár hálddašeapmi attášii sihke guolásteddjiiide ja fitnodagaide erenoamáš vejolašvuođa ollašuhttit gávppašanmárkana sávdaga fidnet varas guollebuktagiid, ja dáikko bokte biddjojuvvo vuodđu gánnáhahttii guolástusealáhussii olles Davvi-Norgii.

Guolledustehusaid bisuheapmi ja ovdáneapmi riddo- ja vuotnaguovlluin lea guoddi elementa odná sállášii ja ássamii. Sámediggi áigu ángirit bargat dan nala ahte vuotna- ja riddoguovlluid guolledustehusat bisuhuvvojit, ja ahte addojuvvo liigeruhta investeremiidda ja doibmii nu ahte áiggi mielde šaddet gánnáhahttin.

Sámediggi lea mielas vuodđudit sierra guolástussona sámi guovlluin. Buohkain geat orrot sonas leat seamma vuoigatvuodát.

Sámediggi gáibida ahte eiseválddit máhcahit historjjálaš guolástusvuoigatvuodaid guolástussonii, dáinna lágiin ahte sáhtta vuodđudit earrebáŋkku maid Sámediggi ovttasráđiin báikkálaš ja regionála eiseválddiiguin hálldašit. Earit maid hálldaša fertejit leat dan mađe stuorrát ahte go guolásteaddjiide juhkkovuoigatvuodaid de sáhttet sii nannet ja ovddidit gánnáhahtti ja ceavzilis guolástusealáhusa, seammás nannejuvvo maiddá ássan- ja barggolašvuohta báikkálašservodagain. Go bivdofanas vuvdojuvvo dahje go guolástusvuoigatvuodát eai geavahuvvo, fievrreduvvojit earit ruovttoluotta mávssetkeahtá ja addojit earáide, nu ahte resurssat nannejit orruma.

Lotnolasealáhus ja barggolašvuohta riddo- ja vuotnaguovlluin galgá nannejuvvot. Sámediggi lea vuosttildan ahte fatnasat vuollil 15 mehtera galget váldot eret dannego dát mielddisbuktá unnit ealáhusaktivitehta ja bargosajiid. Dát gáržžida vejolašvuođaid guolásteaddjiide geain lea guolástus váldoealáhussan, muhto maiddá dagaha váttisvuođaid lotnolasealáhusdilliide. Sámediggi gáibida ahte lotnolasealáhusaid dilálašvuohta buoriduvvo, ja lea doaibmabidju orruma nannemis. Dát dahkko eanemus mihtolaččat go nanne vuoigatvuodaid guolásteapmái seammás go ekonomálaš rámmaeavttut buoriduvvojit ealáhusas. Danne gáibida Sámediggi lassi resurssaid Sámi ovddidanfondii, vai beassá nannet gaskaoamigeavaheame nannet ealáhusas sihke bivdo-, dustehus-, buvttadeami- ja bálvvalemibeali.

Sámediggi oassálastá iešguđetge lágan ráđiin ja lávdegottiin máŋggalágan dásis guolástusas. Dát lea posiitiiva muhto ii leat doarvái. Álbmotriekti cealká ahte eiseválddiin lea geatnegasvuohta čatnat Sámedikki luondduresurssaid hálldašeapmái sámi árbevirolaš ássanguovlluin.

Sámediggi gáibida ahte ovttasbargu gaskkal Sámedikki ja guovddáš ja regiovnnaš eiseválddiid formaliserejuvvo ja viiddiduvvo. Ja addá Sámediggái stuorát fámu maritima resurssaid hálldašeapmái sámi árbevirolaš ássan- ja geavahanguovlluin.

Sámediggeráđdi áigu 2004 guovvamánus ovddidit diedáhusa Sámedikki dievasčoahkkimii mii guoská guolástussii, industriijái, mearrageavaheapmái sámi riddo- ja vuotnaguovlluin, gos deattuhuvvo báikkálaš eaiggátvuohta, birasdeasta ja árbevirolaš vuoigatvuohta.

Markkašupmi 1, áirasis Ove Johnsen, SVL

Mii Sámi válgalihtus hálidat ahte galgá šaddat eanet konkrehta mii guoská čuovvovaš surggiide: Fanassturrodagat, geavahusmállet ja erenoamáš doaibmabijut ovttaskas čoavddamáddodagaide ja sihkkarastin dihte ahte guollebivdu sáhtta šaddat rabas ámmát mearrasámi guovlluin. Danne váillahit mii eanet čilgehusa movt Sámediggi lea jurddašan geavahit vejolaččat stuorát válddi/ fámu guolástusealáhusa hálldašeamis.

Sámi válgalihttu ovddida 33 čuoggá maid mii oaivvildat ahte ráđdi sáhtta árvoštallat leat áigeovdilis čuolbmačilgehusat ja vejolaččat váldit mielde boahhtevaš guolástusdiedáhussii.

1. Odđarekrutteren. Váikkuhit nissonolbmuid ja nuoraid rekrutterendoaibmabijuid.

2. Vuostáiváldima ferte eanet deattuhit. Váikkuhit nannet vuostáiváldinrusttegiid, viidásetnállašuttin ja eará dárbbášlaš infrastruktuva.
3. láhponn firpmiid ohcama/čorgema ferte nannet.
4. Siseatnanbivddu dilli, sáltečáhcebivdu kontra sáivačáhcebivdu.
5. Sáivačáhcebivdoláhka kontra sáltečáhcebivdoláhka.
6. Lustabivdiid/turisttaid nannoseappot reguleren. Dát joavkkut vižžet ollu guliid ja omd. turisttat váldet daid eret riikkas. Diet ii registrerejuvvo gostige.
7. Suodjalit, sihkkarastit ja ovddidit mearrasámi kultuvrra.
8. Vuoruhit vuotna- ja riddobivddu ovddabeallái áhpebivddu, ja erenoamážit daid fatnasiid main leat rusttegat buvttadit sin sállásiid fatnasis.
9. Buot bivdu vuoddotroláriin, earret reahkkabivdu rátkaristtain, gildojuvvo 12-miilla ráji siskkobealde. Ferte maid árvoštallat bidjat 50 ja 100 miilla ráji daid troláriidda mat eai vuovdde iežaset sálláša nállašuttinrusttegiidda gáttis.
10. Bivdu ráddjen autoliinnain, snoranuhtiin ja reahkkatroláriin.
  - a) Fatnasat badjel 28 mehtera (sullii 90 juolggi) gildojuvvojit bivdimis dán lágan reaidduiguin 12-miilla ráji siskkobealde.
  - b) Fatnasat badjel 15,68 mehtera (50 juolggi) gildojuvvojit bivdimis dán lágan reaidduiguin vuodđolinjá siskkobealde.
  - c) Bivdu dán lágan reaidduiguin buot sajiin gos dorski godđá gildojuvvo ollásit birra jagi.
11. Vuotnabivdiide lea hui deatalaš riddodorski oažžun ja dan hálddašeapmi. Go báikkálaš dorskemáddodat lea goariduvvon, de ferte godđansajiin godđanáigge čavgadeappot reguleret eará geavaheami omd. muhtun áigodagain gielidit fierbmebivddu. Dát lea hui heittot vuotnabivdiide geat bivdet smávva fatnasiiguin.
12. Riekkisnuohttefatnasat mat leat badjel 27,5 mehtera (87,7 juolggi) gildojuvvojit bivdimis vuodđolinjá siskkobealde.
13. Sákčabivdu gildojuvvo ollásit, spiehkastahkan leat seaktebivdu ja sierra guollebiebman.
14. Sáidenuohttebivdu.
  - a) Sáidenuhtiid ii leat lohpi geavahit vuodđolinjá siskkobealde badjel 50 sala čiknodagas.
  - b) Sáidenuohttefatnasiidda fylkkas mat leat vuollel 15,68 mehtera (50 juolggi) dáhkiduvvo sáidebivdoearri ja oktasašbivdoearri.
15. Báldáid fierbmebivdu gildojuvvo ollásit muhtun áigái omd. 10 jahkái.
16. Gonagasreabbá bivdu ja ávkkástallan galgá doalahuvvot báikkálaš álbmogii gos reappát leat.

17. Ránes stáinnáriid dábálaš bivdu gildojuvvo ollásit, muhto dihto muddui lea lobálaš oalgebivdun eará bivdduin. Ránes stáinnáriid deatalaš godđansajiin sáhhtá snoranuohte-bivddu, liidna- ja trolárbivddu ollásit gieldit godđanáigge ja dan áigge go stáinnárat gozihit maniideaset. Ránes stáinnár ii leat definerejuvvon uhkiduvvon nállin.
18. Nástefinddára dovddus ja ráddjejuvvon godđansajit ráfáidahttojuvvojit buot snoranuohte-bivddu- ja trolárbivddu vuostá godđanáiggis. Seamma áiggis gildojuvvo ollásit snoranuohttebivdu ”finddárnuhtiiguin” ”finddártroláriiguin. Finddár ii leat definerejuvvon uhkiduvvon nállin.
19. Njuorjjobivdu. a) árbevirolaš njurjuid jiekŋaáhpebivddu ferte nannet, bisuhan dihte njurjuid dohkálaš dásis ja vuostálastin dihte njuorjomárramiid boahtteáiggis. Ferte addojuvvo almmolaš doarjja njuorjjobivdofatnasáiid huksemii main ferte maid leat kapasitehta vurket bierggu ja buoiddi.
b) Ferte leat lohpi bivdit ollu eanet áhpenjurjuid ja ránesnjurjuid go maid dál lea, seastin dihte guollemáddodagaid ja geahpedan dihte njuorjomáđuid guliin.
c) Váikkuhit sihkkarastit guolásteaddjiide buhtadusaid njuorjomárramiid geažil, ja váikkuhit njuorjonáli geahpedeami.
20. ”Friija bivddu” geahččalanortnet fatnasiidda mat leat vuollel 11 mehtera (sullii 35 juolggi = 10,67 mehtera) mat gullet fylki, álggahuvvo daid njuolggadusaid mielde maid Sámi vuoigatvuodálávdegoddi lea evttohan fatnasiidda mat leat vuollel 7 mehtera.
21. Olbmuide, geat leat registrerejuvvon guolástusmantállas sihkkarastojuvvo vuoigatvuohta bivdit mearas dan bokte ahte dáláš ortnegat mat gusket astoáiggebivdui ja nuoraidbivdoeriide doalahuvvojit ja sihkkarastojuvvojit.
22. Dáláš ortnet guolástusmantállain doalahuvvo, muhto fertejit šaddat čielgaseabbo njuolggadusat ja eahpitkeahtes vuoigatvuodát beassat čuožžut ”bláđdi A:s” dán mantállas.
23. Bláđi A guolásteaddjiide ferte maid addit sosiálalaš vuoigatvuodaid guolásteaddjin. Dáláš vuogádat dán suorggis, ahte galgá máksit divadiid jna. ferte geahčaduvvot dárkilit dáinna ulbmilin. Vejolaš čoavddus mii guoská penšuvdnii lea ahte oasseáigebivdiide addojuvvo vuoigatvuohta, jos sii dáhttot, máksit bealle penšuvdnadivada jahkái ja ná dinet 26 vahko jahkái.
24. Ferte álggahit doaibmabijuid maiguin sihkkarastit ahte stuorát oassi guolleresurssain mat bivdojuvvojit Finnmárkku rittus buktojuvvojit gáddái ja nállašuhthtojuvvojit fylkkas, omd. galggašii buot fatnasiin mat galmmihit sállasáid fatnasiin, gildojuvvo bivdu 12-miilla ráji siskkobeaide.
25. Ferte nannet doaibmabijuid mat movttidahttet doalahit ođđa báikkálaš guollevuostái-váldinrusttegiid ja addet buoret vuodu dáláš rusttegiidda.

26. Fertejit álggahuvvot sierralágan dutkanhámit čilgen dihte diliid mat leat erenoamáš deatalaččat riddo- ja vuotnasámi kultuvrii. Ovdamearkka dihte galggašii vuosttažettiin kártet iešguđet guollenáliid ja máddodagaid deataleamos godđansajiid main lea nana báikkálaš mearkkašupmi, dahje main sáhtta vuordit lea čoavddadoaibma ekovuogádahkii, nugo omd ránes finddár. Nuppe vuorus fertešii maiddái geahččalit oazžut buoret máhtolašvuoda máddodatsturredagaid, bajásšaddanguovlluid, borranguvlluid, johtinminstara ja vuorrováikkuhusa birra eará náliiguin jna. Dán lágan dutkamis ferte báikkálaš guolásteaddjiid máhtolašvuoda geavahit. Ferte maiddái álggahuvvot dutkan man bokte sáhtta árvvoštallat sosiálalaš, kultuvrralaš, ekologalaš ja báikkálaš ekonomálaš váikkuhusaid iešguđet guollebivdui ja guolástusguovdásaš doibmii.
27. Báikkálaččat heivehuvvon guolástushálddašeapmi, man oktavuodas Sámedikkis ovttrasráđiid guoskevaš fylkkagielddaiguin leat sierra guolástusbivdoearit.
28. Oadjo- ja sosiálalaš ortnegiid nannen guolásteaddjiide.
29. Oazžut buoret ovttasbarggu biebmenealáhusa ja árbevirolaš riddo- ja vuotnabivddu gaskka.
30. Čadahit birasdoaibmajuid guollebiebmanrusttegiin, mii maiddái siskkilda eanarusttegiid ásaheami.
31. Oazžut čielggaduvvot vejolašvuoda ahte mearraresurssat mat árbevirolaččat eai leat anus váldojuvvojit geavahussii.
32. Čielggadit luosa lihkađeami, šaddama ja dasto kártet daid deataleamos birasfaktuvrraid mat váikkuhit máddodatovddideapmái.
33. Čielggadit ja ásahtit ortnegiid luondduguliid biebmamii sámi riddo- ja vuotnaguovlluin.

Evttohus 1, árisis Steinar Pedersen, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Lea maiddái áibbas dárbu ahte Sámediggi ieš lea eanet árijaleappot sajis mii guoská guolástuspolitihka hábmemii mainna sihkkarastit olbmuide ja báikkálaš servodahkii vuoigatvuoda ja vejolašvuoda ain viežžat birgejumi báikkálaš ja guovlulaš mearraresurssain.

Proseassa guovddáš eiseválddiid ektui lea buktán minimála bohtosiid. Juohke jagi ráhkaduvvojit odđa njuolggadusat mat váikkuhit dainna lágiin ahte ain eanet smávvaivdit bággehallet eret guolástusas. Ássandilli ollu sámi riddo- ja vuotnaguovlluin lea dál fuotni.

Danne áigu Sámediggi ieš, lávga ovttrasráđiid guovlulaš ovttasbargoguimmiiguin, váldit álgaga ahte biddjojuvvo guolástuslávdegoddi mii galgá bargat dáiguin áššiiguin.

Dát lávdegoddi galgá konkretiseret ja árvvoštallat oktavuoda eamiálbmot- ja guovlulaš vuoigatvuodaid gaskka guolástushálddašeamis. Mihtomearrin lea hábmet guolástuspolitihka eamiálbmotrievtti, historijálaš ja boaresvirot vuoigatvuodaid vuodul. Dát galgá sihkkarastit olbmuide davvi guovlluin bissovaččat hui oadjebas bivddu ja mearraresurssaid vuodđun sin ássamii, kultuvrii ja servodateallimii.

Sámediggi áigu farggamusat váldit oktavuoda guoskevaš ovttasbargoguimmiiguin. Dat leat fylkkagielddat, gielddaid ovttasbargoorganat, guolástusorganisašuvnnat jna. Lávdegoddi galgá biddjojuvvot ođđajagemánus 2004.

Evttohus 2, áirasis Ove Johnsen, Sámi válgalihttu

1.

Guovlulaš/báikkálaš resursahálldašeapmi našuvnnalaš perspektiivvas. Guolástushálldašeami báikkálaš heiveheapmi našuvnnalaš perspektiivvas, dat mearkkaša ahte ásahuvvo sierra bivdoearrebáŋku man oktavuodaš Sámedikkis ovttas omd. guoskevaš fylkkagielddaiguin leat sierra guollebivdoearit, ja maid hálldašit. Dát mearkkaša ahte mis lea eanet oadjebas boahhteáigi mii guoská bivdoeriide guovllus ja ahte ođđarekrutteren ealáhussii sáhttá šaddat álkit.

2.

Fertejit álggahuvvot sierralágan dutkanhámit čilgen dihte diliid mat leat erenoamáš deatalaččat riddo- ja vuotnasámi kultuvrii. Ovdamearkka dihte galggašii vuosttažettiin kártet iešguđet guollenáliid ja máddodagaid deataleamos gođđansajiid main lea nana báikkálaš mearkkašupmi, dahje main sáhttá vuordit lea čoavddadoaibma ekovuogádahkii, nugo omd ránes finddár. Nuppe vuorus fertešii maiddái geahččalit oažžut buoret máhtolašvuoda máddodatsturodagaid, bajásšaddanguovlluid, borranguovlluid, johttinminstara ja vuorrováikkukhusa birra eará náliiguin jna. Dán lágan dutkamis ferte báikkálaš guolásteaddjiid máhtolašvuoda geavahit. Ferte maiddái álggahuvvot dutkan man bokte sáhttá árvvoštallat sosiálalaš, kultuvrralaš, ekologalaš ja báikkálaš ekonomálaš váikkukhusaid iešguđet guollebivdui ja guolástusguovdásaš doibmii.

Vuosttas cealkka maŋimuš teakstaoasis vuosttas siiddus rievdaduvvo leat ná:

Sámediggi doarju ahte ásahuvvo sierra guolástusavádat 62 govdodatgrádas ja davásguvlui. (Dorske-, sáide- ja diksobivdoearit sirrejit davvi ja máttaguovllu 62 govdodatgrádas.)

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 35 čoahkis.

Evttohus 1 čuokkis 1, 2 ja 5 gessojuvvojedje.

Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 1, čuokkis 3 ja 4 dohkehuvvojedje ovttaijenalaččat
- Evttohus 2 hilgojuvvui 20 jienain
- Ráđi evttohus dohkkehuvvui ovttaijenalaččat

IV Beavdegirjelasáhusat

Anders Urheim, Bargiidbellodaga sámediggejoavku, ovddidii čuovvovaš beavdegirjelasáhusa:

Bargiidbellodaga sámediggejoavku diehtá ahte Sámediggeráđđi lea plánemin ovddidit guolástusdieđáhusa guovvamánus 2004. Go mii leat dorjon Sámi Válgalihtu viiddes evttohusa, de lea min mielas lunddolaš ahte dat geavahuvvo deahálaš vuodđun dán dieđáhussii.

V Sáhavuorro- ja replihkkalistu

	Sáhavuorro	Replihkka
1.	Svein Peter Pedersen, áššejođiheaddji	
2.	Steinar Pedersen	Svein Peter Pedersen Steinar Pedersen
3.	Olav Dikkanen	
4.	Olaf Eliassen	
5.	Ove Johnsen	Olav Dikkanen Stig Eriksen Olaf Eliassen Svein Peter Pedersen Ole Henrik Magga
6.	Tormod Bartholdsen	
7.	Stig Eriksen	Anders Urheim Stig Eriksen
8.	Per Edvin Varsi	
9.	Bjørn Inge Mo	Geir Tommy Pedersen
10.	Anders Urheim	Svein Peter Pedersen
11.	Berit Ranveig Nilssen	Ann-Mari Thomassen Per Edvin Varsi
12.	Olav Dikkanen	
13.	Svein Peter Pedersen	
	Berit Ranveig Nilssen (čoahkkinortnegii)	
	Anders Urheim (čoahkkinortnegii)	
	Janoš Trosten (čoahkkinortnegii)	
	Ove Johnsen (čoahkkinortnegii)	
	Berit Ranveig Nilssen (čoahkkinortnegii)	
	Anders Urheim (čoahkkinortnegii)	
	Birger Nymo (jienasteapmái)	

Anders Urheim (čoahkkinnortnegii)	
Ove Johnsen (čoahkkinnortnegii)	
Anders Urheim (čoahkkinnortnegii)	
Svein Peter Pedersen (čoahkkinnortnegii)	
Anders Urheim (čoahkkinnortnegii)	

VI Sámedikki mearrádus

Samediggi ballá ahte ovdáneapmi hehttehuvo ridduservodagain mat leat čadnon guolástusealáhussii. Struktuvrralaš doaimmat ja jođihahtti earit (čujuhat St. dieđáhussii nu. 20 *Strukturiltak i kystfiskeflåten*) dagahit ahte guolástanvuoigatvuođat vel eanet hedjonit ja nu maid nohket bargosajit ja lassána eret fárren riddo- ja vuotna servodagain. Lagašvuohta ja vejolašvuohta atnit ávkin ridduguovllu riggodagain lea áloáiggis leamaš eaktun ássamii, ealáhussii, gillii ja kultuvrii.

Guollehivodat lea deahálaš vuodđun nannet ja ovdánahttit ealáhusa, kultuvrra, giela ja identitehta. Guollehivodaga hálddašeapmi galgá leat iežas premissaid ektui, ja nášuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš eamiálbmotdárbbuid ektui. Dakkár bajimuš mihttomeriid nalá lea Sámedikki politihkka huksejuvnon.

Sámediggi lea álohii gáibidan ahte guollehálddašeami vuodđun lea lagaš- ja sorjjasvuođa- prinsihppa, ja ahte riggodat hálddašuvvo regionálalaččat ja báikkálaččat nu ahte nannejit barggolašvuođa ja ássama vuodtu riddo- ja vuotnaguovlluin. Dát mielddisbukta ahte guolástanvuoigatvuođat mat válđojuvvojit eret riddo- ja vuotnaguovlluin 1990 rájes, addojuvvojit ruovttoluotta. Válđooašši dán vuoigatvuođain ledje čadnon unnit fatnasiidda ja dat ledje sihke gánnáhahttit ja dárbbášlaččat barggolašvuođa ja ássama ektui riddo- ja vuotnaguovlluin.

Eaktu riddo- ja vuotnaguovvluid servodatovdáneapmái lea ahte ráhkaduvvo hálddašanmodealla gos báikegotti olmbot besset ávkkástallat guolleriggodagain. Dakkár hálddašeapmi attášii sihke guolásteddjiide ja fitnodagaide erenoamáš vejolašvuođa ollašuhttit gávppašan márkana sávaldaga fidnet varas guollebuktagiid, ja dákko bokte biddjojuvvo vuodđu gánnáhahttii guolástusealáhussii olles Davvi-Norgii.

Guolledustehusaid bisuheapmi ja ovdáneapmi riddo- ja vuotnaguovlluin lea guoddi elementa odná sállášii ja ássamii. Sámediggi áigu ángirit bargat dan nalá ahte vuotna- ja riddoguovvluid guolledustehusat bisuhuvvojit, ja ahte addojuvvo liigeruhta investeremiidda ja doibmii nu ahte áiggi mielde šaddet gánnáhahttin.

Sámediggi lea mielas vuodđudit sierra guolástussona sámi guovlluin. Buohkain geat orrot sonas leat seamma vuoigatvuođat.

Sámediggi gáibida ahte eiseválddit máhcahit historjjálaš guolástusvuoigatvuođaid guolástussonii, dainna lágiin ahte sáhtta vuodđudit earrebánkku maid Sámediggi ovttrasáđiin báikkalaš ja regionála eiseválddiiguin hálddašit. Earit maid hálddaša fertejit leat dan mađe stuorrát ahte go guolásteaddjiide juhkkovuvvojit de sáhttet sii nannet ja ovddidit gánnáhahtti ja ceavzilis guolástusealáhusa, seammás nannejuvvo maiddái ássan-

ja barggolašvuohta báikkálašservodagain. Go bivdofanas vuovdujuvvo dahje go guolástusvuoigatvuođat eai geavahuvvo, fievrreduvvojit earit ruovttoluotta mávssetkeahtá ja addojit earáide, nu ahte resurssat nannejit orruma.

Lotnolasealáhus ja barggolašvuohta riddo- ja vuotnaguovlluin galgá nannejuvvot. Sámediggi lea vuosttildan ahte fatnasat vuollil 15 mehtera galget váldot eret dannego dát mielddisbukta unnit ealáhusaktivitehta ja bargosajiid. Dát gáržžida vejolašvuođaid guolásteaddjiide geain lea guolástus váldoealáhussan, muhto maidái dagaha váttisvuođaid lotnolasealáhusdoliide. Sámediggi gáibida ahte lotnolasealáhusaid dilálašvuohta buoriduvvo, ja lea doaibmabidju orruma nannemis. Dát dahkko eanemus mihtolaččat go nanne vuoigatvuođaid guolásteapmái seammás go ekonomálaš rámmaeavttut buoriduvvojit ealáhusas. Danne gáibida Sámediggi lassi resurssaid Sámi ovddidanfondii, vai beassa nannet gaskaoamigeavaheame nannet ealáhusas sihke bivdo-, dustehus-, buvttadeami- ja bálvvalemibeali.

Sámediggi oassálastáiešguđetge lágan rádiin ja lávdegottiin mánggalágan dásis guolástusas. Dát lea posiitiiva muhto ii leat doarvái. Álbmotriekti cealká ahte eiseválddiin lea geatnegasvuohta čatnat Sámedikki luondduresurssaid hálddašeapmái sámi árbevirolaš ássanguovlluin.

Sámediggi gáibida ahte ovttasbargu gaskkal Sámedikki ja guovddáš ja regiovnnaš eiseválddiid formaliserejuvvo ja viiddiduvvo, ja addá Sámediggái, *ovttas eará álbmotválljen orgánaiguin*, stuorat fámu maritima resurssa hálddašeapmái sámi árbevirolaš ássan- ja geavahanguovlluin.

Sámediggeráđdi áigu 2004 guovvamánus ovddidit dieđáhusa Sámedigge dievasčoahkkimii mii guoská guolástussii, industriijái, mearrageavaheapmái sámi riddo- ja vuotnaguovlluin, gos deattuhuvvo báikkálaš eaiggátvuohta, birasdeasta ja árbevirolaš vuoigatvuohta.

Sámediggi áigu maidái ieš, lávga ovttasráđiid guovlulaš ovttasbargoguimmiiguin, váldit álgaga ahte biddjojuvvo guolástuslávdegoddi mii galgá bargat e.e. dáiguin áššiiguin.

Dát lávdegoddi galgá konkretiseret ja árvvoštallat oktavuoda eamiálbmot- ja guovlulaš vuoigatvuođaid gaska guolástushálddašeamis. Mihtomearrin lea hábmet guolástuspolitihka eamiálbmotrievtti, historjjálaš ja boaresvirot vuoigatvuođaid vuodul. Dát galgá sihkarastit olbmuide davvi guovlluin bissovaččat hui oadjebas bivdu ja mearraresurssaid vuodđun sin ássamii, kultuvrii ja servodateallimii.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui čakčamánu 25. b. 2003 dii. 15.15.

Ášši 34/03

Jagi 2005 stáhtabušeahhta

Ášši meannudeapmi álggahuvvui čakčamánu 25. b. 2003 dii. 15.15.

I Áššebáhpirat

- Ášši 43/02 Sámedikki bušeahhta 2003
- Ášši 44/02 Sámedikki bušeahttadárbbut (Stáhtabušeahhta) 2004
- Ášši 19/03 Sámedikki rievdaduvvon bušeahhta 2003
- Ášši R 128/02 Sámediggeplána 2002-2005
- Loahparaporta Sámi elektrovnnalaš leksikála resurssaid olahtindahkan, maid Sjur Nørstebø Moshagen almmuhii cuoŋománu 10. b. 2003
- Raporta sámeagiela hállansyntesa birra, maid Sjur Nørstebø Moshagen almmuhii suoidnemánus 2003

II Evttohusat ja vejolaš mearkkašumit

Sámediggeráði árvalus Sámediggái

1 Bušeahttabarggu rámmat

Sámedikki barggu, vuoruhemiid ja boahttevaš bušeahttadárbbuid evttohusaid vuolggasadjin lea Sámediggeplána 2002-2005. Lassin biddjo Sámedikki oasseplánain, dieđáhusain ja mearrádusain dohkkehuvvon politihkka vuodđun bušeahhta mihttomeriid, strategijaid ja doaibmajuid hábmemei.

Sámediggeplánas 2002-2005 lea Sámediggi mearridan čuovvovaš višuvnna ja bajimuš mihttomeari:

Sámedikki višuvdna

Mánggabealat servodat buksejuvvon sámi árvvuid, vuodđudeaddji olmmošvuoigatvuodaid ja riikkaidgaskasaš oktiigullelašvuoda ala..

Bajimuš mihttomeari

Iešmearrideapmi, mas sápmelaččaid vuoigatvuodát álbmogin ja eamiálmogin leat vuodđun.

Sámediggi lea jagi 2005 bušeahttavevttohusas ferten rievdadit bušeahhta ovdanbuktima ovddit jagiid ektui. Ovdal lei Sámedikki bušeahhta juhkkoujuvvon iešgudet departemeantaid gaskkas. Sámedikki jagi 2005 stáhtabušeahtas ovddiduvvo bušeahttalahandárbu daid ovddasvástádussurggiid vuodul, mat Sámedikkis leat sámi álbmoga ektui.

Sámedikki jagi 2005 bušeahhta dievasčoahkkinmeannudeapmi lea áraduvvon skábmamánus čakčamánnui. Sámedikki bušeahttameannudeami áradeapmi lea heivehuvvon Ráđđehusa bušeahttaprossii. Ovddit jagiid

bušeahtadárbbuid ovddideami oktavuodas lea Sámediggi bidjan vuodđun Stuorradikki ovddit jagi juolludusrámma. Nappo áradeampmi mielddisbukta ahte Sámediggi ii sáhte geavahit dán jagi Stuorradikki bušeahtamearrádusa, jagi 2004 stáhtabušeahta, vuodđun barggustis, muhto jagi 2003 loguid.

Sámediggi lea ovdal gáibidan šiehtadallama Ráđđehusain sámeáššiid oktavuodas nugo mat bušeahttarámmaid bidjams ja ovddasvástádusa juogadeamis buot servodatsurggiin. Bušeahttabarggu ja odđa dárbbuid sáhtta viehka álkít heivehit dákkár šiehtadallamiidda.

Duohta šiehtadallamiin sáhtta oazžut ovdan ruhtadárbbuid ja ovddasvástádusjuogadeami ja soahpat bušeahttarámmaid jagis jahkái. Dakkár vuogádat buorida gulahallama ja ovttasbarggu sámeapolitihka hástalusaid hárrái ja dahká boahttevaš bušeahttarámmaid einnostuvvin.

Sierranas fágadepartemeanttain lea iešheanalis ovddasvástádus Sámedikki bušeahta ektui. Sámediggi vásiha dattetge ahte muhtun departemeanttat geahččalit duvdi eret ovddasvástádusaset sámeássiin Gielda- ja guovluddepartementii. Dat mearkkaša ahte sii eai háliit váldit duohta ovddasvástádusa ovddideamis sámeáššiid ja bušeahtadárbbuid iežaset ovddasvástádussurggiin.

Go Sámediggi lea nettobušeterejuvnon doaibma, de eaktuduvvo ahte departemeanttat geavahit poastta 50 go juolludit ruđaid Sámediggái. Viidáseappot eaktuduvvo ahte Gielda- ja guovluddepartementa sámeáššiid oktiordnendepartemeantan oktiordne bušeahttabarggu.

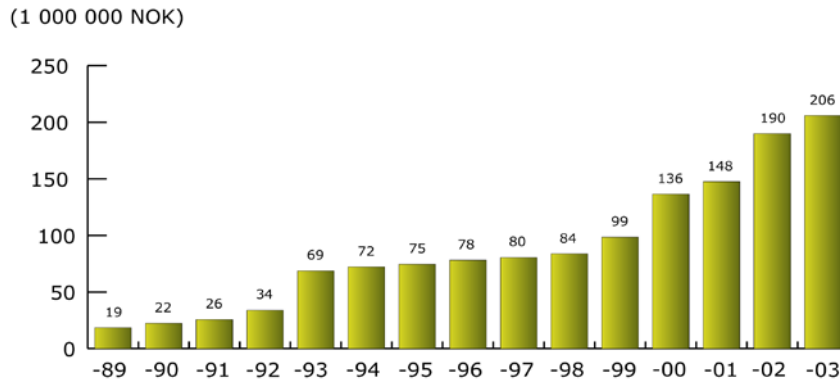
Rámma, maid Sámediggi oččui buohkanassii jagis 2003 Norgga stáhtas, lei 206,2 miljon ruvnno. Rámma juohkása dán láhkai:

Tabealla 1.0 Oppanastabealla (1000 ru)

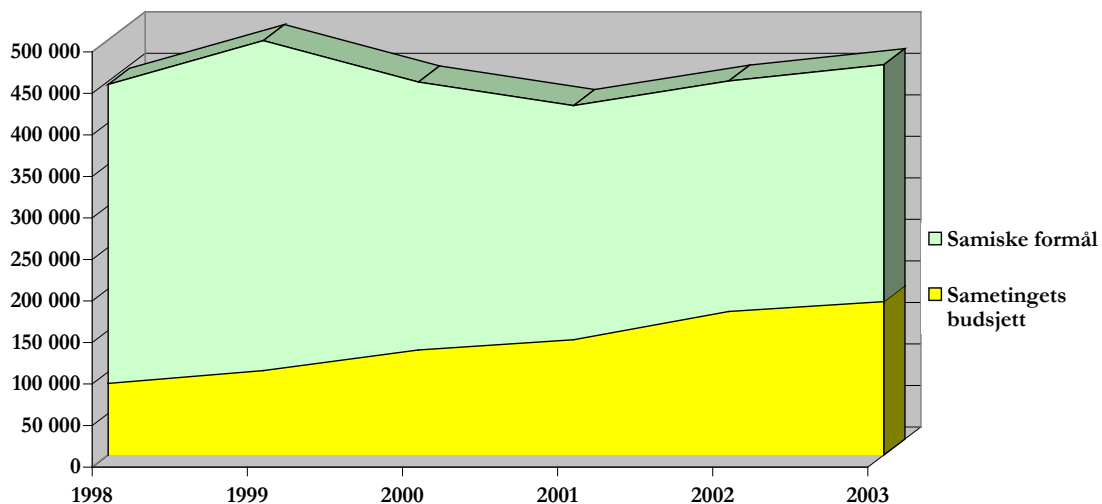
Namahus	2002	2003	Erohus
Gielda- ja guovluddep. - GGD	120 100	129 800	9 700
Oahpahus- ja dutkandep. - ODD	25 687	26 689	1 002
Mánáid- ja bearašdep. - MBD	8 113	8 413	300
Birasgáhtendep. - BD	1 000	2 000	1 000
Kultur- ja girkodep. - KGD	29 100	30 244	1 144
Dearvvašvuodadep. - DD (ii spes. Dda 2003 bu.	5 800	5 100	-700
Eanadoalodet. - ED	0	4 000	4 000
Julluduvvon buohkanassii I	189 800	206 246	16 446
GGD - Sajustus Sámeálbmotfondii	7 119	4 650	-2 469
Julluduvvon bevilget II	196 919	210 896	13 977

Sámedikki ruđat geavahuvvojit sámi doaibmabijuide, ja Sámediggi hálldaša daid guovddáš eiseválddiid bidjan rámmaid vuodul. Maŋimus jagiid lea Sámedikki bušeahtti sirdojuvvon mánaga ruhtadanortnega. Dan lassin hálldaša Sámediggi ruđaid, mat jagis jahkái sirdojuvvojit doibmii eará ruhtadangálduin. Dat leat einnostuvvi sturrodaga dáfus ja galget raporterejuvnot sierra. Seamma gusto ruđaide, mat juolluduvvojit prošavttaide ee. Dát ruđat eai leat oassin bistevaš juolludemiin Sámedikki bušeahtti.

Vuolábeale govodat čájeha Sámedikki bušeahta ovdáneami 1989 rájes. Maŋimuš jagiid lassáneami sivvan lea vuosttažettiin go sámi doaibmabijut, mat jo gávdnojit, sirdojuvvojit departemeanttas Sámediggái eaige lasihuvvo juolludeamit sámi doaibmabijuide. Sámedikki bušeahtta muddejuvvui hattiid ektui vuosttas geardde 2003.

Vuolábeale govodat čájeha ahte duohtavuodas eai leat baljo lassánange juolludeamit sámi áigumušaide maŋimuš guđajagi áigodagas. Seamma áigodagas lea áššáigullelaš geahčadit mo lea dáid juolludemiid Sámedikki bušeahttaoassi ovdánan. Sámedikki bušeahtta lea eambo go duppalastojuvvon dan áigodagas go juolludeapmi sámi áigumušaide buohkanassii ii leat lassánan. Sivvan lea go departemeantta hálddahusas leat sirdojuvvon Sámediggái dakkár sámi doaibmabijut, mat jo leat doaimmas. Danne orru leamen nu ahte Sámedikki bušeahtta lea sturron issorasat, vaikke duohtavuodas dát leat doaibmabijut ja ruđat, mat leat sirdojuvvon departemeanttaid bušeahtain Sámedikki bušehttii. Buohtastahttima dihtii ferte dadjat ahte Stáhtabušeahtta seamma áigodagas lassánii 40% go váldá vuhtii haddegoargnuma.

Ráddehusa mihttomearrin diedđáhusas sámepolitihka birra lea sirdit odđa doaimmaid Sámediggái. Eaktun lea ahte:

- ekonomalaš rámmat ja boahhtevaš ovddasvástádusat čielggaduvvojit
- váldesirdin ja ekonomalaš rámmat geavahussii heivejit oktii

Sámediggi dárbaša sakka ođđa ruđaid ođđa doaibmabijuid ovddideapmái ja álggaheapmái sámi servodagas. Daid haga ii leat Sámedikkis ekonomalaš vejolašvuohta čadahit iežas mearridan politihka iešgudet servodatsurggiin. Váikkuhusat jus eai juolluduvvo ođđa ruđat Sámediggái lea ahte:

- vásihuvvo ahte Sámediggi goazaha sámi servodaga ovdáneami
- Sámediggi dađis massá lobálašvuođa iehčanas álbmotválljen orgánan ja báhcá Stuorradikki mearridan Norgga politihka hálldašanorgánan.

2 Boahttevaš bušeahtadárbbuid vuoruheamit

Ollislaš dárbu ollašuttit daid doaimmaid ja dan ovddasvástádusa, mii Sámedikkiis lea sámi álbmoga ektui mánggabealat sámi servodagas, lea buohkanassii 381 860 000 ru. Dat lea 175 614 000 ru sturrosaš lassáneapmi jagi 2003 dábalaš juolludusa ektui.

Sámediggi váldá vuhtii ahte lea eahperealisttalaš oažžut ná stuorra lassáneami ovttá jagis. Danne lea Sámediggi 381 860 000 ru sturrosaš evttohuvvon rámma vuodul välljen vuoruhit muhtun surggiid 2005 bušeahtas ja bivdá lasihit poastta 50 rámma 60 000 000 ruvnuin jagis 2005. Vuoruhuvvon suorvgit leat:

- Mánat ja nuorat
- Giella-, kultuvra- ja ovddidanbarggut
- Ovttasbargu ja searvevuohta
- Birasgáhtten

Tabealla 1.1 Oppanastabealla Sámedikki dietnasat buohkanassii

(1000 ru)

Poasta	Teaksta	Bu-03	Rev.bu-03	Stáhtabu-05	Lassáneapmi	%
Politiikkalaš dási ja hálldahusa jodiheapmi ja erenoamáš doaibmagolut						
01	Politiikkalaš dási jodiheapmi	12.386	12.386	19.000	6.614	53,4 %
01	Hálldahusa jodiheapmi	49.991	51.546	58.595	7.049	13,7 %
22	Erenoamáš doaibmagolut	3.875	6.060	7.400	1.340	22,1 %
Doaibmagolut buohkanassii		66.252	69.992	84.995	15.003	21,4 %
Váikkuhangaskaoamit						
51	Ealáhusovddideapmi	24.667	24.667	38.000	13.333	54,1 %
52	Kultuvra	30.723	31.080	46.270	15.190	48,9 %
53	Sámegiella	34.500	34.500	74.350	39.850	115,5 %
54	Biras- ja kultursuodjaleapmi	10.805	12.672	20.370	7.698	60,7 %
55	Eará doarjagat (politiikkalaš bargu)	5.000	5.275	7.360	2.085	39,5 %
56	Oahpahus	22.202	22.202	28.290	6.088	27,4 %
57	Riikkaidgaskasaš bargu	1.700	7.891	9.075	1.184	15,0 %
59	Dearvvašvuođa- ja sosiálaá? giruššan	4.500	4.500	7.000	2.500	55,6 %
60	Arkiiva-, girjerádjo- ja diehtojuohtinbálvalusat	5.396	5.396	7.350	1.954	36,2 %
61	Dásseárvodoaibmabijut	500	500	650	150	30,0 %
62	Sámiide guoskevaš statistihka Norgga	0	0	1.250	1.250	-
63	Regionála ovddideapmi ja ovttasbargu a)	0	0	56.900	56.900	-
Váikkuhangaskaoamit buohkanassii		139.994	148.683	296.865	148.182	99,7 %
Doaibmag. ja váikkuhang. Buohkanassii b)		206.246	218.675	381.860	163.185	74,6 %

a)Oktan 46 900 000 ru sturrosaš juollusdusdárbbuin stáhtas Sámi kulturvesuide

b)Kapp.335.75 Sámi aviissat 22 000 000 ru eai leat mielde bajábeale buohkanassupmis.

Jagi 2005 evttohuvvon bušeahhtalassáneapmi galgá gokčat sámi servodaga vuollerádjedárbbuid, addit Sámediggái doaibmanfriijavuoda beassat ovddidit ja čadahit ođđa doaibmabijuid, ja erenoamážit haddegoargnuma geažil muddet Sámedikki rámmaid.

Vuolábealde leat Sámedikki vuoruheamit čilgejuvvon dárkileappot.

2.1 Mánát ja nuorat

Oahpahus

- Vuoigatvuohta oahpahussii sámegeielas ja sámegillii buot sámemánáide (geahča kap. 8.1)
- Doarvái oahpponeavvut sámegillii (geahča kap. 8)

Sámedikki váldomihttomearri lea buorre kvalitehta vuodđuskuvlla ja joatkkaskuvlla oahpahusas. Sámediggi galgá joatkit ovddidit ja kvalitehtasihkkarastit sámi skuvlla vuodđoskuvlla ja joatkkaoahpahusa oahppoplánaide heivehuvvon sisdoalu. Sámedikkis leat lága bokte mearriduvvon doaimmat oahpahusa oktavuodas, geahča oahpahuslága kap. 6 Sámi oahpahus.

Mánáidgárdi

- Nannet sámi mánáidgárddiid (geahča kap.8.3)
- Oahpponeavvut giellaoahpahussii mánáidgárddiin (geahča kap. 8.3)
- Doaibmabijut bestet sámi ovdaskuvlaoahpaheaddjiid (geahča kap 8.2.4 ja 8.3)

Mánáidgárddiid oktavuodas lea Sámediggái 2001 rájes biddjon ovddasvástádus hálldašit sierranas stáhtadoarjaga sámi mánáidgárddiide. Sierranas doarjja sámi mánáidgárddiide galgá gokčat daid liigegoluid, maid sámi mánáidgárdefálaldat mielddisbukta, ja nu sihkkarastit ahte mánáidgárddiid sámemánát besset ovddidit ja nannet sámegeielaset ja sámi duogážeaset. Sámedikká dálá juolludemiin ii sáhte bajidit supmi iešgeđet ossodahkii iige supmi sámegeielat bargiid logu vuodulge.

Mánáidgárddit dárbbášit sierra oahpponeavvuid giellaoahpahussii. Juolludeamit pedagogalaš ávdnasiidda leat smávvat nu ahte mihttomearrin ferte leat bajidit dán supmi vai sámemánát ožžot ođđa oahpponeavvuid. Danne ferte Mánáid- ja bearašdepartemeanta lasihit rámma pedagogalaš ávdnasiid ráhkadeapmái.

Oahppan sámegeielat ovdaskuvlapahpaheaddjit kulturgelbbolašvuodain lea eaktun jus sámegeiela ja sámi kultuvrra galgá lihkostuvvat nannet ja suodjalit muhtun guovlluin. Sámediggi bivdá Mánáid- ja bearašdepartemeantta vuoruhit stipeandaortnega sámi ovdaskuvlaoahpaheaddjiid várás.

Mátkestipeanda

Sámediggi háliida ásahit stipeandaortnega nuoraid várás, geat háliidit galledit eará eamiálbmogiid vai sin gelbbolašvuohta riikkaidgaskasaš eamiálbmotáššiin loktana. Guokte 30 000 ruvdnosaš stipeandda ásahuvvojit.

2.2 Giella, kultuvra ja ovddidanbarggut

Sámeigiella

- Giellaprošeavttat olggobealde hálldašanguovlluid (geahča kap 5.2)
- giellaguovddážit (geahča kap 5.3)
- terminologijaprošeavttaid ovddideapmi (geahča kap 5.6-8)

Sámediggi ferte sihkkarastit ovttaskas olbmuid vuoigatvuođaid sámelága giellanjuolggadusaid olis. Dan lassin ahte geavahit lága váikkuhangaskaoapmin suodjalit sámeigiella, ferte maid geavahit ekonomalaš resurssaid, dán oktavuodas dakko bokte ahte ásahtit stipeandaortnegiid sámeigiel oahpahusa várás. Vai sámeigiella ovddiduvvo ja nannejuvvo, de ferte Sámediggi váikkuhit giellaguovddážiid ásaheami buolvvaid gaskka ovttasdoaimmanarenan ja doarjut prošeavttaid ja giellaplánaid dain guovlluin, gos giella lea erenoamáš rašis dilis. Dás áigu Sámediggi erenoamážit vuoruhit prošeaktaruđaid giellabargguide olggobealde sámeigiella hálldašanguovlluid. Sámediggi dárbbasa ruđaid terminologijaovddidan-prošeavttaide. Dát leat ruđat, maid Sámediggi juolluda prošeavttaide ovttas earáiguin, dahje terminologijaprošeavttaide, maid ovttaskas ossodagat, ásahtat, etáhtat ja organisašuvnnat dárbbasit. Sámeigiella geavahuvvo dál eanet ja eanet fágasurggiin, ja dan oktavuodas dárbbasa ovddidit heivvolaš terminologijia.

Sámi kultuvra

- Sámi museat (geahča kap. 2.4 ja 6.2)
- Sámi festiválat (geahča kap.4.3.5)
- Sámi teáhter (Beaivváš Sámi Teáhter) (geahča kap 4.3.7)
- Ája sámi guovddáš, kulturviesu huksen (geahča kap.14)
- Saemien sitje, kulturviesu huksen (geahča kap.14)
- Vardobáiki, ovdaprošeakta (geahča kap.14)
- Sámi dáiddamusea, ovdaprošeakta

Ovddidanbarggut/prošeavttat

Sámedikkis leat jođus mánga ovddidanprošeavtta ja ekonomalaš resurssat dárbbasuvvojit joatkit daid prošeavttaid.

Sámediggi háliida erenoamážit namuhit čuovvovaš prošeavttaid:

- Jienastuslohkoprošeakta (geahča kap 3.2.1)
Prošeavtta mihttomearri lea čuvgehit Sámedikki birra vai lassána sámi jienastuslohku. Prošeakta lea vuosttažettiin jurddašuvvon čađahuvvot sámi guovddášguovlluid olggobealde ja nissonolbmuid ja nuoraid váste.
- Dásseárvo, mas erenoamážit deattuhuvvo nissonolbmuid searvan sámediggeválgii (geahča kap 12.2)
2005:s áigu Sámediggi erenoamážit deattuhit dásseárvvu ja sohkabeliid oktavuodaid dutkama sámi servodagas. Dan lassin vuoruhuvvo Sámedikki váлгаortnetbargu. Nissonolbmot leat dák heajut ovddastuvvot Sámedikkis ja sámi jienastuslogus.
- Iešmearrideapmi/sámi vuoigatvuođat (geahča kap 3.3.3)

Sámediggi háliida nannet iešmearridanbarggu/sámi vuoigatvuodaid 2005:s. Dat mearkkaša bargat eamiálbmot iešmearridanvuoigatvuodaiguin nugo namahuvvon erenoamážit St.dieđ. nr.33, kap. 4. Ráđđehusa áigumuš lea ahte Sámediggi galgá leat mielde politihkalaš proseassas hábmet iešmearrideami geavtlaš politihkkan. Dat lea lossa bargu, mii gáibida juridihkalaš gelbbolašvuoda ja áddejumi sihke riikkaidgaskasaš ja sisriikkalaš rievttis.

- Sámiide guoskevaš statistihka (geahča kap 13)

Guovvamánus 2002 dolle Sámediggi, Gielda- ja guovludpartemeanta, Statistihkalaš guovddáškantuvra ja Sámi Instituhtta čoahkkima barggu birra sámi statistihkain. Háliidus lea oažžut bistevaš ortnega buvttadit sámiide guoskevaš statistihka Norggas. Sámedikki mielas lea stuorra dárbu duodaštussii dán suorggis, ja Sámediggi áigu ovttas Sámi Instituhtain bargat viidáseappot dáinna proševttain.

- Duodjeovdánahttinprográmma (geahča kap 4.1)

Sámediggi álggahii 2002:s 5-jagi duodjeovdánahttinprográmma. Prošeakta gáibida ollu ruđaid ja Sámediggi čujuha jagi 2003 bušehtti, gos lea várrejuvnon 2,2 milj. ruvno dán prošeaktii. St. dieđáhusas nr. 55 Sámpolitiikka birra daddjo ahte ”hástalussan lea buoridit duodjegálvvuid juohkásumi ja márkánfievrrideami”. Duodjeprogramma mihtomearri lea dahkat duoji eallinnávccalaš ealáhussan kultuvrralaš, fágalaš ja servodatlaš suvdinnávccain.

2.3 Guovlluguovdasaš ovddideapmi ja ovttasbargu (geahča kap.14)

Sámediggi čujuha Guovllupolitiikkalaš čilgehussii 2002, čuoggás 5.3.5 Guovlluguovdasaš searvevuoha. Dás boahká ovdan ahte Ráđđehus áigu láchit dilálašvuodaid nu ahte fylkkagielddat 2003 rájes ovttas guovlluguovdasaš searvevuodain galget vuoruhit resursaáŋgiruššama iešguđet áigumušaide. Čuoggás 5.5 Davvi-Norga čuožžu ahte Sámediggi berre searvat guovlluguovdasaš searvevuhtii doppe gos dat lea lunddolaš.

Sámediggi lea dan váldán diehttevassii ja lea jo dahkan ovttasbargošiehtadusa Romssa ja Finnmárkku fylkkagielddaiguin. Lassin lea áigumuš dahkat oktasaš šiehtadusa Hedmárkku, Lulli-Trøndelága, Davvi-Trøndelága ja Nordlándda fylkkagielddaiguin. Ovttasbargošiehtadus Finnmárkku fylkkagielddain lea dohkkehuvvon fylkkagielddas. Sámediggi lea maid mielde barggus Finnmárkku fylkkagieldda regionála ovddidanprográmmas (ROP) ja lea doallan čoahkkima Finnmárkku riddogielddaid sátnejodiheddjiiguin ovttasbarggu birra áigeovdilis áššiin.

Oktasaš árjja bokte háliida Sámediggi ovttas earáiguin loktet ovddideami ja luovvama árvvu guovlluguovdasaččat sámi guovlluin. Eaktun lea ahte stáhta juolluda ruđaid Sámediggái guovlluguodasaš ovttasbargui. Odđa ovttasbargošiehtadusat dahje searvevuodát nannejit ovttasbarggu ja oktiigullevašvuoda fylkkagielddaid ja Sámedikki gaskkas. Dát maid váikkuha positiivvalaččat árvobuvttadeami ja luovvama ovddideapmái sámi báikegottiin, ja váikkuha ahte fylkkagielddat/earát, ovttas Sámedikkiin, váldet stuorát ovddasvástádusa ovddideamis sámi servodagaid.

Danne bivdá Sámediggi Ráđđehusa juolludit guovllupolitiikkalaš ruđaid Sámediggái vai sáhtttá dahkat odđa ovttasbargošiehtadusaid ja joatkit barggu dahkat ovttasbargo-/searvevuodašiehtadusaid daid fylkkagielddaiguin, maiguin mii leat dahkan šiehtadusa.

2.4 Biras- ja kultursuodjaleapmi (geahča kap 6.1)

Birasgáhtten

Birasgáhtten lea okta Sámedikki välljen vuoruhansurggiin 2005:s. Sámediggi háliida oassálastit guovddášiseiválldiiguin eanemusat ovttadássásaččat vai juksat birasáddjaseappo ovdáneami. Dás lea Agenda 21 ja Biologalaš mánggadáfotvuoda konvenšuvnna barggu čuovvoleapmi guovddázis. Jus dán galgá sáhttit dahkat, de fertet Sámediggi oažžut resurssaid vai lea vejolaš bargat dáid čuolbmačilgehusaiguin einnostuvvi ja fágalaččat dohkálaš vugiin.

Sámi kulturmuitosuodjalusbargu lea deatalaš oassi birassuodjalusas. Sámedikkis lea dievaslaš ja ollislaš ovddasvástádus sámi kulturmuittuin olles sámi gevahan- ja ássanguovllus, seammás go sámi kulturmuitosuodjaleapmi lea bázahallan eará kulturmuitosuodjaleami ektui.

Danne Sámediggi háliida konkretiseret lasihandárbbu Birasgáhttendepartementii.

Museat

Sámediggi galgá váikkuhit sámi museadoaimmaid nannema, oktiordnema ja ollislašžan dahkama sámiid iežasat eavttuid vuodul álbmogin ja eamiálbmogin. Oktiordnenproseassat Sámedikki, gielddaid ja sámi museaid gaskkas galgá váikkuhit sámi historjjá ja kultuvrra suodjaleami, duodašteami, diehtoovddideami ja gaskkusteami. Sámediggái lea deatalaš ovddidit sámi museapolitiikka, dm. ahte sámi servodat ieš váldá ovddasvástádusa das, mo kultuvrra galgá suodjalit ja geavahit.

Sámi museaid kulturpolitihkalaš hástalussan lea čohkket, suodjalit, duodaštit ja gaskkustit sámi kultuvrra ja sámi servodagaid ávnnaslaš ovdanbuktimiid. Sámi oktavuodas lea maid hui deatalaš ahte museat besset doaibmat kulturdoaimmama arenan.

Sámediggi áigu St.dieđ. nr. 22 (1999-2000) evttohusaid vuodul lasihit doarjaga sámi museaide 5-jagi áigodagas. Sámediggi lea konsolideremin stuorát museavttadagaid. 2005 dárbu lea meroštallon dan mihttomeari vuodul ahte sámi museat 2006 rájes galget oažžut 20 000 000 ruvdnosaš stáhtaruhtadeami. Buohkanassii 60 000 000 ruvdnosaš bušeahhtalassáneamis museaide Norggas 2002-2003 várás, leat Sámi museat ožžon 1 000 000 ru. Sámi museain lea mealgat váddáset dilli go eanaš Norgga museain. Nappo mearkašage ollu ahte guovddášiseiválldiin ain lea ovddasvástádus sámi historjáduduodašteami- ja gaskkusteami ovddideamis.

3 Politihkalaš ja hálddahaslaš doaibmagolut

3.1 Politihkalaš dási doaibmagolut

Tabella 3.0 Politihkalaš jodiheami doaibmagolut

(1000 ru)

Poasta 01	Namahas	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
0101	Sámediggeráđđi	3.830	3.830	5.400
0102	Sámedikki dievasčoahkkin	4.300	4.300	5.000
0103	Sámedikki čoahkkinjodihangoddi	470	470	240
0104	Sámediggejoavkkut	1.600	1.600	2.400
0105	Sámedikki bearráigeahččalávdegoddi	106	106	150
0106	Sámedikki doarjjastivra	650	650	800
0106-303	Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (<i>ođas</i>)	120	120	250
0108	Válganuolggaduslávdegoddi	0	0	2.500
0109	Sámi parlamentáralaš ráđđi	400	400	800
0110	Sámedikki giellastivra	350	350	360
0111	Sámi giellalávdegoddi	350	350	900
020x	Interreg gozihankom./doarjjastivra (<i>ođas</i>)	150	150	200
Submi		12.386	12.386	19.000

*oktan viessoláigguin báikkálaškantuvrra ovddas Oslos

2005 bušeahhtarámma lea 19 000 000 ru politihkalaš dási doaibmagoluide, 6 614 000 ru sturrosaš lassáneapmi 2003 ektui. Vuolábealde čájehuvvojit vuoruhuvvon politihkalaš lávdegottit 2005:s, muđui lea lassáneami sivvan haddemudden ja lassánan doaimmat.

3.1.1 Doarjjastivra

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámedikki doarjjastivra lea Sámedikki hálddašanorgána daid foanddaid ja doarjjaruđaid badjel, maid Sámediggi bidjá doarjjastivrra juogadit. Sámedikki doarjjastivra doallá uhcimusat 4 čoahkkima jahkái. 2005:s dárbbasuvvo 800 000 ru doarjjastivrra doibmii.

Sámedikki gaskaboddasaš nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi áhahuvvui bastevas orgánan 2003 rájes. Ulbmilin lea ovddidit lávdegotti orgánan, mii sáhtá váikkuhit ja leat mielde hábmemin Sámedikki politihka nuoraid ektui. Dán áigumuššii dárbbasuvvo 250 000 ruvdnosaš bušeahhtarámma 2005:s.

3.1.2 Válgabargu

2005:s lea sámediggeválga. 2001 rehketdoallu čájeha 1 630 000 ru geavaheami sámediggeválgga ráhkkanepmái ja čađaheapmái.

Danne dárbbášuvvo 2 500 000 *rundnosá* bušeahhtarátamma válgabargui 2005:s. Dáid ruđaiguin galgá máksit ovttá virggi goluid, oastit bálvalusaid válgajagis, máksit válgalávdegotti čoahkkingoluid, máksit gielddaid oahpahangoluid ja erenoamážit sámeválgastivrraid jienaidlohkangoluid ja máksit árvoštallanseminára goluid maŋŋá válgga. Dasa lassin galget ráhkaduvvot ja sáddejuvot válgakoarttat ja vejolaččat eará váлгаávdnasat njuolggá buot jienastanvuogaduvvon olbmuide. Sámediggi šaddá várra váldit badjelasas sámejenastuslogu hálddašemi 2004:s. dat álkida válgabarggu mearkkašahhti, muhto seammás galgá Sámediggi váldit badjelasas dakkár barggu, maid buot gielddat dán rádjai leat dahkan, namalassii meannudit buot gáibádusaid čálihuvvot sámi jienastuslohkui. 2004:s ráhkaduvvojit dán barggu dagaldumit ja vuogádagat. Vuordimis lea ahte válgajagis šaddet eanemus gáibádusat meannuduvvot.

3.1.3 Sámi parlamentáralaš ráđđi

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi háliida vuoruhit sámi ja davviriikkalaš ovttasbarggu rájaid rastá. Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) vuodđuduvvui njukčamánu 2. b. 2000. Ruođa beale Sámediggi searvvai cuoŋománu 2002 sámi parlamentáralaš ovttasbargui. SPR lea sámedikkiid ovttasbargoorgána. Mihttomearriin lea ovddidit ráđi dakkár foruman, gos sámedikkid ovttas hábmejit politihka áššiin, mat gusket sámi álbmogii rastá riikkarájaid. 2003 rájes galget Ruošša beale sámit, mat leat ovddastuvvon Sámiráđis, leat mielde bistevas oassálastin sárdnun- ja evttohanvuogiatvuodain SPR-ovttasbarggus. Boahhte jagiin šaddá SPR deatalaš oassálasti riikkaidgaskasaš forain, mat barget eamiálbmotáššiiguin. Mihttomearriin lea ahte SPR galgá oktiordnet sámi jiena riikkaidgaskasaččat. Dásseárvu sámi servodagas ja giellabargu rastá rájaid leat SPRa guokte eará deatalaš ášši.

SPR lea bivdán Norgga, Ruođa ja Suoma ráđdehusaid ruhtadit doaimma, muhto ain lea ruhtadeapmi dušše sámedikkiid iežas ovddasvástáduš. SPR lea mearridan 2 405 196 ru sturrosaš bušeahta iežas jahkásaš doibmii. Dát lea vuollearádjebušeahta dušše ovttain áššemeannudeaddji- ja oktiordnejeddjivirggiin. Lea mearriduvvon ahte čállingottedoaibma galgá čuoovvut presideantta, dat mearkkaša ahte čállingoddi (virgi) biddjo dan sámediggái, gos ráđi presideanta lea. SPR lea mearridan doallat guokte ráđdečoahkkima ja njeallje stivračoahkkima. SPRs leat njeallje bargogiela (geahča SPRa bargoortnega) mii mielddisbuktá stuorra dulkon- ja jorgalangoluid. Dárbbášuvvo 800 000 ru gokčat Sámedikki oasi Sámi parlamentáralaš ráđi 2005 doaibmagoluid.

3.2 Hálddahusa doaibmagolut

Tabealla 3.1 Hálddahusa doaibmagolut

(1000 ru)

Poasta 01	Namahus	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
01	Doaibmagolut	49.991	51.546	58.595
Submi		49.991	51.546	58.595

Bušeahttadárkun biddjo 58 595 000 ru hálddahusa 2005 doaibmagollun, mii lea su 8 604 000 *rundnosá* lassáneapmi 2003 juolludeami ektui. Vuolábealde čájehuvvojit 2005 vuoruhuvvon hálddahussuorggit. Báhcán oassi lassáneamis lea haddemudden.

3.2.1 Válga ja jienastuslohku

Mihttomearri ja doaibmabijut

Jagi 2001 diehtujuohkinkampannja eanedit čáliheamiid sámi jienastuslohkui jotkojuvvo olggos 2005, geahča ášši 21/01. Sámedikki kommunikašuvdna- ja bálvaluspolitihkka, Sámediggeplána 2002-2005, ja rávvagat Sámedikki mearrádusas áššis 35/02: Sámedikki válganjuolggadusat – rievdadusat. Diehtujuohkinkampannja galgá vuosttažettiin doaibmat nuoraid ja nissonolbmuid guovdu Sis Finnmárkku gielddaid olggobealde. Geográfalaš ulbmilguovlu lea válljejuvnon Norsk Gallup ja Agenda iskkademiid bohtosiid vuodul, ja Statskonsulta guorahallanraportta vuodul, mii nanne ahte stuorámuš potenciála oažžut eanebuid čálihit iežaset sámi jienastuslohkui, lea Finnmárkku ja Romssa riddoguovlluin. Jagi 2005 gollorámma diehtujuohkinkampannji eanedit sisačáliheami sámi jienastuslohkui lea 1 600 000 ru.

3.2.2 Kulturmitofágalaš hástalusat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi galgá váikkuhit dássidis servodatovddideami, mas biras ja luondu ieža bidjet rámmaid. Dán galgá juksat dainna lágiin ahte Sámediggi galgá joatkit barggu oččodit báikkálaš sámi birasbarggu Eamiálbmogiid Agenda 21 oktavuodas, seammás go birasberoštupmi galgá buorebut báidnit Sámedikki oppalaš barggu iešguđet surggiin. Guovlluguovdasaš kulturmitosuodjaleapmi galgá nannejuvnot dainna lágiin ahte Sámediggi addo vejolašvuohta bidjat njuolgo eavttuid sámi resursa- ja servodatberoštumiid suodjaleapmái stuorát eanaduhtadanáššiin. Sámediggi dárbbasa nannet barggu biras- ja areálaáššiiguin ovttain odđa virggiin jagis 2005 600 000 ruvdnosaš goluin.

Vuodustus

Dál leat Sámedikkis 11 áššemeannudeaddjivirggi, mat árvoštallet sámi kulturmitoberoštumiid buot lágan areálaáššiin Hedmárkku rájes Finnmárkku rádjai. Virggit juohkásit njealji guovlukantuvrii.

Sámediggi lea guhká dovddahan háliidusa ja dárbbu birasfágalaš gelbbolašvuhtii ieš hálddahas ja politihkkahábmemis. Sámediggi háliida čuovvolit Agenda 21 ja Johannesburgga konferánssa doaibmaprogrammaid hástalusaid. Sámedikki nannen, vai sáhtta systemáhtalaččabut bargat birasfágalaš hástalusaiguin, dagahivččii Sámedikki eanet ovttáarvosajžan guovddáš ja báikkálaš eiseválddiiguin ceavzilis ovddidemiin. Vuos álggos govččašii okta virgi birasfágalaš gelbbolašvuoda vuodđodárbbu.

3.2.3 Kultur- ja ealáhusfágalaš hástalusat

Dárbbasuovvo joatkit virggi čuovvolit Interreg III A-programma Norgga bealde. Mátkegolut leat stuorát dán lágan virggis. 2005 bušehttarámma lea buohkanassii 700 000 ru.

Sámediggi lea álggahan 5-jagi duodjeovdánahttinprogramma, mas geahččalat mánga doaibmabiju čadahit. Dárbbasa joatkit prošeaktajođiheaddjivirggi vai sihkarasttášii programabarggu čuovvoleami ja ovdáneami. 2005 bušehtttadárbu lea 600 000 ru.

Mánáid- ja nuoraidbargu lea okta Sámedikki ángiruššansurggiin. Sierra nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi lea ásahevvon, ja dan mihttomearri lea nannet nuoraid mieldeamearideami ja váikkuhanfámu politihkas. Dát galgá váikkuhit ahte eamiálbmotdimenšuvdana mánáid ja nuoraid guovdu váldojuvvo vuhtii sisriikkalaččat ja

rikkaidgaskasaččat. Norgga beale Sámediggi ovddasta Barentsguovllu eamiálbmogiid Barentsguovllu nuoraidáššiid bargjoavkkus. Eai leat várrejuvvon hálddahaslaš resurssat dáid doaimmaid čuovvoleapmái. Dárbbášuvvo virgi 600 000 ruvdnosaš gollorámmain jagis 2005.

3.2.4 Bálká- ja ekonomijafágalaš hástalusat

Sámedikki bargiidlohku lea gorgjon sakka maŋimuš 5 jagi. Dattetge leat dušše fágavirggit lassánan, ja virggit oktasašdoaimmaide eai leat vuoruhuvvon. Sivvan lea, nugo ovdal namuhuvvon, dat ahte sámi doaibmabijut ja ruđat, mat jo gávnojit, leat sirdojuvvon departemeantta hálddahasas Sámediggái.

Dát lea mielddisbuktán ahte bargoveahka-, ekonomijja-, plána- ja bargobirasbargu ii leat vuoruhuvvon nu mo sávvojuvvon. Vuodđodoaimmat vuoruhuvvojit ovddemužžan (omd. rehketoallu, bálkámáksin, bušeahhtabargu jna.). Dohkálaš kvalitehtasihkkarastin, oktiordnen ja ovddideapmi dakkár surggiin go bálká, bargit, ekonomijja ja plánabargu eaige vuoruhuvvo.

Eará stáhta etáhtaid ektui leat Sámedikkis uhccán bargit bajábeale namuhuvvon fágasurggiin. Danne evttohuvvo lasihit Sámedikki hálddahussii ođđa virggi bálká- ja ekonomijahálddahasas. Jahkásaš gollorámma šaddá 600 000 ru 2005 rájes.

3.2.5 Giellafágalaš hástalusat

Ferte nannet ja vuoruhit barggu sámi terminologijain ja sátnevuorkkain vai sániid čohkken, oktiordnen ja dohkkeheapmi beavttálmuvvá. Buoret bálvalus geavaheaddjiide gáibida ahte sátnevuorká ferte čuovvoluvvot beaivválaččat ja ođđa sánit almmuhuvvot dakkaviđe go dat leat guorahallojuvvon gielaláččat. Boahtteáiggis dárbbášuvvo maiddái davviriikkalaš terminologijjaovttasbargu.

Dán čađaheapmái dárbbášuvvojit ođđa resurssat. Ovtta virggi gollorámma lea 600 000 ru jagis 2005.

3.3 Erenoamáš doaibmagolut

Tabealla 3.2 Oppanastabealla- erenoamáš doaibmagolut

(1000 ru)

Poasta 22	Namahus	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
22	Oahpponeavvoráhkadeapmi/FOU	1.800	2.540	1.850
22	Intereg doaibmagolut (Ruo?a bealeSámediggi)	250	250	0
22	Interneahhta/datainformašuvdna/arkiivavuogádat	1.300	1.443	2.800
22	Politiikalaš álgagat	0	100	0
22	Konferánsat (<i>Ođas</i>)	425	725	950
22	Báikkálaš Oslo-kantuvra (<i>fsirdojuvvon poastii 01 pol.dássi</i>)	100	100	0
22	Sámi vuoigatvuodálávdegotti čuovvoleapmi	0	902	1.000
22	Sámi iešmearrideapmi	0	0	800
Submi		3.875	6.060	7.400

3.3.1 Interneahhta/datainformašuvdna

Lea plánejuvvon lonuhit buot Sámedikki mašinnaid, dihtoriid lonuhit. Sivvan lonuheapmái lea go dihtorat leat gaskamearálaččat 3 jagi boarrásat, ja vásihusat čájehit ahte dihtorat bistet 3-4 jagi. Amaš čuožžilit váttisvuodát, de lea dárbu lonuhit dihtoriid. Dán dahkat guovtti jagis ja vuosttas goalmát oasi oastit 2004:s, reastta 2005:s. Sámediggi pláne viidáseappot álggahit prošeavtta jagis 2005 váldit atnui elektrovnnalaš kárttaid/GIS áššemeannudeamis. Bušeahttadárbu 2005:s lea 2 800 000 ru.

3.3.2 Konferánsat

Dásseárvokonferánsa

Áigumuš lea lágideat dásseárvokonferánsa árrat válgáigodagas 2005-2009. Váldoulbmiljoavkun leat sámediggeáirasat, sámi politiikalaš bellodagat ja listtut ja sámi eaktodáhtolaš organisašuvnnat. Váldoulbmil lea joatkit fierpmádatásahemiid ja gealbudit sámediggeáirasiid. Sámedikki bušeahttadárbu dán áigumuššii 2005:s lea 200 000 ru.

Nuoraidkonferánsa

Sámediggi lágida jahkásaččat nuoraidkonferánsa. Ulbmiljoavkun leat 13-28 jahkásaš sámi nuorat. Váldoulbmil lea movttiidahttit ja nannet mánáid ja nuoraid mielváikkuheami, ártjalaš oassálastima beroštumi sámi servodagas. Nuoraidkonferánsa addá Sámediggái vuosttasgiedesignálaid ja evttohusaid, das maid sámi nuorat beroštit ja das mo Sámedikki nuoraidpolitiikalaš bargu berre hábmejuvot ja čađahuvvot. 450 000 ru sturrosaš bušeahttarámma dárbbášuvvo dása 2005:s.

Jahkásaš konferánsa gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin

Sihke Sámi ovddidanfoandda ja Sámi kulturfoandda váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte lea čavga ja dađistaga nannoset ovttasbargu sihke gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin.

Vai beassá strukuriseret ja formaliseret dán ovttasbarggu buorebut, dárbbasuvvo plánavuođul ovttasbargu lágídit jahkásaš konferánssaid gos ságaškuššá mo galgá lágídit oktasaš servodatlaš, kultuvrralaš ja ealáhuslaš ovttasbarggu. Go Sámediggi lea dahkan ovttasbargošiehtadusaid fylkkaiguin, de lea áigeuovdil lágídit oktasaš konferánssa gielddaiguin ja áigeuovdil fylkkaiguin. Bušeahtadárbu 2005:s lea 200 000 ru.

Jahkásaš konferánssa mánáidgárdebargiid várás

Sámediggi bivdá várret 100 000 ru jahkásaš konferánssa lágideapmái mánáidgárdebargiide 2005:s.

3.3.3 Sámi vuoigatvuodát

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámedikki vuoigatvuodábargu ferte nannejuvvot. Bargu Finnmárkkulágain lea leamaš vuoruhuvvon bajás Sámedikkis. Sámediggi lea áššis 21/03 Finnmárkkuláhka čujuhan stuorra váilevašvuođa lágas, mii rihkku álbmotrievtti, namalassii eiseválddiid geatnegasvuohta dovdát (identifiseret) dievaslaččat sámiiid ássanguovlluid (gea. ILO-soahpamuša nr. 169 14. art. nr. 2). Dán ii leat Ráđdehus čuoovolan. Danne lea Sámediggi álggahan dákkár dovdánproševtta Finnmárkkus. Bušeahtadárbu dása lea 1 000 000 ru 2005:s.

Vuodustus

Oamastuvvon vuoigatvuodát dahje vuoigatvuodát dološ áiggi rájes geavaheami vuodul galget bisuhuvvot, beroškeahtta das geas sáhtášedje leat dákkár vuoigatvuodát. Dán suorggis lea dál posiitiiva ovdáneapmi Norgga duopmostuoluin, mat mángii leat gávnahan ahte maiddái sámi geavaheapmi ánsšása ahte sáhtta ovddidit priváhtarievttálaš vuoigatvuodáid eatnamiidda, veardit Čáhputáššiin ja Selbuáššiin.

Okta váldogažaldagain, mii čuožžila go Finnmárkkuláhka ii earut Sis-Finnmárkku Olggut-Finnmárkkus, nu mo Sámi vuoigatvuodálávdegoddi árvala, lea ahte lea go stáhta ollašuhttán dovdángeatnegasvuođas, mii das lea ILO nr. 169 vuodul. ILO-guidas 19. s. daddjo ahte eamiálbmogiid eana- ja čáhcevuogitvuodát vuodđuduvvet sin árbevirolaš resursageaheapmái. Ferte čielggadit man viidát dát vuoigatvuodát leat, seammás go ferte čujuhit guđe guovlluin dát vuoigatvuodát gustojit. Dovdán čatnasa lunddolaččat stáhta geatnegasvuhtii dohkkehít eamiálbmogiid eanavuogitvuodáid. Sámi vuoigatvuodálávdegoddi dovdái Sis-Finnmárkku dakkár guovlun, maid sápmelaččat leat geavahan dan láhkai ahte stáhta ferte dohkkehít sin oamastan- ja geavahanvuogitvuoda guvlui ILO 169 vuodul. Ráđdehus ii bija vuodđun Sámi vuoigatvuodálávdegotti barggu, mii galggai leat vuosttas lávki Sámi vuoigatvuodaguovlluid dovdámis ILO soahpamuša vuodul. Vaikke vel Sámi vuoigatvuodálávdegoddi árrat jo gávnahii ahte sis eai lean návccat dahkat dievaslaš dovdáma, de álbmotvuogitvuodajoavku dovdái Sis-Finnmárkku dakkár guovlun, gos sápmelaččain lea oamastanvuogitvuolta ILO 169 14. artihkkala nr. 1 ja 2 vuodul.

3.3.4 Sámi iešmearrideapmi – čielggadeapmi/prošeakta

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggeplánas 2002-2005 lea Sámedikki bajimus mihttomearri: -iešmearrideapmi sámiiid vuoigatvuodáid olis. 2002 jahkedieđáhusa 2. kapihttalis, Hástalusat, lea iešmearrideami sisdoalu bidjan meroštuvvon ángiruššansuorgin. Deatalaš bargun lea ásahit šiehtadallangeatnegasvuođa Sámedikki ja eiseválddiid gaskkas. Geatnegasvuohta ferte leat eanet go ráđđádallan ja dialoga, ja ferte mielddisbuktit goabbatbealat geatnegasvuođaid.

Dát gusto maiddái eana-, čáhce- ja luondduresursavuogiatvuodáide. Sámi ja norgga eiseválddiid ovddasvástádusduovdagiid ja váikkuhanválddi gaska rájá ferte mearridit duohta šiehtadallamiid ja šiehtadusaid bokte. Ferte farggamusat nammadit lávdegotti Ráđđehusa ja Sámedikki ovddasteaddjiiguin, mii čielggada mo galgá šiehtadallat. Ráđđehus lea St.dieđ. nr. 33 (2001-2002) 4. kapihttalis erenoamážit namuhan eamiálbmogiid vuogiatvuoda iešmearrideapmái. Ráđđehus bidjá vuodđun ahte Sámediggi galgá ráđđádallat Ráđđehusain iešmearridandoahpaga sisdoalu birra. Ráđđehusa vuolggasadjin lea ahte doahpaga ferte dulkot álbmotrievtti ja riikkaidgaskasaš norbmaovddideami vuodul dán suorggis, ja Ráđđehusa áigumuš lea ahte Sámediggi galgá leat mielde politihkalaš proseassas hábmet iešmearrideami geavatlaš politihkkan. Sámediggi váldá bures vuostá dán álgaga ja áigu ovttas Ráđđehusain álggahit dán barggu 2005:s.

Sámi iešmearrideami prošekii ja čielggadeapmái dárbašuvvo *800 000 ru 2005:s*.

Vuodustus

Iešmearrideapmi lea namuhuvvon erenoamážit St.dieđ. nr. 33 (2001-2002) čuoggás 4.1. Dás lea Ráđđehusa oaidnu ahte iešmearridanášši gáibida vuđolaš ságaškuššamiid Ráđđehusa ja Sámedikki gaskkas. Danne fertege vuoruhit iešmearridanbarggu sihke sisriikkalaččat ja riikkaidgaskasaččat. Dákkár vuoruheapmi gáibida ahte várrejuvvojit ruđat proševttaide, mat čuovvolit ovdáneami riikkaidgaskasaččat, ja mii dahká vejolažžan Sámediggái ráđđádallagoahtit Ráđđehusain dán suorggis. Lassánan doaimmat mielddisbuktet oassálastima čoahkkimiin, konferánsain ja riikkaidgaskasaš proseassain, ja maiddái doabaovddideami ja ovttasbarggu ovddideami guovddáš eiseválddiiguin. Sámediggi aigu váldit álgaga ahte lágiduvvo riikkaidgaskasaš eamiálbmotkonferánsa Norggas 2005:s (gehča kap. 9 Riikkaidgaskasaš bargu).

4 Ealáhus ja kultuvra

Váldomihttomearri

”Nana ja ealli sámi servodagat, main leat juohkelágan ealáhusat ja kultur- ja servodateallin.”

4.1 Ealáhusovddideapmi

Tabealla 4.0 Oppanastabealla - Ealáhusovddideapmi

(1000 ru)

Poasta 51	Namahus	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
51.1	Sámi ovddidanfoanda	21.517	21.517	34.500
51.2	Duodjeásahusat ja organisašuvnnat	3.150	3.150	3.500
Submi		24.667	24.667	38.000

4.1.1 Sámi ovddidanfoanda

Sámediggi háliida vuoruhit foandda váikkuhangaskaomiid doaibmabijuide sámi ássanguovlluid ealáhusstruktuvrras. Vuodđoealáhusat leat nannosat sámi ealáhusheiveheamis. Dát mielddisbukta ahte foandda váikkuhangaskaomit galget geavahuvvot nannet ja ovddidit vuodđoealáhusaid ja ealáhuseallima muđuige. Molsašuvvi ja mánggabealat ealáhuseallin lea eaktun ássamii ja barggaheapmái sámi báikegottiin.

Sámi guovlluid ealáhusstruktuvrra mihtilmasvuohitan lea ollu smávva fitnodagat ráddjejuvnon resurssaiguin dustet hástalusaid nuppástahttima, luovvama, árvobuvttadeami ja buvttaovddideami oktavuodas. Ollu sámi fitnodagain lea uhccán iežaskapitála dustet boahhtevaš ovddideami ja háhkamiid, mat dárbbášuvvojit eanet ja eanet gilvovuloš ealáhuseallimis. Danne ii leat Sámi ovddidanfoandda váikkuhangaskaomiid geavaheamis dušše sáhka das ahte addit háhkandoarjagiid ealáhuseallimii, muhto maiddá geavahit ruđaid ovddidandoaibmabijuide dustet báikkálaš ealáhuseallima boahhtevaš hástalusaid.

Nissonlaš álggaheaddjiid oassi ja priváhta fitnodagaid eaiggádušši nissoniid oassi lea viehka uhcci. Leat mánga siva dán bonju juhkui nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaskkas priváhta ealáhuseallimis. Heajos rámmaeavttut nissonolbmuid oassálastimii ealáhuseallimis lea mealgadii mearrideaddjin dán dillái. Ferte nannet ealáhusdoarjaga nissonolbmuid, geat leat álggaheddjit ja fidnobargit, ja heivehit váikkuhangaskaomiid nissonolbmuid dárbbuide ealáhusoktavuođas.

Muhtun sámi guovlluin lea stuorra nissonolbmuidoassi alit oahpuin. Dát gelbbolašvuohita sáhtta leat vuodđun ođasmahttimiidda ealáhuseallimis ja ođđa ealáhusdoaimmain.

Ealáhus- ja sorjavašvuodáprinsihppa ferte leat vuodđun guolástuspolitihkas vai sáhtta ávkkestallat báikkálaš resurssaiguin. Foandda váikkuhangaskaomit guolástusa várás vuoruhuvvojit báikkálaččat heivehuvvon guollefatnasiidda ja báikkálaš vuostáiváldinrusttegiidda. Mearrašlájaid biepmamis lea ovddidanvejolašvuohita, mii lea mávssolaš mearrasámi guovlluid ássamii ja barggaheapmái.

Boazodoalpolitihka mihttomearrin lea ovddidit ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis sámi boazodoalu. Lea dárbu sihkkarastit, ovddidit ja nannet boazodoalu rievddalmas sámi ealáhussan, eallinvuohkin ja kulturguoddin.

Eanadoalpolitihka mihttomearrin lea bisuhit eanadoallobargiid oasi. Strategiija lea hukset sihke oktafidnodoaluid ja lotnolasdoaluid, ja maiddá regionaliseret eanadoalpolitihka sámi guovlluin

Vuodđoealáhusbuktagiid viidásetreiden lea deatlaš eanadoalu ja boazodoalu árvobuvttadanprográmmain. Áiggi vuollái sáhtá árvobuvttadeapmi ealáhusaid buktagiid vuodul buoridit gánnáheami ja nu buoridit dietnasa dán guovtti ealáhusas. Earret viidásetreidema dárbbáša joatkit áŋgiruššama oččodit eallinfámolaš ovttastusaid, mat leat lotnolasat vuodđoealáhusaiguin.

Sámi ovddidanfondii fievrriiduvvon boazodoallošiehtadusa ruđaid ferte seammaláhkai go eanadoallošiehtadusa ruđaid, fievrriidit šiehtadusain dábálaš Eanadoalodepartemeantta bušehttapostii vai sihkkarastá stuorát einnostuvvivođa boazodoallo- ja eanadoalloealáhusas.

Guhkit áiggi lea sámi servodaga ealáhusstruktuvra rievdan. Loahpahuuvvon bargosajit vuodđoealáhusain dagaha ahte dárbbášuvvojit eanet bargosajit nuppáldas- ja bálvalusealáhusain. Sámi servodaga ovdáneapmái lea deatlaš oččodit bargosajiid dáid ealáhusaide. Lea stuorra dárbu háhkat ja ovddidit eanet mánggabealat bargosajiid.

Árbeviroláččat lea ealáhusheiveheapmi sámi servodagain leamaš vuodđduuvvon luodduressurssaiguin ávkástallamiid lotnolasat. Sámediggi áigu joatkit dán heiveheami vai odđa ovttastusat sáhttet ovddiduvvot ja nu luovvat eallinfámolaš ovttastumiid.

Sámediggi áigu vuoruhit doarjaga ovddidandoaimmaid, mat ovddidit luovvama ja nannejit barggaheami duodjeealáhusas. Duodjeealáhusas lea heajos dinennákca ja dan mihtilmasvuohtha lea uhccan iežaskapítála. Danne lea Sámediggi álggahan 5-jagi duodjeovdánahntinprográmma, man mihttomearrin lea láchit dilálašvuodaid ovddidit duoji gievraset ealáhussan ja erenoamážit váldit vuhtii nissonlaš bargosajiid. Duodjeprográmma čalmmustuhtá sihke buvttadeami, buvttaovdideami, oaivadeami, gelbbolašvuoda, fierpmádagaid, márkanastima ja vuovdima. Vai beassá čuovvolit ja čađahit duodjeprográmma evttohan doaibmabijuid, de dárbbáša bajidit sakka doarjaga duodjeprográmma doaibmabijuide 2005:s.

Dáid doaibmabijuid bušehttarámma 2005:s lea buohkanassii 26 500 000 ru. Dát mearkkaša 4 983 000 ruvdnosaš lassáneami jagi 2003 dábálaš bušehta ektui.

4.1.2 Foandda doaibmaguovllu viiddideapmi

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggeplána lea deattuhan oktavuoda kultuvrra ja ealáhusa gaskkas. Sámediggi lea deattuhan kulturdoahpaga historjjálaš čatnaseami, mas maiddá olbmuid ealáhusheiveheami ávnnaslaš vuodus lea oassin dán ádejumis.

Sámi ovddidanfoandda váikkuhangaskaomiid geavaheapmi geahččala nannet báikkálaš ealáhusovddideami rámmaevttuid foandda geográfalaš doaibmaguovllus. Váikkuhangaskaomiid geavaheapmi galgá láchit dilálašvuodaid sihke lotnolasealáhusaide, smávveahkkálasfitnodagaide ja oktafidnoheivehemiide.

Sámi ovddidanfoandda doaibma ovddideaddjin ja váikkuheaddjin lea leamaš deatalaš sámi guovlluin. Maŋimus njeallje jagi leat máŋga gieldda váldán oktavuoda Sámedikkinn ja jearran beassat mielde doaibmaguvlui. Dat leat Máttá-Várjjat, Ráisavuotna, stuorra oasis Divttasvuona suohkanis, Láhpi suohkan ja Dálbmeluokta čoahkkebáiki Álttá suohkanis. Sámediggi áigu meannudit foandda geográfalaš doaibmaguovllu vejolaš viiddideami riddo- ja vuotnadedáhusa oktavuodas, mii ovdanbiddjo 2003 čavčča.

Sámediggi áigu viiddidit foandda geográfalaš doaibmaguovllu ovddiduvvon oktavuodaid vuodul. Vásihusat čájehit ahte geavahuvvo šiega 2 000 000 ru jahkásaččat ealáhusdoarjagiidda iešguđet gielddas. Go njeallje ođđa gieldda váldojit mielde, de dárbbasa sakka nannet Sámi ovddidanfoandda doarjjarámma. Ferte leat čielga oktavuoha boahttevaš geográfalaš viiddideami ja daid ekonomalaš váikkuhangaskaomiid gaskkas, mat addojit geavahussii. Foandda rámma dárbbasa nannet 8 000 000 *ruvnuin* 2005:s.

4.2 Duodjeásahuasat ja organisašuvnnat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi juolluda jahkásaččat ruđaid duodjeealáhusorganisašuvnnaide, main lea mihttomearrin ovddidit duoji kultuvran, fágan ja ealáhussan. Ovttaskas duojáriin eai leat resurssat ja gelbbolašvuoha okto ovddidit suorggi buvttaviddideami, vuovdima ja márkanastima dáfus. Váikkuhangaskaomiid geavahemiin duoji beroštus- ja suorgeorganisašuvnnaide, geahččalat lámhit dilálašvuodaid oahpaheapmái ja bagadeapmái. Doarjja organisašuvnnaide lea deatalaš vai nanne ovttasbarggu buvttadeaddjiid ja bálvaluslađđasa gaskkas nu ahte áŋgiruššan oktiordnejuvvo ja olles ealáhusa rámmaeavttut nannejuvvojit.

Bušeahhtadárbu lea 3 500 000 ru 2005:s. 350 000 ru lassáneapmi 2003 ektui lea doarjja duodji-nuortta oahppokantuvrii.

4.3 Kultuvra

Tabella 4.1 Oppanastabealla - Kultuvra

(1000 ru)

Poasta 52	Namahus	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
52.1	Sámi kulturfoanda	8.837	8.837	11.800
52.2	Sámi lágádusat	1.573	1.573	3.500
52.3	Sámi kulturhus	4.833	4.932	7.000
52.4	Sámi kulturoorganisašuvnnat	1.196	1.253	1.570
52.5	Sámi festiválat	1.360	1.360	2.400
52.6	Sámi valáštallan	550	550	1.100
52.7	Sámi teáhter	11.075	11.075	14.000
52.8	Dáiddárstipeanddat	1.300	1.300	2.300
52.9	Sámi prentosat	0	200	2.200
52.10	Čájáhusbuhtadus Sámi dáiddaguovddáži	0	0	400
Submi		30.723	31.080	46.270

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámedikki bargun lea áimmahuššat kulturárbbi seammás go mii galgat váikkuhit ođđajurddašeami ja ovddideami. Eallinfámolaš sámi kultuvra dárbbasa árrjalaš sámi kulturpolitihka. Kulturdoaba sisttisdoallá girjjálašvuoda, dáidaga, musihka, oskkoldaga jna., ja maiddái daid árvvuid, norpmaid ja govastagaid, mat fievrriduvvojit buolvvas bulvii.

4.3.1 Sámi kulturfoanda

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi galgá láhčit dilálašvuodaid nu ahte sámi dáidda ja kultuvra oažžu dakkár rámmaeavttuid ahte nannejuvvo ja ovddiduvvo. Nu leage deatlaš ahte ekonomalaš doarjjarámmat girjjálašvuhtii, musihkkii, govvadáidagii/duodjái, teáhterii ja filmii dahket dan vejolažžan. Sámi kulturfondii dárbbášuvvo bušeahhtarámmán buohkanassii 11 800 000 ru 2005:s.

Vuodustus

Sámediggi lea vásihan máđohis ohcanlassáneami Sámi kulturfondii mañimuš jagiid, erenoamážit girjjálašvuodas, musihkas ja filmmas. Dát lea dagahan ahte buorit girjjálašvuoda- ja musihkkaproševttat fertejit vuordit máŋga jagi ovdalgo duohtandahkkojuvvojit váilevaš ruhtadeami geažil. Dát duššastuhtá sihke čálliid, musihkkariid ja lágádusaid olles sámi servodagas. Vai váikkuhivččii ahte čáppagirjjálašvuoda ja sámi musihka almmuheamit lassánit, de lea deatlaš ahte kulturfoandda sajušteapmi girjjálašvuhtii ja musihkkii lassána mearkašahtti láhkai. Maiddái doaimmat filmmasuorggis leat lassánan mealgat mañimuš jagiid. Dán rádjai ii leat Sámedikkis leamaš vejolaš sajuštit iežas ruđaid Sámi kulturfondii filbma- ja videodoaimmaide, muhto oaidnit dan čielga dárbbun 2005 rájes.

4.3.2 Sámi lágádusat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi oaidná dárbbaslažžan oččodit bissulis lágádussuorggi sámi guovlluide. Okta suorggi váldomihttomeriin lea almmuhit girjjiid sámegeallii ja oččodit vuodu sámi kultuvrralaš vuodđostruktuvrii sámi guovlluin.

Sámediggi lea máŋga jagi deattuhan doarjut sámi lágádusdoaimma dainna lágiin ahte muhtun muddui doarjut ekonomálaččat go lea addán vuodđo-, gealbo- ja markanastindoarjagiid sihkkastit vuollerádjedoaimma.

Bušehtadárbbun ortnegii biddjo 2 500 000 ru 2005:s, mii lea sullii 1 000 000 ru lassáneapmi 2003 juolludeami ektui. Viidáseappot dárbbasuvvo 1 000 000 ru nannet sámi girjjiid oastinortnegiid. Bušehtadárbbu buohkanassii sámi lágádusaide lea 3 500 000 ru 2005:s.

Vuodustus

Sámi lágádusdoarjja lea buot jagiid leamaš su. 1 500 000 ru ja dál dárbbasuvvo ekonomalaš bajideapmi. Sámi girjjiid buvttadeami vuodđun lea smávva preantalohku juohke almmuheamis, ja danne ii sáhte vuordit olus dietnasa girjevuodimis.

4.3.3 kulturviesut

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámi álbmogis galgá leat duohta vejolašvuohta kulturdoaimmami. Sámi kulturviesut ja museat leat kulturdoaimmama deatalaš arenat. Viidáseappot dárbbasuvvojit eanet doaibmaruđat. Bušehtadárbbu lea 7 000 000 ru 2005:s.

Vuodustus

Sámi kulturguovddážit leat sierradilis sámegealla ja sámi kultuvrra suodjaleami oktavuodas. Daid ii sáhte buohtastahttit eará riikkalaš kulturviesuiguin. Sámi kulturguovddážit leat dávjá huksejvvon báikkiide, gos eai dáidde leat ollu olggobeale láigoheaddjit. Prošeavttaid, maid mihttomearri lea suodjalit ja ovddidit sámegealla ja sámi kultuvrra, lea stáhta geatnegahttojuvvon ruhtadit stáhta ruđaiguin. Sierra sámi kulturguovddášfoanda gokčá buori muddui investerengoluid go odđa regionála ja báikkálaš sámi kulturguovddážit huksejuvvojit.

4.3.4 Sámi kulturorganisašuvnnat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Eaktodáhtolaš sámi kulturorganisašuvnnat lea deatalaš oassi sámi servodagas. Máŋggabealat doaimmaiguin dat čatnet oktavuodaid olbmuid gaskkas ulbmillaš searvevuodas. Dat duohtandahket deatalaš sámi árvvuid árvovuoduset bokte ja váikkuhit sámi kultuvrra ovddideami ja nannema. Sámediggi oaidná deatalažžan ahte sámi kulturorganisašuvnnat sáhttet ovddidit ja viiddidit deatalaš rollaset sámi servodagas ja áigu bargat dan ala ahte organisašuvnnat ožžot dohkálaš rámmaid doaimmaidasaset.

Sámi kulturorganisašuvnnaid bušehttarámmadárbbu lea buohkanassii 1 570 000 ru 2005:S.

4.3.5 Sámi festiválat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sihkkarastit ahte sámi festiválat ožžot dohkálaš ekonomalaš rámmaeavttuid. Sámediggi lea 2003 rájes viiddidan festiváladoarjjas guovtti festiválas njealji festiválii. Mihttomearriin lea váikkuhit sámi dáiddalaš ovdanbuktima movttiideami ja ovddideami, ja sihkkarastit sámi dáidaga ja kultuvrra gaskkusteamii arenaid. Sámedikki mihttomearri festiválaid oktavuodas lea loktet dieđuid sámi dáidaga ja kultuvrra birra ja loktet beroštumi daidda, ja maidái áimmahuššat sámi artisttaid ja dáiddáriid beroštumiid. Dán áigumuša bušeahhtarámman lea 2 400 000 ru 2005:s.

4.3.6 Sámi valáštallan

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi áigu láhčit dilálašvuodaid nu ahte Sámi valáštallanlihtu (SVL) galgá oažžut dakkár rámmaeavttuid ahte sáhtá bisuhit ja álggahit organiserejuvvon sámi valáštallandoaimmaid. SVL lea áidna valáštallanorganisašuvdna, mii organisere dakkár sámi valáštallamiid go heargegilvohallamiid, njoarosteamii jna. Dát leat valáštallamat, main leat guhkes árbevierut sápmelaččaid gaskkas, ja Sámediggi háliida ahte dát valáštallamat galget bisuhuvvot ja ovddiduvvot.

Sámi valáštallit ja kulturdoaimmaheaddjit áigot vuosttas gearde 2004:s searvat Artic Winter Games (AWG) gilvohallamiidda Kanadas. Dát lea máilmmi davviguovlluid valáštallan- ja kulturlágideapmi, mii lágduvvo juohke nuppi jagi vurrolagaid Kanadas, Alaskas, Ruonáeatnamis ja Ruoššas (Magadanas). Sámejoavkku doaibma nanne identitehta, ja Sámediggi háliida nannet ja ovddidit joavkku doaimma.

SVL-N ja SVL-spábbačiekčama doaibmadoarjjan dárbbášuvvo Sámedikki bušeahtas buohkanassii 1 100 000 ru 2005:s. Dan lassin vuordá Sámediggi ahte sámi valáštallan oažžu speallanruđaid vai sáhtá nannet ja ovddidit doaimmaid ja rusttegiid.

4.3.7 Sámi teáhter

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámi teáhterdoaimma lea mielde loktemin sámegeahtta stáhtusa ja gaskkusta čehpet sámi kultuvrra.

Beaivváš Sámi Teáhter:

Sihkkarastit dohkálaš ekonomalaš vuoddu teáhtera doibmii sámi našonálteáhterin vai sáhtá bálvalit olles sámi ássanguovllu daid stuorra geográfalaš gaskaiguin ja iešguđetlága hástalusiguin, mat leat iešguđet sámi guovlluin. Teáhterii eai leat lassánan juolludeamit mearkkašahhti maŋimus jagiid.

Årjelhsaemien Teatere/Sydsamisk Teater:

Čoavdit teáhtera bastevaš doaimma ruhtadeami. Lea deatalaš ásaht buori teáhterfálaldaga oarjelsámi álbmogii dainna lágiin ahte ovddida Årjelhsaemien Teatere. Teáhter bálvala olles oarjelsámi guovllu Norgga bealde.

Sámi teáhterdoibmii dárbbášuvvo bušeahhtarámman 14 000 000 ru 2005:s

4.3.8 Dáiddárstipeanddat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Stipeandaortnet galgá váikkuhit Sámedikki dáiddapolitiikka mihttomeriid ollašuttima dainna lágiin ahte láchčá dilálašvuodaid nu ahte ovttaskas dáiddárat galget sáhttit leat mielde oččodeamen mánggabealat ja luovvi sámi dáiddaeallima. Sámediggái lea deatlaš sihke áimmahuššat etablerejuvvon sámi dáiddáriid ja sihkkarastit ođđa dáiddáriid dáiddárrasiidda. Sierra stipeanda galgá veahkehit nuorra dáiddáriid álggahit dáiddárkarriera.

Evttohuvvoa ahte earri bajiduvvo 7 bargostipendii, mat bistet 1-5 jagi, 3 bargostipeandda nuorra dáiddáriidda, mat bistet 1-3 jagi, 2 dáhkiduvvon dietnasa ja ahte iešguđetlágan stipeanttat lasihuvvojit. Bušeahhtarámman dán áigumuššii biddjo 2 300 000 ru 2005:s, mii lea 1 000 000 ru lassáneapmi 2003 sajušteami ektui.

4.3.9 Sámi prentosat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Eanetlohkogiella deaddá sámegeala garrasit. Vai dilli buorránivččii, de lea deatlaš ahte erenoamážit mánát ja nuorat ožžot girjjálašvuoda iežaset gillii. Deatlaš bargun Sámediggái lea sihkkarastit sámegealat prentosiid almmuheami. Bistevaš doarjjaortnet sihkkarastášii oktilis ja einnostuvvi almmuhemiid .

Sámediggi áigu oččidit bistevaš doarjjaortnega dálá sámegealat prentosiid oktavuodas mánáid, nuoraid ja nissonolbmuid várás oktasaš ruhtadeami bokte Sámedikki ja sierranas departemeantaid gaskkas, ja dahkat boahhtevaš prentosiid vejolažžan. Prentosat berrejit vuhtii váldit buot sámegealaid. Čuovvovaš sámi prentosat berrejit oažžut doarjaga: mánáidbláđdi Leavedolgi, Nuorttanáste, Nissonbláđdi Gába ja Nuoraidmagasiidna Š.

Sámediggi lea 2003:s juolludan 300 000 ru doarjaga sámi nissonbláđđái Gábii, 200 000 ru doarjaga Nuorttanástái ja 200 000 ru doarjaga Leavedolgái. Sámediggi háliida joatkit dán bistevaš ortnegin vai sihkkarastá bláđi oktilis ja einnostuvvo almmuheami.

Sámi prentosiidda dárbbášuvvo bušeahhtarámman buohkanassii 2 200 000 ru 2005:s.

4.3.10 Čájáhusbuhtadus Sámi Dáiddaguovddáži

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámedikki váldomihttomearri lea láchit dilálašvuodaid nu ahte olles sámi servodat beassá oassálastit ealli ja mánggabealat sámi dáiddaeallimis. Áigumuš ortnegiin lea gaskkustit sámi dáidaga álbmogii. Sámediggái fievrividuvvui hálddašánváldi Kulturdepartemeanttas 2002:s. Rámman áigumuššii biddjo 400 000 ru 2005:s, mii lea 220 000 ru lassáneapmi 2003 sajušteami ektui.

4.3.11 Mánát ja nuorat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Mánát ja nuorat leat Sámedikki vuoruhuvvon ángiruššansuorgi. Sámediggi áigu oččodit buriid bajásšaddaneavttuid sámi mánáide ja nuoraide vai sii besset šaddat oadjebas ja buriid lagasbirrasiin, gos besset ovddidit ja nannet sámi identitehtaset ja gullelašvuodaset sámi servodahkii. Sámedikki ángiruššan galgá dávistit sámi kultuvrra mánggabealatvuoda ja mánáid iešguđetlágan vasihusduogážiid.

Sámediggi áigu čuoovvolit Sámedikki mánáid- ja nuoraidplána ja nannet áŋgiruššama sámi mánáid ja nuoraid várás. Dása gullá áŋgiruššan sámi mánáid- ja nuoraidbláđiid (geahča kap. 4.3.9 Sámi prentosat) ja sámi mánáid- ja nuoraidvalášállama ovddas, ja bargat dan ala ahte nuorat ožžot eanet mielmearrideami ja váikkuhanfámu Sámedikki politihkas nuoraid ektui (geahča kap. 3.1.1 Doarjjastivra mii guoská Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddái ja kap. 3.3.1 Konferánsat).

Kultuvralaš skuvlaseahkka

Stuorradiggi lea mearridan rievdatit Norsk Tipping AS badjebáhcaga juogadančoavdaga ja ulbmáluššat kulturgaskkusteami skuvllas. Sajušteapmi Kultuvrralaš Skuvlasehkkii lea 60 000 000 ru 2003:s, ja 2004:s ja 2005:s sáhtta supmi lassánit mealgat, geahča St.died. nr.38. Sámediggi hálida searvat oassálastin ja váikkuhit ahte maiddá sámi kultuvra šaddá oassiin skuvlla Kultuvrralaš skuvlaseahkas. Sámediggi ferte ožžut oasi stáhta juolludan ruđain prošehtii vai sáhtta álggahit doaibmabijuid, mat sihkkarastet sámi sisdoalu skuvllaid kulturfálaldagas.

4.3.12 Sámi aviissat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi oaivvilda ahte sámiin álbmogin ja eamiálbmogin Norggas lea vuoigatvuohta erenoamáš doaibmabijuide, mat ásaht viiddes ja mánggabealat sámi mediafálaldaga.

Sámediggi oaidná erenoamáš deatalažžan áhte sámi mánát ja nuorat ožžot sámegeielat mediafálaldaga. Sámi mediapolitihka mihttomearri lea sihkkarastit sátnefriijavuoda vuodđoeaktun ealli sámi demokratiijii, sihkkarastit áššálaš ja buotbealat dieđuid buot sápmelaččaide, suodjalit ja nannet sámi servodateallima, sámegeiela ja kultuvrralaš identitehta ja sihkkarastit ahte sápmelaččat ožžot kvalitatiivva buori ja buotbealat mediafálaldaga iešguđet mediajoavkkuin.

Juolludussan Kultur- ja Girkodepartemeantta bušeahhtapoasttas ”doarjja sámi aviissaide” evttohuvo 22 000 000 ru 2005:s. Dát juolludus addo njuolga sámi aviissaide iige leat mielde Sámedikki oppalaš rámmas.

5 Sámegiella

Váldomihttomearri
” Sámegielain birge!”

Tabella 5.0 Oppanastabealla - Sámegiella

(1000 ru)

Poasta 53	Namahus	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
53.1	Guovttegielalašvuodadoarjagat	28.050	28.050	38.050
53.2	Giellaprošeavttat siskabealde hálddašanguovllu	1.600	1.600	3.000
53.2	Giellaprošeavttat olggobealde hálddašanguovllu	2.450	2.450	6.000
53.3	Giellaguovddážit	2.400	2.400	4.500
53.4	Vuoigatvuohta sámegiel ohppui	0	0	2.000
53.5	Sámi giellakampannja ja oææáiggi teknologijja	0	0	7.200
53.6	Terminologijjaovddidanprošeavttat	0	0	3.000
53.7	Giellaprošeavttat olggobealde hálddašanguovllu	0	0	6.400
53.8	Sámegiella hállansyntesa	0	0	4.200
Submi		34.500	34.500	74.350

5.1 Guovttegielalašvuodadoarjagat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámeláhka deattasta ahte sámegiella lea dárogielain dássálaga virggálaš giellan Norggas. Sámelága giellanjuolggadusaid mihttomearri lea suodjalit ja ovddidit sámegiella dainna lágiin ahte erenoamážit nannet gielageavaheami almmolaš oktavuodain. Sámelága giellanjuolggadusat leat vuollerádjenjuolggadusat ja leat geográfalaččat ráddjejuvvon sámegiella hálddašanguovlui. Sámegiella hálddašanguovlui gullet Kárásjoga, Guovdageainnu, Unjárgga, Porsáŋgu, Deanu ja Gáivuona gielddat. Sámediggi hálddaša guovttegielalašvuoda doarjagiid ja juohká daid sámegiella hálddašanguovllu gielddaide, ja maiddá Finnmarkku ja Romssa fylkkagielddaide. Doarjja galgá váfistit ahte hálddašanguovllu gielddain ja fylkkagielddain leat ruđat bálvalit guovttegillii nugo sámeláhka gáibida.

Sámediggi lea dievasčoahkkimis 2003 meannudan ášši 02/03 Sámegiella hálddašanguovllu viiddideapmi. Mearráduš mearkaša ahte Sámelága ferte rievvadit vai gielddat, mat dan háliidit, besset mielde sámegiella hálddašanguovlui. Dan oktavuodas jearai Sámediggi 6 gielddas háliidedje go sii searvat sámegiella hálddašanguovlui. Jearaldat manai Evenášši, Skániid, Dielddanuori ja Loabága suohkaniidda davvisámiguovllus, Divttasvuona suohkaniid julevsámiguovllus ja Snoasa suohkaniid, mii lea oarjelsámiguovllus.

Jus Stuorradiggi mearrida lahttudat eanet gielddaide sámegiella hálddašanguovlui, de dat ii galgga buvttihtit heajut ekonomalaš eavttuid daidda gielddaide, mat jo leat siskabealde.

Hálddašanguovllu vejolaš viiddidanmearrádusa geažil evttoha Sámediggi lasihit guovttegielalašvuodadoarjaga 10 000 000 ruvnnuin. Bušeahhtadárbu guovttegielalašvuodadoarjagiidda lea 38 050 000 ru 2005:s.

Vuodustus

Sámelága giellanjuolggadusat leat dál leamaš fámus 1992 rájes, ja Sámediggi oaidná dárbbaslažžan árvoštallat ja heivehit giellanjuolggadusaid otná dillái ja riikkaidgaskasaš giellamearrádusaide. Dan oktavuodas berre Sámelága giellanjuolggadusaid rievdat nu ahte eanet gielddat sáhttet searvat hálddašanguovlui.

5.2 Giellaprošeavttat hálddašanguovllu siskkabealde ja olggobealde

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi lea dorjon iešguđet giellaprošeavttaid sihke siskkabealde ja olggobealde hálddašanguovllu. Giellaprošeavttat leat leamaš mánggaláganat, ee. sámegeiel oahpahus rávesolbmuid várás, giellalávgunat mánáid várás, báikenammaprošeavttat ja terminologijjačohkken. Leat maid álggahuvvon geahččaladdanprošeavttat oarjelsámiguovlluin, gos sámegeiella oahpahuvvo mánáidgárddiin ja skuvllain. Giellaguovddážit leat maid ožžon ruđaid dáid prošeaktaruđain dassáži go leat ožžon bistevaš doarjaga. Prošeaktaruđat eai leat doarvái gokčat buot ohcamiid, muhto lea hui deatalaččat vai prošeavttat álggahuvvojit ja nu loktet beroštumi bargat sámegeielain. Sámediggi háliida bisuhit giellaprošeaktaortnega ja bivdá sajustit 3 000 000 ru prošeavttaide hálddašanguovllus ja 6 000 000 ru giellaprošeavttaide olggobealde hálddašanguovllu 2005:s.

Vuodustus

Sámediggi oaidná ahte giellaprošeaktaruđaide leat ollu ohccit. Eai leat baljo gielddat olggobealde hálddašanguovllu, mat váldet ovddasvástádusa sámegeielas sin guovllus, ja danne leat dákkár prošeaktaruđat dávjá áidna vejolašvuolta sáhttit ruhtadit sámi gielladoaimmaid. Giellaruđat leat dagahan vejolažžan sápmelaččaide ohcat ruđaid smávva ja stuorra prošeavttaide olggobealde gieldda. Giellaruđat leat lokten beroštumi, ja addán lihtuide, servviide, ovttaskasolbmuide, giellaguovddážiid ja gielddaide vejolašvuodaid bargat sámegeielain.

5.3 Giellaguovddážit

Mihttomearri ja doaibmabijut

Norggas leat áсахuvvon 6 giellaguovddáža. Gáivuona ja Porsáŋggu gielddat ledje vuosttas guokte gieldda, mat 1994:s ásahedje giellaguovddážiid. Dasto leat áсахuvvon giellaguovddážit Deanu, Unjárgga, Evenášši ja Divttasvuona gielddain. Giellaguovddážiid ásaheami álgaga válde báikkálaš áŋgirdeaddjit ja jurdda ásaheamiid duogábealde lea leamaš dárbu čohkket resurssaid ja áсахit giellaarenaid. Giellaguovddážit doibmet iešguđetláhkai servodagaid dárbbuid mielde, ja dat leat leamaš deatalaččat sámegeiella oahppamis. Sámediggi oaidná deatalažžan doarjut dálá ja ođđa giellaguovddážiid, mearridit guovlluid ja áсахit giellaguovddážiid oarjelsámiguovllus.

Sámediggi evttoha sajustit 4 500 000 ru dálá ja golmma ođđa giellaguovddážiid 2005:s. Vuodđodoarjja giellaguovddážiidda lasihuvvo 100 000 ruvnnuin 2003 bušeahhta ektui, nu ahte juohke guovddáš oážžu 500 000 ru vuodđodoarjjan.

Vuođustus

Giellaguovddážit leat deatalaš arenat, erenoamážit doppe gos sámegiella lea rašis dilis. Giellaguovddážiid eavttut fertjit buoriduvvot vai doibmet guovlluguovdasacčat. Erenoamáš deatalaš lea doarjut giellaguovddážiid ásaheiid oarjelsámeguovllus.

5.4 Vuoigatvuohta sámegiel oahpahussii**Mihttomearri ja doaibmabijut**

Ovttaskasolbmuid vuoigatvuohta sámegiel oahpahussii ii leat doarvái bures áimmahuššojuvvon, geahča Sámelága giellanjuolggadusaid. Sámediggi lea ožžon signálaid prošeaktaohcamiid bokte ahte rávesolbmot, geat leat sápmelaččat, dárbašit sámegiel oahpahusfálaldaga. Sámedikki mielas lea guovddáš eiseválddiid ovddasvástádus sihkkarastit oahppofálaldaga rávesolbmuide, geahča Oahpahuslága. Sámedikkis eai leat ekonomalaš eaige hálddahaslaš resurssat lágideit dákkár oahpahusa. Lea váttis diehtit man stuoris dárbu lea sámi servodagas, muhto Sámediggi árvala sajustit 2 000 000 ru dán áigumuššii 2005:s.

Vuođustus

Váilevaš oahppu sámegielas lea dagahan ahte leat ollu sámegiel hállit, geat eai máhte lohkat eaige čállit sámegillii. Dáruiduhttin lea maid dagahan ahte mánggas leat bajásšaddan sámegielain, muhto eai máhte dahje eai duostta hállat sámegiela. Sámediggi oaidná dán ángiruššansuorgin, mas leat stuorra vejolašvuođat oažžut ollu sámegielhálliid čállit ja lohkat sámegiela.

Sámediggi háliida ahte sámi álbmot galgá movttiidahttojuvvot váldit oahpu sámegielas. Sámediggi evttoha ásahtit stipeandaortnega sámegiel oahpu várás. Áigumuššan dainna ortnegiin lea addit ekonomalaš vejolašvuođaid sámiide, geat šaddet olggobeallai dábálaš ekonomalaš vuoigatvuođaid, váldit dákkár oahpu. Dat gusto ovdamearkka dihtii vuoigatvuhtii virgelohpái bákkáin.

5.5 Sámi giellakampánja ja ođđaáiggi teknologijja**Mihttomearri ja doaibmabijut**

Sámediggi áigu movttiidahttit juohkehačča geavahit sámegiela buot oktavuodain. Giella lea gulahallan, giellaválljen sorjá ovttaskasolbmoss ja mearriduvvo ovttaskasolbmo gulahallandárbbu vuodul. Eará faktorat mat maid lea mielde mearrideamen giellaválljema: háliidan áddejuvvot, masán go vuoigatvuođaid go geavahan sámegiela, hárdán go earáid giellaválljemiinnán ja man bures orun hálddaseamen eanetlohkogiela. Maiddá vuoigatvuođat, mat leat lágain ja njuolggadusain, mo dát leat láchčojuvvon, guđe gillii áššebáhpárat leat, gávdnojit go skovit ja bagadusat sámegillii ja lea go dain álki áddet giela, stivrejit giellaválljema. Ovttaskasolbmo giellaválljema stivrejit ollu fáktorat ja maiddá earáid positiivva/negatiivva guottutge stivrejit giellaválljema.

Sámegiella beaivválašgiellan gáibida ahte leat vejolašvuođat geavahit giela ođđaáiggi teknologijain. Diehtujuohkin ja čuvgehusbargu ođđa teknologijain, sámi web-siidduin ja divaštallanforumain lea bálvalus, maid sáhtta ovdidit. Sámediggi áigu čoavddihit váttisvuođaid sámegiela alfabehta geavaheami oktavuodas dihtoriin ja erenoamážit internehtas.

Vuođustus

Sámediggi háliida álggahit gielalaš birasgáhttenkampánja sámegiela várás ”Sámegieain birge!“. Dán kampánja mihttomearri lea čuvgehit sámegiela birra Norggas. Diehtujuohkin galgá duddjot positiivva guottuid

sámegillii ja váikkuhit giela stáhtusa. Earret ovttaskasolbmuid várás berre kampánnja maiddá leat almmolaš kantuvrraid, skuvllaid, mánáidgárddiid, dearvvasvuodadoaimmahaga, politiija ja duopmostuilluid várás. Sámediggi sajušta 2 200 000 ru gielalaš birasgáhttenkampánjii ”Sámegieain birge!”.

Ođđaáiggi teknologijja álkida čatnat oktavuodaid riikkarájaid rastá dihtora ja interneahtha geavahemiin. Mánát ja nuorat geavahit árjjalaččat dihtora ja mobiltelefonna. Lea erenoamáš deatalaš heivehit sámegiela dákkár geavahussii vai mánát ja nuorat eai vällje eret sámegiela, muhto ahte giella šaddá lunddolaš oassin ovdáneamis. Lea stuorra dárbu ovddidit giellafágalaš divaštallanforumiid nehtas, geavahit interneahtha diehtujuohkima oktavuodas ja ovddidit sátnevuorkká. Ovddideami oktavuodas ferte maiddá ovddidit korrektuvraprogramma sámegielas, geahča kap. 5.7 gos lea čilgejuvvon lagabuid. Sátnevuorkká ovddideami ferte bajidit davviriikkalaš dássái ja Sámi giellalávdegoddi lea deatalaš ovttaskasbargoguoibmi dán doaimmas. Sámediggi sajušta 5 000 000 ru sámegiela ovddideapmái ođđaáiggi teknologijja geavaheamis.

5.6 Terminologijaproševttat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámegiella geavahuvvo eanet ja eanet fágasurggiin, ja oktilis terminologijabargu lea deatalaš dan oktavuodas. Sámediggi maid oaidná dárbbaslašžan sáhttit álggahit terminologijaproševttaid.

Ferte sajuštit ruđaid terminologijabargui. Ruđaid ferte sáhttit geavhit nu ahte Sámediggi álkit galgá sáhttit searvat prošeaktii, maid eará etáhtat álggahit, ja ieš álggahit proševttaid go čuožžila dárbu.

Sámedikki bušeahhtadárge terminologijaovddidanprošeaktii lea buohanassii 3 000 000 ru 2005:s.

Vuodustus

Sámediggi lea háhkan gelbbolašvuoda giellaovddidanbarggus sihke davvi-, julev- ja oarjelsámegielas. Dál lea deatalaš ásahtit ovttaskasbarggu davviriikkalaš dásis terminologijja dáfus go sámegiella geavahuvvo riikkarájaid rastá. Sámi servodat ferte bargat dan ala ahte gielalaš resurssat geavahuvvojit beroškeahhtá riikkagullevašvuodas. Dát sihkkarušašii kvalitehta terminologijabarggus ja ođđa sániid ja terpmáid šaddá dalle álkit sámi álbmogii dohkkehit.

5.7 Sámi korrektuvraprogrammat elektrovnnalaš teakstagedahallama várás

Mihttomearri ja doaibmabijut

Doaibmabijju mihttomearri lea ovddidit ja fállat elektrovnnalaš teakstameannudeami divvunprogrammaid sámi giellajoavkkuide Norggas. Divvunprogrammaid galgá sáhttit geavahit oktan guossoheaddjiprogrammaiguin Norggas, Ruotas ja Suomas. Dáid programmaid ulbmiljoavku leat almmolaš hálddahusat, sámi ealáhuseallin, sámi preassa, sámi lágádusat, skuvllat ja oahpahus ja ovttaskasolbmot. Fálaldagas galgá leat stávendárkkisteapmi, sátnejuohkin, synonymasátnegirji ja grammatihkkadárkkisteapmi, ja programmat galget leat nuvtá geavaheaddjiide.

Sámediggi lea barggaheaddj ovddidanbarggu čadaheami oktavuodas, mii dáhpáhuvvá ovttaskasbarggus márgga ásaheamis, sámi giellabirrasiin ja priváhta fitnodagain. Prošeakta čadahuvvo 36 mánu (3 jagi) siste maŋŋá go álggahuvvo.

Prošeakta galgá ráhkadit divvunprográmma Windows, Mac OS ja Linux vuđđosiidda ja gokčat govttolaččat prográmmašlájaid nugo MS Office, layout /leabbuma (DTP-prográmma), OCR (skánnen) ja molssaeavttuid MS Office:ii.

Vuodustus

Sámediggi lea guorahallan vejolašvuodaid ráhkadit dievaslaš páhka njulgenprográmmain, nie mo girjedárogielas ja ođđadárogielas, sámi giellajoavkkuid várás Norggas: davvi-, julev- ja oarjelsámegielaidda várás. Loahppajurdda lea čielggas – lea bures vejolaš ráhkadit dakkár prográmma sámegiela. Dárogielas leat prográmmagálvovuođdit váldán badjelaset ekonomalaš goluid njulgeanprográmmaid fállama oktavuodas geavaheaddjiide. Sámegiela njulgeanprográmma oastit leat unnán, nappo ii gánnátge prográmmagálvoindustriiji ráhkadit dakkár prográmmaid sámi márkana várás. Iige lean sámegiela dutkan, erenoamážit giellateknologiijas ja leksikála resurssaid ovddideamis, ovdánan seamma guhkás go dárogielas dan áiggi go prográmmagálvoindustriija ovddidišgođii njulgenprográmma dárogielas. Danne ferte stáhta leat mielde ruhtadeamen ovddidanbarggu.

Njulgenprográmma nannešii sámegiela boahhteáiggi ja doaimmašii normerejeaddjin ja nannešii giellabirrasa, erenoamážit čállingiela. Prošeakta livččii maid buorre vuodđun bargui ráhkadit guovttegielalaš sátnegirjiid. Nappo dat sáhtášii leat vuodđun buoridit gielaidegaskasaš diehtujuokkima vai sámegiela teavsttat leat mielde ohcanvuodas, ja ahte sáhtta ohcat sámegilli ja deaivat sihke dárogiel ja sámegiela teavsttain.

Almmolašvuoda olis prošeakta sihkarastá ahte gielalaš resurssat geavahuvvojit ođđasis ja dárkkistuvvojit ja nu loktejit gelbbolašvuoda. Dasa lassin sihkarastojuvvo ahte dakkár vuodđoreaidu go njulgendárkkástus lea buohkaide olámuttus. Dalle lea vejolaš ođđasisgeavahit ávdnasiid pedagogalaš prográmmagálvuvuid ja elektrovnnalaš sátnegirjiid várás ja ovddidit ávkkálaš reaiduid dutkama ja terminologiijabargguidda várás. Danne lea deatalaš ahte dahkkivoigatvuoddat ráhkaduvvon prográmmaide bissot almmolaš opmodahkan (Sámedikkis).

Ovddidanbargu lea meroštallojuvvon máksit 19,1 miljon ru dan molssoeavttu vuodul, mii lea buoremus geavaheaddjiide, ja dat galgá čadahuvvot 3 jagi áigodagas. Bušeahttadárbu lea 6 400 000 ru jahkái.

5.8 Hállansyntesa sámegiela

Mihttomearri ja doaibmabijut

Mihttomearri lea fállat hállansyntesa sámgielain, álggos davvisámegiela, dábálaš njulgenprográmmaid oktavuodas. Dan olis ožžot sámegiela, geain ii leat čállingovva iežaset giela, gálggaid čállit sámegiela dábálaš bargodilis ja nu ovddidit čállingálggaid iežaset giela.

Hállansyntesa addá maddái vejolašvuodaid ovddidit oahppanreaiduid erenoamášoahpahusa várás ja ovddidit digitaliserejuvvon bálvalusfálaldagaid sámi álbmoga várás mángga suorggis.

Sámediggi áigu leat bargoadi davvisámegiela hállansyntesa ovddideami oktavuodas ja eaiggáduššat oamastanvoigatvuodaid buktagii. Doaibmabijut sáhtta čadahit su 1/2 jagis, ja vuodđun galgá leat oassi das, mii ráhkaduvvo njulgenprográmma ovddideami oktavuodas.

Bušeahttadárbus 2005:s lea meroštallojuvvon 4 200 000 ru juohke giela nammii ja eaktuduvvo ollásit gokčojuvvot lassirámmas Sámedikki bušehttii.

Vuodustus

Mánngga suorggis geavahuvvo hállansyntesa vuodđun ovddideamis odđáiiggi bálvalusfálaldagaid Norggas. Sámediggi lea guorahallan vejolašvuodaid ovddidit hállansyntesa sámegielain, ja dan birra lea máinnašuvvon Sjur Nørstebø Moshagen suoidnemánu 11. b. 2003 mannosas raporttas ”Talesyntese for samiske språk”.

Áigumuš sámi hállansyntesa proševttain lea:

- ovddidit syntehtalaš hállama
- ovddidit dievaslaš TTS-vuogádaga (teavsttas hállamii), mii ovtastuvvo dábáleamos operatiivavuogádagaide
- ovttatit syntehtalaš hállama ovttain dahje mánnggain čállindoarjjareaiduin dyslekihariid várás ja earáid várás, geain leat eanet uhcit čállinváttisvuodát.

Gárvves buvttá galgá leat olámuttus nuvtá gárvves installerenprográmmán Sámedikki ásahan ruovttusiiddus.

Prošekta čalmmustahtá davvisámegiela, muhto raporttas lea maid mielde bušeahttaevttohus, mii gokčá julev- ja oarjelsámegiela.

Sámedikkis galgá leat dahkkivuoigatvuohta proševttas ráhkaduvvon ávdnasiidda, vuos álggos gitta 60 tiimmu studiobáddemat, ja daid galgá leat vejolaš geavahit mánngga oktavuodas, ovdamearkka dihtii:

- jietnanovdamearkan elektrovnnalaš sátnegirjiin, sihke sániin ja cealkagiin
- dutkanávnasin fonehtalaš dutkamis
- resursan sámi sátnevuorkái

6 Biras ja kultursuodjaleapmi

Váldomihttomearri

”Dássiid servodatovdáneapmi, mas biras ja luondu ieža bidjet eavttuid”

Tabell 6.0 Oppanastabealla - Biras- ja kultursuodjaleapmi

(1000 ru)

Poasta 52	Namahus	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
54.1	Kulturmuutosuodjaleapmi	1.500	3.137	3.000
54.2	Museat	9.305	9.535	17.370
Submi		10.805	12.672	20.370

6.1 Doarjja sám kulturmuutosuodjaleapmái

Jagis 2005 dárbbášuvvo eanet ruhta nannet kulturmuutosuodjaleami, mii lea diedihuvvon kulturmuutopolitiikka stuorradiggediedáhusa čuovvoleapmi. NAČ 2002: Ovdešáiigi hábme boahhteáiigi, evttoha ahte sámi kulturmuutosuodjaleapmi ferte nannejuvvot virggiiguin čadnojuvvon vistesuodjaleapmái, hálddašanbargguide, sámedikki dievaslaš birasbargui ja riikkaidgaskasaš kulturmuotoovttasbargui (geahča

kap.2 Hállddaha doaimmagolus). Lea maid dovddahuvvon dárbu nannet doarjjaruđaid bargui boazodoalu kultureanadagain, sámi vistesuodjalemiin ja duodašteamiin sámi kulturmuittuid mehciiin.

Earret daid dárbbuid, maid Sámedigga lea ovddidan maŋimus jagiid kulturmuittosudjalansuorggis, de áigu Sámediggi čujuhit eanedandárbbu 2005 rájes ráđđádaladettiin Birasgáhttendepartemeanttain.

Mihttomearri ja doaimmabijut

Sámediggi galgá suodjalit kulturmuittuid ja kulturbirrasa ja nu nannet ja joatkit sámi kultuvrra. Sámediggi galgá doarjut sámi doaimmabijuid ruđaguin duodašteami, láhčemiin, divššuiin, ovdešteamiin ja doaimmain sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid oktavuodas. Birasdepartemeanta lea juolludan Sámediggái 2 000 000 ru jahkái 2003. Sámediggi lea jahkái 2005 evttohan 3 000 000 ru, mii lea 1 000 000 ru ruvdnosaš lassáneapmi.

Vuodustus

Doarjjaortnet almmuhuvvui almmolaččat 2001, mii dagahii ohcanlogu lassáneami nu ahte dál dárbbáša loktet doarjjarámma. Sámedikki prošeakta sámi vistid suodjalan- ja hálldášánplána gárvána 2003. Dál jo oaidnit ahte doppe leat mánga automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi vistti, mat eai leat goassege duodas suodjaluvvon ja čuovvoluvvon. 1200 automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi vistti ii leat eahpegovttolaš meroštallan, mii mearkkaša automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon visttiid logu dramáhtalaš lassáneami Norggas. Sámediggi vuordá oazžut seamma vejolašvuoda ovdeštit ja divodit automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi visttiid go earáge automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon visttiid riikkas. Govttolaš álgun livččii 1 000 000 ruvdnosaš lassáneapmi 2005:s.

6.2 Sámi museat

Mihttomearri ja doaimmabijut

Sámediggi galgá váikkuhit sámi museadoaimma nannema, oktiordnema ja ollislašvuoda sámiid iežaset eavttuid vuodul álbmogin ja eamiálbmogin. Oktiordnenproseassat Sámedikki, gieldmaid ja sámi museaid gaskkas galget váikkuhit sámi historjjá ja kultuvrra nannema, duodašteami, diehtoovddideami ja gaskkusteami.

Bušehtadárbbun sámi museaide 2004:s lea biddjon 5 435 000 ru, nu ahte buohkanas doarjjarámma sámi museaide Sámedikkis 2004:s gártá 14 740 000 ru. jahkái. 2005 ovddas evttohuvo vel 2 630 000 ru ruvdnosaš lassáneapmi, nu ahte buohkanas doarjjarámma šaddá 17 370 000 ru. Sámi museaide 2005 dárbu lea biddjon dan mihttomeari vuodul, ahte stáhta ruhtadeapmi sámi museaide 2006 rájes galgá leat 20 000 000 ru.

Vuodustus

Sámi museaid kulturpolitihkalaš hástalussan lea čohkket, suodjalit, duodaštit ja gaskkustit sámi kultuvrra ja sámi servodaga ávnnaslaš ovdanbuktimiid. Sámi oktavuodas lea maid hui deatalaš ahte museat galget leat kulturdoaimmaid arenan.

Sámi museaid hástalussan lea ahte dat leat kritihkalaš jurddašemi váikkuheaddjin historjjá, kultuvrra ja identitehta dáfus guovtti latnjalas gaskavuodas, nubbi unnitlogu ja nubbi fas eanetlogu servodagas. Seammás galget sámi museat váikkuhit positiivva sámi iešáddema. Sámi servodahkii dán juksá buoremusat jus luoittášii

sámi museapolitihka ovdánit, dm. ahte sámi servodat ieš váldá ovddasvástádusa das mo geavahit kultursuodjalusa.

Sámediggái sirdojuvvui sámi museaid hálddašánváldi 2002 rájes. Sámediggi lea museačielggadeamistis eaktudan sámi museadoarjagiid lassáneami 5 jagi áigodagas 20 000 000 ru rádjai. Dát lea realisttalaš St.died. 22 (1999-2000) evttohusaid ektui ahte 5 jagis lassána eanet go 202 000 000 dálá dási ektui. Lasihanbargu sámi museaid várás ii dálpáhuvvan 2003:s nu mo lei vurdojuvvon. Danne dárbbasuvvo gorálaččat stuorát doarjjalassáneapmi sámi museaide viđajagi áigodaga golmma mañimuš jagis.

Sámediggi bargá sihkkarastit stuorát museaovttadagaid. Áigumuš lea ásahtit 4 museasiidda oktasaš stivrrain, doaluin, bargoaddivddasvástádusain ja ekonomijahálldašemiin, seammás go báikkálaš doaimmat bisuhuvvojit ja báikkálaš árja ovddiduvvo. Sihkkarastinproseassa davimus sámi guovlluin lea bures jođus, ja áigumuš lea álggahit odđortnegiid davimus museasiiddain 1.1. 2004 rájes. Okta eavttuin ahte odđorganiserema galgá sáhttit čadahtit lea ahte Sámedikki bušehtta nannejuvvo. Sámediggi lea maid ságastallagohtán Saemen sijte:ain rievdadit organisašuvdnahámi museasearvvis vuodđudussan vai Saemien sijte sáhtášii oazžut stuorát sámi guovlluguovdasaš ovddasvástádusa.

7 Eará doarjagat – doarjja politihkalaš bargui

Tabealla 7.0 Eará doarjagat - Doarjja politihkalaš bargui

(1000 ru)

Poasta 55	Namahus	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
55.1	Sámi váldoorganisašuvnnat	2.500	2.775	2.860
55.2	Sámedikki politihkalaš joavkkut	1.800	1.800	2.300
55.3	Opposišuvnna bargoeavttut	700	700	700
55.4	Doarjja válgalisttuide	0	0	1.500
Submi		5.000	5.275	7.360

a) Doarjja sámi nissonorganisašuvnnaide nugo Sáráhká ja Sámi Nissonforum lea sirdojuvvon postii 57 Riikkaisgaskasaš bargu

Sámediggi háliida lasihit doarjaga politihkalaš bargui 7 360 000 ruvdnun 2005:s.

7.1 Válgasearvandoarjja

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggái lea ovdal juolluduvvon 1 200 000 ru juogadeapmái dohkkehuvvon sámediggeválgalisttuide. Doarjja galgá gokčat válgoassálastingoluid. Sámedikki válgalávdegoddi lea geassemánu 7. b. 2001 mearridan juogadannjuolggadusaid. Seamma ollu juogaduvvo dohkkehuvvon listtuide. 2005:s lea sámediggeválga. Doarjjaortnet dárbbasa 1 500 000 ru 2005:s. Doarjjaortnet lea leamaš seamma dásis mañimuš válggain, ja dál livčii áigi dan muddet haddegoargjuma mielde.

8 Oahpahus

Váldomihttomearri:

”Dustet ođđaáiggi ja ođđa gáibádusaid ollislaš máhtolašvuodapolitiikain sámi giela, kultuvrra ja árvvuid vuodul.

Tabealla 8.0 Oppanastabealla - Oahpahus

(1000 ru)

Poasta 56	Namahus	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
56.1	Vuodđoskuvla ja joatkkaoahpahus-oahpponeavvut	11.139	11.139	14.000
56.2	Gealbudeapmi	3.250	3.250	4.500
56.3	Mánáidgárddit	a) 7.813	7.813	9.790
Submi		22.202	22.202	28.290

a) Doarja sámi mánáidbláddái lea sirdojuvvon postii 52.9 sámi prenstosat

8.1 Vuodđoskuvla ja joatkkaoahpahus - oahpponeavvut

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámedikki mihttomearri lea ahte buot sámi oahppiin galgá leat oktagaslaš vuoigatvuohta sámegieloahpahussii, sihke vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahusas, buohtastahte dievasčoahkkinnáššiin 46/02, mas ovttajienalaš Sámediggi cealká ahte Oahpahuslága § 62 ferte rievdadit vai buot sámemánáide – beroškeahtta ássanbáikkis – sihkkarastojuvvo oktagaslaš vuoigatvuohta sámegieloahpahussii. Sámemánáid sámegielvuoigatvuoda ferte maid sihkkarastit astuáiggefálaldagas (AÁF). Dakkár oktagaslaš vuoigatvuhtii ii gula vuoigatvuohta sámegieloahpahussii.

Dát mielddisbukta ahte sámi oahppit ožžot oahpahusa gustojeaddji lágaid ja oahppoplánaid vuodul ja ožžot nannejuvvot sámi identitehtaset, gielaset ja kultuvrraset. Dát gáibida Sámediggeplána ja oahpponeavvoráhkadeami plánaid čuovvoleami, ja stuorat deattu digitála oahpponeavvuid ja joatkkaoahpahusa oahpponeavvuid ovddideapmái.

Sámediggi áigu ain áŋgiruššat oahpponeavvuid ráhkadeami davvi-, julev- ja oarjelsámegillii, sihke dábálaš oahpponeavvuid, digitála oahpponeavvuid ja erenoamážit heivehuvvon oahpponeavvuid mánáide, nuoraide ja rávesolbmuide.

Sámediggi áigu bargat nannet ovttasbarggu Suomain ja Ruotain oahpponeavvoovddidemiin. Lea deatalaš ávkástallat daiguin resurssaiguin ja dainna gelbbolašvuodain, mii lea davvirikkalaš dásis. Dan oktavuodas dárbbasa kártet oahppo- ja oahpponeavvodili.

Badjánan sámi kulturdiđolašvuohta dagaha ahte rávesolbmot jearahit sámegiel oahppofálaldagaid. Dan oktavuodas ferte ráhkadit prográmma. Guovtti ovddit jahkediđáhusas lea dát leamaš okta bajimusat vuoruhuvvon surggiin, ja leage hui deatalaš farggamusat čoavdit dán ášši.

Doaibmabijut maiguin Sámediggi áigu bargat vai sámi oahppit ožžot oahpahusa sámegielas ja sámegillii:

- Ovddidit dábálaš oahpponeavvuid vuodđoskuvlla várás vuosttažettiin fáddághippagiid davvi-, julev- ja oarjelsámegilli. Vuoruhuvvon suorggit leat prošeavttat, mat nannejit buot golmma giellajoavkku lohkan- ja čállinoahpahusa, nuppigiela oahpahusa ja giela ja kultuvrra julevsámegiela ja davvisámegiela vuosttasgiellan nuoraidskuvllas.
- Ovddidit dábálaš oahpponeavvuid joatkkaoahpahussii. Bajimužžii vuoruhuvvojit oahpponeavvut julevsámegiela vuosttasgiela oahpahussii. Davvisámegiela vuoruhuvvojit dakkár fágat, mat nannejit identitehta, nugo musihkka, servodatoahppu ja sámii kulturmáhttu. Oarjelsámegiela vuoruhuvvo sámegiella nubbigiellan.
- Ovddidit digitála oahpponeavvuid, sihke originála ja jorgaluvvon. Dás vuoruhuvvojit oahpponeavvut heivehuvvon gáiddusoahpahussii sámegiela fágas buot golmma giellajoavkkus, ja vel oahpponeavvut fáttáin, mat ovddidit dieđuid sámii servodaga, kultuvrra ja historjjá birra.
- Álggahit oktasaš davviriikkalaš oahpponeavvoprošeavttaid.
- Ásahit sámii davviriikkalaš oahpponeavvodiehtovuodtu, gosa sáhtá bardit iešguđelágan digitála oahpponeavvuid.
- Ovddidit oahpponeavvuid mánáide, nuoraide ja rávesolbmuid erenoamáš dárbbuiguin, ee. álkes lohkan- ja oahpponeavvuid buot golmma giellajoavkku ja oahpponeavvuid sámegilli čalmmeheamiid ja heajosaidniid, lossagologiid ja bealjeheamiid várás.
- Joatkit ovddidit kártenávdnasiid, erenoamážit joatkkaoahpahusa ja julev- ja oarjelsámegiela várás.
- Ovddidit lohkan- ja čállingeahččalemiid julev- ja oarjelsámegiela.

Sámedikki dárbbun nannet bajábeale doaibmabijuid evttohuvvo bajiduvvot 14 000 000 ruvdnun 2005:s.

Vuodustus

”Strategalaš oahpponeavvoovddidanplána 2001-2005” lea bidjan vuollerádjejuolludeapmin 14 miljon ruvdno jahkái. Juolludus lea juohke jagi leamaš uhcit go dat. Dat mearkkaša ahte oahpponeavvodárbu 90 jagiid vuodđoskuvlla ja joatkkaoahpahusa ođastusaid geažil guhkin eret lea gokčojuvvon. Dát lea erenoamážit čuohcan oahpponeavvoovddideapmái joatkkaoahpahusa várás buot golmma giellajoavkkus. Ođastus 94 árvvoštallan lea čájehan ahte davvisámegiela dohkálaš doarvái oahpponeavvut boazodoalus, sámegiela ja dárogiela sámegiela oahppiid várás, muhto leat uhccán eará fágain. Joatkkaskuvllaide julevsámii guovlluin leat dál álgán oahppit, geain lea sámegiella vuosttasgiellan. Oarjelsámegilli eai leat baljo ráhkaduvvonge oahpponeavvut dán dássái. Dáid guovlluid oahppiid várás ferte ovddidit eanet oahpponeavvuid.

Digitála oahpponeavvuid ulbmálluššan galgá váikkuhit oahpponeavvuid ráhkadeami, mat ovddidit kreatiivva pedagogaš čovdosiid, fágaid rasttideami ja bargovugiid, mat leat vuodđoskuvlla ja joatkkaoahpahusa oahppoplánaid áigumušaid mielde. Oktagašlaš vuogatvuolta sámegiela oahpahussii dagaha ahte muhtun oahppit ožžot oahpahusa gáiddusoahpahussan davvi-, julev- ja oarjelsámegiela. Dárbu lea ovddidit ja geahččaladdat heivehuvvon oahpponeavvuid dakkár oahpahussii ja ovddidit digitála komponanttaid ja eará oahpponeavvuid gaskasaš ovttasdoaibmama.

Erenoamážit heivehuvvon oahpponeavvuid oktavuodas lea juolludus leamaš seamma dásis olles doaibmaplána doaibmaáigodagas 2001-2004, vaikke vel dárbu lea lassánan mealgat, dáidá dan geažil go Sámi erenomášpedagogihka doarjja lea kárten dábbu.

8.2 Gealbudeapmi

8.2.1 Erenoamášpedagogalaš gealbudeapmi

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámedikki mihttomearri lea juksat alla sámi erenoamášpedagogalaš gelbbolašvuoda. Sámediggi áigu joatkit álggahuvvon barggu ”Erenoamášpedagogalaš gelbbolašvuoda loktema plána mánáidgárddiin ja vuodđoskuvllas 2001-2003”.

Vuolábealde čájehuvvojit Sámedikki doaibmabijut sámi erenoamášpedagogalaš gelbbolašvuoda loktema várás:

- Juohkit stipeandda sámegielat fágaolbmuide, geat váldet oahpu erenoamášpedagogihkas alit dásis.
- Juohkit FoU-ruđaid fágaolbmuide ja fágabirrasiid, geat barget erenoamášpedagogihkalaš áššiiguin Sámedikki ovdavástádus- ja ulbmáluššansurggiin.

Sámediggi evttoha dán áigumuššii *1 800 000 ru* 2005 bušeahtas.

8.2.2 Stipeanda oahpponeavvopedagogihka ohppui

Mihttomearri ja doaibmabijut

Mihttomearrin lea háhkat alla sámi oahpponeavvopedagogalaš gelbbolašvuoda, movttiidahttit eanet čálliid ovdiddit oahpponeavvuid ja loktet gelbbolašvuodaset dán suorggis. Sámedikki doaibmabidju lea juohkit oahppostipeanddaid sámi studeanttaide, geat váldet joatkkaoahpu oahpponeavvopedagogihkas.

Bušeahtadárbu oahpponeavvopedagogalaš oahppostipeanddaide lea *500 000 ru* 2005:s.

8.2.3 Stipeanda oahppiide, geat lohket sámegiela joatkkaoahpahas

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi oaidná deatalažžan ahte joatkkaskuvlaoahppit välljejit oahpahas sámegielas ja sámegilli. Stipeanda oahppiide, geat váldet joatkkaoahpu sámegielas, dagaha ahte oahppit nannejit gelbbolašvuodaset sámegielas. Sámediggi almmuha ja juohká stipeandda buohkaide, geat ollašuttet eavttuid, ja indeksamudde stipeandda.

Danne lea Sámedikki bušeahttarámma buohkanassii *1 500 000 ru* stipeanddaide oahppiide, geat váldet joatkkaoahpu sámegielas.

8.2.4 Doaibmabijut bestet sámi ovdaskuvlaoahpaheaddjiid

Mihttomearri ja doaibmabijut

Mihttomearrin lea buoridit vejolašvuoda fidnet oahppan bargonávccaid sámi servodahkii ja nannet mánáidgárdebargiid gelbbolašvuoda sámegielas ja sámi kultuvrras. Áigeovuodil doaibmabijut 2005:s lea oččodit lassi- ja joatkkaoahpu sámegielas ja sámi kultuvrras, ja movttiidahttit sámegielagiid váldit ovdaskuvlaoahpu dainna lágiin ahte juohkit oahppostipeanddaid. Viidáseappot lea dárbu juohkit lohkanlobiid mánáidgárddiide vai bargit besset váldit lohkanvirgelobi báikkáin. Sámediggi galgá váikkuhit ahte ásahuvvojit gaskaboddasaš lávdaoahppofálaldagat sámegielas ja sámi kultuvrras.

Bušehtadárbbun bestet ovdaskuvlaoahpaheaddjiid lea 500 000 ru 2005:s.

8.2.5 Mastergrádstipeand

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámedikki mihttomearriin lea eanedit studeanttaid logu, geat váldet mastergráda (ovddeš váldofága) dain surggiin, gos sámi servodagat dárbbasit eanet gelbbolašvuoda. Sámedikki doaibmabidju lea juohkit njeallje 50 000 ruvdnosas stipeandda jahkásaččat mastergrádstudeanttaide.

Bušehtadárbbu stipeandaortnegii lea 200 000 ru 2005:s.

8.3 Mánáidgárddit

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámedikki bajimus mihttomearri mánáidgárddiid várás lea ahte buot sámemánát galget oažžut dievasárvosaš sámi mánáidgárdefálaldaga. Dievasárvosaš sámi mánáidgárdefálaldaga vuodđun lea sámi identitehta, sámegeiella ja sámi kultuvra, ja dat adno leamen okta mánáid vuđoleamos vuoigatvuohtan.

Dán sáhtta ee. juksat go čuovvola Sámediggeplána 2002-2005 ja Sámedikki strategalaš mánáidgárdeplána 2002-2005.

Vuolábealde čájehuvvojit áigeovdilis doaibmabijut 2005:s mánáidgárdefálaldagas:

- Jahkásaš sámi mánáidgárdekonferánsa (geahča kap 3.3.3)
- Diehtujuohkin- ja oaivadanbargu
- Álggahit geahččaladdan- ja ovddidanbargguid mánáidgárddiin
- Lasihit erenoamáš doarjaga sámi mánáidgárddiide
- Váikkuhit eanet oahpponeavvuid ovddideami
- Ovddidit mánáidgárdeoasi sámi oahppofierpmádagas
- Movttiidahttit sámegeielagiid váldit ovdaskuvlaoahpu
- Movttiidahttit mánáidgárdebargiud loktet gelbbolašvuodaset sámegeielas

Vuodustus

Juohke mánáidgárdi sáhtta fidnet gitta 90 000 ru juohke ossodaga nammii erenoamáš doarjjan sámi mánáidgárddiide. Dát submi lea leamaš rievddakeahhtá 1995 rájes. Dálá juolludusain ii leat Sámedikkis vejolašvuohta lasihit supmi. Dábálaš doaibmadoarjja mánáidgárddiide, mii juolluduvvo mánáid logu vuodul, lea lassánan dássidit jahkásaččat, muhto sámi mánáidgárdedoarjja lea dušše oktii lassánan dan rájes go ásahuvvui 1986:s.

Jus galggaš lihkestuvvat suodjalit sámegeiella, de fertejit leat sámegeielat bargit sámi mánáidgárddiin. Danne ferte lasihit erenoamáš doarjaga, mii meroštallojuvvo sámegeielat bargiud logu vuodul. Lassin berre álggahit doaibmabijuid bestet sámegeielat bargiud sámi mánáidgárddiide. Ja vel dárbbasuvvojit doaibmabijut loktet bargiud giellagelbbolašvuoda lassi- ja joatkkaoahpu bokte. Bestendoaibmabidjun ferte ásahit stipeandaid

studeanttaide, geat váldet ovdaskuvlaoahpu, ja berre maiddá addit lohkanlobiid mánáidgárdebargiide, geat váldet lass- ja joatkkoahpu sámegielas.

Oahpponeavvodilli ii leat dohkálaš sámi mánáidgárdesuorggis. Danne ferte geavahit mearkkašahhti resurssaid oččodit doarvái pedagogalaš ávdnasiid, mat leat ovddiduvvon erenoamážit sámi mánáidgárddiid várás ja mat dorjot mánáid giela, kultuvrra ja identitehta.

Sámedikki dárkun nannet bajábeale doaibmabijuid evttohuvvo lassáneapmi 9 790 000 ruvdnum 2005:s.

9 Riikkaidgaskasaš bargu

Váldomihttomearri:

”Ovttasbargu sámiid gaskka riikkarájiid rastá galgá ovdánit buoremussan sámiide álbmogin”

Sámediggi evttoha ásahtit odđa poastta 50 doaibmagoluide, mat fievrividuvvojit Olgoriikkadepartemeanttas.

Tabealla 9.0 Riikkaidgaskasaš bargu

(1000 ru)

Poasta 57	Namahus	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
57.1	Interreg - guovlluguovdasaš oassi	1.200	1.589	1.500
57.2	Barentsovttasbargu	200	200	450
57.3	Eará riikkaidgaskasaš bargu (inkl.eamiálbmotkonf.)	300	300	760
57.4	Interreg III A Ruoŋa-Norga Aerjel	0	200	3115
57.5	Interreg III A Davvi Sápmi	0	5602	3110
57.6	Sámi nissonorganisašuvnnat a)	0	0	140
Submi		1.700	7.891	9.075

a) Doarjja sámi nissonorganisašuvnnaide nugo Sáráhkka ja Sámi Nissonforum lea sirdojuvvon poasttas 55

Eará doarjagat

9.1 Eamiálbmotvuoigatvuođat ja riikkaidgaskasaš bargu

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámedikki mihttomearri lea váikkuhit ahte eamiálbmotdimenšuvdna riikkalaš ja riikkaidgaskasaš forain galgá áimmahuššojuvvot, ja ahte eamiálbmotáššit ovddiduvvojit sihke riikkalaččat ja riikkaidgaskasaččat.

Juksandihtti dán mihttomearri ferte Sámediggi árjjalaččat bargat riikkaidgaskasaš eamiálbmotáššiiguin.

Sámediggi ferte ieš váikkuhit ahte eamiálbmogiidda guoski siskkáldasrievttálaš ja riikkaidgaskasaš riektenjuolggadusat ja prinsihpat ožžot positiivva ja boahtteáiggeguvllot sisdoalu, ja bargat dainna ulbmiliin ahte nannet sámiid ja eará eamiálbmogiid dili oppalaččat.

Sámediggi deattuha dan ovdáneami, mii dáhpáhuvvá riikkaidgaskasaččat eamiálbmotvuoigatvuođaid hárrái, ja maiddá eamiálbmogiid iešmearridanvuoigatvuođaid hárrái, ja dát šaddá leat guovddázis Sámedikki barggus siskkáldasat ja ovttasbarggus guovddáš eiseválddiiguin. Sámediggi áigu váikkuhit ahte lágiduvvo riikkaidgaskasaš eamiálbmotkonferánssa Norggas 2005:s. Bušehtadárbu konferánssa lágideami oktavuodas

lea 400 000 ru 2005.s. Sámediggi háliida ásahit stipeandaortnega nuoraid várás, geat háliidit galledit eará eamiálbmogiid vai lohtana gelbbolašvuohta riikkaidgaskasaš eamiálbmotáššiin. Guokte 30 000 ruvdnoaš stipeandda ásahuvvojit. Buohkanasrámma 2005 bušeahtas eará riikkaidgaskasaš bargui lea 760 000 ru.

Ráđđehus lea 2003 ásahan doarjjaortnega sápmelaččaid ja Ruošša beale álbmogiid oassálastima várás Árktalaš Ráđis ja Indigenous Peoples Secretariat:s. Áigumuš juolludemiin lea doarjut eamiálbmotovddasteaddjiid riikkaidgaskasaš ovttasbarggus davviguovlluin dain surgiin, mat erenoamážit gusket sin beroštumiide, ja nannet sin eattuid sáhttit oassálastit dákkár ovttasbarggus. Sámediggi háliida nannet eamiálbmogiid riikkaidgaskasaš ovttasbarggu ja evttoha lasihit doarjaga riikkaidgaskasaš organisašuvnnaide 700 000 ruvdnun 2005:s.

Dát juolludeapmi Olgoriikkadepartemeanttas ii leat mielde Sámedikki buohkanasbušeahtas.

Vuodustus

Árjjalaš oassálastin eamiálbmotáššiid riikkaidgaskasaš barggus lea bargu mii gáibida ulbmáluššama máilmmi eamiálbmogiid dillái guoskevaš sierranas proseassain ja prográmmain. Dát gusto oassálastimii Barentsovttasbarggus, Árktalaš ráđis, Ovttašuvvon Našuvnnaid (ON) eamiálbmotvuoigatvuođaid ja –áššiid barggu čuovvoleami – ja das eamiálbmotjulggaštusbargu, ja čuovvolanbargu biologalaš šláddjivuoda konvenšuvdna, ja bargu organisašuvnnain World Health Organization, World Indigenous People Organization ja eará áigequovdilis ON-orgánain, maid Sámediggi ferte vuhtii váldit. Ferte maid háhkat máhtu EU politihkalaš proseassaid birra. Permanent Foruma barggu ferte sihkarastit ekonomalaččat. Sámediggi lea ovddastan eamiálbmogiid Barentsovttasbarggus 2000 rájes vaikke vel eai leat sierra ekonomalaš resurssat várrejuvvon dán bargui.

St. dieđ. nr. 55 (2001 – 2001) čuokkis 16.2 namuha erenoamážit álbmotválljen orgánaid dili, ja ahte danne lea deatalaš sihkarastit Sámedikki váikkuhanfámu ja ahte dikki gelbbolašvuohta geavahuvvo riikkaidgaskasaš barggus. Ráđđehus deattuha maiddá ahte riikkaidgaskasaš eamiálbmotáššit ságaškušsojuvvot ja šiehtadallojuvvot lagas ovttasdoaimmamis ráđđehusa ja eamiálbmotovddasteaddjiid gaskkas. Norgga miellaguottut riikkaidgaskasaš eamiálbmotáššiin hábmejuvvot danne lagas ovttasbarggus Sámedikkiin. Dat mielddisbukta árjjalaš oassálastima Sámedikki bealis, mii fas gáibida eambo ruđaid.

Ráđđehusa doarjja, dm. 200 000 ru jahkásaš doarjja ohcama vuodul Sámedikki riikkaidgaskasaš doibmii, geavahuvvo dál ollislaččat oassálastimii eamiálbmotjulggaštusbarggus.

9.2 Interreg

Mihttomearri ja doaibmajut

Sámediggi lea oassálastán Interreg-ovttasbarggus 1995 rájes, ja sámi oasseprográmmaide lea stáhta oassi leamaš 1 000 000 ru jahkái juohke oasseprográmmas sihke Interreg IIA:s ja Interreg IIIA:s.

Prográmmakomplemeanttaid vuodul galgá stáhta oassi Interreg IIIA-áigodahkii leat buohkanassii 2 027 778 Euro. Goappašiid prográmmaid álggaheapmi lei maŋŋonan eaige álggahuvvon ovdalگو 2001, mii mearkaša ahte vuosttas prográmmajagi 2000 juolludeapmi ii geavahuvvon.

Sámediggi áigu Interreg-ovttasbarggu bokte nannet ja ovddidit sámi ovttasbarggu rastá riikkarájaid. Vai sáhtta ollašuttit norgga stáhta geatnegasvuodaid Interreg-ovttasbarggus, de ferte bajidit stáhta juolludeami.

Mañimuš prográmmajagiid 2005 ja 2006 dárbu lea danne buohkanassii 4 225 000 ru lassin jahkásaš 2 000 000 ruvdnosaš juolludeapmái.

9.3 Sámi nissonorganisašuvnnat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámi válдоorganisašuvnnaid mihtilmasvuolta lea ahte dat barget árijalaččat olles sámi servodateallima ektui. Organisašuvnnain leat lahtut, mat báikkálašservviideaset bokte váikkuhit árijalaččat sámi servodateallima. Sis lea erenoamáš ovddasvástádus sámi servodaga dásseárvobarggus.

Sámediggi háliida bidjat buot riikkaidgaskasaš barggu seamma poastta vuollái, ja danne lea Sáráhkka ja Sámiid Nissonforum sirdojuvvon poasttas 55 eará doarjagat dán postii. Sáráhkka ja Sámi Nissonforum leat davviriikkalaš sámi nissonorganisašuvnnat, mat barget dásseárvvuin sámi servodagas.

Sámediggi juolludii 50 000 ruvdnosaš doarjaga Sáráhkka ja 69 000 ru Sámiid Nissonforum 2003:s. Sámediggi háliida bajidit doarjagiid nu ahte Sáráhkka oažžu 60 000 ru ja Sámiid Nissonforum oažžu 80 000 ru 2005:s.

10 DEARVVAŠVUOĐA- JA SOSIÁLAÁŃGIRUŠŠAN

Váldomihttomearri

”Ollislaš ja ovttaárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálaáŃgáldat sámi álbmogii nugo maiddái álbmogii mudnige”

10.1 Dearvvašvuoda- ja sosiálaáŃšit

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámedikki mihttomearri dearvvašvuoda- ja sosiálaáŃgáldamiin lea ovddidit dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid sámi álbmogii.

Tabealla 10.0 Dearvvašvuoda- ja sosiálaáŃgáldat

(1000 ru)

Poasta 59	Namahus	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
59.1	Dearvvašvuoda- ja sosiálaáŃgáldat	4.500	4.500	7.000
Submi	*	4.500	4.500	7.000

* 600 000 ru lea sirdojuvvon postii post 01: Prošeavtta háld., fágavirgi. Juolludus Dearvvašvuodadepartemeanttas lea 5 100 000 ru jagis 2003.

Sámediggi áigu vuoruhit sámi dearvvašvuoda- ja sosiálpolitihkkabarggu. Dearvvašvuodadepartemeanta lea odđajagemánu 2003 árvoštallan mo lea čuovvoluvvon NAČ 1995:6 Dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid plána sámi álbmoga várás Norggas. Sámediggi vuordá ahte ortnet jotkojuvvo maññá árvoštallama. Eaktuduvvo ahte prošeakta dahkko bastevaš ortnegin ja jotkojuvvo maiddái 2005:s. Prošeaktaruđaid juolludeapmi iešguđet vuoruhuvvon doaibmabijuide joatkašuvvá dalle deatalaš bargamuššan. Sámedikki mielas lea hui deatalaš ahte Sámediggi hálddaša ruđaid boahpteáiggis. Dušše Sámediggi sáhtá ollislaš perspektiivas bidjat eavttuid dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide sámi servodagas.

Sámediggi deattuha ahte doarjaortnet galgá váikkuhit rievdadusaid dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain sámi buohcciide. Lea ollu bargu ain heivehit bálvalusaid sámiide, sihke sámegeiela ja sámi kulturáddejumi geavaheami dáfus, ásaheami fysihkalaš láchčima dáfus ja bálvalusaid sisdoalu rievdadeami dáfus.

Sámediggi háliida joatkit Sámedikki dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihka ovddidanbarggu, mas deattuhuvvo nissonolbmuid dearvvašvuota, mánáid ja nuoraid dilli, gárrendillepsykiatriija ja dutkan. Sámediggi áigu maiddái nannet diehtujuohkima ja oaivadeami sámi dearvvašvuoda ja sosiála diliid birra, sámi geavaheaddjiid dárbbu, geavaheaddjiid vuoigatvuodaide dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain ja gaskkustit oktavuoda sámi álbmogiin. Viidáseappot háliida Sámediggi ovddidit dan ovttasbarggu ja rolla sámi politihka eaktudeaddjin dearvvašvuoda- ja sosiálaássiin, sihke sisriikkalaččat ja ovttas eará davviriikkaiguin ja eará eamiálbmogiiguin. Seammás oaidná Sámediggi deatalažžan nannet barggu eamiálbmogiid dearvvašvuoda- ja sosiáldiliiguin, earret eará máilmmi dearvvašvuodaorganisašuvnna ektui. (WHO).

Vai sáhttit čuovvolit barggu sámi dearvvašvuoda- ja sosiálaássiiguin dárbbasat lassid ruđaid Dearvvašvuodadepartemeanttas 2005:s ja bivdá oažžut 7 000 000 ru 2005:s. Lassáneapmi galgá ollásit geavahuvvot doarjaortnegii/prošeavttaide.

11 Arkiiva-, girjerádjo- ja diehtujuohkinbálvalusat

Tabealla 11.0 Arkiiva-, girjerádjo- ja diehtujuohkinbálvalusat

(1000 ru)

Poasta 60	Namahus	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
60.1	Mobiila girjerádjobálvalusat	4.708	4.708	5.200
60.2	Sámi girjerádjobálvalusat	0	0	250
60.3	Sámi arkiiva	688	688	1.900
Submi		5.396	5.396	7.350

11.1 Mobiila girjerádjobálvalusat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámi girjebussiid ásaheapmi lea buoridan muđui váilevaš sámi girjerádjobálvalusa. Sámi girjebussiid ruhtadeami sihkkarastin guovlluin, gos lea biedggus ássan ja stuorra hástalusat johtolaga dáfus, lea guovddážis buorideamis girjerádjobálvalusaid sámi geavaheaddjiide. Kulturdepartemeanttas lea ovddasvástádus addit investerendoarjaga ođđa girjebussiid ásaheampmái. Sámediggi hálddaša doarjagiid dáidda girjebussiide. Bušeahhtadárbu dán áigumušii lea 5 200 000 ru 2005:s.

Sámediggi lea ovdal ávžžuhan departemeantta juolludit investerendoarjaga plánejuvvon girjebussii Máttaromssas ja Davvi-Nordlánddas. Eaktuduvvo ahte doaibmadoarjja sámi girjebussiide maiddái lasihuvvo jus addo investerendoarjja ođđa bussii.

11.2 Doarjja ásaht sámi girjerádjoávnnasčoakkáldagaid

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi háliida váikkuhit girjerádjobálvalusaid nannema sámi álbmogii doppe gos sii áset ja movttiidahttit báikkálaš girjerájuid váldit ovddasvástádusa iežaset sámi geavaheaddjiin. Viidáseappot háliida Sámediggi ásaht doarjjaortnega sámi girjerádjoávnnasčoakkáldagaid ásaheami várás álbmot- ja skuvlagirjerájuid oktavuodas.

Bušehtadárbu ásaht doarjjaortnega sámi girjerádjoávnnasčoakkáldagaid ásaheami várás álbmot- ja skuvlagirjerájuid oktavuodas lea 250 000 ru 2005:s

11.3 Sámi arkiiva

Mihttomearri ja doaibmabijut

2002 álggahii Sámediggi čielggadabarggu dainna áigumušain ahte ásaht ja organiseret sámi arkiivabálvalusaid. Sámediggi háliida viiddidit Sámi arkiivva Guovdageainnus arkiivan, mas lea našuvnnaš ovddasvástádus sámi arkiivaávdnasiin. Sámediggi čuovvilišgohtá Sámedikki mearrádusa organiseret sámi arkiivvaid ja arkiivabálvalusaid 2004:s. Bušehtadárbu 2005:s loktet arkiivva dási lea 1 900 000 ru, oktan doaibmadoarjagiin sámi arkiivvi.

12 Dásseárvodoaibmabijut

Váldomihttomearri

” Sámi nissoniin ja albmáin galget leat seamma vuoigatvuodát, geatnegasvuodát ja vejolašvuodát buot servodatsurggiin ”

Tabealla 12.0 Dásseárvodoaibmabijut oppalaččat

(1000 ru)

Poasta 61	Namahas	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
61.1	Dásseárvodutkan	100	100	150
61.1	Eará dásseárvodoaibmabijut - Nissonolbmot ja politihkk	100	100	350
61.1	Nissonbláddi Gába(<i>sirdojuvvon 52.9 sámi prentosat</i>)	300	300	0
61.1	Dásseárvodoaibmabijut mánáidgárdiin ja vuodđoskuvll	0	0	150
Submi		500	500	650

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámedikki mihttomearri dásseárvobarggus mearriduvvui Dásseárvodoaibmaplána miessemánu 1999. Mihttomearriin lea *abte sámi nissoniin ja albmáin galget leat seamma vuoigatvuodát, geatnegasvuodát ja vejolašvuodát buot servodatsurggiin*. Strategijja juksat mihttomeari lea dásseárvo- ja sohkaalperspektiivva ovttaiduhit buot bargosurggiide Sámedikkis. Dán áigodagas deattuhuvvo erenoamážit dásseárvodutkan ja sohkaalid gaskavuodát sámi servodagas. Dan lassin lea Sámedikki válgortnetbargu vuoruhuvvon suorgi. Buohkanassii dárbaša lasihit sajušteami dásseárvodoaibmabijuide 650 000 ruvdnun 2005:s. Vuolábealde dat leat dárkileappot válddahallon.

12.1 Dásseárvodutkan

Sámediggi deattuha garrasit loktet máhtu nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaskavuodaid birra sámi servodagas. Dát doaibmabidju vuoruhuvvo bajás. Sámedikki bušehtadárbu dutkamii lea 150 000 ru 2005:s ja almmuhuvvo dutkanruhtan.

12.2 Nissonolbmot ja politihkka

Ruđat galget geavahuvvot besten- ja skuvlenbargui ovdamearkka dihtii semináraide sierranas politihkkasurggiin (sámi EU vuoigatvuodaid rájes oljju ja gássa rádjai), bellodatpolitihkalaš skuvlejupmái, sárdnun- ja digaštallankurssaide, válldástallanvugiid birra, fierpmádathuksemii, fáttarortnegiidda, ja eará besten- ja skuvlendoaibmabijuide, mat sáhttet movttiidahttit nissonolbmuid oassálastit ja vuolgit evttohassan sámediggeválggas. Sámediggi bajida bušehtadárbbu dán áigumuššii 350 000 ruvdnun 2005:s, erenoamážit go dat lea válgajahki.

12.3 Doaibmabijut mánáidgárddiin ja vuodđoskuvllas

Dát lea áŋgiruššansuorggi čuovvoleapmi Sámedikki doaibmaplánas dásseárvvu várás, mearriduvvon geassemánu 1999. Dásseárvu ferte álggahuvvot jo mánáidgárddis ja vuodđoskuvllas. Sámedikkis lea stuorra váikkuhanfápmu sámi mánáidgárddiid ja vuodđoskuvlla sisdollui. Lea deatalaš ahte mánát ja nuorat ohppet buriid miellaguottuid ja meanuid vai buorida sihke nieiddaid ja gánddaid iešdovddu, ja dahká vejolažžan geavahit iežaset vejolašvuodaid ja vuoigatvuodaid. Seammás dárbbasit skuvlla ja mánáidgárddi bargit gelbbolašvuodaloktema dásseárvosuorggis. Bušehtadárbu dán áigumuššii lea 150 000 ru 2005:s.

13 Sámiide guoskevaš statistihkka Norggas

13.1 Sámi statistihkka

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi álggahii 2003 prošeavtta ovddidit sierra statistihka sámi álbmoga várás. Prošeavtta duogáš lei lassáneame dárbu fidnet sámiide guoskevaš statistihka sámi servodaga dutkama ja guorahallama oktavuodas. Áššáigullelaš statistihka fidnen lea mearrideaddjin buori servodatovvuideapmái sámi guovlluin ja dasa ahte sáhttit árvvoštallat ovdamearkka dihtii politihkalaš mearrádusaid beavttu sámi servodagaide. Dát lea prošeakta man mihttomearrin lea oččodit sámi statistihka bistevas čovdosa. Sámi Ististuhtta ja Statisttalaš guovddáškantuvra leat maid mielde prošeavttas. Bargun 2005:s šaddá almmuhit Sámiide guoskevaš statestihka jahkegirjji, prošeavtta árvvoštallan ja doaibmačovdosiid heiveheapmi dainna áigumušain ahte álggahit dábálaš doaimma 2005 čavčča.

Bušehtadárbu dán áigumuššii lea 1 250 000 ru 2005:s.

14 Guovlluguovdasaš ovddideapmi ja ovttasbargu

14.1 Ovttasbargošiehtadusat fylkkagielddaiguin

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámedikki mihttomearri lea nannet ja oainnusin dahkat sámi kultuvrra, sámegeiela ja sámi servodateallima ovttas guovlluguovdasaš oassálastiiguin. Sámediggi lea dahkan ovttasbargošiehtadusaid Romssa ja Finnmárkku fylkkagielddaiguin. 2004 lea áigumuš dahkat oktasaš šiehtadusa Hedmárkku, Lulli-Trøndelága, Davvi-Trøndelága ja Nordlaánda fylkkagielddaiguin. Ovttasbargošiehtadusat galget oktasaš doaibmabijuid ángiruššama bokte ovddidit luovvama, ásahusovddideami, gelbbolašvuodáloktema, ealáhusovddideami ja giella- ja kulturovddideami buoremussan buot guovlluid ássiide. Fylkkagielddat leat ožžon ruđaid stáhtas guovlluguovdasaš ovddidanbargui. Sámediggi dárbbasa danne mearkkašahtti ruhtalassáneami 2005:s ovttasbargošiehtadusaid čuovvoleapmái.

Buohkanassi evttohuvvo bušeahhtarámman dán áigumuššii 10 000 000 ru 2005:s, ja juogaduvvo dán láhkai: 4 300 000 ru guovlluguovdasaš ovddidandoaimmaide 3 800 000 ru duodjái, kultuvrii ja valáštallamii, 1 500 000 oahpahussii ja gillii ja 400 000 riikkaidgaskasaš bargui.

14.2 Sámi kulturviesut

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámi kulturviesut leat čájehuvvon erenoamáš mávssolažžan dain guovlluin, gos sámit leat čielga unnitlohkun álbmoga ektui muđui. Sámi kulturviesut váikkuhit vuoddostruktuivrra, mii buorida loaktima ja ovdánanvejolašvuodaid, ja dahket báikegottiid geasuheaddjin go galgá juoidá álggahit. Lea deatalaš plánet dákkár viesuid dainna jurdagiin ahte doppe galget leat mánggalágan doaimmat, earret eará fáilaldagat nuoraide ja mánáide.

Sámediggi áigu bargat dainna ulbiliin ahte stáhta juolluda ruđaid sámi kulturviesuide ja fievrrida ruđaid Sámediggái juogadeapmái. Dainna eavttuin ahte stáhta juolluda ruđaid, áigu Sámediggi dahkat čuovvovaš vuoruheami: 3 000 000 ru Várdobáikki ja Sámi dáiddamusea ovdaprošekteremii, 23 900 000 ru Ája sámi guovddáža huksemii 20 000 000 ru Saemien Sitje huksemii. Buohkanas bušeahttadárbu lea 46 900 000 ru 2005:s.

Golut Ája Sámi Guovddáža, Gáivuona, Várdobáikki, Evenášši/Skániid ja Sámi dáiddamusea, Kárášjogas, plánaid duohtan dahkama oktavuodas, gártet buohkanassii 198,3 miljon ru. Submi juohkása ná: Ája Sámi Guovddáš 32,3 miljon ru, Várdobáiki meroštallon 36 miljon ru ja Sámi dáiddamusea meroštallon 130 miljon ru. Ája Sámi Guovddáš huksejuvvo osiid mielde. 1. huksenmuddu lea meroštallon máksit 9,4 miljon ru ja ruhtaduvvo 5,4 milj. doarjagiin Romssa fylkkasuohkanis ja 2 milj. Sámedikkis. Reastta geahččaleimmet oažžut stáhta/departemeanttaid ruhtadit, muhto ii dat lihkestuvvan. Várdobáikki ja Sámi dáiddamusea várás leat golut meroštallojuvvon. Dat eaktuda odđasit guorahallat plánaid ja geahčadit ii go sáhtášii vuolidit goluid – iežasruhtadárbu ovdaprošekteremii lea 3 000 000 ru.

Vuodustus

Sámi servodat lea aiddo álggahan barggu guovddáš kultursurggiin, ja go buohtastahtá eanetlohkokultuvrra diliin, de lea ain uhccán doaibmanvejolašvuolta árjjalaš sámi kulturovdáneapmái. Deatalaš

kulturáŋgiruššansuorgin Sámediggái lea sámi kulturviesuid ásahepmi. Dát gusto erenoamážit guovlluin gos sámegejella ja sámi kultuvra lea rašis dilis. Sámedikki mihttomearrin lea ahte sámi álbmogis galget leat duohta kulturdoaimmanvejolašvuoddat dakkár arenain gos kulturdoaimman sáhtta dáhpáhuvvat.

Evttohus 1, áirasis Isak Mathis O. Hætta, Friija joavku

Sámediggi bivdá várret ruđaid, maid etablerejuvvon ja ođđa organisašuvnnat dárbbasit go barget árbevirolaš ealáhusaid ovddas ja árbevirolaš ealáhusain sámi guovlluin.

Evttohus 2, áirasis Geir T. Pedersen, NSR ovttasbargojoavku, ovttasbargojoavku ja GB sámediggejoavku

4.3.2 Sámi lágádusat

20. s Rievdadus 1. teakstaoasis: “sámegilli” sadjái biddjo “buot sámegejellaide”.

Lasáhus 3. teakstaoassái:

Sámediggi fuomášuhtta ráđđehusa ahte juolludus ođđadárogielat lágádusaide lea ru 6 600 000 vástideaddji bušeahhtapoasttas jagi 2003 stáhtabušehtas.

23. s Ođđa teakstaoassi ovddabeallái **Kultuvralaš skuvlaseahkka**

TV-sáddagat ja radiu

Sámi TV-fálaldat lea ain váilevaš sihke NRKas ja erenoamážit TV2as. Ferte muittuhit TV-kanálaide ahte sii leat áibmomediat, geain lea ovddasvástádus fállat sáddagiid buohkaide. Sámediggi áigu erenoamážit fuomášuhttit dan hui váilevaš TV-fálaldaga sámemánáide, ja berrejit fargga boahtit beaivválaš Mánáid-TV sáddagat buot sámegejellaide. TV2:s ii leat jeavddalaš sámi TV-fálaldat mánáide ja dat ferte rávvejuvvot čuovvolit konsešuvdnaeavttuid, mat leat biddjon kanálii. Stáhtabušehta oktavuodas ferte NRK seammás oazžut buoret ekonomalaš eavttuid bajiduvvon áibmomediativada bokte. Sámediggi bivdá maiddái departemeantta árvoštallat várret liseansalassánemiid sámi áibmomediatfálaldaga ovddideapmái. Maŋimuš jagiid stuorat gilvu TV-kanálaide gaskkas čájeha ahte prográmmafálaldat uhcit geahččijoavkkuide gillájit. Seamma ákkat geavahuvvojit nannet sámi mánáidfálaldaga go nannet dáža TV-fálaldaga mánáide.

Ođđa 5. teakstaoassi

Sámi preassapolitihka bajimuš mihttomearri lea ásahtit sihkkaris ekonomalaš vuoddu sámi aviissaid beaivválaš almmuheapmái, vuos álggos sámegejellaide aviissaid várás.

31. s Maŋimuš teakstaoasis:

Sihko: “4” 2. cealkagis

Sihko 3. cealkaga: “Sihkkarastinproseassa davimus sámi guovlluin lea bures jođus, ja áigumuš lea álggahit ođđaortnegiid davimus museasiiddain 1.1.2004 rájes.”

Evttohus 3, áirasis Egil Olli, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

2. Boahttevaš bušehtadárbbuid vuoruheapmi

Lasáhus kuvlačuoggái vuoruhuvvon surggiid birra:

- Ealáhusovddideapmi
- Diehtujoahkinbargu Sámediggeválgga 2005 oktavuodas

2.2 Giella, kultuvra ja ovddidanbarggut – Ovddidanbarggut/prošeavttat

Lasáhus odđa kuvlačuoggán:

Sámi dásseárvoguoovddáža ásaheapmi Sámedikki oktavuodas.

Duogáš/ákkasteapmi

- Doaibmabidju galgá váikkuhit dustet nissonolbmuid hástalusaid go lávkejit sámeapolitiikka arenái. Dát ii gusto dušše Sámedikki oktavuhtii, muhto lea uhcimusat seamma deatlaš nissonolbmuide gielldastivrrain ja fylkkadikkiin. Guovddáš lea hui deatlaš nissonolbmuid váikkuhanvejolašvuodaide. Dát ferte leat Sámedikki guhkesáiggi bargun sihkkarastit stuorát lobalašvuoda sámi servodagas.

4.1.1 Sámi ovddidanfoanda

Lasseevttohus

Duodjefidnooahppiid várás ferte ásahtit movttiidahttinstipeandda, Sámedikki ovdeš mearrádusa vuodul.

5.1 Guovttagielalášvuodadoarjagat – Mihttomearri ja doaibmabijut

Lasáhus:

Doarjja guovttagielaláš gielddaide ja fylkkagielddaide lasihuvvo vai sii sáhttet ollašuhhtit lágaid gáibádusaid ja vai duohta golut guovttagielalášvuoda geažila gokčojuvvojit ollásit. Sámediggi áigu boahteáiggis vuoruhit giellavirkkosmahttima sámi guovddáš guovlluid olgobealde.

11.1 Mobiila girjerádjobálvalusat – Mihttomearri ja doaibmabijut

Lasáhus:

Sámediggi ávžžuha Kultur- ja girkodepartemeantta juolludit investerenruđaid odđa girjebussehákamii oarjelsámi guovllu várás. Oarjelsámi kultuvra lea áitojuvvon, ja mearrideaddjin oarjelkultuvrra ovdáneapmái lea ahte sámi girjjálašvuolta lea olámuttus.

Sámediggi oaidná dárbbaslašžan viiddidit girjebussefálaldaga maiddái Máttá-Várjjaga sámi álbmogii.

Sámegiela Nuort-Finnmárkkus dárbbasa movttiidahttit ja sámegiela girjiid olahattivuoda ferte buoridit.

Evttohus 4, áirasis Roger Pedersen, Sámiid válgalihtu

Sámediggi váldá vuolggasadjin Sámediggeráđi bušehttaárvalusa 2005 várás, ja lea ovttaoavilis das ahte sámi servodagas leat ollu dárbbut, mat eai leat duhtaduvvon ja maid earret eará sáhttá duhtadit go lasiha Sámedikki bušehta. Muhto 175 miljon ruvno juolluduslassáneami 2003 ektui ferte atnit guhkesáiggi mihttomearriin. Sámediggeráđi lea ovddidan deatlaš dárboanaliissa, muhto das lea uhccán oavvudus das, maid Sámediggi atná deataleamosin čadahit 2005:s.

Sámedikki mielas lea danne eambbo realisttalaš ja čadahahtti ahte ovttas guovddáš eiseválddiiguin 5-jagi áigodagas bajidit bušeahta evttohuvvonvon 175 miljon ruvnnuin, jahkásaš lassánemiiguin, dassáži go juksá dán dási. Maiddái datge bušeahttalassáneapmi lea oalle stuoris go buohtastahtá mánggain eará doaimmain, muhto Sámedikki mielas leat sámi servodaga dárbbut, mángga buolvva dáruiduhttima geažil ja sámegiela ja sámi kultuvrra hilguma geažil, nu stuorrát ja viidát, ahte muhtun áiggi ain ferte ángiruššat erenoamážit vai sihkkarastá sámegiela ja sámi kultuvrra.

Juolludeaddji eiseválddit leat dál oahpásmuvvamin dáid dárbbuide. Dát – ovttas mihttomeriin dahkat Sámedikki dan orgánan, mas galgá leat áibbas guovddáš rolla sámegiela ja sámi kultuvrra sihkkarastinbarggus Norggas – dagaha ahte Sámedikki bušeahta jahkásaš lassáneapmi berre leat nie stuoris go lea geažiduvvon ovddabealde.

Sámediggi deattuha maid ahte mearrideaddji deaddu biddjo dasa ahte lassirudat Sámediggái jagi 2005 bušeahta bokte, ja boahhtevaš bušeahtaid bokte, eanaš geavahuvvo dakkár bálvalusbuvttadeapmái, mii ovddida doaimmaid sámi servodagas, ja uhcimusat hálddahasa lassáneapmái.

Sámediggi áigu maiddái buktit mearkkašumiid dasa maid Sámediggeráđđi dadjá árvalusas ahte ferte ráhkadit šiehtadanmálle bušeahttaáššiin. Dán oainnu leat ovddidan mángui ovdal, ja Ráđdehus lea stuorradiggediedáhusas nr. 7, 2000/2001, dáhtton Sámedikki konkretiseret mii min mielas lea šiehtadanmálle. Dán konkretiserema berre dahkat.

Nu guhká go dat ii leat dahkkon, de lea váttis jurddašit árbevirolaš šiehtadandili 2005-bušeahta oktavuodas. Dattetge lea čadahahtti ásahit ovttasbargoforuma bušeahttaáššiin, Sámedikki ja Ráđdehusa gaskkas, gos guovddáš departemeanttat nu go ruhtadandepartemeanta lea ovddastuvvon. Dakkár forum sáhtá maid čohkket mávssolaš vásihusaid, jus šiehtadanjurdagat dahkkojit duohtan.

Dakkár vugiin šattašii Sámedikkis ain stuorrát ovddasvástádus bušeahta loahpalaš juogadeamis go dál lea. Politihkkasurggiid maid dakkár oktavuodas berre vuoruhit bajimužžii lea giella, diehtujuohkin – oktan ruđáiguin jienastuslohkui čáliheapmái – ja ealáhusat.

Investerengolut sámi kulturviesuide bohtet lassin dása. Sámediggi berre álggahit dialoga guovddáš eiseválddiiguin oččodit ruhtadanplána dálá kulturviessoplána oktavuodas. Molssaeaktun lea maid ráhkadit sierra huksenplána sámi kulturviesuid várás, Sámedikki ovddeš rávvagiid vuodul.

Sámedikki loahppaarvalus 2005-bušeahta oktavuodas lea danne: Sámediggi bargá dan ovdi ahte bušeahtta lasihuvvo 25 miljon ruvnnuin jahkásaččat 5 jagi. Dát lea olggobealde daid goluid mat bohte dan oktavuodas go Sámediggi váldá badjelasas odđa doaimmaid (skihkkejuvvon dahje sávvojuvvon doaimmat). Lassáneami oktavuodas vuoruhuvvo nu go namuhuvvon bajábealde; giella, kultuvra, diehtujuohkin ja ealáhusat.

III Jienasteapmi

Evttohus 4 sáddejuvvui Sámediggeráđđái.

39 áirasis ledje 37 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

1. Evttohus 1 mearriduvvui ovttajienalaččat

2. Evttohus 2 mearriduvvui ovtaajienalaččat
3. Evttohus 3 mearriduvvui ovttajienalaččat
4. Sámediggerádi árvalus oktan mearriduvvon rievdadusaiguin mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorro- ja replihkkalistu

	Sáhavuorro	Replihkka
1	Svein Peter Pedersen áššej.	
2	Egil Olli	Svein Peter Pedersen Ann-Mari Thomassen
3	Egil Olli	
4	Geir Tommy Pedersen	Egil Olli Stig Eriksen
5	Geir Tommy Pedersen	
6	Roger Pedersen	
7	Olaf Eliassen	
8	Isak Mathis O. Hætta	Geir Tommy Pedersen Per Edvin Varsi Janoš Trosten Svein Peter Pedersen
9	Isak Mathis O. Hætta	
10	Per A. Bæhr	Svein Peter Pedersen
11	Ragnhild Lydia Nystad	Magnhild Mathisen
12	Ragnhild Lydia Nystad	
13	Mildri Pedersen	Svein Peter Pedersen
14	Per Edvin Varsi	Ragnhild Lydia Nystad
15	Per Edvin Varsi	
16	Roger Pedersen	
17	Johan Mikkel Sara	
18	Svein Peter Pedersen áššejođih. Egil Olli (jienasteapmái.) Geir Tommy Pedersen (čoahkkinnortnegii) Ragnhild Lydia Nystad	

VI Sámedikki mearrádus

1 Bušeahttabarggu rámmat

Sámedikki barggu, vuoruhemiid ja boahttevaš bušeahttadárbbuid evttohusaid vuolggasadjin lea Sámediggeplána 2002-2005. Lassin biddjo Sámedikki oasseplánain, dieđáhusain ja mearrádusain dohkkehuvvon politihka vuodđun bušeahta mihttomeriid, strategijaid ja doaibmabijuid hábmemii.

Sámediggeplánas 2002-2005 lea Sámediggi mearridan čuovvovaš višuvnna ja bajimuš mihttomeari:

Sámedikki višuvdna

Márggabealat servodat bukssejvnon sámi árvvuid, vuodđudeaddji olmmošvuoigatvuodaid ja riikkaidgaskasaš oktiigullelašvuoda ala..

Bajimuš mihttomeari

Iešmearrideapmi, mas sápmelaččaid vuoigatvuodat álbmogin ja eamiálmogin leat vuodđun.

Sámediggi lea jagi 2005 bušeahttaevttohusas ferten rievdadit bušeahta ovdanbuktima ovddit jagiid ektui. Ovdal lei Sámedikki bušeahta juhkkobjuvvon iešguđet departemeanttaid gaskkas. Sámedikki jagi 2005 stáhtabušeahtas ovddiduvvo bušeahttalahandárbu daid ovddasvástádussurggiid vuodul, mat Sámedikkis leat sámi álbmoga ektui.

Sámedikki jagi 2005 bušeahta dievasčoahkkinmeannudeapmi lea áraduvvon skábmamánus čakčamánnui. Sámedikki bušeahttameannudeami áradeapmi lea heivehuvvon Ráđđehusa bušeahttaprocessii. Ovddit jagiid bušeahttadárbbuid ovddideami oktavuodas lea Sámediggi bidjan vuodđun Stuorradikki ovddit jagi juolludusrámma. Nappo áradeapmi mielddisbuktá ahte Sámediggi ii sáhte geavahit dán jagi Stuorradikki bušeahttamearrádusa, jagi 2004 stáhtabušeahta, vuodđun barggustis, muhto jagi 2003 loguid.

Sámediggi lea ovdal gáibidan šiehtadallama Ráđđehusain sámeáššiid oktavuodas nugo mat bušeahttarámmaid bidjamis ja ovddasvástádusa juogadeamis buot servodatsurggiin. Bušeahttabarggu ja odđa dárbbuid sáhtta viehka álkít heivehit dákkár šiehtadallamiidda.

Duohta šiehtadallamiin sáhtta oazžut ovdan ruhtadárbbuid ja ovddasvástádusjuogadeami ja soahpat bušeahttarámmaid jagis jahkái. Dakkár vuogádat buorida gulahallama ja ovttasbarggu sámeapolitihka hástalusaid hárrái ja dahká boahttevaš bušeahttarámmaid einnostuvvin.

Sierranas fágadepartemeanttain lea iešheanalís ovddasvástádus Sámedikki bušeahta ektui. Sámediggi vásiha dattetge ahte muhtun departemeanttat geahččalit duvdi eret ovddasvástádusaset sámeássiin Gielda- ja guovludepartementii. Dat mearkkaša ahte sii eai háliit váldit duohta ovddasvástádusa ovddideamis sámeáššiid ja bušeahttadárbbuid iežaset ovddasvástádussurggiin.

Go Sámediggi lea nettobušeterejuvnon doaibma, de eaktuduvvo ahte departemeanttat geavahit poastta 50 go juolludit ruđaid Sámediggái. Viidáseappot eaktuduvvo ahte Gielda- ja guovludepartementa sámeáššiid oktiordnendepartemeantan oktiordne bušeahttabarggu.

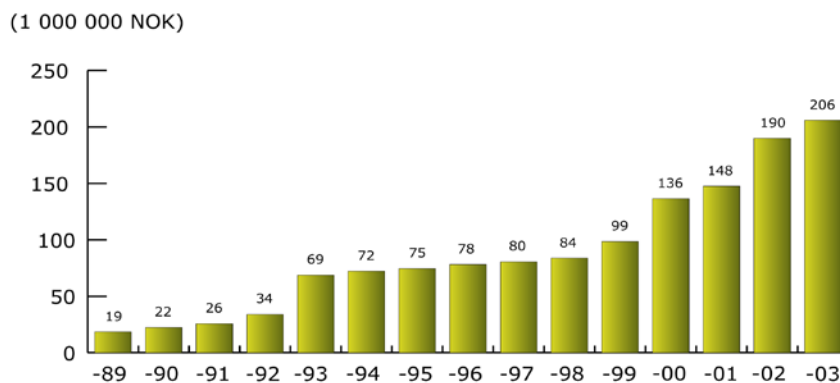
Rámma, maid Sámediggi oččui buohkanassii jagis 2003 Norgga stáhtas, lei 206,2 miljon ruvno. Rámma juohkása dán láhkai:

Tabealla 1.0 Oppanastabealla (1000 ru)

Namahus	2002	2003	Erohus
Gielda- ja guovludep. - GGD	120 100	129 800	9 700
Oahpahus- ja dutkandep. - ODD	25 687	26 689	1 002
Mánáid- ja bearašdep. - MBD	8 113	8 413	300
Birasgáhttendep. - BD	1 000	2 000	1 000
Kultur- ja girkodep. - KGD	29 100	30 244	1 144
Dearvvašvuodádep. - DD (ii spes. Dda 2003 bu.	5 800	5 100	-700
Eanadoalldet. - ED	0	4 000	4 000
Julluduvvon buohkanassii I	189 800	206 246	16 446
GGD - Sajustus Sámeálbmotfondii	7 119	4 650	-2 469
Julluduvvon bevilget II	196 919	210 896	13 977

Sámedikki ruđat geavahuvvojit sámi doaibmabijuide, ja Sámediggi hálddaša daid guovddáš eiseválddiid bidjan rámmaid vuodul. Maŋimuš jagiid lea Sámedikki bušehtti sirdojuvvon máŋga ruhtadanortnega. Dan lassín hálddaša Sámediggi ruđaid, mat jagis jahkái sirdojuvvojit doibmii eará ruhtadangálduin. Dat leat einnostuvvi sturrodaga dáfus ja galget raporterejuvnot sierra. Seamma gusto ruđaide, mat juolluduvvojit prošavttaide ee. Dát ruđat eai leat oassin bistevaš juolludemiin Sámedikki bušehtti.

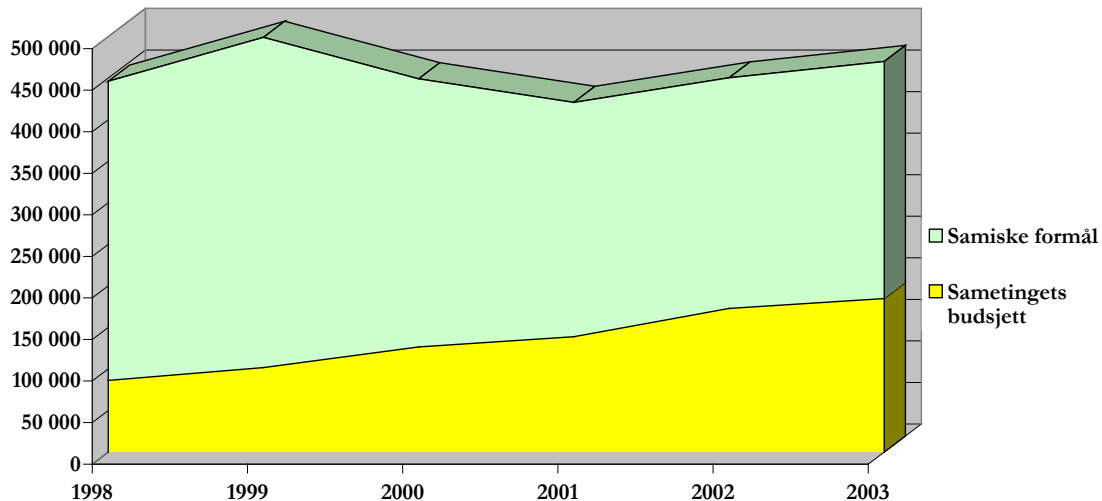
Vuolábeale govadat čájeha Sámedikki bušehta ovdáneami 1989 rájes. Maŋimuš jagiid lassáneami sivvan lea vuosttažettiin go sámi doaibmabijut, mat jo gávdnojit, sirdojuvvojit departemeanttas Sámediggái eaige lasihuvvo juolludeamit sámi doaibmabijuide. Sámedikki bušehta muđdejuvui hattiid ektui vuosttas gearde 2003.

Vuolábeale govadat čájeha ahte duohtavuodas eai leat baljo lassánange juolludeamit sámi áigumušaide maŋimuš guđajagi áigodagas. Seamma áigodagas lea áššáigullelaš geahčadit mo lea dáid juolludemiid Sámedikki bušehttaoassi ovdánan. Sámedikki bušehta lea eambo go duppalastojuvvon dan áigodagas go juolludeapmi sámi áigumušaide buohkanassii ii leat lassánan. Sivvan lea go departemeantta hálldahusas leat sirdojuvvon Sámediggái dakkár sámi doaibmabijut, mat jo leat doaimmas. Danne orru leamen nu ahte Sámedikki bušehta lea sturron issorasat, vaikke duohtavuodas dát leat doaibmabijut ja ruđat, mat leat

sirdujuvvon departemeanttaid bušeahtain Sámedikki bušehtii. Buohstastahttima dihtii ferte dadjat ahte Stáhtabušeahtta seamma áigodagas lassánii 40% go váldá vuhtii haddegoargnuma.

Ráđdehusa mihttomearrin diedáhhusas sámpolitiikka birra lea sirdit ođđa doaimmaid Sámediggái. Eaktun lea ahte:

- ekonomalaš rámmat ja boahttevaš ovddasvástádusat čielggaduvvojit
- váldesirdin ja ekonomalaš rámmat geavahussii heivejit oktii

Sámediggi dárbaša sakka ođđa ruđaid ođđa doaibmabijuid ovddideapmái ja álgaheapmái sámi servodagas. Daid haga ii leat Sámedikkis ekonomalaš vejolašvuohta čadahit iežas mearridan politiikka iešguđet servodatsurggiin. Váikkuhusat jus eai juolluduvvo ođđa ruđat Sámediggái lea ahte:

- vásihuvvo ahte Sámediggi goazaha sámi servodaga ovdáneami
- Sámediggi dađis massá lobálašvuođa iehčanas álbmotválljen orgánan ja báhcá Stuorradikki mearridan Norgga politiikka hálddašanorgánan.

2 Boahttevaš bušeahttadárbbuid vuoruheamit

Ollislaš dárbu ollašuttit daid doaimmaid ja dan ovddasvástádusa, mii Sámedikkiis lea sámi álbmoga ektui mánggabealat sámi servodagas, lea buohkanassii 381 860 000 ru. Dat lea 175 614 000 ru sturrosas lassáneapmi jagi 2003 dábálaš juolludusa ektui.

Tabealla 1.1 Oppanastabealla Sámedikki dietnasat buohkanassii

(1000 ru)

Poasta	Teaksta	Bu-03	Rev.bu-03	Stáhtabu-05	Lassáneapmi	%
Politiikkalaš dási ja hálddahusa jodiheapmi ja erenoamáš doaibmagolud						
01	Politiikkalaš dási jodiheapmi	12.386	12.386	19.000	6.614	53,4 %
01	Hálddahusa jodiheapmi	49.991	51.546	58.595	7.049	13,7 %
22	Erenoamáš doaibmagolud	3.875	6.060	7.400	1.340	22,1 %
Doaibmagolud buohkanassii		66.252	69.992	84.995	15.003	21,4 %
Váikkuhangaskaoamit						
51	Ealáhusovddideapmi	24.667	24.667	38.000	13.333	54,1 %
52	Kultuvra	30.723	31.080	46.270	15.190	48,9 %
53	Sámegiella	34.500	34.500	74.350	39.850	115,5 %
54	Biras- ja kultursuodjaleapmi	10.805	12.672	20.370	7.698	60,7 %
55	Eará doarjagat (politiikkalaš bargu)	5.000	5.275	7.360	2.085	39,5 %
56	Oahpahus	22.202	22.202	28.290	6.088	27,4 %
57	Riikkaidgaskasaš bargu	1.700	7.891	9.075	1.184	15,0 %
59	Dearvvašvuoda- ja sosiálaá? giruššan	4.500	4.500	7.000	2.500	55,6 %
60	Arkiiva-, girjerádjo- ja diehtujuohkinbálvalusat	5.396	5.396	7.350	1.954	36,2 %
61	Dásseárvodoaibmabijut	500	500	650	150	30,0 %
62	Sámiide guoskevaš statistihka Norgga	0	0	1.250	1.250	-
63	Regionála ovddideapmi ja ovttasbargu a)	0	0	56.900	56.900	-
Váikkuhangaskaoamit buohkanassii		139.994	148.683	296.865	148.182	99,7 %
Doaibmag. ja váikkuhang. Buohkanassii b)		206.246	218.675	381.860	163.185	74,6 %

a) Oktan 46 900 000 ru sturrosaš juollusdusdárbbuin stáhtas Sámi kulturvesuide

b) Kapp.335.75 Sámi aviissat 22 000 000 ru eai leat mielde bajábeale buohkanassupmis.

Sámediggi váldá vuhtii ahte lea eahperealisttalaš oazžut ná stuorra lassáneami ovttá jagis. Danne lea Sámediggi 381 860 000 ru sturrosaš evttohuvvon rámma vuodul válljen vuoruhit muhtun surggiid 2005 bušeahtas ja bivdá lasiitit poastta 50 rámma 60 000 000 ruvnuin jagis 2005. Vuoruhuvvon suorrgit leat:

- Mánát ja nuorat
- Giella-, kultuvra- ja ovddidanbarggut
- Ovttasbargu ja searvevuotta
- Birasgáhtten
- Ealáhusovddideapmi
- Diehtujuohkinbargu Sámediggiválgga 2005 oktavuodas

Jagi 2005 evttohuvvon bušeahtalassáneapmi galgá gokčat sámi servodaga vuollerádjedárbbuid, addit Sámediggái doaibmanfriijavuoda beassat ovddidit ja čadahit odđa doaibmabijuid, ja erenoamážit haddegoargnuma geažil muddet Sámedikki rámmaid.

Vuolábealde leat Sámedikki vuoruheamit čilgejuvnon dárkileappot.

2.1 Mánát ja nuorat

Oahpahus

- Vuoigatvuotta oahpahussii sámegielas ja sámegillii buot sámemánáide (geahča kap. 8.1)
- Doarvái oahpponeavvut sámegillii (geahča kap. 8)

Sámedikki váldomihttomearri lea buorre kvalitehta vuodđuskuvlla ja joatkkaskuvlla oahpahas. Sámediggi galgá joatkit ovddidit ja kvalitehtasihkkarastit sámi skuvlla vuodđoskuvlla ja joatkkaoahpahas oahppoplánaide heivehuvvon sisdoalu. Sámedikkis leat lága bokte mearriduvvon doaimmat oahpahas oktavuodas, geahča oahpahaslága kap. 6 Sámi oahpahas.

Mánáidgárdi

- Nannet sámi mánáidgárddiid (geahča kap.8.3)
- Oahpponeavvut giellaoahpahussii mánáidgárddiin (geahča kap. 8.3)
- Doaimmabijut bestet sámi ovdaskuvlaoahpaheaddjiid (geahča kap 8.2.4 ja 8.3)

Mánáidgárddiid oktavuodas lea Sámediggái 2001 rájes biddjon ovddasvástádus hálldašit sierranas stáhtadoarjaga sámi mánáidgárddiide. Sierranas doarjja sámi mánáidgárddiide galgá gokčat daid liigegoluid, maid sámi mánáidgárdefálaldat mielddisbukta, ja nu sihkkarastit ahte mánáidgárddiid sámemánát besset ovddidit ja nannet sámegeielaset ja sámi duogážeaset. Sámedikká dálá juolludemiin ii sáhte bajidit supmi iešgeđet ossodahkii iige supmi sámegeielat bargiid logu vuodulge.

Mánáidgárddit dárbbasit sierra oahpponeavvuid giellaoahpahussii. Juolludeamit pedagogalaš ávdnasiidda leat smávvat nu ahte mihttomearrin ferte leat bajidit dán supmi vai sámemánát ožžot odđa oahpponeavvuid. Danne ferte Mánáid- ja bearašdepartemeanta lasihit rámma pedagogalaš ávdnasiid ráhkadeapmái.

Oahppan sámegeielat ovdaskuvlaoahpaheaddjit kulturgelbbolašvuodain lea eaktun jus sámegeiela ja sámi kultuvrra galgá lihkostuvvat nannet ja suodjalit muhtun guovlluin. Sámediggi bivdá Mánáid- ja bearašdepartemeantta vuoruhit stipeandaortnega sámi ovdaskuvlaoahpaheaddjiid várás.

Mátkestipeanda

Sámediggi háliida ásahit stipeandaortnega nuoraid várás, geat háliidit galledit eará eamiálbmogiid vai sin gelbbolašvuotta riikkaidgaskasaš eamiálbmotáššiin loktana. Guokte 30 000 ruvdnosaš stipeandda ášahuvvojit.

2.2 Giella, kultuvra ja ovddidanbarggut

Sámegeiella

- Giellaprošeavttat olggobealde hálldašanguovlluid (geahča kap 5.2)
- giellaguovddázat (geahča kap 5.3)
- terminologijaprošeavttaid ovddideapmi (geahča kap 5.6-8)

Sámediggi ferte sihkkarastit ovttaskas olbmuid vuoigatvuodaid sámelága giellanjuolggadusaid olis. Dan lassin ahte geavahit lága váikkuhangaskaoapmin suodjalit sámegeiela, ferte maid geavahit ekonomalaš resurssaid, dán oktavuodas dakko bokte ahte ásahit stipeandaortnegiid sámegeiel oahpahas várás. Vai sámegeiella ovddiduvvo ja nannejuvvo, de ferte Sámediggi váikkuhit giellaguovddáziid ásaheami buolvvaid gaska ovttasdoaimmanarenan ja doarjut prošeavttaid ja giellaplánaid dain guovlluin, gos giella lea erenoamáš rašis dilis. Dás áigu Sámediggi erenoamážit vuoruhit prošeaktaruđaid giellabargguide olggobealde sámegeiela hálldašanguovlluid. Sámediggi dárbbasa ruđaid terminologijjaovddidan-prošeavttaide. Dát leat ruđat, maid Sámediggi juolluda prošeavttaide ovttas earáiguin, dahje terminologijjaprošeavttaide, maid ovttaskas

ossodagat, ásaahasat, etáhtat ja organisašuvnnat dárbbasit. Sámegiella geavahuvvo dál eanet ja eanet fágasurggiin, ja dan oktavuodas dárbbasa ovddidit heivvolaš terminologiija.

Sámi kultuvra

- Sámi museat (geahča kap. 2.4 ja 6.2)
- Sámi festiválat (geahča kap.4.3.5)
- Sámi teáhter (Beaivváš Sámi Teáhter) (geahča kap 4.3.7)
- Ája sámi guovddáš, kulturviesu huksen (geahča kap.14)
- Saemien sitje, kulturviesu huksen (geahča kap.14)
- Vardobáiki, ovdaprošeakta (geahča kap.14)
- Sámi dáiddamusea, ovdaprošeakta

Ovddidanbarggut/prošeavttat

Sámedikkis leat jodus mánga ovddidanprošeavtta ja ekonomalaš resurssat dárbbasuvvojit joatkit daid prošeavttaid.

Sámediggi háliida erenoamážit namuhit čuovvovaš prošeavttaid:

- Jienastuslohkoprošeakta (geahča kap 3.2.1)
Prošeavtta mihttomearri lea čuvgehit Sámedikki birra vai lassána sámi jienastuslohku. Prošeakta lea vuosttažettiin jurddašuvvon čađahuvvot sámi guovddášguovlluid olggobealde ja nissonolbmuid ja nuoraid váste.
- Dásseárvo, mas erenoamážit deattuhuvvo nissonolbmuid searvan sámediggeválgii (geahča kap 12.2)
2005:s áigu Sámediggi erenoamážit deattuhit dásseárvvu ja sohkabeliid oktavuodaid dutkama sámi servodagas. Dan lassin vuoruhuvvo Sámedikki váлгаortnetbargu. Nissonolbmot leat dák heajut ovddastuvvot Sámedikkis ja sámi jienastuslogus.
- Iešmearrideapmi/sámi vuoigatvuodát (geahča kap 3.3.3)
Sámediggi háliida nannet iešmearridanbarggu/sámi vuoigatvuodaid 2005:s. Dat mearkkaša bargat eamiálbmot iešmearridanvuoigatvuodáiguin nugo namahuvvon erenoamážit St.dieđ. nr.33, kap. 4. Ráđđehusa áigumuš lea ahte Sámediggi galgá leat mielde politihkalaš proseassas hábmet iešmearrideami geavatlaš politihkkan. Dat lea lossa bargu, mii gáibida juridihkalaš gelbbolašvuoda ja áddejumi sihke riikkaidgaskasaš ja sisriikkalaš rievttis.
- Sámiide guoskevaš statistihkka (geahča kap 13)
Guovvamánus 2002 dolle Sámediggi, Gielda- ja guovludpartemeanta, Statistihkalaš guovddáškantuvra ja Sámi Instituhtta čoahkkima barggu birra sámi statistihkain. Háliidus lea oažžut bistevas ortnega buvttadit sámiide guoskevaš statistihka Norggas. Sámedikki mielas lea stuorra dárbu duodaštussii dán suorggis, ja Sámediggi áigu ovttas Sámi Instituhtain bargat viidáseappot dáinna prošeavttain.
- Duodjeovdánahttinprográmma (geahča kap 4.1)
Sámediggi álgahii 2002:s 5-jagi duodjeovdánahttinprográmma. Prošeakta gáibida ollu ruđaid ja Sámediggi čujuha jagi 2003 bušehtti, gos lea várrejuvvon 2,2 milj. ruvnno dán prošeaktii. St. dieđáhusas nr. 55 Sáme politihka birra daddjo ahte ”hástalussan lea buoridit duodjegálvvuid

juohkásumi ja márkánfievrrideami”. Duodjeprográmma mihttomearri lea dahkat duoji eallinnávccalaš ealáhussan kultuvrralaš, fágalaš ja servodatlaš suvdinnávccain.

- Sámi dásseárvoguoovddáža ásaheapmi

Doaibmabidju galgá váikkuhit dustet nisssonolbmuid hástalusaid go lávkejit sámedipolitiikka arenái. Dát ii gusto dušše Sámedikki oktavuhtii, muhto lea uhcimusat seamma deatálaš nisssonolbmuid gielddastivrrain ja fylkkadikkiin. Guovddáš lea hui deatálaš nisssonolbmuid váikkuhanvejolašvuodaide. Dát ferte leat Sámedikki guhkesáiggi bargun sihkkarastit stuorát lobalašvuoda sámi servodagas.

2.3 Guovlluguovdasaš ovddideapmi ja ovttasbargu (geahča kap.14)

Sámediggi čujuha Guovllupolitiikkalaš čilgehussii 2002, čuoggás 5.3.5 Guovlluguovdasaš searvevuotta. Dás bohtá ovdan ahte Ráđđehus áigu láchit dilálašvuodaide nu ahte fylkkagielddat 2003 rájes ovttas guovlluguovdasaš searvevuodain galget vuoruhit resursaáŋgiruššama iešguđet áigumušaide. Čuoggás 5.5 Davvi-Norga čuožžu ahte Sámediggi berre searvat guovlluguovdasaš searvevuhtii doppe gos dat lea lunddolaš.

Sámediggi lea dan váldán diehttevassii ja lea jo dahkan ovttasbargošiehtadusa Romssa ja Finnmárkku fylkkagielddaiguin. Lassin lea áigumuš dahkat oktasaš šiehtadusa Hedmárkku, Lulli-Trøndelága, Davvi-Trøndelága ja Nordlándda fylkkagielddaiguin. Ovttasbargošiehtadus Finnmárkku fylkkagielddain lea dohkkehuvvon fylkkagielddas. Sámediggi lea maid mielde barggus Finnmárkku fylkkagieldda regionála ovddidanprográmmas (ROP) ja lea doallan čoahkkima Finnmárkku riddogielddaid sátnejodiheddjiiguin ovttasbarggu birra áigeuoovdilis áššiin.

Oktasaš árja bokte háliida Sámediggi ovttas earáiguin loktet ovddideami ja luovvama árvvu guovlluguovdasaččat sámi guovlluin. Eaktun lea ahte stáhta juolluda ruđaid Sámediggái guovlluguovdasaš ovttasbargui. Ođđa ovttasbargošiehtadusat dahje searvevuodát nannejit ovttasbarggu ja oktiigullevašvuoda fylkkagielddaid ja Sámedikki gaskkas. Dát maid váikkuha positiivvalaččat árvobuvttadeami ja luovvama ovddideapmái sámi báikegottiin, ja váikkuha ahte fylkkagielddat/earát, ovttas Sámedikkiin, váldet stuorát ovddasvástádusa ovddideamis sámi servodagaid.

Danne bivdá Sámediggi Ráđđehusa juolludit guovllupolitiikkalaš ruđaid Sámediggái vai sáhtttá dahkat ođđa ovttasbargošiehtadusaid ja joatkit barggu dahkat ovttasbargo-/searvevuodašiehtadusaid daid fylkkagielddaiguin, maiguin mii leat dahkan šiehtadusa.

2.4 Biras- ja kultursuodjaleapmi (geahča kap 6.1)

Birasgáhtten

Birasgáhtten lea okta Sámedikki válljen vuoruhansurggiin 2005:s. Sámediggi háliida oassálastit guovddášiseválddiiguin eanemusat ovttađassásaččat vai juksat birasáddjaseappo ovdáneami. Dás lea Agenda 21 ja Biologalaš mánggadáfotvuoda konvenšuvnna barggu čuovvleapmi guovddázis. Jus dán galgá sáhttit dahkat, de ferte Sámediggi oazžut resurssaid vai lea vejolaš bargat dáid čuolbmačilgehusaiguin einnostuvvi ja fágalaččat dohkálaš vugiin.

Sámi kulturmuitosuojalusbargu lea deatalaš oassi birassuojalusas. Sámedikkis lea dievaslaš ja ollislaš ovddasvástádus sámi kulturmuittuin olles sámi gevahan- ja ássanguovllus, seammás go sámi kulturmuitosuojaleapmi lea bázahallan eará kulturmuitosuojaleami ektui.

Danne Sámediggi háliida konkretiseret lasihandárbbu Birasgáhttendepartementii.

Museat

Sámediggi galgá váikkuhit sámi museadoaimmaid nannema, oktiordnema ja ollislašžan dahkama sámiid iežaset eavttuid vuodul álbmogin ja eamiálbmogin. Oktiordnenproseassat Sámedikki, gielddaid ja sámi museaid gaskkas galgá váikkuhit sámi historjjá ja kultuvrra suodjaleami, duodašteami, diehtoovddideami ja gaskkusteami. Sámediggái lea deatalaš ovddidit sámi museapolitihka, dm. ahte sámi servodat ieš váldá ovddasvástádusa das, mo kultuvrra galgá suodjalit ja geavahit.

Sámi museaid kulturpolitihkalaš hástalussan lea čohkket, suodjalit, duodaštit ja gaskkustit sámi kultuvrra ja sámi servodagaid ávnnaslaš ovdanbuktimiid. Sámi oktavuodas lea maid hui deatalaš ahte museat besset doaibmat kulturdoaimmama arenan.

Sámediggi áigu St.dieđ. nr. 22 (1999-2000) evttohusaid vuodul lasihit doarjaga sámi museaide 5-jagi áigodagas. Sámediggi lea konsolideremin stuorat museaovttadagaid. 2005 dárbu lea meroštallon dan mihttomeari vuodul ahte sámi museat 2006 rájes galget oažžut 20 000 000 ruvdnosaš stáhtaruhtadeami. Buohkanassii 60 000 000 ruvdnosaš bušeahhtalassáneamis museaide Norggas 2002-2003 várás, leat Sámi museat ožžon 1 000 000 ru. Sámi museain lea mealgat váddáset dilli go eanaš Norgga museain. Nappo mearkkašage ollu ahte guovddášeiseválddiin ain lea ovddasvástádus sámi historjjáduodašteami- ja gaskkusteami ovddideamis.

3 Politihkalaš ja hálddahaslaš doaibmagolut

3.1 Politihkalaš dási doaibmagolut

Tabealla 3.0 Politihkalaš jodiheami doaibmagolut

(1000 ru)

Poasta 01	Namahas	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
0101	Sámediggeráđđi	3.830	3.830	5.400
0102	Sámedikki dievasčoahkkin	4.300	4.300	5.000
0103	Sámedikki čoahkkinjodihangoddi	470	470	240
0104	Sámediggejoavkkut	1.600	1.600	2.400
0105	Sámedikki bearráigeahččalávdegoddi	106	106	150
0106	Sámedikki doarjjastivra	650	650	800
0106-303	Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (<i>ođas</i>)	120	120	250
0108	Válganuolggaduslávdegoddi	0	0	2.500
0109	Sámi parlamentáralaš ráđđi	400	400	800
0110	Sámedikki giellastivra	350	350	360
0111	Sámi giellalávdegoddi	350	350	900
020x	Interreg gozihankom./doarjjastivra (<i>ođas</i>)	150	150	200
Submi		12.386	12.386	19.000

*oktan viessoláigguin báikkálaškantuvrra ovddas Oslos

2005 bušeahhtarámma lea 19 000 000 ru politihkalaš dási doaibmagoluide, 6 614 000 ru sturrosas lassáneapmi 2003 ektui. Vuolábealde čájehuvvojit vuoruhuvvon politihkalaš lávdegottit 2005:s, muđui lea lassáneami sivvan haddemudden ja lassánan doaimmat.

3.1.1 Doarjjastivra

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámedikki doarjjastivra lea Sámedikki hálddašanorgána daid foanddaid ja doarjjaruđaid badjel, maid Sámediggi bidjá doarjjastivrra juogadit. Sámedikki doarjjastivra doallá uhcimusat 4 čoahkkima jahkái. 2005:s dárbbasuvvo 800 000 ru doarjjastivrra doibmii.

Sámedikki gaskaboddasaš nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi áhahuvvui bastevas orgánan 2003 rájes. Ulbmilin lea ovddidit lávdegotti orgánan, mii sáhtá váikkuhit ja leat mielde hábmemin Sámedikki politihka nuoraid ektui. Dán áigumuššii dárbbasuvvo 250 000 ruvdnosas bušeahhtarámma 2005:s.

3.1.2 Válgabargu

2005:s lea sámediggeválga. 2001 rehketdoallu čajeha 1 630 000 ru geavaheami sámediggeválgga ráhkkaneapmái ja čađaheapmái. Danne dárbbasuvvo 2 500 000 ruvdnosas bušeahhtarámma válgabargui 2005:s. Dáid ruđaiguin galgá máksit ovttá virggi goluid, oastit bálvalusaid válgajagis, máksit válgalávdegotti

čoahkkingoluid, máksit gielddaid oahpahangoluid ja erenoamážit sámeválgastivrraid jienaidlohkangoluid ja máksit árvvoštallanseminára goluid maŋŋá válgga.

Dasa lassin galget ráhkaduvvot ja sáddejuvvot válgakoarttat ja vejolaččat eará válgaávdnasat njuolggá buot jienastanvuogaduvvon olbmuid. Sámediggi šaddá várra váldit badjelosas sámejienastuslogu hálddašeami 2004:s. dat álkida válgabarggu mearkkašahtti, muhto seammás galgá Sámediggi váldit badjelosas dakkár barggu, maid buot gielddat dán rádjai leat dahkan, namalassii meannudit buot gáibádusaid čálihuvvot sámi jienastuslohkui. 2004:s ráhkaduvvojit dán barggu dagaldumit ja vuogádagat. Vuordimis lea ahte válgajagis šaddet eanemus gáibádusat meannuduvvot.

3.1.3 Sámi parlamentáralaš ráđđi

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi háliida vuoruhit sámi ja davviriikkalaš ovttasbarggu rájaid rastá. Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) vuodđuduvvui njukčamánu 2. b. 2000. Ruota beale Sámediggi searvvai cuoŋománu 2002 sámi parlamentáralaš ovttasbargui. SPR lea sámedikkiid ovttasbargoorgána. Mihttomearrin lea ovddidit ráđi dakkár foruman, gos sámedikkid ovttas hábmejit politihka áššiin, mat gusket sámi álbmogii rastá riikkarájaid. 2003 rájes galget Ruošša beale sámit, mat leat ovddastuvvon Sámiráđis, leat mielde bistevas oassálastin sárdnun- ja evttohanvuogiatvuodain SPR-ovttasbarggus. Boahhte jagiin šaddá SPR deatalaš oassálasti riikkaidgaskasaš forain, mat barget eamiálbmotáššiiguin. Mihttomearrin lea ahte SPR galgá oktiordnet sámi jiena riikkaidgaskasaččat. Dásseárvu sámi servodagas ja giellabargu rastá rájaid leat SPRa guokte eará deatalaš ášši.

SPR lea bivdán Norgga, Ruota ja Suoma ráđdehusaid ruhtadit doaimma, muhto ain lea ruhtadeapmi dušše sámedikkiid iežas ovddasvástáduš. SPR lea mearridan 2 405 196 ru sturrosaš bušeahta iežas jahkásaš doibmii. Dát lea vuollarádjebušeahta dušše ovttain áššemeannudeaddji- ja oktiordnejeddjivirggiin. Lea mearriduvvon ahte čállingottedoaibma galgá čuovvut presideantta, dat mearkkaša ahte čállingoddi (virgi) biddjo dan sámediggái, gos ráđi presideanta lea. SPR lea mearridan doallat guokte ráđdečoahkkima ja njeallje stivračoahkkima. SPRs leat njeallje bargogiela (geahča SPRa bargoortnega) mii mielddisbuktá stuorra dulkon- ja jorgalangoluid. Dárbbasuvvo 800 000 ru gokčat Sámedikki oasi Sámi parlamentáralaš ráđi 2005 doaibmagoluid.

3.2 Hálddahusa doaibmagolut

Tabealla 3.1 Hálddahusa doaibmagolut

(1000 ru)

Poasta 01	Namahus	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
01	Doaibmagolut	49.991	51.546	58.595
Submi		49.991	51.546	58.595

Bušeahtadárbbun biddjo 58 595 000 ru hálddahusa 2005 doaibmagollun, mii lea su 8 604 000 ruvdnosaš lassáneapmi 2003 juolludeami ektui. Vuolábealde čájehuvvojit 2005 vuoruhuvvon hálddahussuorggit. Báhcán oassi lassáneamis lea haddemudden.

3.2.1 Válga ja jienastuslohku

Mihttomearri ja doaibmabijut

Jagi 2001 diehtujuohkinkampannja eanedit čálihemiid sámi jienastuslohkui jotkojuvvo olggos 2005, geahča ášši 21/01. Sámedikki kommunikašuvdna- ja bálvaluspolitihkka, Sámediggeplána 2002-2005, ja rávvagat Sámedikki mearrádušas áššis 35/02: Sámedikki válganjuolggadusat – rievdadusat. Diehtujuohkinkampannja galgá vuosttažettiin doaibmat nuoraid ja nissonolbmuid guovdu Sis Finnmárkku gielddaid olggobealde. Geográfalaš ulbmilguovlu lea vállejuvvon Norsk Gallup ja Agenda iskkademiid bohtosiid vuodul, ja Statskonsulta guorahallanraportta vuodul, mii nanne ahte stuorámuš potenciála oažžut eanebuid čálihit iežaset sámi jienastuslohkui, lea Finnmárkku ja Romssa riddoguovlluin. Jagi 2005 gollorámma diehtujuohkinkampannji eanedit sisačáliheami sámi jienastuslohkui lea 1 600 000 ru.

3.2.2 Kulturmitofágalaš hástalusat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi galgá váikkuhit dássidis servodatovddideami, mas biras ja luondu ieža bidjet rámmaid. Dán galgá juksat dainna lágiin ahte Sámediggi galgá joatkit barggu oččodit báikkálaš sámi birasbarggu Eamiálbmogiid Agenda 21 oktavuodas, seammás go birasberoštupmi galgá buorebut báidnit Sámedikki oppalaš barggu iešgudet surggiin. Guovlluguovdasaš kulturmitosuodjaleapmi galgá nannejuvvot dainna lágiin ahte Sámediggái addo vejolašvuohta bidjat njuolgo eavttuid sámi resursa- ja servodatberoštumiid suodjaleapmái stuorát eanaduhtadanáššiin. Sámediggi dárbbasa nannet barggu biras- ja areálaáššiiguin ovttain ođđa virggiin jagis 2005 600 000 ruvdnosaš goluin.

Vuodustus

Dál leat Sámedikkis 11 áššemeannudeaddjivirggi, mat árvoštallet sámi kulturmitoberoštumiid buot lágan areálaáššiin Hedmárkku rájes Finnmárkku rádjai. Virggit juohkásit njealji guovluktantuvrii.

Sámediggi lea guhká dovddahan háliidusa ja dárbbu birasfágalaš gelbbolašvuhtii ieš hálddahas ja politihkkahábmemis. Sámediggi háliida čuovvolit Agenda 21 ja Johannesburgga konferánssa doaibmaprogrammaid hástalusaid. Sámedikki nannen, vai sáhtta systemáhtalaččabut bargat birasfágalaš hástalusaiiguin, dagahivččii Sámedikki eanet ovttáarvosážžan guovddáš ja báikkálaš eiseválddiiguin ceavzilis ovddidemiin. Vuos álggos govččašii okta virgi birasfágalaš gelbbolašvuoda vuodđodárbbu.

3.2.3 Kultur- ja ealáhusfágalaš hástalusat

Dárbbasuovvo joatkit virggi čuovvolit Interreg III A-programma Norgga bealde. Mátkegolut leat stuorát dán lágan virggis. 2005 bušehttarámma lea buohkanassii 700 000 ru.

Sámediggi lea álggahan 5-jagi duodjeovdánahhtinprogramma, mas geahččalat mánga doaibmabiju čađahit. Dárbbasa joatkit prošeaktajodiheaddjivirggi vai sihkkarasttášii programabarggu čuovvoleami ja ovdáneami. 2005 bušehttdárbu lea 600 000 ru.

Mánáid- ja nuoraidbargu lea okta Sámedikki ángiruššansurggiin. Sierra nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi lea ásahevvon, ja dan mihttomearri lea nannet nuoraid mieldeamearrideami ja váikkuhanfámu politihkas. Dát galgá váikkuhit ahte eamiálbmotdimenšuvdana mánáid ja nuoraid guovdu váldojuvvo vuhtii sisriikkalaččat ja rikkaidgaskaččat. Norgga beale Sámediggi ovddasta Barentsguovllu eamiálbmogiid Barentsguovllu

nuoraidássiid bargojoavkkus. Eai leat várrejuvvon hálddahaslaš resurssat dáid doaimmaid čuovvoleapmái. Dárbbasuvo virgi 600 000 ruvdnosas gollorámmain jagis 2005.

3.2.4 Bálká- ja ekonomijafágalaš hástalusat

Sámedikki bargiidlohku lea gorgnon sakka mañimuš 5 jagi. Dattetge leat dušše fágavirggit lassánan, ja virggit oktasašdoaimmaide eai leat vuoruhuvvon. Sivvan lea, nugo ovdal namuhuvvon, dat ahte sámi doaibmajut ja ruđat, mat jo gávdnojit, leat sirdojuvvon departemeantta hálddahasas Sámediggái.

Dát lea mielddisbuktán ahte bargoveahka-, ekonomija-, plána- ja bargobirasbargu ii leat vuoruhuvvon nu mo sávvojuvvon. Vuodđodoaimmat vuoruhuvvojat ovddemužžan (omd. rehketdoallu, bálkámáksin, bušeahttabargu jna.). Dohkálaš kvalitehtasihkkarastin, oktiordnen ja ovddideapmi dakkár surggiin go bálká, bargit, ekonomija ja plánabargu eaige vuoruhuvvo.

Eará stáhta etáhtaid ektui leat Sámedikkis uhccán bargit bajábeale namuhuvvon fágasurggiin. Danne evttohuvvo lasihit Sámedikki hálddahasii ođđa virggi bálká- ja ekonomijahálddahasas. Jahkásas gollorámma šaddá 600 000 ru 2005 rájes.

3.2.5 Giellafágalaš hástalusat

Ferte nannet ja vuoruhit barggu sámi terminologijain ja sátnevuorkkain vai sániid čohkken, oktiordnen ja dohkeheapmi beavttálmuvvá. Buoret bálvalus geavaheaddjiide gáibida ahte sátnevuorká ferte čuovvoluvvot beaivválaččat ja ođđa sánit almmuhuvvot dakkaviđe go dat leat guorahallojuvvon gielaláččat. Boahpteáiggis dárbbasuvo maddái davviriikkalaš terminologijaovttasbargu.

Dán čadaheapmái dárbbasuvojat ođđa resurssat. Ovtta virggi gollorámma lea 600 000 ru jagis 2005.

3.3 Erenoamáš doaibmagolut

Tabealla 3.2 Oppanastabealla- erenoamáš doaibmagolut

(1000 ru)

Poasta 22	Namahus	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
22	Oahpponeavvoráhkadeapmi/FOU	1.800	2.540	1.850
22	Intereg doaibmagolut (Ruoŋa bealeSámediggi)	250	250	0
22	Interneahtta/datainformašuvdna/arkiivavuogádat	1.300	1.443	2.800
22	Politiikkalaš álgagat	0	100	0
22	Konferánsat (<i>Ođas</i>)	425	725	950
22	Báikkálaš Oslo-kantuvra (<i>sirdojuvvon poastii 01 pol.dássi</i>)	100	100	0
22	Sámi vuoigatvuodálávdegotti čuovvoleapmi	0	902	1.000
22	Sámi iešmearrideapmi	0	0	800
Submi		3.875	6.060	7.400

3.3.1 Interneahtta/datainformašuvdna

Lea plánejuvvon lonuhit buot Sámedikki mašinnaid, dihtoriid lonuhit. Sivvan lonuheapmái lea go dihtorat leat gaskamearáláččat 3 jagi boarrásat, ja vásihusat čájehit ahte dihtorat bistet 3-4 jagi. Amaš čuožžilit váttisvuodát, de lea dárbu lonuhit dihtoriid. Dán dahkat guovtti jagis ja vuosttas goalmát oastit 2004:s, reastta 2005:s. Sámediggi pláne viidáseappot álggahit prošeavtta jagis 2005 váldit atnui elektrovnnalaš kárttaid/GIS áššemeannudeamis. Bušeahtadárbu 2005:s lea 2 800 000 ru.

3.3.2 Konferánsat

Dásseárvokonferánsa

Áigumuš lea lágidity dásseárvokonferánsa árrat válgááigodagas 2005-2009. Váldoulbmiljoavkun leat sámediggeáirasat, sámi politihkalaš bellodagat ja listtut ja sámi eaktodáhtolaš organisašuvnnat. Váldoulbmil lea joatkit fierpmádatásahemiid ja gealbudit sámediggeáirasiid. Sámedikki bušeahtadárbu dán áigumuššii 2005:s lea 200 000 ru.

Nuoraidkonferánsa

Sámediggi lágitya jahkásaččat nuoraidkonferánsa. Ulbmiljoavkun leat 13-28 jahkásaš sámi nuorat. Váldoulbmil lea movttiidahttit ja nannet mánáid ja nuoraid mielváikkuheami, árjjalaš oassálastima beroštumi sámi servodagas. Nuoraidkonferánsa addá Sámediggái vuosttasgiedesignálaid ja evttohusaid, das maid sámi nuorat beroštit ja das mo Sámedikki nuoraidpolitihkalaš bargu berre hábmejuvvot ja čadáhuvvot. 450 000 ru sturrosaš bušeahttarámma dárbbášuvvo dása 2005:s.

Jahkásaš konferánsa gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin

Sihke Sámi ovddidanfoandda ja Sámi kulturfoandda váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte lea čavga ja dađitaga nannoset ovttasbargu sihke gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin.

Vai beassá strukuriseret ja formaliseret dán ovttasbarggu buorebut, dárbbášuvvo plánavuodul ovttasbargu lágidity jahkásaš konferánssaid gos ságaškuššá mo galgá lágidity oktasaš servodatlaš, kultuvrralaš ja ealáhuslaš ovttasbarggu. Go Sámediggi lea dahkan ovttasbargošiehtadusaid fylkkaiguin, de lea áigeguovdil lágidity oktasaš konferánsa gielddaiguin ja áigeguovdil fylkkaiguin. Bušeahtadárbu 2005:s lea 200 000 ru.

Jahkásaš konferánsa mánáidgárdebargiid várás

Sámediggi bivdá várret 100 000 ru jahkásaš konferánsa lágideapmái mánáidgárdebargiide 2005:s.

3.3.3 Sámi voigatvuodát

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámedikki voigatvuodabargu ferte nannejuvvot. Bargu Finnmárkkulágain lea leamaš vuoruhuvvon Sámedikkis. Sámediggi lea áššis 21/03 Finnmárkkuláhka čujuhan stuorra váilevašvuoda lágas, mii rihkku álbmotrievtti, namalassii eiseválddiid geatnegasvuodta dovdát (identifiseret) dievaslaččat sámiid ássanguovlluid (gea. ILO-soahpamuša nr. 169 14. art. nr. 2). Dán ii leat Ráđđehus čuoovolan. Danne lea Sámediggi álggahan dákkár dovdánprošeavtta Finnmárkkus. Bušeahtadárbu dása lea 1 000 000 ru 2005:s.

Vuodustus

Oamastuvvon vuoigatvuodát dahje vuoigatvuodát dološ áiggi rájes geavaheami vuodul galget bisuhuvvot, beroškeahtta das geas sáhtášedje leat dákkár vuoigatvuodát. Dán suorggis lea dál posiitiiva ovdáneapmi Norgga duopmostuoluin, mat mánggi leat gávnahan ahte maiddá sámi geavaheapmi ánsšása ahte sáhtta ovddidit priváhtarievttálaš vuoigatvuodáid eatnamiidda, veardit Čáhputáššiin ja Selbuáššiin.

Okta váldogažaldagain, mii čuožžila go Finnmarkkúláhka ii earut Sis-Finnmarkku Olggut-Finnmarkkus, nu mo Sámi vuoigatvuodálávdegoddi árvala, lea ahte lea go stáhta ollašuhttán dovđangeatnegasvuodas, mii das lea ILO nr. 169 vuodul. ILO-guidas 19. s. daddjo ahte eamiálbmogiid eana- ja čáhcevuogitvuodát vuodđuduvvet sin árbevirolaš resursageahepmái. Ferte čielggadit man viidát dát vuoigatvuodát leat, seammás go ferte čujuhit guđe guovlluin dát vuoigatvuodát gustojit. Dovdán čatnasa lunddolaččat stáhta geatnegasvuhtii dohkkehit eamiálbmogiid eanavuogitvuodáid. Sámi vuoigatvuodálávdegoddi dovda Sis-Finnmarkku dakkár guovlun, maid sápmelaččat leat geavahan dan láhkai ahte stáhta ferte dohkkehit sin oamastan- ja geavahanvuogitvuoda guvlui ILO 169 vuodul. Ráđdehus ii bija vuodđun Sámi vuoigatvuodálávdegotti barggu, mii galgai leat vuosttas lávki Sámi vuoigatvuodaguovlluid dovdamis ILO soahpamuša vuodul. Vaikke vel Sámi vuoigatvuodálávdegoddi árrat jo gávnahii ahte sis eai lean návccat dahkat dievaslaš dovdáma, de álbmotvuogitvuodajoavku dovda Sis-Finnmarkku dakkár guovlun, gos sápmelaččain lea oamastanvuogitvuoha ILO 169 14. artihkkala nr. 1 ja 2 vuodul.

3.3.4 Sámi iešmearrideapmi – čielggadeapmi/prošeakta

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggeplánas 2002-2005 lea Sámedikki bajimus mihttomearri: -iešmearrideapmi sámiid vuoigatvuodáid olis. 2002 jahkedieđáhusa 2. kapihttalis, Hástalusat, lea iešmearrideami sisdoalu bidjan meroštuvvon ángiruššansuorgin. Deatalaš bargun lea ásahit šiehtadallangeatnegasvuoda Sámedikki ja eiseválddiid gaskkas. Geatnegasvuoha ferte leat eanet go ráđđádallan ja dialoga, ja ferte mielddisbuktit goabbatbealat geatnegasvuodáid.

Dát gusto maiddá eana-, čáhce- ja luondduresursavuogitvuodaide. Sámi ja norgga eiseválddiid ovddasvástádusduovdagiid ja váikkuhanválddi gaska rájá ferte mearridit duohta šiehtadallamiid ja šiehtadusaid bokte. Ferte farggamusat nammadit lávdegotti Ráđdehusa ja Sámedikki ovddasteaddjiiguin, mii čielggada mo galgá šiehtadallat. Ráđdehus lea St.dieđ. nr. 33 (2001-2002) 4. kapihttalis erenoamážit namuhan eamiálbmogiid vuoigatvuoda iešmearrideapmái. Ráđdehus bidjá vuodđun ahte Sámediggi galgá ráđđádallat Ráđdehusain iešmearridandoahpaga sisdoalu birra. Ráđdehusa vuolggasadjin lea ahte doahpaga ferte dulkot álbmotrievtti ja riikkaidgaskasaš norbmaovddideami vuodul dán suorggis, ja Ráđdehusa áigumuš lea ahte Sámediggi galgá leat mielde politihkalaš proseassas hábmet iešmearrideami geavtlaš politihkkan. Sámediggi váldá bures vuostá dán álgaga ja áigu ovttas Ráđdehusain álggahit dán barggu 2005:s.

Sámi iešmearrideami prošekii ja čielggadeapmái dárbbasuvvo 800 000 ru 2005:s.

Vuodustus

Iešmearrideapmi lea namuhuvvon erenoamážit St.dieđ. nr. 33 (2001-2002) čuoggás 4.1. Dás lea Ráđdehusa oaidnu ahte iešmearridanášši gáibida vuđolaš ságaškuššamiid Ráđdehusa ja Sámedikki gaskkas. Danne fertege vuoruhit iešmearridanbarggu sihke sisriikkalaččat ja riikkaidgaskasaččat. Dákkár vuoruheapmi gáibida ahte várrejuvvojit ruđat proševttaide, mat čuovvolit ovdáneami riikkaidgaskasaččat, ja mii dahká vejolažžan Sámediggi ráđđádallagoahtit Ráđdehusain dán suorggis. Lassánan doaimmat mielddisbuktet oassálastima čoahkkimiin, konferánsain ja riikkaidgaskasaš proseassain, ja maiddá doabaovddideami ja ovttasbarggu

ovddideami guovddáš eiseválddiiguin. Sámediggi aigu váldit álgaga ahte lágiduvvo riikkaidgaskasaš eamiálbmotkonferánša Norggas 2005:s (gehča kap. 9 Riikkaidgaskasaš bargu).

4 Ealáhus ja kultuvra

Váldomihttomearri

”Nana ja calli sámi servodagat, main leat juohkelágan ealáhusat ja kultur- ja servodateallin.”

4.1 Ealáhusovddideapmi

Tabella 4.0 Oppanastabealla - Ealáhusovddideapmi

(1000 ru)

Poasta 51	Namahus	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
51.1	Sámi ovddidanfoanda	21.517	21.517	34.500
51.2	Duodjeásahusat ja organisašuvnnat	3.150	3.150	3.500
Submi		24.667	24.667	38.000

4.1.1 Sámi ovddidanfoanda

Sámediggi háliida vuoruhit foandda váikkuhangaskaomiid doaibmabijuide sámi ássanguovlluid ealáhusstruktuvrras. Vuodđoealáhusat leat nannosat sámi ealáhusheiveheamis. Dát mielddisbukta ahte foandda váikkuhangaskaomit galget geavahuvvot nannet ja ovddidit vuodđoealáhusaid ja ealáhuseallima muđuige. Molsašuvvi ja mánggabealat ealáhuseallin lea eaktun ássamii ja barggaheapmái sámi báikegottiin.

Sámi guovlluid ealáhusstruktuvrra mihtilmasvuohčan lea ollu smávva fitnodagat ráddjejuvnon resurssaiguin dustet hástalusaid nuppástahttima, luovvama, árvobuvttadeami ja buvttavovddideami oktavuodas. Ollu sámi fitnodagain lea uhccán iežaskapitála dustet boahttevaš ovddideami ja háhkamiid, mat dárbbášuvvojit eanet ja eanet gilvovuloš ealáhuseallimis. Danne ii leat Sámi ovddidanfoandda váikkuhangaskaomiid geavaheamis dušše sáhka das ahte addit háhkandoarjagiid ealáhuseallimii, muhto maiddái geavahit ruđaid ovddidandoaibmabijuide dustet báikkálaš ealáhuseallima boahttevaš hástalusaid.

Nissonlaš álggaheaddjiid oassi ja priváhta fitnodagaid eaiggádušši nissoniid oassi lea viehka uhcci. Leat mángga siva dán bonju juhku nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaskkas priváhta ealáhuseallimis. Heajos rámmaevttut nissonolbmuid oassálastimii ealáhuseallimis lea mealgadii mearrideaddjin dán dillái. Ferte nannet ealáhusdoarjaga nissonolbmuid, geat leat álggaheddjit ja fidnobargit, ja heivehit vaikkuhangaskaomiid nissonolbmuid dárbbuide ealáhuseallima oktavuodas.

Muhtun sámi guovlluin lea stuorra nissonolbmuidoassi alit oahpuin. Dát gelbbolašvuohča sáhtta leat vuodđun ođasmahttimiidda ealáhuseallimis ja ođđa ealáhusdoaimmain.

Ealáhus- ja sorjavašvuodaprinsihppa ferte leat vuodđun guolástuspolitihkas vai sáhtta ávkkestallat báikkálaš resurssaiguin. Foandda váikkuhangaskaomit guolástusa várás vuoruhuvvojit báikkálaččat heivehuvvon

guollefatnasiidda ja báikkálaš vuostáiváldinrusttegiidda. Mearrašlájaid biepmamis lea ovddidanvejolašvuohta, mii lea mávssolaš mearrasámi guovlluid ássamii ja barggaheapmái.

Boazodoalpolitihka mihttomearrin lea ovddidit ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis sámi boazodoalu. Lea dárbu sihkkarastit, ovddidit ja nannet boazodoalu rievddalmas sámi ealáhussan, eallinvuohkin ja kulturguoddin.

Eanadoalpolitihka mihttomearrin lea bisuhit eanadoallobargiid oasi. Strategiija lea hukset sihke oktafidnodoaluid ja lotnolasdoaluid, ja maiddá regionaliseret eanadoalpolitihka sámi guovlluin

Vuodđoealáhusbuktagiid viidásetreiden lea deatalaš eanadoalu ja boazodoalu árvobuvttadanprográmmain. Áiggi vuollái sáhtá árvobuvttadeapmi ealáhusaid buktagiid vuodul buoridit gánnáheami ja nu buoridit dietnasa dán guovtti ealáhusas. Earret viidásetreidema dárbbasa joatkit áŋgiruššama oččodit eallinfámolaš ovtastusaid, mat leat lotnolasat vuodđoealáhusaiguin.

Sámi ovddidanfondii fievrriiduvvon boazodoallošiehtadusa ruđaid ferte seammaláhkai go eanadoallošiehtadusa ruđaid, fievrriidit šiehtadusain dábalaš Eanadoalodepartemeantta bušehttapostii vai sihkkarastá stuorát einnostuvvivođa boazodoallo- ja eanadoalloealáhusas.

Guhkit áiggi lea sámi servodaga ealáhusstruktuvra rievdan. Loahpahuuvvon bargosajit vuodđoealáhusain dagahit ahte dárbbášuvvojit eanet bargosajit nuppáldas- ja bálvalusealáhusain. Sámi servodaga ovdáneapmái lea deatalaš oččodit bargosajiid dáid ealáhusaide. Lea stuorra dárbu háhkat ja ovddidit eanet mánggabealat bargosajiid.

Árbeviroláččat lea ealáhusheiveheapmi sámi servodagain leamaš vuodđuduuvvon luodduresurssaiguin ávkástallamiid lotnolasat. Sámediggi áigu joatkit dán heiveheami vai ođđa ovtastusat sáhttet ovddiduvvot ja nu luovvat eallinfámolaš ovtastumiid.

Sámediggi áigu vuoruhit doarjaga ovddidandoaimmaid, mat ovddidit luovvama ja nannejit barggaheami duodjealáhusas. Duodjealáhusas lea heajos dinennákca ja dan mihtilmasvuohta lea uhccan iežaskapitála. Danne lea Sámediggi álggahan 5-jagi duodjeovdánahttinprográmma, man mihttomearrin lea láchit dilálašvuodaid ovddidit duoji gievraset ealáhussan ja erenoamážit váldit vuhtii nissonlaš bargosajiid. Duodjeprográmma čalmustuhtá sihke buvttadeami, buvttaovdideami, oaivadeami, gelbbolašvuoda, fierpmádagaid, márkanastima ja vuovdima. Vai beassá čuovvolit ja čađahit duodjeprográmma evttohan doaimbajuid, de dárbbasa bajidit sakka doarjaga duodjeprográmma doaimbajuide 2005:s.

Duodjefidnooahppiid várás ferte ásahit movttiidahttinsteipeandda, Sámedikki ovdeš mearrádusa vuodul.

Dáid doaimbajuid bušehttarámma 2005:s lea buohkanassii 26 500 000 *ru.* Dát mearkkaša 4 983 000 ruvdnosá lassáneami jagi 2003 dábalaš bušehta ektui.

4.1.2 Foandda doaibmaguovllu viiddideapmi

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggeplána lea deattuhan oktavuoda kultuvrra ja ealáhusa gaskkas. Sámediggi lea deattuhan kulturdoahpaga historjjálaš čatnaseami, mas maiddái olbmuid ealáhusheiveheami ávnnaslaš vuodus lea oassin dán áddejumis.

Sámi ovddidanfoandda váikkuhangaskaomiid geavaheapmi geahččala nannet báikkálaš ealáhusovddideami rámmaeavttuid foandda geográfalaš doaibmaguovllus. Váikkuhangaskaomiid geavaheapmi galgá láchit dilálašvuodaid sihke lotnolasealáhusaide, smávveahkkálasfitnodagaide ja oktafidnoheivehemiide.

Sámi ovddidanfoandda doaibma ovddideaddjin ja váikkuheaddjin lea leamaš deatlaš sámi guovlluin. Maŋimus njeallje jagi leat máŋga gieldda váldán oktavuoda Sámedikkiin ja jearran beassat mielde doaibmaguvlui. Dat leat Máttá-Várjjat, Ráisavuotna, stuorra oassi Divttasvuona suohkanis, Láhpi suohkan ja Dálbmeluokta čoahkkebáiki Álttá suohkanis. Sámediggi áigu meannudit foandda geográfalaš doaibmaguovllu vejolaš viiddideami riddo- ja vuotnadiedáhusa oktavuodas, mii ovdanbiddjo 2003 čavčča.

Sámediggi áigu viiddidit foandda geográfalaš doaibmaguovllu ovddiduvvon oktavuodaid vuodul. Vásihusat čajehit ahte geavahuvvo šiega 2 000 000 ru jahkásaččat ealáhusdoarjagiidda iešguđet gielddas. Go njeallje odđa gieldda váldojit mielde, de dárbbáša sakka nannet Sámi ovddidanfoandda doarjjarámma. Ferte leat čielga oktavuohta boahttevaš geográfalaš viiddideami ja daid ekonomalaš váikkuhangaskaomiid gaskkas, mat addojit geavahussii. Foandda rámma dárbbáša nannet 8 000 000 *ruvnnuin* 2005:s.

4.2 Duodjeásahasat ja organisašuvnnat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi juolluda jahkásaččat ruđaid duodjeealáhusorganisašuvnnaide, main lea mihttomearrin ovddidit duoji kultuvran, fágan ja ealáhussan. Ovttaskas duojáriin eai leat resurssat ja gelbbolašvuotta okto ovddidit suorggi buvttovddideami, vuovdima ja márkastima dáfus. Váikkuhangaskaomiid geavahemiin duoji beroštus- ja suorgeorganisašuvnnaide, geahččalat láchit dilálašvuodaid oahpaheapmái ja bagadeapmái. Doarjja organisašuvnnaide lea deatlaš vai nanne ovttasbarggu buvttadeaddjiid ja bálvaluslađđasa gaskkas nu ahte áŋgiruššan oktiordnejuvvo ja olles ealáhusa rámmaeavttut nannejuvvojit.

Bušeahhtadárbu lea 3 500 000 ru 2005:s. 350 000 ru lassáneapmi 2003 ektui lea doarjja duodji-nuortta oahppokantuvrii.

4.3 Kultuvra

Tabella 4.1 Oppanastabealla - Kultuvra

(1000 ru)

Poasta 52	Namahus	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
52.1	Sámi kulturfoanda	8.837	8.837	11.800
52.2	Sámi lágádusat	1.573	1.573	3.500
52.3	Sámi kulturhus	4.833	4.932	7.000
52.4	Sámi kulturorganisašuvnnat	1.196	1.253	1.570
52.5	Sámi festiválat	1.360	1.360	2.400
52.6	Sámi valáštallan	550	550	1.100
52.7	Sámi teáhter	11.075	11.075	14.000
52.8	Dáiddárstipeanddat	1.300	1.300	2.300
52.9	Sámi prentosat	0	200	2.200
52.10	Čájáhusbuhtadus Sámi dáiddaguovddáži	0	0	400
Submi		30.723	31.080	46.270

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámedikki bargun lea áimmahuššat kulturárbbi seammás go mii galgat váikkuhit ođđajurddašeami ja ovddideami. Eallinfámolaš sámi kultuvra dárbbasa árrjalaš sámi kulturpolitihka. Kulturdoaba sisttisoallá girjjálašvuoda, dáidaga, musihka, oskkoldaga jna., ja maiddái daid árvvuid, norpmaid ja govastagaid, mat fievrriduvvojit buolvvas bulvii.

4.3.1 Sámi kulturfoanda

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi galgá láchit dilálašvuodaid nu ahte sámi dáidda ja kultuvra oazžu dakkár rámmaeavttuid ahte nannejuvvo ja ovddiduvvo. Nu leage deatalaš ahte ekonomalaš doarjjarámmat girjjálašvuhtii, musihkkii, govvadáidagii/duodjái, teáhterii ja filmii dahket dan vejolažžan. Sámi kulturfondii dárbbášuvvo bušehttarámmán buohkanassii 11 800 000 ru 2005:s.

Vuodustus

Sámediggi lea vásihan máđohis ohcanlassáneami Sámi kulturfondii mañimuš jagiid, erenoamážit girjjálašvuodas, musihkas ja filmmas. Dát lea dagahan ahte buorit girjjálašvuoda- ja musihkkaproševttat fertejit vuordit mángga jagi ovdalگو duohtandahkkovvojit váilevaš ruhtadeami geažil. Dát duššástuhtá sihke čalliid, musihkkariid ja lágádusaid olles sámi servodagas. Vai váikkuhivččii ahte čáppagirjjálašvuoda ja sámi musihka almmuheamit lassánit, de lea deatalaš ahte kulturfoandda sajušteapmi girjjálašvuhtii ja musihkkii lassána mearkašahtti láchai. Maiddái doaimmat filmmasuorggis leat lassánan mealgat mañimuš jagiid. Dán rádjai ii leat Sámedikkis leamaš vejolaš sajuštit iežas ruđaid Sámi kulturfondii filbma- ja videodoaimmaide, muhto oaidnit dan čielga dárbbun 2005 rájes.

4.3.2 Sámi lágádusat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi oaidná dárbbaslažžan oččodit bissulis lágádussuorggi sámi guovlluide. Okta suorggi váldomihttomeriin lea almmuhit girjjiid buot sámegealaide ja oččodit vuođu sámi kultuvrralaš vuođđostruktuvrii sámi guovlluin.

Sámediggi lea máŋga jagi deattuhan doarjut sámi lágádusdoaimma dainna lágiin ahte muhtun muddui doarjut ekonomálaččat go lea addán vuođđo-, gealbo- ja markanastindoarjagiid sihkkastit vuollerádjedoaimma.

Sámediggi fuomášuhtta ráđđehusa ahte juolludus ođđadárogielat lágádusaide lea ru 6 600 000 vástideaddji bušeahhtapoasttas jagi 2003 stáhtabušeahhtas.

Bušeahhtadárkun ortnegii biddjo 2 500 000 ru 2005:s, mii lea sullii 1 000 000 ru lassáneapmi 2003 juolludeami ektui. Viidáseappot dárbbasuvvo 1 000 000 ru nannet sámi girjjiid oastinortnegiid. Bušeahhtadárku buohkanassii sámi lágádusaide lea 3 500 000 ru 2005:s.

Vuođustus

Sámi lágádusdoarjja lea buot jagiid leamaš su. 1 500 000 ru ja dál dárbbasuvvo ekonomalaš bajideapmi. Sámi girjjiid buvttadeami vuođđun lea smávva preantalohku juohke almmuheamis, ja danne ii sáhte vuordit olus dietnasa girjevuovdimis.

4.3.3 Kulturviesut

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámi álbmogis galgá leat duohta vejolašvuohta kulturdoaimmami. Sámi kulturviesut ja museat leat kulturdoaimmama deatalaš arenat. Viidáseappot dárbbasuvvojit eanet doaibmaruđat. Bušeahhtadárku lea 7 000 000 ru 2005:s.

Vuođustus

Sámi kulturguovddážat leat sierradilis sámegeala ja sámi kultuvrra suodjaleami oktavuodas. Daid ii sáhte buohtastahttit eará riikkalaš kulturviesuiguin. Sámi kulturguovddážat leat dávjá huksejuvvon báikkiide, gos eai dáidde leat ollu olggobeale láigoheaddjit. Prošeavttaid, maid mihttomearri lea suodjalit ja ovddidit sámegeala ja sámi kultuvrra, lea stáhta geatnegahttojuvvon ruhtadit stáhta ruđaiguin. Sierra sámi kulturguovddášfoanda gokčá buori muddui investerengoluid go ođđa regionála ja báikkálaš sámi kulturguovddážat huksejuvvojit.

4.3.4 Sámi kulturorganisašuvnnat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Eaktodáhtolaš sámi kulturorganisašuvnnat lea deatalaš oassi sámi servodagas. Máŋggabealat doaimmaiguin dat čatnet oktavuodaid olbmuid gaskkas ulbmillaš searvevuodas. Dat duohtandahket deatalaš sámi árvvuid árvovuoduset bokte ja váikkuhit sámi kultuvrra ovddideami ja nannema. Sámediggi oaidná deatalažžan ahte sámi kulturorganisašuvnnat sáhttet ovddidit ja viiddidit deatalaš rollaset sámi servodagas ja áigu bargat dan ala ahte organisašuvnnat ožžot dohkálaš rámmaid doaimmaidasaset.

Sámi kulturorganisašuvnnaid bušehttarámmadárbu lea buohkanassii 1 570 000 ru 2005:S.

4.3.5 Sámi festiválat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sihkkarastit ahte sámi festiválat ožžot dohkálaš ekonomalaš rámmaeavttuid. Sámediggi lea 2003 rájes viiddidan festiváladoarjjas guovtti festiválas njealji festiválii. Mihttomearriin lea váikkuhit sámi dáiddalaš ovdanbuktima movttiideami ja ovddideami, ja sihkkarastit sámi dáidaga ja kultuvrra gaskkusteami arenaid. Sámedikki mihttomearri festiválaid oktavuodas lea loktet dieđuid sámi dáidaga ja kultuvrra birra ja loktet beroštumi daidda, ja maiddái áimmahuššat sámi artisttaid ja dáiddáriid beroštumiid. Dán áigumuša bušehttarámmadárbu lea 2 400 000 ru 2005:s.

4.3.6 Sámi valáštallan

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi áigu láhčit dilálašvuodaid nu ahte Sámi valáštallanlihtu (SVL) galgá oažžut dakkár rámmaeavttuid ahte sáhtá bisuhit ja álggahit organiserejuvvon sámi valáštallandoaimmaid. SVL lea áidna valáštallanorganisašuvdna, mii organisere dakkár sámi valáštallamiid go heargegilvohallamiid, njoarosteami jna. Dát leat valáštallamat, main leat guhkes árbevierut sápmelaččaid gaskkas, ja Sámediggi háliida ahte dát valáštallamat galget bisuhuvvot ja ovddiduvvot.

Sámi valáštallit ja kulturdoaimmaheaddjit áigot vuosttas geardde 2004:s searvat Artic Winter Games (AWG) gilvohallamiidda Kanadas. Dát lea máilmmi davviguovlluid valáštallan- ja kulturlágideapmi, mii lágduvvo juohke nuppi jagi vurrolagaid Kanadas, Alaskas, Ruonáeatnamis ja Ruoššas (Magadanas). Sámejoavkku doaibma nanne identitehta, ja Sámediggi háliida nannet ja ovddidit joavkku doaimma.

SVL-N ja SVL-spábbačiekčama doaibmadoarjjan dárbbášuvvo Sámedikki bušehtas buohkanassii 1 100 000 ru 2005:s. Dan lassin vuordá Sámediggi ahte sámi valáštallan oažžu speallanruđaid vai sáhtá nannet ja ovddidit doaimmaid ja rusttegiid.

4.3.7 Sámi teáhter

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámi teáhterdoaimma lea mielde loktemin sámegeiela stáhtusa ja gaskkusta čehpet sámi kultuvrra.

Beaivváš Sámi Teáhter:

Sihkkarastit dohkálaš ekonomalaš vuoddu teáhtera doibmii sámi našonálteáhterin vai sáhtá bálvalit olles sámi ássanguovllu daid stuorra geográfalaš gaskaiguin ja iešguđetlága hástalusiguin, mat leat iešguđet sámi guovlluin. Teáhterii eai leat lassánan juolludeamit mearkkašahtti mañimuš jagiid.

Årjelhsaemien Teatere/Sydsamisk Teater:

Čoavdit teáhtera bastevas doaimma ruhtadeami. Lea deatalaš ásaht buori teáhterfálaldaga oarjelsámi álbmogii dainna lágiin ahte ovddida Årjelhsaemien Teatere. Teáhter bálvala olles oarjelsámi guovllu Norgga bealde.

Sámi teáhterdoibmii dárbbášuvvo bušehttarámmán 14 000 000 ru 2005:s

4.3.8 Dáiddárstipeanddat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Stipeandaortnet galgá váikkuhit Sámedikki dáiddapolitiikka mihttomeriid ollašuttima dainna lágiin ahte láchčá dilálašvuodaid nu ahte ovttaskas dáiddárat galget sáhttit leat mielde očcodeamen mánggabealat ja luovvi sámi dáiddaeallima. Sámediggái lea deatlaš sihke áimmahuššat etablerejuvvon sámi dáiddáriid ja sihkkarastit odđa dáiddáriid dáiddárbirrasiidna. Sierra stipeanda galgá veahkehit nuorra dáiddáriid álggahit dáiddárkarriera.

Evttohuvvoa ahte earri bajiduvvo 7 bargostipendi, mat bistet 1-5 jagi, 3 bargostipeandda nuorra dáiddáriidna, mat bistet 1-3 jagi, 2 dáhkiduvvon dietnasa ja ahte iešguđetlágan stipeanttat lasihuvvojit. Bušeahhtarámman dán áigumuššii biddjo 2 300 000 ru 2005:s, mii lea 1 000 000 ru lassáneapmi 2003 sajušteami ektui.

4.3.9 Sámi prentosat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Eanetlohkogiella deaddá sámegejala garrasit. Vai dilli buorránivččii, de lea deatlaš ahte erenoamážit mánát ja nuorat ožžot girjjálašvuoda iežaset gillii. Deatlaš bargun Sámediggái lea sihkkarastit sámegejelat prentosiid almmuheami. Bistevaš doarjjaortnet sihkkarasttášii oktilis ja einnostuvvi almmuheamiid .

Sámediggi áigu oččidit bistevaš doarjjaortnega dálá sámegejelat prentosiid oktavuodas mánáid, nuoraid ja nisssonolbmuid várás oktasaš ruhtadeami bokte Sámedikki ja sierranas departemeanttaid gaskkas, ja dahkat boahttevaš prentosiid vejolažžan. Prentosat berrejit vuhtii váldit buot sámegejelaid. Čuovvovaš sámi prentosat berrejit oažžut doarjaga: mánáidbláđđi Leavedolgi, Nuorttanáste, Nissonbláđđi Gába ja Nuoraidmagasiidna Š.

Sámediggi lea 2003:s juolludan 300 000 ru doarjaga sámi nisssonbláđđái Gábii, 200 000 ru doarjaga Nuorttanástái ja 200 000 ru doarjaga Leavedolgai. Sámediggi háliida joatkit dán bistevaš ortnegin vai sihkkarastá bláđi oktilis ja einnostuvvo almmuheami.

Sámi prentosiidna dárbbasuvvo bušeahhtarámman buohkanassii 2 200 000 ru 2005:s.

4.3.10 Čájáhusbuhtadus Sámi Dáiddaguovddážii

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámedikki váldomihttomearri lea láchčit dilálašvuodaid nu ahte olles sámi servodat beassá oassálastit ealli ja mánggabealat sámi dáiddaeallimis. Áigumuš ortnegiin lea gaskkustit sámi dáidaga álbmogii. Sámediggái fievrriduvvui hálddašváltti Kulturdepartemeanttas 2002:s. Rámman áigumuššii biddjo 400 000 ru 2005:s, mii lea 220 000 ru lassáneapmi 2003 sajušteami ektui.

4.3.11 Mánát ja nuorat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Mánát ja nuorat leat Sámedikki vuoruhuvvon ángiruššansuorgi. Sámediggi áigu oččidit buriid bajásšaddaneavttuid sámi mánáide ja nuoraide vai sii besset šaddat oadjebas ja buriid lagasbirrasiin, gos

besset ovddidit ja nannet sámi identitehtaset ja gullevašvuodaset sámi servodahkii. Sámedikki áŋgiruššan galgá dávistit sámi kultuvrra mánggabealatvuoda ja mánáid iešguđetlágan vasihusduogáziid.

Sámediggi áigu čuovvolit Sámedikki mánáid- ja nuoraidplána ja nannet áŋgiruššama sámi mánáid ja nuoraid várás. Dása gullá áŋgiruššan sámi mánáid- ja nuoraidbláđiid (geahča kap. 4.3.9 Sámi prentosat) ja sámi mánáid- ja nuoraidvaláštallama ovddas, ja bargat dan ala ahte nuorat ožžot eanet mielmearrideami ja váikkuhanfámu Sámedikki politihkas nuoraid ektui (geahča kap. 3.1.1 Doarjjastivra mii guoská Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddái ja kap. 3.3.1 Konferánsat).

TV-sáddagat ja radiu

Sámi TV-fálaldat lea ain váilevaš sihke NRKas ja erenoamážit TV2as. Ferte muittuhit TV-kanálad ahte sii leat áibmomediat, geain lea ovddasvástádus fállat sáddagiid buohkaide. Sámediggi áigu erenoamážit fuomášuhttit dan hui váilevaš TV-fálaldaga sámemánáide, ja berrejit fargga boahit beaivválaš Mánáid-TV sáddagat buot sámegeilaide. TV2:s ii leat jeavddalaš sámi TV-fálaldat mánáide ja dat ferte rávvejuvot čuovvolit consešuvdnaevttuid, mat leat biddjon kanálii. Maŋimuš jagiid stuorát gilvu TV-kanálad gaskkas čájeha ahte prográmmafálaldat uhcit geahččijoavkkuide gillájit. Seamma ákkat geavahuvvojit nannet sámi mánáidfálaldaga go nannet dáža TV-fálaldaga mánáide.

Kultuvrralaš skuvlaseahkka

Stuorradiggi lea mearridan rievdadit Norsk Tipping AS badjebáhcaga juogadančoavdaga ja ulbmáluššat kulturgaskkusteami skuvllas. Sajušteapmi Kultuvrralaš Skuvlasehkki lea 60 000 000 ru 2003:s, ja 2004:s ja 2005:s sáhtta supmi lassánit mealgat, geahča St.died. nr.38. Sámediggi háliida searvat oassálastin ja váikkuhit ahte maiddá sámi kultuvra šaddá oassiin skuvlla Kultuvrralaš skuvlaseahkas. Sámediggi ferte oazžut oasi stáhta juolludan ruđain prošehtii vai sáhtta álggahit doaibmabijuid, mat sihkkarastet sámi sisdoalu skuvllaid kulturfálaldagas.

4.3.12 Sámi aviissat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi oaivvilda ahte sámiin álbmogin ja eamiálbmogin Norggas lea vuoigatvuohta erenoamáš doaibmabijuide, mat ásahtit viiddes ja mánggabealat sámi mediafálaldaga.

Sámediggi oaidná erenoamáš deatalažžan áhte sámi mánát ja nuorat ožžot sámegeilat mediafálaldaga. Sámi mediapolitihka mihttomearri lea sihkkarastit sátnefriijavuoda vuodđoeaktun ealli sámi demokratiiji, sihkkarastit áššálaš ja buotbealat dieđuid buot sápmelaččaide, suodjalit ja nannet sámi servodateallima, sámegeila ja kultuvrralaš identitehta ja sihkkarastit ahte sápmelaččat ožžot kvalitatiivva buori ja buotbealat mediafálaldaga iešguđet mediajoavkkuin.

Sámi preassapolitihka bajimuš mihttomearri lea ásahtit sihkkaris ekonomalaš vuodu sámi aviissaid beaivválaš almmuheapmái, vuos álggos sámegeilat aviissaid várás.

Juolludussan Kultur- ja Girkodepartemeantta bušehttaoasttas ”doarjja sámi aviissaide” evttohuvvo 22 000 000 ru 2005:s. Dát juolludus addo njuolggá sámi aviissaide iige leat mielde Sámedikki oppalaš rámmas.

5 Sámegiella

Váldomihttomearri
” Sámegielain birge!”

Tabealla 5.0 Oppanastabealla - Sámegiella

(1000 ru)

Poasta 53	Namahus	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
53.1	Guovttegielalašvuodadoarjagat	28.050	28.050	38.050
53.2	Giellaprošeavttat siskabealde hálddašanguovllu	1.600	1.600	3.000
53.2	Giellaprošeavttat olggobealde hálddašanguovllu	2.450	2.450	6.000
53.3	Giellaguovddážit	2.400	2.400	4.500
53.4	Vuoigatvuohta sámegiel ohppui	0	0	2.000
53.5	Sámi giellakampannja ja oææáiggi teknologijja	0	0	7.200
53.6	Terminologijjaovddidanprošeavttat	0	0	3.000
53.7	Giellaprošeavttat olggobealde hálddašanguovllu	0	0	6.400
53.8	Sámegiela hállansyntesa	0	0	4.200
Submi		34.500	34.500	74.350

5.1 Guovttegielalašvuodadoarjagat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámeláhka deattasta ahte sámegiella lea dárogielain dássálaga virggálaš giellan Norggas. Sámelága giellanjuolggadusaid mihttomearri lea suodjalit ja ovddidit sámegiela dainna lágiin ahte erenoamážit nannet gielageavaheami almmolaš oktavuodain. Sámelága giellanjuolggadusat leat vuollerádjenjuolggadusat ja leat geográfalaččat ráddjejuvvon sámegiela hálddašanguovlui. Sámegiela hálddašanguovlui gullet Kárásjoga, Guovdageainnu, Unjárgga, Porsáŋgu, Deanu ja Gáivuona gielddat. Sámediggi hálddaša guovttegielalašvuoda doarjagiid ja juohká daid sámegiela hálddašanguovllu gielddaide, ja maiddá Finnmarkku ja Romssa fylkkagielddaide. Doarjja galgá váfistit ahte hálddašanguovllu gielddain ja fylkkagielddain leat ruđat bálvalit guovttegillii nugo sámeláhka gáibida.

Sámediggi lea dievasčoahkkimis 2003 meannudan ášši 02/03 Sámegiela hálddašanguovllu viiddideapmi. Mearráduš mearkaša ahte Sámelága ferte rievvadit vai gielddat, mat dan háliidit, besset mielde sámegiela hálddašanguovlui. Dan oktavuodas jearai Sámediggi 6 gielddas háliidedje go sii searvat sámegiela hálddašanguovlui. Jearaldat manai Evenášši, Skániid, Dielddanuori ja Loabága suohkaniidda davvisámiguovllus, Divttasvuona suohkaniid julevsámiguovllus ja Snoasa suohkaniid, mii lea oarjelsámiguovllus.

Jus Stuorradiggi mearrida lahttudat eanet gielddaide sámegiela hálddašanguovlui, de dat ii galgga buvttihtit heajut ekonomalaš eavttuid daidda gielddaide, mat jo leat siskabealde.

Hálddašanguovllu vejolaš viiddidanmearrádusa geažil evttoha Sámediggi lasihit guovttegielalašvuodadoarjaga 10 000 000 ruvnnuin. Bušeahhtadárbu guovttegielalašvuodadoarjagiidda lea 38 050 000 ru 2005:s.

Doarjja guovttegielalaš gielddaide ja fylkkagielddaide lasihuvvo vai sii sáhttet ollašuhhtit lágaid gáibádusaid ja vai duohta golut guovttegielalašvuoda geažila gokčojuvvojit ollásit. Sámediggi áigu boahhteáiggis vuoruhit giellavirkkosmahttima sámi guovddáš guovlluid olggobealde.

Vuodustus

Sámelága giellanjuolggadusat leat dál leamaš fámus 1992 rájes, ja Sámediggi oaidná dárbbalažžan árvoštallat ja heivehit giellanjuolggadusaid otná dillái ja riikkaidgaskasaš giellamearrádusaide. Dan oktavuodas berre Sámelága giellanjuolggadusaid rievdat nu ahte eanet gielddat sáhttet searvat hálddašanguovlui.

5.2 Giellaproševttat hálddašanguovllu siskkabealde ja olggobealde

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi lea dorjon iešguđet giellaproševttaid sihke siskkabealde ja olggobealde hálddašanguovllu. Giellaproševttat leat leamaš mánggaláganat, ee. sámeziel oahpahus rávesolbmuid várás, giellalávgunat mánáid várás, báikenammaproševttat ja terminologijjačohkken. Leat maid álggahuvvon geahččaladdanproševttat oarjelsámiguovlluin, gos sámeziella oahpahuvvo mánáidgárddiin ja skuvllain. Giellaguovddážit leat maid ožžon ruđaid dáid prošeaktaruđain dassáži go leat ožžon bistevas doarjaga. Prošeaktaruđat eai leat doarvái gokčat buot ohcamiid, muhto lea hui deatalaččat vai proševttat álggahuvvojit ja nu loktet beroštumi bargat sámezielain. Sámediggi háliida bisuhit giellaprošeaktaortnega ja bivdá sajustit 3 000 000 ru proševttaide hálddašanguovllus ja 6 000 000 ru giellaproševttaide olggobealde hálddašanguovllu 2005:s.

Vuodustus

Sámediggi oaidná ahte giellaprošeaktaruđaide leat ollu ohccit. Eai leat baljo gielddat olggobealde hálddašanguovllu, mat váldet ovddasvástádusa sámezielas sin guovllus, ja danne leat dákkár prošeaktaruđat dávjá áidna vejolašvuolta sáhttit ruhtadit sámi gielladoaimmaid. Giellaruđat leat dagahan vejolažžan sápmelaččaide ohat ruđaid smávva ja stuorra proševttaide olggobealde gieldda. Giellaruđat leat lokten beroštumi, ja addán lihtuide, servviide, ovttaskasolbmuide, giellaguovddážiid ja gielddaide vejolašvuodaid bargat sámezielain.

5.3 Giellaguovddážit

Mihttomearri ja doaibmabijut

Norggas leat ásahuvvon 6 giellaguovddáža. Gáivuona ja Porsáŋggu gielddat ledje vuosttas guokte gieldda, mat 1994:s ásahedje giellaguovddážiid. Dasto leat ásahuvvon giellaguovddážit Deanu, Unjárgga, Evenášši ja Divttasvuona gielddain. Giellaguovddážiid ásaheami álgaga válde báikkálaš áŋgirdeaddjit ja jurdda ásaheamiid duogábealde lea leamaš dárbu čohkket resurssaid ja ásahit giellaarenaid. Giellaguovddážit doibmet iešguđetláhkai servodagaid dárbbuid mielde, ja dat leat leamaš deatalaččat sámeziela oahppamis. Sámediggi oaidná deatalažžan doarjut dálá ja odđa giellaguovddážiid, mearridit guovlluid ja ásahit giellaguovddážiid oarjelsámiguovllus.

Sámediggi evttoha sajustit 4 500 000 ru dálá ja golmma odđa giellaguovddázii 2005:s. Vuodđodoarjja giellaguovddáziiida lasihuvvo 100 000 ruvnuin 2003 bušeahta ektui, nu ahte juohke guovddáš oážžu 500 000 ru vuodđodoarjjan.

Vuodustus

Giellaguovddázat leat deatlaš arenat, erenoamážit doppe gos sámegiella lea rašis dilis. Giellaguovddáziiid eavttut fertejit buoriduvvot vai doibmet guovlluguovdasaččat. Erenoamáš deatlaš lea doarjut giellaguovddáziiid ásahemiid oarjelsámeguovllus.

5.4 Vuoigatvuohta sámegiel oahpahussii

Mihttomearri ja doaibmabijut

Ovttaskasolbmuid vuoigatvuohta sámegiel oahpahussii ii leat doarvái bures áimmahuššojuvvon, geahča Sámelága giellanjuolggadusaid. Sámediggi lea ožžon signálaid prošeaktaohcamiid bokte ahte rávesolbmot, geat leat sápmelaččat, dárbbasit sámegiel oahpahusfálaldaga. Sámedikki mielas lea guovddáš eiseválddiid ovddasvástádus sihkkarastit oahppofálaldaga rávesolbmuide, geahča Oahpahuslága. Sámedikkis eai leat ekonomalaš eaige hálldahaslaš resurssat lágidity dákár oahpahusa. Lea váttis diehtit man stuoris dárbu lea sámi servodagas, muhto Sámediggi árvala sajustit 2 000 000 ru dán áigumuššii 2005:s.

Vuodustus

Váilevaš oahppu sámegielas lea dagahan ahte leat ollu sámegiel hállit, geat eai máhte lohkat eaige čállit sámegilli. Dáruiduhttin lea maid dagahan ahte mánggas leat bajásšaddan sámegielain, muhto eai máhte dahje eai duostta hállat sámegiela. Sámediggi oaidná dán ángirusšansuorgin, mas leat stuorra vejolašvuođat oážžut ollu sámegielhálliid čállit ja lohkat sámegiela.

Sámediggi háliida ahte sámi álbmot galgá movttiidahttojuvvot váldit oahpu sámegielas. Sámediggi evttoha ásahit stipeandaortnega sámegiel oahpu várás. Áigumuššan dáinna ortnegiin lea addit ekonomalaš vejolašvuođaid sámiide, geat šaddet olggobeallai dábálaš ekonomalaš vuoigatvuođaid, váldit dákár oahpu. Dat gusto ovdamearkka dihtii vuoigatvuhtii virgelohpái bálkkáin.

5.5 Sámi giellakampánnja ja odđaáiggi teknologijja

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi áigu movttiidahttit juohkehačča geavahit sámegiela buot oktavuodáin. Giella lea gulahallan, giellaválljen sorjá ovttaskasolbmoss ja mearriduvvo ovttaskasolbmo gulahallandárbbu vuodul. Eará faktorat mat maid lea mielde mearrideamen giellaválljema: háliidan áddejuvvot, masán go vuoigatvuođaid go geavahan sámegiela, hárdán go earáid giellaválljemiinnán ja man bures orun hálldašeamen eanetlohkogiela. Maiddá vuoigatvuođat, mat leat lágain ja njuolggadusain, mo dát leat láchččojuvvon, guđe gillii áššebáhpárat leat, gávdnojit go skovit ja bagadusat sámegilli ja lea go dain álki áddet giela, stivrejit giellaválljema. Ovttaskasolbmo giellaválljema stivrejit ollu fáktorat ja maiddá earáid positiivva/negatiivva guottutge stivrejit giellaválljema.

Sámegiella beaivválašgiellan gáibida ahte leat vejolašvuođat geavahit giela odđaáiggi teknologijain. Diehtujuohkin ja čuvgehusbargu odđa teknologijain, sámi web-siidduin ja divastallanforumain lea bálvalus, maid sáhtta ovdidit. Sámediggi áigu čoavddihit váttisvuođaid sámegiela alfabehta geavaheami oktavuodas dihtoriin ja erenoamážit internehtas.

Vuodustus

Sámediggi háliida álggahit gielalaš birasgáhttenkampánja sámegiela várás ”Sámegiain birge!”. Dán kampánja mihttomearri lea čuvgehit sámegiela birra Norggas. Diehtujuohkin galgá duddjot positiivva guottuid sámegillii ja váikkuhit giela stáhtusa. Earret ovttaskasolbmuid várás berre kampánja maiddái leat almmolaš kantuvrraid, skuvllaid, mánáidgárddiid, dearvvašvuodadoaimmahaga, politiija ja duopmostuuluid várás. Sámediggi sajušta 2 200 000 ru gielalaš birasgáhttenkampánjii ”Sámegiain birge!”.

Ođđaáiggi teknologijja álkida čatnat oktavuodaid riikkarájaid rastá dihtora ja internehta geavahemiin. Mánát ja nuorat geavahit árjjalaččat dihtora ja mobiltelefonna. Lea erenoamáš deatalaš heivehit sámegiela dákkár geavahussii vai mánát ja nuorat eai vállje eret sámegiela, muhto ahte giella šaddá lunddolaš oassin ovdáneamis. Lea stuorra dárbu ovddidit giellafágalaš divástallanforumiid neahas, geavahit internehta diehtujuohkima oktavuodas ja ovddidit sátnevuorkká. Ovddideami oktavuodas ferte maiddái ovddidit korrektuvraprogramma sámegielas, geahča kap. 5.7 gos lea čilgejuvvon lagabuid. Sátnevuorkká ovddideami ferte bajidit davviriikkalaš dássái ja Sámi giellalávdegoddi lea deatalaš ovttaskasolbmuid dán doaimmas. Sámediggi sajušta 5 000 000 ru sámegiela ovddideapmái ođđaáiggi teknologijja geavaheamis.

5.6 Terminologijaproševttat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámegiella geavahuvvo eanet ja eanet fágasurggiin, ja oktilis terminologijabargu lea deatalaš dan oktavuodas. Sámediggi maid oaidná dárbbaslašžan sáhttit álggahit terminologijaproševttaid.

Ferte sajuštit ruđaid terminologijabargui. Ruđaid ferte sáhttit geavhit nu ahte Sámediggi álkít galgá sáhttit searvat prošektii, maid eará etáhtat álggahit, ja ieš álggahit proševttaid go čuožžila dárbu.

Sámedikki bušeahhtadárgu terminologijaovddidanprošektii lea buohanassii 3 000 000 ru 2005:s.

Vuodustus

Sámediggi lea háhkan gelbbolašvuoda giellaovddidanbarggus sihke davvi-, julev- ja oarjelsámegielas. Dál lea deatalaš ásahit ovttaskasolbmuid davviriikkalaš dásis terminologijja dáfus go sámegiella geavahuvvo riikkarájaid rastá. Sámi servodat ferte bargat dan ala ahte gielalaš resurssat geavahuvvojit beroškeahhtá riikkagulleašvuodas. Dát sihkkarušašii kvalitehta terminologijabarggus ja ođđa sániid ja terpmáid šaddá dalle álkít sámi álbmgii dohkkehit.

5.7 Sámi korrektuvraprogrammat elektrovnnaš teakstagiedahallama várás

Mihttomearri ja doaibmabijut

Doaibmabijut mihttomearri lea ovddidit ja fállat elektrovnnaš teakstameannudeami divvunprogrammaid sámi giellajoavkkuide Norggas. Divvunprogrammaid galgá sáhttit geavahit oktan guossoheaddjiprogrammaiguin Norggas, Ruotas ja Suomas. Dáid programmaid ulbmiljoavku leat almmolaš hálddahasat, sámi ealáhuseallin, sámi preassa, sámi lágádusat, skuvllat ja oahpahus ja ovttaskasolbmot. Fálaldagas galgá leat stávendárkkisteapmi, sátnjuohkin, synonymasátnegirji ja grammatihkkadárkkisteapmi, ja programmat galget leat nuvtá geavaheaddjiide.

Sámediggi lea barggaheaddj ovddidanbarggu čadaheami oktavuodas, mii dáhpáhuvvá ovttasbarggus máŋgga ášahusain, sámi giellabirrasiin ja priváhta fitnodagain. Prošeakta čadahuvvo 36 mánu (3 jagi) siste maŋŋá go álggahuvvo.

Prošeakta galgá ráhkadit divvunprográmma Windows, Mac OS ja Linux vuđđosiidda ja gokčat govttoláččat prográmmašlájaid nugo MS Office, layout /leabbuma (DTP-prográmma), OCR (skánnen) ja molssaeavttuid MS Office:ii.

Vuodustus

Sámediggi lea guorahallan vejolašvuodaid ráhkadit dievaslaš páhka njulgenprográmmain, nie mo girjedárogielas ja ođđadárogielas, sámi giellajoavkkuid várás Norggas: davvi-, julev- ja oarjelsámegielaid várás. Loahppajurdda lea čielggas – lea bures vejolaš ráhkadit dakkár prográmma sámegielas. Dárogielas leat prográmmagálvovuođdit váldán badjelasaset ekonomalaš goluid njulgeanprográmmaid fállama oktavuodas geavaheaddjiide. Sámegiela njulgeanprográmma oastit leat unnán, nappo ii gánnátge prográmmagálvoindustriijii ráhkadit dakkár prográmmaid sámi márkana várás. Iige lean sámegiela dutkan, erenoamážit giellateknologiijas ja leksikála resurssaid ovddideamis, ovdánan seamma guhkás go dárogielas dan áiggi go prográmmagálvoindustriija ovddidišgođii njulgenprográmma dárogielas. Danne ferte stáhta leat mielde ruhtadeamen ovddidanbarggu.

Njulgenprográmma nannešii sámegiela boahhteáiggi ja doaimmašii normerejeaddjin ja nannešii giellabirrasa, erenoamážit čállingiela. Prošeakta livččii maid buorre vuodđun bargui ráhkadit guovttegielalaš sátnegirjiid. Nappo dat sáhtášii leat vuodđun buoridit gielaidegaskasaš diehtujuohkima vai sámegiela teavsttat leat mielde ohcanvuodas, ja ahte sáhtta ohcat sámegillii ja deaivat sihke dárogiel ja sámegiela teavsttain.

Almmolašvuoda olis prošeakta sihkarastá ahte gielalaš resurssat geavahuvvojit ođđasis ja dárkkistuvvojit ja nu loktejit gelbbolašvuoda. Dasa lassin sihkarastojuvvo ahte dakkár vuodđoreaidu go njulgendárkkástus lea buohkaide olámuttus. Dalle lea vejolaš ođđasisgeavahit ávdnasiid pedagogalaš prográmmagálvvuid ja elektrovnalaš sátnegirjiid várás ja ovddidit ávkkálaš reaidduid dutkama ja terminologiijabargguid várás. Danne lea deatalaš ahte dahkkivoigatvuodát ráhkaduvvon prográmmaide bissot almmolaš opmodahkan (Sámedikkis).

Ovddidanbargu lea meroštallojuvvon máksit 19,1 miljon ru dan molssoeavttu vuodul, mii lea buoremus geavaheaddjiide, ja dat galgá čadahuvvot 3 jagi áigodagas. Bušeahttadárbu lea 6 400 000 ru jahkái.

5.8 Hállansyntesa sámegielas

Mihttomearri ja doaibmabijut

Mihttomearri lea fállat hállansyntesa sámgielain, álggos davvisámegielas, dábálaš njulgenprográmmaid oktavuodas. Dan olis ožžot sámegiela, geain ii leat čállingovva iežaset gielas, gálggaid čállit sámegiela dábálaš bargodilis ja nu ovddidit čállingálggaid iežaset gielas.

Hállansyntesa addá maiddái vejolašvuodaid ovddidit oahppanreaidduid erenoamášoahpahusa várás ja ovddidit digitaliserejuvvon bálvalusfálaldagaid sámi álbmoga várás máŋgga suorggis.

Sámediggi áigu leat bargoadi davvisámegiela hállansyntesa ovddideami oktavuodas ja eaiggáduššat oamastanvuogitvuodaid buktagii. Doaimmabiju sáhtta čađahit su 1/2 jagis, ja vuodđun galgá leat oassi das, mii ráhkaduvvo njulgenprográmma ovddideami oktavuodas.

Bušehtadárbbun 2005:s lea meroštallojuvvon 4 200 000 ru juohke giela nammii ja eaktuduvvo ollásit gokčojuvvot lassirámmas Sámedikki bušehtii.

Vuodustus

Mánngga suorggis geavahuvvo hállansyntesa vuodđun ovddideamis ođđaáiggi bálvalusfálaldagaid Norggas. Sámediggi lea guorahallan vejolašvuodaid ovddidit hállansyntesa sámegielain, ja dan birra lea máinnašuvvon Sjur Nørstebø Moshagen suoidnemánu 11. b. 2003 mannosáš raporttas ”Talesyntese for samiske språk”.

Áigumuš sámi hállansyntesa prošeavttain lea:

- ovddidit syntehtalaš hállama
- ovddidit dievaslaš TTS-vuogádaga (teavsttas hállamii), mii ovtastuvvo dábálemos operatiivavuogádagaide
- ovtastit syntehtalaš hállama ovttain dahje mánnggain čállindoarjjareidduin dyslekihariid várás ja earáid várás, geain leat eanet uhcit čállinváttisvuodas.

Gárvves buvttá galgá leat olámuttus nuvttá gárvves installerenprográmma Sámedikki ásahan ruovttusiiddus.

Prošeakta čálmustahtta davvisámegiela, muhto raporttas lea maid mielde bušehttaevttohus, mii gokčá julev- ja oarjelsámegiela.

Sámedikkis galgá leat dahkkivuogitvuodas prošeavttas ráhkaduvvon ávdnasiidda, vuos álggos gitta 60 tiimmu studiobáddemat, ja daid galgá leat vejolaš geavahit mánngga oktavuodas, ovdamearkka dihtii:

- jietnanovdamearkan elektrovnnalaš sátnegirjiin, sihke sániin ja cealkagiin
- dutkanávnasin fonehtalaš dutkamis
- resursan sámi sátnevuorkái

6 Biras ja kultursuodjaleapmi

Váldomihttomearri

”Dássiid servodatovdáneapmi, mas biras ja luondu ieža bidjet eavttuid”

Tabell 6.0 Oppanastabealla - Biras- ja kultursuodjaleapmi

(1000 ru)

Poasta 52	Namahus	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
54.1	Kulturmuistosuodjaleapmi	1.500	3.137	3.000
54.2	Museat	9.305	9.535	17.370
Submi		10.805	12.672	20.370

6.1 Doarjja sám kulturमितosuodjaleapmái

Jagis 2005 dárbbášuvvo eanet ruhta nannet kulturमितosuodjaleami, mii lea diedihuvvon kulturमितopolitihka stuorradiggediedáhusa čuovvleapmi. NAČ 2002: Ovddešáigi hábme boahhteáiggi, evttoha ahte sami kulturमितosuodjaleapmi ferte nannejuvvot virggiiguin čadnojuvvon vistesuodjaleapmái, hálddašanbargguide, sámedikki dievaslaš birasbargui ja riikkaidgaskasaš kulturमितoovttasbargui (geahča kap.2 Hálldahusa doaibmagolut). Lea maid dovddahuvvon dárbu nannet doarjjaruđaid bargui boazodoalu kultureanadagain, sami vistesuodjalemiin ja duodašteamiin sami kulturमितuittuid mehciin. Earret daid dárbbuid, maid Sámedigga lea ovddidan mañimuš jagiid kulturमितosuodjalansuorggis, de áigu Sámediggi čujuhit eanedandárbbu 2005 rájes ráđđádaladettiin Birasgáhttendepartemeanttain.

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi galgá suodjalit kulturमितuittuid ja kulturbirrasa ja nu nannet ja joatkit sami kultuvrra. Sámediggi galgá doarjut sami doaibmabijuid ruđaiguin duodašteami, láhčimiin, divššuiin, ovdešteamiin ja doaimmain sami kulturमितuittuid ja kulturbirrasiid oktavuodas. Birasdepartemeanta lea juolludan Sámediggái 2 000 000 ru jahkái 2003. Sámediggi lea jahkái 2005 evttohan 3 000 000 ru, mii lea 1 000 000 ruvdnosašlassáneapmi.

Vuodustus

Doarjjaortnet almmuhuvvui almmolaččat 2001, mii dagahii ohcanlogu lassáneami nu ahte dál dárbbáša loktet doarjjarámma. Sámedikki prošeakta sami vistiid suodjalan- ja hálddašanplána gárvána 2003. Dál jo oaidnit ahte doppe leat mánga automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sami vistti, mat eai leat goassege duodas suodjaluvvon ja čuovvoluvvon. 1200 automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sami vistti ii leat eahpegovttolaš meroštallan, mii mearkkaša automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon visttiid logu dramáhtalaš lassáneami Norggas. Sámediggi vuordá oazžut seamma vejolašvuoda ovdeštit ja divodit automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sami visttiid go earáge automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon visttiid riikkas. Govttolaš álgun livččii 1 000 000 ruvdnosaš lassáneapmi 2005:s.

6.2 Sámi museat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi galgá váikkuhit sami museadoaimma nannema, oktiordnema ja ollislašvuoda samiid iežaset eavttuid vuodul álbmogin ja eamiálbmogin. Oktiordnenproseassat Sámedikki, gielddaid ja sami museaid gaskkas galget váikkuhit sami historijá ja kultuvrra nannema, duodašteami, diehtoovddideami ja gaskkusteamii.

Bušehtadárbbun sami museaide 2004:s lea biddjon 5 435 000 ru, nu ahte buohkanas doarjjarámma sami museaide Sámedikkis 2004:s gártá 14 740 000 ru. jahkái. 2005 ovddas evttohuvo vel 2 630 000 ruvdnosaš lassáneapmi, nu ahte buohkanas doarjjarámma šaddá 17 370 000 ru. Sámi museaide 2005 dárbu lea biddjon dan mihttomeari vuodul, ahte stáhta ruhtadeapmi sami museaide 2006 rájes galgá leat 20 000 000 ru.

Vuodustus

Sámi museaid kulturpolitihkalaš hástalussan lea čohkket, suodjalit, duodaštit ja gaskkustit sami kultuvrra ja sami servodaga ávnnaslaš ovdanbuktimiid. Sámi oktavuodas lea maid hui deatalaš ahte museat galget leat kulturdoaimmaid arenan.

Sámi museaid hástalusson lea ahte dat leat kritihkalaš jurddašemi váikkuheaddjin historjja, kultuvrra ja identitehta dáfus guovtti latnjalas gaskavuodas, nubbi unnitlogu ja nubbi fas eanetlogu servodagas. Seammás galget sámi museat váikkuhit posiitiivva sámi iešáddema. Sámi servodahkii dán juksá buoremusat jus luoittášii sámi museapolitihka ovdánit, dm. ahte sámi servodat ieš váldá ovddasvástádusa das mo geavahit kultursuodjalusa.

Sámediggái sirdojuvvui sámi museaid hálddašánváldi 2002 rájes. Sámediggi lea museačielggadeamistis eaktudan sámi museadoarjagiid lassáneami 5 jagi áigodagas 20 000 000 ru rádjai. Dát lea realisttalaš St.died. 22 (1999-2000) evttohusaid ektui ahte 5 jagis lassána eanet go 202 000 000 dálá dási ektui. Lasihanbargu sámi museaid várás ii dáhpáhuvvan 2003:s nu mo lei vurdojuvvon. Danne dárbbášuvvo gorálaččat stuorát doarjalassáneapmi sámi museaide viđajagi áigodaga golmma maŋimus jagis.

Sámediggi bargá sihkkarastit stuorát museaovttadagaid. Áigumus lea ásahtit museasiidda oktasaš stivrrain, doaluin, bargoaddiovdasvástádusain ja ekonomiijahálddašemiin, seammás go báikkálaš doaimmat bisuhuvvojit ja báikkálaš árja ovddiduvvo. Okta eavttuin ahte odđoorganiserema galgá sáhttit čadáhít lea ahte Sámedikki bušeahtta nannejuvvo. Sámediggi lea maid ságastallagohtán Saemen sijte:ain rievdadit organisašuvdnahámi museasearvvis vuodđudussan vai Saemien sijte sáhtášii oazžut stuorát sámi guovlluguovdasaš ovddasvástádusa.

7 Eará doarjagat – doarjja politihkalaš bargui

Tabella 7.0 Eará doarjagat - Doarjja politihkalaš bargui

(1000 ru)

Poasta 55	Namahus	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
55.1	Sámi válдоorganisašuvnnat	2.500	2.775	2.860
55.2	Sámedikki politihkalaš joavkkut	1.800	1.800	2.300
55.3	Opposišuvnna bargoeavttut	700	700	700
55.4	Doarjja válgalisttuide	0	0	1.500
Submi		5.000	5.275	7.360

a) Doarjja sámi nissonorganisašuvnnaide nugo Sáráhká ja Sámi Nissonforum lea sirdojuvvon postii 57 Riikkaisgaskasaš bargu

Sámediggi háliida lasihit doarjaga politihkalaš bargui 7 360 000 ruvdnun 2005:s.

Sámediggi bivdá várret ruđaid, maid etablerejuvvon ja odđa organisašuvnnat dárbbášit go barget árbevirolaš ealáhusaid ovddas ja árbevirolaš ealáhusain sámi guovlluin.

7.1 Válgasearvandoarjja

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggái lea ovdal juolluduvvon 1 200 000 ru juogadeapmái dohkkehuvvon sámediggeválgalisttuide. Doarjja galgá gokčat válgaoassálastingoluid. Sámedikki válgalávdegoddi lea geassemánu 7. b. 2001 mearridan juogadannjuolggadusaid. Seamma ollu juogaduvvo dohkkehuvvon listtuide. 2005:s lea sámediggeválgá.

Doarjjaortnet dárbaša 1 500 000 ru 2005:s. Doarjjaortnet lea leamaš seamma dásis maŋimuš válggain, ja dál livčii dan muddet haddegoargnema mielde.

8 Oahpahus

Váldomihttomearri:

”Dustet ođdaáiggi ja ođda gáibádusaid ollislaš máhtolašvuodapolitibkain sámi giela, kultuvrra ja árvvuid vuodul.

Tabella 8.0 Oppanastabealla - Oahpahus

(1000 ru)

Poasta 56	Namahus	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
56.1	Vuodđoskuvla ja joatkkaoahpahus-oahpponeavvut	11.139	11.139	14.000
56.2	Gealbudeapmi	3.250	3.250	4.500
56.3	Mánáidgárddit	a) 7.813	7.813	9.790
Submi		22.202	22.202	28.290

a) Doarjja sámi mánáidbláddái lea sirdojuvvon postii 52.9 sámi prentosat

8.1 Vuodđoskuvla ja joatkkaoahpahus - oahpponeavvut

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámedikki mihttomearri lea ahte buot sámi oahppiin galgá leat oktagaslaš vuoigatvuohta sámegieloahpahussii, sihke vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahusas, buohtastahte dievasčoahkkináššiin 46/02, mas ovttajienalaš Sámediggi cealká ahte Oahpahuslága § 62 ferte rievdadit vai buot sámemánáide – beroškeahtta ássanbáikkis – sihkkarastojuvvo oktagaslaš vuoigatvuohta sámegieloahpahussii. Sámemánáid sámegielvuoigatvuoda ferte maid sihkkarastit astuáiggefálaldagas (AÁF). Dakkár oktagaslaš vuoigatvuhtii ii gula vuoigatvuohta sámegieloahpahussii.

Dát mielddisbukta ahte sámi oahppit ožžot oahpaha gustojeaddji lágaid ja oahppoplánaid vuodul ja ožžot nannejuvvot sámi identitehtaset, gielaset ja kultuvrraset. Dát gáibida Sámediggeplána ja oahpponeavvoráhkadeami plánaid čuovvoleami, ja stuorát deattu digitála oahpponeavvuid ja joatkkaoahpaha oahpponeavvuid ovddideapmái.

Sámediggi áigu ain áŋgiruššat oahpponeavvuid ráhkadeami davvi-, julev- ja oarjelsámegillii, sihke dábalaš oahpponeavvuid, digitála oahpponeavvuid ja erenoamážit heivehuvvon oahpponeavvuid mánáide, nuoraide ja rávesolbmuide.

Sámediggi áigu bargat nannet ovttasbarggu Suomain ja Ruotain oahpponeavvoovddidemiin. Lea deatalaš ávkástallat daiguin resurssaiguin ja dainna gelbbolašvuodain, mii lea davviriikkalaš dásis. Dan oktavuodas dárbaša kártet oahppo- ja oahpponeavvodili.

Badjánan sámi kulturdiđolašvuohta dagaha ahte rávesolbmot jearahit sámegiela oahppofálaldagaid. Dan oktavuodas ferte ráhkadit prográmma. Guovtti ovddit jahkediđáhusas lea dát leamaš okta bajimusat vuoruhuvvon surggiin, ja leage hui deatalaš farggamusat čoavdit dán ášši.

Doaimbajijut maiguin Sámediggi áigu bargat vai sámi oahppit ožžot oahpahusa sámegielas ja sámegillii:

- Ovddidit dábalaš oahpponeavvuid vuoddoskuvlla várás vuosttažettiin fáddághippagiid davvi-, julev- ja oarjelsámegillii. Vuoruhuvvon suorggit leat prošeavttat, mat nannejit buot golmma giellajoavkku lohkan- ja čállinoahpahusa, nuppigiela oahpahusa ja giela ja kultuvrra julevsámegielas ja davvisámegiela vuosttasgiellan nuoraidskuvllas.
- Ovddidit dábalaš oahpponeavvuid joatkkaoahpahussii. Bajimužžii vuoruhuvvojit oahpponeavvut julevsámegiela vuosttasgiela oahpahussii. Davvisámegielas vuoruhuvvojit dakkár fágat, mat nannejit identitehta, nugo musihkka, servodatoahppu ja sámi kulturmáhttu. Oarjelsámegielas vuoruhuvvo sámegiella nubbigiellan.
- Ovddidit digitála oahpponeavvuid, sihke originála ja jorgaluvvon. Dás vuoruhuvvojit oahpponeavvut heivehuvvon gáiddusoahpahussii sámegiel fágas buot golmma giellajoavkkus, ja vel oahpponeavvut fáttáin, mat ovddidit dieđuid sámi servodaga, kultuvrra ja historjjá birra.
- Álggahit oktasaš davviriikkalaš oahpponeavvoprošeavttaid.
- Ásahit sámi davviriikkalaš oahpponeavvodiehtovuodu, gosa sáhtá bardit iešguđelágan digitála oahpponeavvuid.
- Ovddidit oahpponeavvuid mánáide, nuoraide ja rávesolbmuide erenoamáš dárbbuiguin, ee. álkes lohkgangirjiid buot golmma giellajoavkku ja oahpponeavvuid sámegillii čalmmehemiid ja heajosoaidniid, lossagologiid ja bealjemiid várás.
- Joatkit ovddidit kártenávdnasiid, erenoamážit joatkkaoahpahusa ja julev- ja oarjelsámegiela várás.
- Ovddidit lohkan- ja čállingeahččalemiid julev- ja oarjelsámegielas.

Sámedikki dárkun nannet bajábeale doaimbajijuid evttohuvvo bajiduvvot 14 000 000 ruvdnun 2005:s.

Vuodustus

”Strategalaš oahpponeavvoovddidanplána 2001-2005” lea bidjan vuollerádjejuolludeapmin 14 miljon ruvdno jahká. Juolludus lea juohke jagi leamaš uhcit go dat. Dat mearkaša ahte oahpponeavvodárbu 90 jagiid vuoddoskuvlla ja joatkkaoahpahusa ođastusaid geažil guhkin eret lea gokčojuvnon. Dát lea erenoamážit čuohtan oahpponeavvoovddideapmái joatkkaoahpahusa várás buot golmma giellajoavkkus. Ođastus 94 árvvoštallan lea čájehan ahte davvisámegielas lea dohkálaš doarvái oahpponeavvut boazodoalus, sámegielas ja dárogielas sámegiela oahppiid várás, muhto leat uhccán eará fágain. Joatkkaskuvllaide julevsámi guovlluin leat dál álgán oahppit, geain lea sámegiella vuosttasgiellan. Oarjelsámegillii eai leat baljo ráhkaduvvonge oahpponeavvut dán dássái. Dáid guovlluid oahppiid várás ferte ovddidit eanet oahpponeavvuid.

Digitála oahpponeavvuid ulbmálluššan galgá váikkuhit oahpponeavvuid ráhkadeami, mat ovddidit kreatiivva pedagogalaš čovdosiid, fágaid rasttideami ja bargovugiid, mat leat vuoddoskuvlla ja joatkkaoahpahusa oahppoplánaid áigumušaid mielde. Oktagašlaš vuogatvuolta sámegiel oahpahussii dagaha ahte muhtun oahppit ožžot oahpahusa gáiddusoahpahussan davvi-, julev- ja oarjelsámegielas. Dárbu lea ovddidit ja geahččaladdat heivehuvvon oahpponeavvuid dákkár oahpahussii ja ovddidit digitála komponanttaid ja eará oahpponeavvuid gaskasaš ovttasdoaimama.

Erenoamážit heivehuvvon oahpponeavvuid oktavuodas lea juolludus leamaš seamma dásis olleš doaimbaplána doaimmaáigodagas 2001-2004, vaikke vel dárbu lea lassánan mealgat, dáidá dan geažil go Sámi erenomášpedagogihka doarjja lea kárten dábbu.

8.2 Gealbudeapmi

8.2.1 Erenoamášpedagogalaš gealbudeapmi

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámedikki mihttomearri lea juksat alla sámi erenoamášpedagogalaš gelbbolašvuoda. Sámediggi áigu joatkit álggahuvvon barggu ”Erenoamášpedagogalaš gelbbolašvuoda loktema plána mánáidgárddiin ja vuodđoskuvllas 2001-2003”.

Vuolábealde čájehuvvojit Sámedikki doaibmabijut sámi erenoamášpedagogalaš gelbbolašvuoda loktema várás:

- Juohkit stipeandda sámegielat fágaolbmuide, geat váldet oahpu erenoamášpedagogihkas alit dásis.
- Juohkit FoU-ruđaid fágaolbmuide ja fágabirrasiid, geat barget erenoamášpedagogihkalaš áššiiguin Sámedikki ovdavástáduš- ja ulbmáluššansurggiin.

Sámediggi evttoha dán áigumuššii 1 800 000 ru 2005 bušeahtas.

8.2.2 Stipeanda oahpponeavvopedagogihka ohppui

Mihttomearri ja doaibmabijut

Mihttomearrin lea háhkat alla sámi oahpponeavvopedagogalaš gelbbolašvuoda, movttiidahttit eanet čálliid ovdidit oahpponeavvuid ja loktet gelbbolašvuodaset dán suorggis. Sámedikki doaibmabidju lea juohkit oahppostipeanddaid sámi studeanttaide, geat váldet joatkkaoahpu oahpponeavvopedagogihkas.

Bušeahtadárbu oahpponeavvopedagogalaš oahppostipeanddaide lea 500 000 ru 2005:s.

8.2.3 Stipeanda oahppiide, geat lohket sámegiela joatkkaoahpahas

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi oaidná deatalažžan ahte joatkkaskuvlaoahppit válljejit oahpahusa sámegielas ja sámegilli. Stipeanda oahppiide, geat váldet joatkkaoahpu sámegielas, dagaha ahte oahppit nannejit gelbbolašvuodaset sámegielas. Sámediggi almmuha ja juohká stipeandda buohkaide, geat ollašuttet eavttuid, ja indeksamudde stipeandda.

Danne lea Sámedikki bušeahttarámma buohkanassii 1 500 000 ru stipeanddaide oahppiide, geat váldet joatkkaoahpu sámegielas.

8.2.4 Doaibmabijut bestet sámi ovdaskuvlaoahpaheaddjiid

Mihttomearri ja doaibmabijut

Mihttomearrin lea buoridit vejolašvuoda fidnet oahppan bargonávccaid sámi servodahkii ja nannet mánáidgárdebargiid gelbbolašvuoda sámegielas ja sámi kultuvrras.

Áigeguovdilis doaibmabijut 2005:s lea oččodit lassi- ja joatkkaoahpu sámegielas ja sámi kultuvrras, ja movttiidahttit sámegielagiid váldit ovdaskuvlaoahpu dainna lágiin ahte juohkit oahppostipeanddaid. Viidáseappot lea dárbu juohkit lohkanlobiid mánáidgárddiide vai bargit besset váldit lohkanvirgelobi

bálkkáin. Sámediggi galgá váikkuhit ahte ásahuvvojit gaskaboddasaš lávdaoahppofálaldagat sámegielas ja sámi kultuvrras.

Bušehtadárbbun bestet ovdaskuvlaoahpaheaddjiid lea 500 000 ru 2005:s.

8.2.5 Mastergrádastipeand

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámedikki mihttomearriin lea eanedit studeanttaid logu, geat váldet mastergráda (ovddeš váldofága) dain surggiin, gos sámi servodagat dárbbasit eanet gelbbolašvuoda. Sámedikki doaibmabidju lea juohkit njeallje 50 000 ruvdnosaš stipeandda jahkásačcat mastergrádastudeanttaide.

Bušehtadárbbu stipeandaortnegii lea 200 000 ru 2005:s.

8.3 Mánáidgárddit

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámedikki bajimuš mihttomearri mánáidgárddiid várás lea ahte buot sámemánát galget oazžut dievasárvosas sámi mánáidgárdefálaldaga. Dievasárvosas sámi mánáidgárdefálaldaga vuodđun lea sámi identitehta, sámegiella ja sámi kultuvra, ja dat adno leamen okta mánáid vuđoleamos vuoigatvuohtan.

Dán sáhtta ee. juksat go čuovvola Sámediggeplána 2002-2005 ja Sámedikki strategalaš mánáidgárdeplána 2002-2005.

Vuolábealde čájehuvvojit áigejuovdilis doaibmabijut 2005:s mánáidgárdefálaldagas:

- Jahkásaš sámi mánáidgárdekonferánsa (geahča kap 3.3.3)
- Diehtujuohkin- ja oaivadanbargu
- Álggahit geahččaladdan- ja ovddidanbargguid mánáidgárddiin
- Lasihit erenoamáš doarjaga sámi mánáidgárddiide
- Váikkuhit eanet oahpponeavvuid ovddideami
- Ovddidit mánáidgárdeoasi sámi oahppofierpmádagas
- Movttiidahttit sámegielagiid váldit ovdaskuvlaoahpu
- Movttiidahttit mánáidgárdebargiud loktet gelbbolašvuodaset sámegielas

Vuodustus

Juohke mánáidgárddi sáhtta fidnet gitta 90 000 ru juohke ossodaga nammii erenoamáš doarjjan sámi mánáidgárddiide. Dát submi lea leamaš rievddakeahhtá 1995 rájes. Dálá juolludusain ii leat Sámedikkis vejolašvuotta lasihit supmi. Dábálaš doaibmadoarjja mánáidgárddiide, mii juolluduvvo mánáid logu vuodul, lea lassánan dássidit jahkásačcat, muhto sámi mánáidgárdedoarjja lea dušše oktii lassánan dan rájes go ásahuvvui 1986:s.

Jus galggaš lihkestuvvat suodjalit sámegiella, de fertejit leat sámegielat bargit sámi mánáidgárddiin. Danne ferte lasihit erenoamáš doarjaga, mii meroštallojuvvo sámegielat bargiud logu vuodul. Lassin berre álggahit doaibmabijuid bestet sámegielat bargiud sámi mánáidgárddiide. Ja vel dárbbasuvvojit doaibmabijut loktet

bargiid giellagelbbolašvuoda lassi- ja joatkkaoahpu bokte. Bestendoaibmabidjun ferte ásahtit stipeanddaid studeanttaide, geat váldet ovdaskuvlaoahpu, ja berre maiddái addit lohkanlobiid mánáidgárdebargiide, geat váldet lassi- ja joatkkaoahpu sámegeielas.

Oahpponeavvodilli ii leat dohkálaš sámi mánáidgárdesuorggis. Danne ferte geavahit mearkkašahhti resurssaid oččodit doarvái pedagogalaš ávdnasiid, mat leat ovddiduvvon erenoamážit sámi mánáidgárddiid várás ja mat dorjot mánáid giela, kultuvrra ja identitehta.

Sámedikki dárkun nannet bajábeale doaibmabijuid evttohuvvo lassáneapmi 9 790 000 ruvdnun 2005:s.

9 Riikkaidgaskasaš bargu

Váldomihttomearri:

”Ovttasbargu sámiid gaskka riikkarájiid rastá galgá ovdánit buoremussan sámiide álbmogin”

Sámediggi evttoha ásahtit odđa poastta 50 doaibmagoluide, mat fievrividuvvojit Olgoriikkadepartemeanttas.

Tabealla 9.0 Riikkaidgaskasaš bargu

(1000 ru)

Poasta 57	Namahus	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
57.1	Interreg - guovlluguovdasaš oassi	1.200	1.589	1.500
57.2	Barentsovttasbargu	200	200	450
57.3	Eará riikkaidgaskasaš bargu (inkl.eamiálbmotkonf.)	300	300	760
57.4	Interreg III A Ruoŋa-Norga Aerjel	0	200	3115
57.5	Interreg III A Davvi Sápmi	0	5602	3110
57.6	Sámi nissonorganisašuvnnat a)	0	0	140
Submi		1.700	7.891	9.075

a) Doarjja sámi nissonorganisašuvnnaide nugo Sáráhkka ja Sámi Nissonforum lea sirdojuvvon poasttas 55

Eará doarjagat

9.1 Eamiálbmotvuoigatvuođat ja riikkaidgaskasaš bargu

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámedikki mihttomearri lea váikkuhit ahte eamiálbmotdimenšuvdna riikkalaš ja riikkaidgaskasaš forain galgá áimmahuššojuvvot, ja ahte eamiálbmotáššit ovddiduvvojit sihke riikkalaččat ja riikkaidgaskasaččat.

Juksandihtti dán mihttomearri ferte Sámediggi árijalaččat bargat riikkaidgaskasaš eamiálbmotáššiiguin.

Sámediggi ferte ieš váikkuhit ahte eamiálbmogiidda guoski siskkáldasrievttálaš ja riikkaidgaskasaš riektenjuolggadusat ja prinsihpat ožžot positiivva ja boahtteáiggeguvllot sisdoalu, ja bargat dainna ulbmiliin ahte nannet sámiid ja eará eamiálbmogiid dili oppalaččat.

Sámediggi deattuha dan ovdáneami, mii dáhpáhuvvá riikkaidgaskasaččat eamiálbmotvuoigatvuođaid hárrái, ja maiddái eamiálbmogiid iešmearridanvuoigatvuođaid hárrái, ja dát šaddá leat guovddázis Sámedikki barggus siskkáldasat ja ovttasbarggus guovddáš eiseválddiiguin. Sámediggi áigu váikkuhit ahte lágiduvvo riikkaidgaskasaš eamiálbmotkonferánssa Norggas 2005:s. Bušehtadárbu konferánssa lágideami oktavuodas

lea 400 000 ru 2005.s. Sámediggi háliida ásahtit stipeandaortnega nuoraid várás, geat háliidit galledit eará eamiálbmogiid vai lohtana gelbbolašvuohta riikkaidgaskasaš eamiálbmotáššiin. Guokte 30 000 ruvdnoaš stipeandda ásahtuvvojit. Buohkanasrámma 2005 bušeahtas eará riikkaidgaskasaš bargui lea 760 000 ru.

Ráđđehus lea 2003 ásahten doarjjaortnega sápmelaččaid ja Ruošša beale álbmogiid oassálastima várás Árktalaš Ráđis ja Indigenous Peoples Secretariat:s. Áigumuš juolludemiin lea doarjut eamiálbmotovddasteaddjiid riikkaidgaskasaš ovttasbarggus davviguovlluin dain surgiin, mat erenoamážit gusket sin beroštumiide, ja nannet sin eattuid sáhttit oassálastit dákkár ovttasbarggus. Sámediggi háliida nannet eamiálbmogiid riikkaidgaskasaš ovttasbarggu ja evttoha lasihit doarjaga riikkaidgaskasaš organisašuvnnaide 700 000 ruvdnun 2005:s.

Dát juolludeapmi Olgoriikkadepartemeanttas ii leat mielde Sámedikki buohkanasbušeahtas.

Vuodustus

Árjjalaš oassálastin eamiálbmotáššiid riikkaidgaskasaš barggus lea bargu, mii gáibida ulbmáluššama máilmmi eamiálbmogiid dillái guoskevaš sierranas proseassain ja prográmmain. Dát gusto oassálastimii Barentsovttasbarggus, Árktalaš ráđis, Ovttašuvvon Našuvnnaid (ON) eamiálbmotvuoigatvuodaid ja –áššiid barggu čuovvoleami – ja das eamiálbmotjulggaštusbargu, ja čuovvolanbargu biologalaš šláddjivuoda konvenšuvdna, ja bargu organisašuvnnain World Health Organization, World Indigenous People Organization ja eará áigequovdilis ON-orgánain, maid Sámediggi ferte vuhtii váldit. Ferte maid háhkat máhtu EU politihkalaš proseassaid birra. Permanent Foruma barggu ferte sihkarastit ekonomalaččat. Sámediggi lea ovddastan eamiálbmogiid Barentsovttasbarggus 2000 rájes vaikke vel eai leat sierra ekonomalaš resurssat várrejuvvon dán bargui.

St. dieđ. nr. 55 (2001 – 2001) čuokkis 16.2 namuha erenoamážit álbmotválljen orgánaid dili, ja ahte danne lea deatalaš sihkarastit Sámedikki váikkuhanfámu ja ahte dikki gelbbolašvuohta geavahuvvo riikkaidgaskasaš barggus. Ráđđehus deattuha maiddá ahte riikkaidgaskasaš eamiálbmotáššit ságaškušsojuvvot ja šiehtadallojuvvot lagas ovttasdoaimmamis ráđđehusa ja eamiálbmotovddasteaddjiid gaskkas. Norgga miellaguottut riikkaidgaskasaš eamiálbmotáššiin hábmejuvvot danne lagas ovttasbarggus Sámedikkiin. Dat mielddisbukta árjjalaš oassálastima Sámedikki bealis, mii fas gáibida eambo ruđaid.

Ráđđehusa doarjja, dm. 200 000 ru jahkásaš doarjja ohcama vuodul Sámedikki riikkaidgaskasaš doibmii, geavahuvvo dál ollislaččat oassálastimii eamiálbmotjulggaštusbarggus.

9.2 Interreg

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi lea oassálastán Interreg-ovttasbarggus 1995 rájes, ja sámi oasseprográmmaide lea stáhta oassi leamaš 1 000 000 ru jahkái juohke oasseprográmmas sihke Interreg IIA:s ja Interreg IIIA:s.

Prográmmakomplemeanttaid vuodul galgá stáhta oassi Interreg IIIA-áigodahkii leat buohkanassii 2 027 778 Euro. Goappašiid prográmmaid álggaheapmi lei maŋŋonan eaige álggahuvvon ovdalگو 2001, mii mearkaša ahte vuosttas prográmmajagi 2000 juolludeapmi ii geavahuvvon.

Sámediggi áigu Interreg-ovttasbarggu bokte nannet ja ovddidit sámi ovttasbarggu rastá riikkarájaid. Vai sáhtta ollašuttit norgga stáhta geatnegasvuodaid Interreg-ovttasbarggus, de ferte bajidit stáhta juolludeami.

Mañimuš prográmmajagiid 2005 ja 2006 dárbu lea danne buohkanassii 4 225 000 ru lassin jahkásaš 2 000 000 ruvdnošaš juolludeapmái.

9.3 Sámi nissonorganisašuvnnat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámi váldoorganisašuvnnaid mihtilmasvuolta lea ahte dat barget árijalaččat olles sámi servodateallima ektui. Organisašuvnnain leat lahtut, mat báikkálašservviideaset bokte váikkuhit árijalaččat sámi servodateallima. Sis lea erenoamáš ovddasvástádus sámi servodaga dásseárvobarggus.

Sámediggi háliida bidjat buot riikkaidgaskasaš barggu seamma poastta vuollái, ja danne lea Sáráhkka ja Sámiid Nissonforum sirdojuvvon poasttas 55 eará doarjagat dán postii. Sáráhkka ja Sámi Nissonforum leat davvirikkalaš sámi nissonorganisašuvnnat, mat barget dásseárvvuin sámi servodagas.

Sámediggi juolludii 50 000 ruvdnošaš doarjaga Sáráhkka ja 69 000 ru Sámiid Nissonforum 2003:s. Sámediggi háliida bajidit doarjagiid nu ahte Sáráhkka oažžu 60 000 ru ja Sámiid Nissonforum oažžu 80 000 ru 2005:s.

10 Dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššan

Váldomihttomearri

”Ollislaš ja ovttaárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššan sámi álbmogii nugo maiddái álbmogii mudnige”

10.1 Dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššan

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámedikki mihttomearri dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššamiin lea ovddidit dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid sámi álbmogii.

Tabealla 10.0 Dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššan

(1000 ru)

Poasta 59	Namahus	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
59.1	Dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššan	4.500	4.500	7.000
Submi	*	4.500	4.500	7.000

* 600 000 ru lea sirdojuvvon postii post 01: Prošeavtta háld., fágavirgi. Juolludus Dearvvašvuodadepartemeanttas lea 5 100 000 ru jagis 2003.

Sámediggi áigu vuoruhit sámi dearvvašvuoda- ja sosiálpolitihkkabarggu. Dearvvašvuodadepartemeanta lea odđajagemánu 2003 árvoštallan mo lea čuovvoluvvon NAČ 1995:6 Dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid plána sámi álbmoga várás Norggas. Sámediggi vuordá ahte ortnet jotkojuvvo mañná árvoštallama. Eaktuduvvo ahte prošeakta dahkko bastevaš ortnegin ja jotkojuvvo maiddái 2005:s. Prošeaktaruđaid juolludeapmi iešguđet vuoruhuvvon doaibmabijuide joatkašuvvá dalle deatalaš bargamuššan. Sámedikki mielas lea hui deatalaš ahte Sámediggi hálddaša ruđaid boahteáiggis. Dušše Sámediggi sáhtá ollislaš perspektiivas bidjat eavttuid dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide sámi servodagas.

Sámediggi deattuha ahte doarjaortnet galgá váikkuhit rievdadusaid dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain sámi buohcciide. Lea ollu bargu ain heivehit bálvalusaid sámiide, sihke sámegiela ja sámi kulturáddejumi geavaheami dáfus, ášahusaid fysihkalaš láchčima dáfus ja bálvalusaid sisdoalu rievdadeami dáfus.

Sámediggi háliida joatkit Sámedikki dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihka ovddidanbarggu, mas deattuhuvvo nissonolbmuid dearvvašvuolta, mánáid ja nuoraid dilli, gárrendillepsykiatriija ja dutkan. Sámediggi áigu maiddái nannet diehtujuohkima ja oaivadeami sámi dearvvašvuoda ja sosiála diliid birra, sámi geavaheaddjiid dárbbu, geavaheaddjiid vuoigatvuodaide dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain ja gaskkustit oktavuoda sámi álbmogiin. Viidáseappot háliida Sámediggi ovddidit dan ovttasbarggu ja rolla sámi politihka eaktudeaddjin dearvvašvuoda- ja sosiálaássiin, sihke sisriikkalaččat ja ovttas eará davviriikkaiguin ja eará eamiálbmogiiguin. Seammas oaidná Sámediggi deatalažžan nannet barggu eamiálbmogiid dearvvašvuoda- ja sosiáldiliiguin, earret eará máilmmi dearvvašvuodaorganisašuvnna ektui. (WHO).

Vai sáhttit čuovvolit barggu sámi dearvvašvuoda- ja sosiálaássiiguin dárbbasat lassu ruđaid Dearvvašvuodadepartemeanttas 2005:s ja bivdá oažžut 7 000 000 ru 2005:s. Lassáneapmi galgá ollásit geavahuvvot doarjaortnegii/prošeavttaide.

11 Arkiiva-, girjerádjo- ja diehtujuohkinbálvalusat

Tabella 11.0 Arkiiva-, girjerádjo- ja diehtujuohkinbálvalusat

(1000 ru)

Poasta 60	Namahus	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
60.1	Mobiila girjerádjobálvalusat	4.708	4.708	5.200
60.2	Sámi girjerádjobálvalusat	0	0	250
60.3	Sámi arkiiva	688	688	1.900
Submi		5.396	5.396	7.350

11.1 Mobiila girjerádjobálvalusat

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámi girjebussiid ásaheapmi lea buoridan muđui váilevaš sámi girjerádjobálvalusa. Sámi girjebussiid ruhtadeami sihkkarastin guovlluin, gos lea biedggus ássan ja stuorra hástalusat johtolaga dáfus, lea guovddázis buorideamis girjerádjobálvalusaid sámi geavaheaddjiide. Kulturdepartemeanttas lea ovddasvástádus addit investerendoarjaga ođđa girjebussiid ásaheampmái. Sámediggi hálddaša doarjagiid dáidda girjebussiide. Bušeahhtadárbu dán áigumušii lea 5 200 000 ru 2005:s.

Sámediggi lea ovdal ávžžuhan departemeantta juolludit investerendoarjaga plánejuvvon girjebussii Máttaromssas ja Davvi-Nordlánddas. Eaktuduvvo ahte doaibmadoarjja sámi girjebussiide maiddái lasihuvvo jus addo investerendoarjja ođđa bussiiide.

Sámediggi ávžžuha Kultur- ja girkodepartemeantta juolludit investerenruđaid ođđa girjebusseháhkamii oarjelsámi guovllu várás. Oarjelsámi kultuvra lea áitojuvvon, ja mearrideaddjin oarjelkultuvrra ovdáneapmái

lea ahte sámi girjjálašvuohta lea olámuttus. Sámediggi oaidná dárbbaslažžan viiddidit girjebussefálaldaga maidái Máтта-Várjjaga sámi álbmogii. Sámegeala Nuort-Finnmárkkus dárbbasa movttiidahttit ja sámegeal girjjiid olahahttivuođa ferte buoridit.

11.2 Doarjja ásaht sámi girjerádjoávnnasčoakkáldagaid

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi háliida váikkuhit girjerádjobálvalusaid nannema sámi álbmogii doppe gos sii áset ja movttiidahttit báikkálaš girjerájuid váldit ovddasvástádusa iežaset sámi geavaheadjjiin. Viidáseappot háliida Sámediggi ásaht doarjjaortnega sámi girjerádjoávnnasčoakkáldagaid ásaheami várás álbmot- ja skuvlagirjerájuid oktavuodas.

Bušeahhtadárbu ásaht doarjjaortnega sámi girjerádjoávnnasčoakkáldagaid ásaheami várás álbmot- ja skuvlagirjerájuid oktavuodas lea 250 000 ru 2005:s

11.3 Sámi arkiiva

Mihttomearri ja doaibmabijut

2002 álggahii Sámediggi čielggadabarggu dainna áigumušain ahte ásaht ja organiseret sámi arkiivabálvalusaid. Sámediggi háliida viiddidit Sámi arkiivva Guovdageainnus arkiivan, mas lea našuvnnaš ovddasvástádus sámi arkiivaávdnasiin. Sámediggi čuoovolišgoahhtá Sámedikki mearrádusa organiseret sámi arkiivvaid ja arkiivabálvalusaid 2004:s.

Bušeahhtadárbu 2005:s loktet arkiivva dási lea 1 900 000 ru, oktan doaibmadoarjjiin sámi arkiivvi.

12 Dásseárvodoaibmabijut

Váldomihttomearri

” Sámi nissoniin ja albmáin galget leat seamma vuoigatvuodát, geatnegasvuodát ja vejolašvuodát buot servodatsurggiin ”

Tabealla 12.0 Dásseárvodoaibmabijut oppalaččat

(1000 ru)

Poasta 61	Namahus	Bu 2003	Rev.bu 2003	Stáhtabu-05
61.1	Dásseárvodutkan	100	100	150
61.1	Eará dásseárvodoaibmabijut - Nissonolbmot ja politihkk	100	100	350
61.1	Nissonbláddi Gába(<i>sirdojuvvon 52.9 sámi prentosat</i>)	300	300	0
61.1	Dásseárvodoaibmabijut mánáidgárdiin ja vuoddoskuvll	0	0	150
Submi		500	500	650

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámedikki mihttomearri dásseárvobarggus mearriduvvui Dásseárvodoaibmaplánaš miessemánu 1999.

Mihttomearriin lea *abte sámi nissoniin ja albmáin galget leat seamma vuoigatvuodát, geatnegasvuodát ja vejolašvuodát buot servodatsurggiin*. Strategijja juksat mihttomearri lea dásseárvo- ja sohkaalperspektiivva ovttaiduhttit buot bargosurggiide Sámedikkis. Dán áigodagas deattuhuvvo erenoamážit dásseárvodutkan ja sohkaaliid

gaskavuodát sámi servodagas. Dan lassin lea Sámedikki válgaortnetbargu vuoruhuvvon suorgi. Buohkanassii dárbbasa lasihit sajušteami dásseárvodoaibmabijuide 650 000 ruvdnun 2005:s. Vuolábealde dát leat dárkileappot válldahallon.

12.1 Dásseárvodutkan

Sámediggi deattuha garrasit loktet máhtu nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaskavuodaid birra sámi servodagas. Dát doaibmabidju vuoruhuvvo bajás. Sámedikki bušeahttadárbu dutkamii lea 150 000 ru 2005:s ja almmuhuvvo dutkanruhtan.

12.2 Nissonolbmot ja politihkka

Ruđat galget geavahuvvot besten- ja skuvlenbargui ovdamearkka dihtii semináraide sierranas politihkkasurggiin (sámi EU vuoigatvuodaid rájes oljju ja gássa rádjai), bellodatpolitihkalaš skuvlejumái, sárdnun- ja digaštallankurssaide, válldástallanvugiid birra, fierpmádathuksemaii, fáttarortnegiidda, ja eará besten- ja skuvlendoaibmabijuide, mat sáhttet movttiidahttit nissonolbmuid oassálastit ja vuolgit evttohassan sámediggeválggas. Sámediggi bajida bušeahttadárbbu dán áigumuššii 350 000 ruvdnun 2005:s, erenoamážit go dat lea válgajahki.

12.3 Doaibmabijut mánáidgárddiin ja vuodđoskuvllas

Dát lea áŋgiruššansuorggi čuovvoleapmi Sámedikki doaibmaplána dásseárvvu várás, mearriduvvon geassemánu 1999. Dásseárvu ferte álggahuvvot jo mánáidgárddis ja vuodđoskuvllas. Sámedikkis lea stuorra váikkuhanfápmu sámi mánáidgárddiid ja vuodđoskuvlla sisdollui. Lea deahtalaš ahte mánát ja nuorat ohppet buriid miellaguottuid ja meanuid vai buorida sihke nieiddaid ja gánddaid iešdovddu, ja dahká vejolažžan geavahit iežaset vejolašvuodaid ja vuoigatvuodaid. Seammás dárbbasit skuvlla ja mánáidgárddi bargit gelbbolašvuodalohtema dásseárvosuorggis. Bušeahttadárbu dán áigumuššii lea 150 000 ru 2005:s.

13 Sámiide guoskevaš statistihkka Norggas

13.1 Sámi statistihkka

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámediggi álggahii 2003 prošeavtta ovddidit sierra statistihka sámi álbmoga várás. Prošeavtta duogáš lei lassáneame dárbu fidnet sámiide guoskevaš statistihka sámi servodaga dutkama ja guorahallama oktavuodas. Áššáigulleaš statistihka fidnen lea mearrideaddjin buori servodatovvdideapmái sámi guovlluin ja dasa ahte sáhttit árvoštallat ovdamearkka dihtii politihkalaš mearrádusaid beavttu sámi servodagaide. Dát lea prošeakta man mihttomearrin lea oččodit sámi statistihka bisteavaš čovdosa. Sámi Ististuhtta ja Statisttalaš guovddáškantuvra leat maid mielde prošeavttas. Bargun 2005:s šaddá almmuhit Sámiide guoskevaš statestihka jahkegirjji, prošeavtta árvoštallan ja doaibmačovdosiid heiveheapmi dainna áigumušain ahte álggahit dábalaš doaimma 2005 čavčča.

Bušeahttadárbu dán áigumuššii lea 1 250 000 ru 2005:s.

14 Guovlluguovdasaš ovddideapmi ja ovttasbargu

14.1 Ovttasbargošiehtadusat fylkkagielddaiguin

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámedikki mihttomearri lea nannet ja oainnusin dahkat sámi kultuvrra, sámegeiela ja sámi servodateallima ovttas guovlluguovdasaš oassálastiiguin. Sámediggi lea dahkan ovttasbargošiehtadusaid Romssa ja Finnmárkku fylkkagielddaiguin. 2004 lea áigumuš dahkat oktasaš šiehtadusa Hedmárkku, Lulli-Trøndelága, Davvi-Trøndelága ja Nordlándda fylkkagielddaiguin. Ovttasbargošiehtadusat galget oktasaš doaibmabijuid ángiruššama bokte ovddidit luovvama, ásahusovddideami, gelbbolašvuodáloktema, ealáhusovddideami ja giella- ja kulturovddideami buoremussan buot guovlluid ássiide. Fylkkagielddat leat ožžon ruđaid stáhtas guovlluguovdasaš ovddidanbargui. Sámediggi dárbbasa danne mearkkašahtti ruhtalassáneami 2005:s ovttasbargošiehtadusaid čuovvoleapmái.

Buohkanassi evttohuvvo bušeahhtarámman dán áigumuššii 10 000 000 ru 2005:s, ja juogaduvvo dán láhkai: 4 300 000 ru guovlluguovdasaš ovddidandoaimmaide 3 800 000 ru duodjái, kultuvrii ja valáštallamii, 1 500 000 oahpahussii ja gillii ja 400 000 riikkaidgaskasaš bargui.

14.2 Sámi kulturviesut

Mihttomearri ja doaibmabijut

Sámi kulturviesut leat čájehuvvon erenoamáš mávssolažžan dain guovlluin, gos sámit leat čielga unnitlohkun álbmoga ektui muđui. Sámi kulturviesut váikkuhit vuoddostruktuivrra, mii buorida loaktima ja ovdánavjeolašvuodaid, ja dahket báikegottiid geasuheaddjin go galgá juoidá álggahit. Lea deatalaš plánet dákkár viesuid dainna jurdagiin ahte doppe galget leat mánggalágan doaimmat, earret eará fáilaldagat nuoraide ja mánáide.

Sámediggi áigu bargat dainna ulbiliin ahte stáhta juolluda ruđaid sámi kulturviesuide ja fievrriid ruđaid Sámediggái juogadeapmái. Dainna eavttuin ahte stáhta juolluda ruđaid, áigu Sámediggi dahkat čuovvovaš vuoruheami: 3 000 000 ru Várdobáikki ja Sámi dáiddamusea ovdaprošekteremii, 23 900 000 ru Ája sámi guovddáža huksemii 20 000 000 ru Saemien Sitje huksemii. Buohkanas bušeahhtadárbu lea 46 900 000 ru 2005:s.

Golut Ája Sámi Guovddáža, Gáivuona, Várdobáikki, Evenášši/Skániid ja Sámi dáiddamusea, Kárášjogas, plánaid duohtan dahkama oktavuodas, gártet buohkanassii 198,3 miljon ru. Submi juohkása ná: Ája Sámi Guovddáš 32,3 miljon ru, Várdobáiki meroštallon 36 miljon ru ja Sámi dáiddamusea meroštallon 130 miljon ru. Ája Sámi Guovddáš huksejuvvo osiid mielde. 1. huksenmuddu lea meroštallon máksit 9,4 miljon ru ja ruhtaduvvo 5,4 milj. doarjagiin Romssa fylkkasuohkanis ja 2 milj. Sámedikkis. Reastta geahččaleimmet oážžut stáhta/departemeanttaid ruhtadit, muhto ii dat lihkestuvvan. Várdobáikki ja Sámi dáiddamusea várás leat golut meroštallojuvvon. Dat eaktuda ođđasit guorahallat plánaid ja geahčadit ii go sáhtášii vuolidit goluid – iežasruhtadárbu ovdaprošekteremii lea 3 000 000 ru.

Vuodustus

Sámi servodat lea aiddo álggahan barggu guovddáš kultursurggiin, ja go buohtastahtá eanetlohkokultuvrra diliin, de lea ain uhccán doaibmanvejolašvuolta árjjalaš sámi kulturovdáneapmái. Deatalaš

kulturáŋgiruššansuorgin Sámediggái lea sámi kulturviesuid ásaheapmi. Dát gusto erenoamážit guovlluin gos sámejiella ja sámi kultuvra lea rašis dilis. Sámedikki mihttomearrin lea ahte sámi álbmogis galget leat duohta kulturdoaimmanvejolašvuodát dakkár arenain gos kulturdoaimman sáhtta dáhpáhuvvat.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui čakčamánu 25. b. 2003 dii. 17.45

Ášši 35/03

Sámedikki rolla, válđi ja ovddasvástádus – guorahallan

Ášši meannudeapmi álggahuvvui čakčamánu 26. b. 2003 dii. 17.45.

I Áššebáhpirat

II Evttohusat ja vejolaš mearkkašumit

Sámediggeráđi árvalus Sámediggái

Dál leat čadahuvvome oppalaš olgguldas ovddidanáigumušat main boahtá leat mearkkašupmi Sámedikki boahttevaš rollai, válđái ja ovddasvástádussii. Dát leat omd:

- Signálat mat geažuhit ahte Sámediggái bohtet sirdojuvvot doaimmat ee. giella-, kultuvra ja oahpahussurggiin.
- Fylkkagielda regionála ovddidanbeallin.
- Suohkaniid rievdan stuorát primárasuohkanin.

Sámediggevuogádagas leat dákkár ovddidanáigumušat:

- Sámediggejoavkkuid ja sámediggeáirasiid nannen politihkkaovdáneamis, ođđa ovttasdoaimbavuogit (joavkojođiheaddječoahkkimat, lávdegottit).
- Árvvoštallat rievdadit doarjjahálddašeami stivrema.
- Viiddidit ja formaliseret oktavuodá siviila sámi servodagain (njuolggodoarjja ásahusaide/organisašuvnnaide, stivranammadeamit, nuoraidlávdegoddi, stipendalávdegoddi).
- Viiddidit ja formaliseret ovttasbarggu suohkaniiguin (suohkankonferánsa) ja fylkkagielddaiguin (ovttasbargošiehtadusat ja fylkkaplánakonferánsat).

1 Árvvoštallan

1.1 Doahpagat

Válđi, ovddasvástádus ja doaimmat leat doahpagat mat dábálaččat seaguhuvvojit oktii. Danne lea dárbu geahččalit čilget doahpagiid.

Doaba válđi mearkkaša ahte lea fámu birra sáhka. Deataleamos suorggit válđdi čadahettiin leat lánkaaddin ja bušeahtameannudeapmi. Lea ee. sáhka lánkaaddi, doaimmaheaddji ja dubmejeaddji válđdis (fámu). Norgga parlamentarisma álggahettiin 1884:s unnui earru lánkaaddi ja doaimmaheaddji válđdi gaska, danne go doaimmaheaddji válđdis (ráđdehusas) ferte leat doarjja lánkaaddi válđdis (Stuoradikkis).

Sámediggi atná dárbbaslažžan čatnat válđdi iešmearrideapmái. Dát mearkkaša ahte Sámediggái ferte addot válđi mearridit sámi servodatovdáneami rámmaid. Sámediggái ferte addot válđi šiehtadallat lánka- ja

bušeahttaevttohusaid meannudeamis, ja doaimmahit lánka- ja juolludanválddi dain surggiin main lea mearkkašupmi sámi servodahkii.

Ovddasvástádus mearkkaša ahte lea geatnegasvuohta leat morálalaš, ekonomalaš dahje juridihkalaš vástideaddjin. Sámediggi ferte leat dihtomielalaš dan morálalaš ovddasvástádusa hárrái mii lea sámi álbmoga guovdu ja dan ekonomalaš/juridihkalaš ovddasvástádusa hárrái mii lea guovddáš eiseváldiid guovdu. Movt Sámediggi čadaha ovddasvástádusastis lea čadnon dasa maid Sámediggi mearkkaša.

Doaimma mearkkaša ahte galgá čadhit juoidá maid earát leat mearridan dahje masa earát leat addán rámmaid. Sámediggi ferte leat dihtomielalaš das man muddui dat váldá badjelosas guovddáš eiseváldiid definerejuvvon doaimmaid maidda ieš ii leat váikkuhan dahje main ieš ii leat beassan leat fárus bušeahttahábmedettiin ja rámmaid mearridettiin.

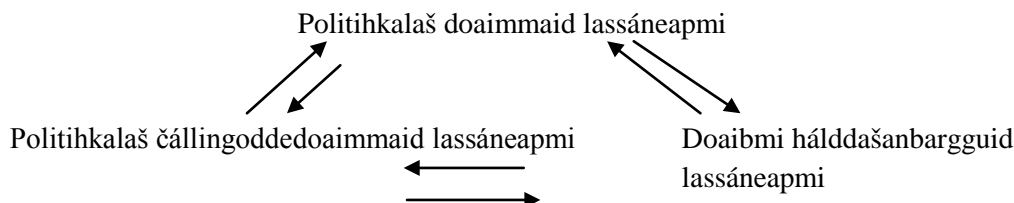
1.2 Dálá dilli

Sámediggi lea hirbmadit ovdánan maŋemus jagiid. Ovdal ledje vuollásaš rádit main ledje sierra hálddahasat ja čielga áššesuorggit, dál lea ovddasvástádus dievasčoahkkima guovdu ollásit Sámediggeráđi duohken. Sámediggeráđi lea dat Sámediggeinstánsa mii čatná politihka ja hálddahasat oktii. Go Sámediggeráđi váldi stuorru Sámedikkis, de mearkkaša dat maiddái ahte vuordámušat Sámediggeráđái sturrot.

Sámediggi lea maŋemus jagiid váldán badjelosas ovddeš stáhtalaš doaimmaid, omd. Sámi oahpahusráđi, Sámi sierrabibliotehka ja ekonomalaš doarjjaortnegiid sámi ášahusaide ja suohkaniidda (gillii, mánáidgárdiide, teáhterii, museaide, girjerádjosiidda jna.), eai ge leat dattege juolluduvvon ođđa resurssat politihkaovddideapmái ja politihkačadahaepmái dain surggiin. Politihkalaš ja hálddahaslaš dássái eai leat guđet muddui juolluduvvon resurssat mat vástidit dan váldái (namalassii oahpahušláhka) ja dan ovddasvástádussii mii maŋemus jagiid lea sirdon Sámediggái. Muhtun muddui leat sihke váldi, ovddasvástádus ja doaimmat sirdon Sámediggái oahpahušlága bokte, muhto politihkaovddidanvejolašvuođat dain surggiin eai leat gal seamma mađi. Dasa lassin leat vuodđofunkšuvnnat menddo unnit go ášahusas leat sullii 100 bargi. Vaikko bargiidlohku lea lassánan doaimmaid sirdima geažil, de ii leat aŋkke vuhtiiváldojuvvon ahte dát mielddisbuktá eanet aktivitehtaid bušeahtta-, rehketoallo- ja bargoveahkabargguin ja eará doarjjafunkšuvnnaid doaimmain. Sámedikki hálddahas orru leamen hirbmadit sturron maŋemus 2-3 jagi. Ferte dattege deattuhuvvot ahte dát lea dáhpáhuvvan dain hálddahasdoaimmain maid stáhta ovdal čadahiin ja maid Sámediggi dál lea váldán badjelosas.

Go Sámedikki hálddašandoaimma viidu, de stuorru Sámedikki politihkalaš ovddasvástádus, ja vuordámušat politihkaovddideapmái sturrot maiddái máŋgga suorggis. Dát fas gáibida eanet politihkalaš čállingoddedoaimmain.

Heive dadjat ahte dát golbma beali – politihkalaš doaibma, hálddašandoaibma, čállingoddedoaibma – váikkuhit guhtet guoibmáseaset, ja sáhtta leat váttis diehtit guđe bealli váikkuha eanemus. Dán golmmá beali gaskavuoda sáhtta čájehit ná:

Hástalussan lea gávdnat dássedis ovdáneami mas iešguđet doaibmasurggiid resurssat heivejit nubbi nuppi ektui.

Sámedikkis lea dát doaimmaheaddji lánkahálddašeaddji válđi:

1. Lánkahálddašeaddji válđi. Sámedikkis lea dál lánkahálddašeaddji válđi 3 suorggis, namalassii:
  - 1.1 Hálddašit kulturमितolága ja áimmahuššat kulturमितoberoštumiid plána- ja huksenlága mielde (njuolggadusdelegerejuvvon ja fágalaččat gullevaš Riikaantikvárai/Birasgáhttentdepartementii – geahččalanortnet).
  - 1.2 Hálddašit sámelága giellanjuolggadusaid (lánkadelegerejuvvon).
  - 1.3 Hálddašit oahpahušlága. Lánkadelegerejuvvon válđi ráhkadit njuolggadusaid (ODD mearriduvvon rámmaid siskkobealde) vuodđoskuvlla ja joatkkaoahpahusa sámegieloahpu oahppoplánaide ja joatkkaoahpahusa erenoamáš sámi fágaid oahppoplánaide (giella-, duodje- ja boazodoallofágain).
  - 1.4 Sámelága hálddašeaddji. Lánkaduvvon válđi njuolggadusaid ráhkadit sámelavvga geavaheame birra.

Sámedikkis lea dát doaimmaheaddji ekonomalaš juolludanovddasvástádus:

2. Doarjjahálddašeaddji ovddasvástádus. Sámediggi addá ekonomalaš doarjaga sámi servodaga doaimmaide. Doarjjahálddašeami sáhtta juohkit 7 suorgái:
  - 2.1 Njuolgga doaibmadoarjja organisašuvnnaide (ealáhus- ja kulturorganisašuvnnaide, riikaviidosas sámi organisašuvnnaide).
  - 2.2 Njuolgga doaibmadoarjja friddja ášahusaide (vuodđudusaide, miellahttoásahusaide).
  - 2.3 Njuolgga doaibmadoarjja suohkanásahusaide (museaide, giellaguovddážiidda).
  - 2.4 Njuolgga doaibmadoarjja suohkaniidda giellabargguid ovddas.
  - 2.5 Doaibmadoarjja mánáidgárddiide, girjebussiide ohcamuša/duođastusaid vuodul.
  - 2.6 Doarjagat ohcamušaid vuodul kultur-, ealáhus-, giella- ja kulturमितoproševttaide, ja oahpahuš- ja dáiddastipeanddaide.
  - 2.7 Doarjja oahpponeavvovráhkadeapmái/oahpponeavvovodingojuumiide.

Sámedikkis lea dát ovddasvástádus sámi ášahusaide guovdu:

3. Stivranammadanovddasvástádus. Sámediggi nammada ovddasteddjiid (eanetlogu ja unnitlogu) iešguđet sámi ášahusaide stivrraide. Dán oktavuodas lea deatalaš deattuhit ahte Sámedikkis ii leat makkárge válđi mearridit oppalaš bušeahhtarámma mii sáhtta čuohtat daid ášahusaide doaibmadoarjagiidda mat leat Sámedikki bušeahtas. Stivranammadanválđi sáhtta juohkit 4 vuollásaš suorgái:

- 3.1 Fridnja ášahusat maidda Sámediggi addá doaibmadoarjaga váldooasi (Sámiid Vuorkádávvirat, Beivváš, Nuortasámi musea).
- 3.2 Fridnja ášahusat maidda Sámediggi ii atte doaibmadoarjaga, muhto maidda nammada stivralahtuid (Eamiálbmotguovddáš, "Finnmárkoopmodat"?).
- 3.3 Hálddašanorgánat main Sámedikkis ii lea njuolgga stivrendialoga (Boazodoallostivra, Guovllustivrrat). Boazodoallostivrra ja Guovllustivrraid nammadeapmi lea regulerejuvvon boazodoallogas, ja ferte danne ipmirduvvot nu ahte lea váldi mii lea addon Sámediggái.
- 3.4 Dás namuhuvvojit maiddái friddja ášahusat mat ožžot doaibmadoarjaga váldooasi Sámedikkis, muhto mas Sámedikkis ii leat stivraovddasvástádus (Árran, Ája, Saemien Sijte, Sijte Jarnge, Sámi Dáiddaguovddáš, Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáš Billavuonas, Várdobáiki, Gállogiedde, Gamtofta, Riddu Riđđu, Guovdageainnu Musihkkafestivála, Sámi arkiiva)
- 3.5 Sámediggi nammada maiddái muhtun oktavuodain ovddasteddjiid iešgudetlágán stivraide (Sámi allaskuvlii, Helseforetak, Sámi joatkkaskuvlii).

1.3 Sámedikki boahhtevaš rolla

Sámedikki boahhtevaš válddi ja ovddasvástádusa árvvoštaldettiin ferte čielggadit mii Sámedikki boahhtevaš rolla galgá leat. Sámedikki rolla sáhtášii juohkit golmmá perspektiivii:

1. Sámediggi čielga ráđdeaddin sámi servodatovddideamis. Čielgadet politihkalaš cealkámuš- ja váikkuhaninstánsan – sámi beroštusčuoččuheapmi dahje geavaheaddjeváikkuheapmi "beroštusorganisašuvdna". Sámediggi lea dákkár perspektiivvas váikkuhanbeallin almmá makkárga válddi haga. Váldolegitimitehta addá sámi servodat.
2. Sámediggi álgaheaddji ja doaimmaheaddji hálddašaninstánsan stáhta sámapolitihkkii. Čielgadet stáhtalaš hálddašaninstánsa mas dievasčoahkkinn doaibmá "stivran" ja ráđđi "stivrra bargolávdegoddin" – stáhtalaš stivrennáka sámiid badjel, "direktoráhtastivra" mas geavaheaddjit muhtun muddui váikkuhit. Váldolegitimitehta addá Stuoradiggi ja ráđdehusa doaibmadelegeren.
3. Sámediggi politihkaovddideaddjin ja sámi válddidoaimmaheaddjin. Mearrideaddji ja álgaheaddji – sámi iešmearrideapmi. Legitimitehta addet gaskariikkalaš riektedilálašvuodát ja sámi servodat. Dát perspektiiva mielddisbuktá ahte Sámediggi lea sihke politihkalaš eaktoaddi, politihkaovddideaddji ja iežas mearrádusaid čadaheaddji (válddi doaimmaheaddji).

Sámapolitihkalaš ságastallamis Sámedikki boahhtevaš válddi ja ovddasvástádusa birra sáhttet leat eahpeilmmus oaivilat das mii Sámedikki rolla galgá leat. Sámediggi ii leat dušše fal geavaheaddji mii galgá vástidit stáhtalaš mearrádusaide, ii ge dan legitimitehta boade duššefal Stuoradikkis ja ráđdehusas go čadaha dan politihka maid Norgga eiseválddit dáhttot. Sámediggi lea maiddái iešstivrejeaddji orgána mii duodaštuvvo álbmotválljema bokte ja dat galgá geahččalit jodihit politihka dan mandáhta vuodul maid álbmot lea addán. Seammás ferte maiddái ipmirdit Sámedikki rolla gaskariikkalaš álbmotriekteovdáneami vuodul ja dan legitimitehta vuodul maid dat addá sámi iešoamasteapmái ja iešmearrideapmái.

Sámediggeplánas boahhtá ovdan ahte Sámedikki eanetlohku čielgasit atná Sámedikki *politihkaovddideaddjin ja válddi doaimmaheaddjin* (ovdalis namuhuvvon 3. perspektiiva).

Go ráddehusa geažuha ahte Sámediggi galgá eanasmuddui leat ekonomalaš juolludaninstánsan sámi ulbmiliidda (kultuvrii, gillii, oahpahussii ja ealáhussii), de sáhtta dan dulkot nu ahte Sámediggi lea vuosttažettiin stáhtalaš sámepolitihka hálddašaninstánsa masa leat biddjon doaimmat maid unnán sáhtta váikkuhit. Sámediggi šaddá dalle delegerejuvvon stáhtaváldin. Eará oktavuodain deattuhuvvo maiddá ahte Sámediggi galgá leat duššefal ráddedeaddi orgánan, ja dakko bokte váikkuhit – namalassii leat muhtun lágáš váikkuheaddijebeallin/beroštusorganisašuvdnan.

Sámedikki válddi ja ovddasvástádusa ságastallan sisttisdoallá maiddá jearaldaga movt Sámedikki strategalaš sadii galgá leat stáhtaválddi ektui. Go Sámediggi galgá doaibmat stáhtalaš sámepolitihkalaš álgaheaddjin, seammás go oazžu vejolašvuoda buktit cealkámušaid iešguđet áššiin, de čájehuvvo stáhtalaš dáhttu nannet stivrennávccaid sámiid badjel seammás go geavaheaddjeváikkuheapmi vuhtiiváldojuvvo.

Mađi eanet stáhtalaš doaimmaid Sámediggi váldá badjelasas nu ahte dattege ii sihkkarastte válddi iežas dili ja boahhteáiggi badjel, dađi stuorat šaddá Sámedikki ovddasvástádus stáhtalaš eiseváldiid guovdu sámi álbmoga dihte.

Jus Sámediggi galgá sáhttit čađahit politihka válljeeddjiid dáhtu mielde, de fertejit áshuvvot iešmearidanortnegat. Jus Norgga eiseváldit hilgot dahje divvot politihka maid Sámediggi dáhttu čađahit dain surggiin maid válljeeddjit atnet deatalažžan, de fámošuvvá Sámediggi, ja dat váldi maid lea ožžon válgavuogádaga bokte ii leat dalle duohta váldi. Dát sáhtta dagahit ahte sámi servodaga luohttámuš ja beroštupmi Sámedikki hárrái hedjona. Danne lea deatalaš ahte suorggit mat leat mávssolaččat sámi servodatovdánahttimis čuvvot Sámedikki válddi ja politihkkahábmema. Sámedikkis ferte maiddá leat duohta vejolašvuota mearridit sámi servodatovdánahttima rámmaeavttuid, vai dát ii leat duššefal guovddášeiseváldiid stivrema duohken. Sámediggái fertejit maiddá addot eanet duohta vejolašvuodas leat posiitiiva beallin guovllu ja báikkálaš dásis go fylkkagielladaiguin ja suohkaniiguin ovttasbargá vai sámi servodat nannejuvvo ja ovdána.

Go 3. perspektiivva, namalassii Sámediggi politihkkaovddideaddjin ja válddi doaimmaheaddjin, deattuha, de ovdánivččii Sámedikki váldi ja ovddasvástádus ná:

1. Sámediggi politihkalaš parlamentan ferte ovddiduvvot. Eanetlogustivren mearrádusprinsihppan ferte čielggasindahkkot. Dákkár ovdáneapmi mielddisbukta ahte Sámediggeráddái maid dievasčoahkkima eanetlohku vállje, addo čielga politihkalaš iniciatiivariecti ja ovddasvástádus parlamentta (dievasčoahkkima) guovdu. Seammás lea dárbbášlaš nannet parlamentta (dievasčoahkkima) vejolašvuoda čađahit politihkalaš áššiid lávdegoddenammademiid bokte. Dása dárbbášuvvojit eanet ollesáiggepolitihkarat, dalle berrejit dollojuvvojit dávjjit dahje guhkit dievasčoahkkimat ja politihkalaš/fágalaš čállingoddedoaimmat berrejit nannejuvvot.
2. Sámediggái ferte addot láhkahálddašanváldi guovddáš sámi servodatsurggiin. Dákkár láhkahálddašanválddi eai galgga stáhtalaš eiseváldit sáhttit dárkkistit (gelbbolašvuodasirdin). Áigeguovdilis láhkasuorggit leat:
  - 2.1 Boazodoalloláhka
  - 2.2 Kulturmuitaláhka
  - 2.3 Mearaguolleláhka (dál nammaduvvo sierra Mearraresursaláhkálávdegoddi mii galgá oppalaččat guorahallat guollesursalahálldašemi lágaid, Sámediggi lea dasa evttohan ovddasteaddji).
  - 2.4 "Finnmárkkoláhka" – njuolggadusat, riikapolitihkalaš njuolggadusat, gielldinriecti.
  - 2.5 Minerálahka – njuolggadusat, gielldinriecti.

- 2.6 Plána- ja huksenláhka – vuosteággaváldi – riikapolitihkalaš njuolggadusat.
- 2.7 Sámelága giellanjuolggadusat.
- 2.8 Oahpahusláhka – njuolggadusváldi giellaoahpahusa, giehtaduoji, ealáhusa, historjjá, teknologiija, árvovuogádagaid, sosiála, ekonomalaš ja kultuvrralaš diliid hárrái (servodatfága) (ILO nr. 169 art. 26-31).
- 2.9 Mánáidgárdeláhka – njuolggadusváldi mearridit sámi mánáidgárddiid rámmaplána.
- 2.10 Universitehta- ja allaskuvlalahka – njuolggadusváldi mearridit sámi oahpaheadjeoahpu rámmaplánaid (lága kap. 10a) (lága §2 čuo. 3 mas celko ahte "Ásahusaide eai sáhte biddjot gáibádusat oahpahusa sisdoalu ja dutkama sisdoalu hárrái dahje dáiddalaš ja fágalaš ovddidandoaimma hárrái").

Láhkahálddašánváldi sirdin ferte maiddái mielddisbuktit válddi mearridit njuolggadusaid. Go Sámedikkis lea láhkahálddašánváldi máŋgga suorggis, de ferte Sámediggi organisatoralaččat dustet dán nu ahte *geavaheadjestivra, fágalaš gelbbolašvuotta ja riektesihkarvuotta* deattuhuvvo mearridanprinsihppan hálddašandásis. Dát dahkko dábálaččat vuollásaš spesialiserejuvvon orgánaid/olgguldas etáhtaid (okta dahje eanet "direktoráhtat" main sáhttet leat stivrrat) álggahettiin. Dákkár ortnet sihkkarastá vejolašvuoda politihkalaš rámmastivremii (njuolggadusat, bušeahhta), geavaheadjeváikkuheapmái (stivrrat), fágalaš gelbbolašvuhtii ja integritehtii (distánsa politihkalaš dássái), ja riektesihkarvuhtii (vejolašvuotta guovttehávemeannudit hálddašánmearrádusaid).

Vai Sámediggi bisuha politihkalaš hálddašeami, de berrejit seammás gávdnot guovddášhálldahuslaš bealit mat maiddái gokčet vuollásaš spesialiserejuvvon orgánaid/olgguldas etáhtaid ášše- ja fágasurggiid. Dákkár vuollásaš spesialiserejuvvon orgánaid/olgguldas etáhtaid stivrraid ásaheapmi sáhtta dattege seahkánahhtit politihkalaš hálddašeami ja ovddasvástádusa, muhto seammás nanne dat sámi geavaheadjeváikkuheami mii sáhtta leat mávssolaš Sámedikki legimitehtii sámi servodagain. Dákkár ovddideapmái gáibiduvvojit arvat stuorát ekonomalaš rámmat go dál leat.

3.

Doarjjaortnegat mat juolluduvvojit ohcamušaid vuodul leat deatalaš gaskaoapmin sámi servodaga ovdánahttimis. Jus láhkahálddašánváldi viidu, de ferte árvvoštallojuvnot sáhtta go doarjjahálddašánovddasvástádus oktiilaččat joatkašuvvat nu movt dásožii lea leamaš. Dalle ferte árvvoštallat sáhttet go okta dahje eanet vuollásaš spesialiserejuvvon orgánat/olgguldas etáhtat ("direktoráhtat") maiddái geavahit muhtun oasi iežaset ovddasvástádussuorggi (boazodoallu, kulturmuittut, areála, oahpahus jna) ekonomalaš gaskaomiin. Seammás dáidá leat dárbu árvvoštallat berre go ásahuvvot sierra vuollásaš doaimma mas lea ovddasvástádus ealáhus-/kulturovddideapmái. Dákkár ovddideapmái gáibiduvvojit arvat stuorát ekonomalaš rámmat go dál leat.

4.

Sámediggi ferte leat siviila sámi servodaga guovddáš heiveheadjijn ásahus- ja organisašuvdnaovdánahttimis. Dát mearkkaša ahte Sámediggái fertejit addot duohta vejolašvuodát ovddidit sámi servodaga rámmaeavttuid. Dákká bokte sáhtta dalle Sámediggi váldit ja čájehit ovddasvástádusa sámi álbmogis. Dát mearkkaša dáhtu ja vejolašvuoda aktiivvalaččat ovdánahttit sámi beroštusorganisašuvnnaid, kulturásahusaid, gelbbolašvuoda guovddážiid jna. Dalle berre Sámedikkis leat stivranammadanváldi buot ásahusain maidda Sámediggi addá njuolgga doaimmadoarjaga ja maidda addá váldooasi doaimmadoarjagis. Ásahusaiguin fertejit dollojuvnot aktiivvalaš stivrenságastallamat. Stivranammadettiin lea maiddái deatalaš deattuhit fágalaš gelbbolašvuoda ja profesunalitehta, ii ge politihkalaš ovddasteami. Jus sámi ásahusat galget sáhttit doaimmat

sorjjasmeahttuinis beallin main lea sihke fágalaš ja profešunála deaddu, de eai galgga Sámedikki politihkalaš posišuvdnanákkáhállamat čuohtit daidda.

Dál ii leat čielga vuohki movt Sámediggi nammada stivraovddasteddjiid ja man muddui Sámedikkis lea aktiivvalaš stivregulahallan ášahusaiguin.

Dát lea ortnet mii addá Sámediggái stuora ovddasvástádusa ja mii maiddá mearkkaša ahte Sámedikkis leat buorit duohta ekonomalaš váikkuhanvejolašvuodát. Eai dáidde leat eará duohta instánsat main sáhtášii leat dákkár ovddasvástádus sámi ášahusovddideamis. Dain oktavuodain go Sámedikkis eai leat ekonomalaš stivrenvejolašvuodát, de berre árvvoštallojuvvot lea go Sámediggi rievttis instánsa nammadit stivraovddasteddjiid.

5.

Sámedikkis fertejit leat duohta bušeahttašiehtadallamat stáhtalaš eiseváldiiguin vai lea duođai vejolaš deavdit rolla politihkkaovddideaddjin ja válddi doaimmaheaddjin. Sámediggi ferte njuolgga šiehtadallat guovddáseiseváldiiguin bušeahta hárrái vai sáhtá duođas deavdit rolla politihkkaovddideaddjin ja válddi doaimmaheaddjin. Sámediggi ii sáhte badjelosas váldit válddi ja ekonomalaš ovddasvástádusa, nu ahte ii leat maiddá váikkuhus ekonomalaš rámmaide (jus buohtastahtá de lea fylkkagielddain ja suohkaniin juobe vearrosisaboahu ge). Dassá go dákkár šiehtadallanortnet lea ášahuvvon/ášahuvvome ferte Sámediggi árvvoštallat váruhit váldimis badjelosas ovddasvástádusa eanet surggiin.

6.

Sámediggi ii boađe njuolgga fállat láhkagáibiduvvon buresbirgenbálvalusaid sámi álbmogii, danne go dalle šattaše dat láhkagáibiduvvon doaimman main Sámediggi livččii passiiva álgaheaddjin stáhtalaš buresbirgenpolitihka olis. Praktihkalaččat lea maiddá váttis fállat dákkár bálvalusaid erenoamážit sámi álbmogii. Dát leat omd. bálvalusat dego sámi joatkkaskuvllat, mánáidgárddit, sosiála- ja dearvvašvuodábálvalusat jna.

7.

Sámediggi ovddida ovttasbarggu ja áššeoasálašperspektiivva guovllu ja báikkálaš dásis. Fylkkagielddain ja suohkaniin boahtá ain leat ovddasvástádus buresbirgenbálvalusaide. Sámediggi áigu ovttasbargošiehtadusaid bokte mat leat dahkkon fylkkasuohkaniiguin leat mielde nannemis buresbirgenbálvalusaid, dego skuvlla, johtolaga, dearvvašvuoda j.su. sámi álbmoga guovdu. Fylkkagielddat leat regionála ovddidanbealit. Ovttasbargu fylkkagielddaiguin lea guovddázis danne go dat váikkuha regionála ovddideapmái mii fas nanne sámi servodagaid. Jus Sámediggi galgá sáhttit leat buorren ja duohta ovttasbargoguoibmin regionála dásis, de ferte Sámedikkis maiddá leat ovddasvástádus hálldašit ovddidanruđaid mat vástidit fylkkagielddaid ovddidanruđaide, vai fylkkagielddat posiitiivadit hobejuvvojit ovttasbargat Sámedikkiin sámi servodagaid nannemis. Muđui lea deatalaš ahte Sámediggi nanne ovttasbarggu ja ovttasdoaimmaid suohkaniiguin mat leat vuodđobálvalusdoaimmaheaddjit ja ealahusovddasteaddjit sámi báikkálaš servodagain. Ovttasbargoforaid ásaheapmi, omd. jahkásaš suohkankonferánssat gos Sámediggi ja suohkanat guorahallet oktasaš hástalusaid, bohtet leat oassin mannolagas mii attášii stuorát suohkanlaš ángiruššama sámi servodagaid ovddas.

1.4 Vuodđonjuolggaduslaš bealit

Vuodđolaga § 3 čielge ahte Gonagasas (Ráđđehusas) lea doaimmaheaddji váldi. Lea dábálaš áddejuvvo ahte § 3 iešálldis ii cakka Stuoradikki váldimis Ráđđehusa hálldašanválddi ja addit dan earáide. Eai leat makkárge

erenoamáš vuodđoláhkamearrádusat mat cagget válldi sirdima iešguđet láhkasurggiid gaska. Dát mielddisbuktá ahte Stuoradiggi sáhtta bidjat láhkaválldi njuolgga Sámediggái. Go seammás diehtá ahte álbmotrievtti vuodđu lea ahte eamiálbmogiin galgá leat iešstivrejeddji válldi, de ii sáhte leat váttis sirdit dakkár válldi Sámediggái. Dakkár válldi sirdin fertte dattege dahkkot šiehtadallamiid vuodul mat maiddái sisttisdoallet lága sisdoalu. Ráđđehus lea dattege iešguđet oktavuodain čuočuhan ahte leat vuodđudan (vuodđonjuolggaduslaš) váttisvuodat sirdit láhkaválldi Sámediggái. Vaikko lea ge daddjon ahte dát bealit galget lagabui guorahallojuvvot, de ii leat dattege mihkke dáhpáhuvvan. Jáhkkinis danne go ii leat ágga čuočuhit ahte leat vuodđonjuolggaduslaš váttisvuodat sirdit njuolgga láhkadelegerejuvvon válldi Sámediggái.

Mearkkašupmi 1, áirasis Roger Pedersen, Sámiid válgalihttus:

Organiseren

Doarjjastivrra

Mis lea dat áddejupmi ahte doarjjastivrra lea leamaš doaimmas nu oanehis áiggi, nu ahte mii eat hálit leat mielde dahkamin rievdadusaid doarjjastivrra ektui. Doarjjastivrra lea leamaš albmáláhkai doaimmas dušše maŋŋá vuodđudeami 2001:s, badjelaš jagi. Dat mánut 01.01.01 rájes maŋŋá válgga manne eanaš dasa ahte gávdnat doarjjastivrra doaimma ja áššiid meannudanvuogi.

Sámediggeráđđi

Mii eat dáhto rievdadit ráđi doaimmaid. Bisuhuvvojit nu movt leat. Mii leat gávnnan ahte ovdagoddemálla heivešii várra buoremusat Sámediggái.

Čoahkkinjođihangoddi

Eat hálit rievdadit sin bargguid. Bisuhuvvojit nu movt dál leat.

Eanet dievasčoahkkimat dahje lávdegottit

Mii leat registreren válgga rájes ahte opposišuvdna ii leat váldojuvvon mielde bargui mat gusket áššiid maid dievasčoahkkin meannuda. Dát ii mearkkaš dan dihte dan ahte dáláš organiseren livččii boastut, muhto baicce lea eanetlogu dáhtu duohken válldi mielde opposišuvnna proseassas. Mii leat ollu gerddiid ávžžuhan posišuvnna válldi mielde opposišuvnna muhto das ii leat leamaš ávki.

Mis lea dat čielga oaidnu ahte buoremus livččii lasihit dievasčoahkimiid logu njealjis vihttii. Dát livččii hálbbit čoavddus go lávdegoddevuogádat.

Mearkkašupmi 2, áirasis Magnhild Mathisen, Bargiidbellodaga sámediggejoavkkus:

Sámediggi gávnna ahte lea vuodđu evalueret vásihusaid dan parlamentáralaš stivrenvuogádaga ektui mii mis dál lea Sámedikkis. Addá go dat doarvái politihkalaš deattu ja govodaga Sámedikki bargui?

Leago dohkálaš ahte measta bealli válljejuvvon áirasiin bissovaččat galget leat olggobealde beaivválaš politihkalaš barggus Sámedikkis? Bargu čoahkkana Sámediggeráđđái ja dan birra. Doppe lea mielde dušše eanetlohku.

Dat mearkkaša maidđái dan ahte diehtujuohkin sámi servodahkii ja sámi servodagas manná Sámediggeráđi bokte. Dát sáhtta dagahit dan ahte stuorra oasis áirasiin lea unnit vejolašvuohta oažžut dárbbášlaš dieđuid, ja ná ii sáhte deavdit iežas áttardeaddjirolla nu bures go lea sávahahtti. Dát doalvu dasa ahte doaibma sámedikki áirrasin šaddá unnánot miellagiddevaš ja beroštupmi jienasteaddjiid gaskkas fuonána. Dáid beliid fertet lagabuidda geahčadit.

Oktavuoda ja legitimatehta vuodul sámi servodahkii, álggaha Sámediggi proseassa dainna áigumušain ahte evalueret iežas stivren- ja bargovuogi. Evalueren čadahuvvo ovttá jagis, ja gárvvistuvvo čakčat 2004. Joavkojodiheddjit gessojuvvojit aktiivvalaččat mielde evaluerenmandáhta hábmemei.

Evttohus 1, Bargiidbellodaga sámediggejoavkkus, áirasa Egil Olli bokte

Sámediggi háliida evalueret iežas bargohámi – dan sávdaga vuodul ahte oppa áiggi galgá leat stuorámuš vejolaš legitimatehta ja oktavuodta sámi servodahkii, háliida Sámediggi evalueret iežas bargohámi. Dán evalueren čadahuvvo jagi badjel, ja loahpahuvvo čakčat 2004. Bargiidbellodaga sámediggejoavkku mearkkašumiid vuodul

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 37 čoahkis.

Evttohus 1 sáddejuvvui Sámediggeráđđái.

Ášši loahpahuvvui jienaskeahttá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorro- ja replihkkalistu

	Sáhavuorro	Replihkka
1	Sven-Roald Nystø (áššejodih.)	
2	Magnhild Mathisen	Sven-Roald Nystø
		Geir Tommy Pedersen
		Svein Peter Pedersen
3	Magnhild Mathisen	
4	Jon Erland Balto	
5	Per A. Bæhr	Sven-Roald Nystø
		Johan Mikkel Sara

6	Ann-Mari Thomassen	Per Solli
7	Roger Pedersen	Sven-Roald Nystø
8	Roger Pedersen	
9	Stig Eriksen	Sven-Roald Nystø
10	Stig Eriksen	
11	Geir Tommy Pedersen	
12	Egil Olli	Janoš Trosten
13	Sven-Roald Nystø (áššejođih.)	
14	Egil Olli (evttohussii)	

VI Sámedikki mearrádus

Guorahallan váldojuvvui diehtun oktan mearkkašumiiguin.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui čakčamánu 25. b. 2003 dii. 19.15.

Ášši 36/03

Ovttasbargošiehtadus Finnmárkku fylkkagieldda ja Sámedikki gaskka

Ášši meannudeapmi álggahuvvui čakčamánu 26. b. 2002 dii 08.55. Presideanta rabai sárdniin, ja das maŋgel addui sáhkavuorru Finnmárkku fylkkasátnejođiheaddjái Arne Pedersen. Das maŋgel álggahuvvui ášši meannudeapmi dii. 09.10.

I Áššebáhpirat

- Ovttasbargošiehtadus Finnmárkku fylkkagieldda ja Sámedikki Vuolláičállojuvvun 15.05.03
- Presideantta Sven-Roald Nystø sáhkavuorru Finnmárkku fylkkagielddas 19.06.03.
- Finnmárkku fylkkagieldda reive Sámediggái, beaiváduvvon 20.06.03.

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi árvalus Sámediggái

Šiehtadusa vuodđu

Norgga Sámediggi ja Finnmárkku fylkkagieldda oaivildit ovttamielalaččat ahte:

- Sápmelaččat leat álbmot mas lea oktasaš historjá, kultuvra, giella ja árbevierut
- Finnmárkku fylkkas lea viiddis guovlluin sámi ássan
- Šiehtadusbealit atnet deatalažžan láchit dili sámi kulturdoaimmaide mat nannejit sápmelaččaid ja muđui álbmoga dihtomielalašvuoda
- Šiehtadusbeliin lea ovddasvástádus ovddidit Finnmárkku servodaga
- Lea erenoamáš dárbu ovttasbargat vai sámediggeplána ja fylkkaplána ulbmiliid ollašuttá
- Lea maiddáai dárbu ovttasbargat riikka eiseváldiid, guovllu ja báikkálaš stáhtalaš eiseváldiid ja Finnmárkku suohkaniid ektui
- Davviguovllut leat girjás, ceavzilis ja boahpteáigásaš servodagat gos sihke meara ja eatnamiid resurssat leat vuodđun biedgguid ássamii ja kultuvrralaš girjái vuhtii.
- Šiehtadusbeliide lea davviguovlluid eamiálbmotberoštumiid ovddideapmi guovddáš hástalus
- Fylkkagieldda ođđa rolla guovllupolitihkalaš doaimbin mielddisbuktá dárbbu ođasmahttit ja ovddidit ovttasbarggu giella-, kultuvra- ja ekonomiijasurggiin poltikhkalaččat ja hálldahuslaččat
- Biras ja ovttađassásašvuolta galget ollislaččat leat vuodđun dain doaimmain mat álggahuvvojit

Šiehtadusa mihttomearri

Nannet ja čalmmustahttit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima.

Šiehtadusa ulbmil

Nannet fylkkagiella ja Sámedikki ovttasbarggu

Nannet ovttasbarggu maiddáid ođđa surggiin main bealit atnet ovttasbarggu dárbbaslažžan

Čavgadeappot geatnegahttit goappaš organisašuvnnaid ovttasráđiid bargat

Nannet fylkka regionála ovddidanbarggu

Oččodit eanet fásta čoahkkananvejolašvuodaid

Buorebut oahpásnuvvat, sihke politihkalaččat ja hálddahušlaš

Álkibut mihtidit bohtosiid fylkkaplána ja Sámediggeplána ektui

1. artihkkal – Ovttasbarggu hápmi

Dát šiehtaduvvon ovttasbarggu lea eaktodáhtolaš guovtti seammadássásaš šiehtadusbeliid gaska. Šiehtadus ii galgga hehttet ovttasbarggu mii ii leat namuhuvvon dán šiehtadusas.

2. artihkkal – Čađaheapmi ja raporterren

Sámediggepresidenta ja fylkkasátnejođiheaddji doallaba čoahkkimiid juohke jagi. Čoahkkimiid ulbmil lea raporterren, ovttasbarggu ja oktiiheiveheapmi. Sámediggái ja fylkkadiggái galget addot dieđut movt šiehtadus čadahuvvo. Hálddahušlaš dollet jámmadit čoahkkimiid árvoštallan dihte movt šiehtadus lea doaimman.

3. artihkkal – Lágalašvuolta ja rievdadeamit

Dát šiehtadus boahtá fápmui go fylkkadiggi geassemánus 2003 ja Sámediggi čakčamánus 2003 leat dohkkehan šiehtadusa. Šiehtadusa sáhttet duššefal dát bealit rievdadit. Fylkkadikki ja Sámedikki dievasčoahkkima eanetlohku ferte mieđihit rievdademiide.

Goabbá ge bealli sáhtta eretcealkit šiehtadusa go lea unnimusat 6 mánu ovdal dieđihuvvon.

4. artihkkal – Eamiálbmotguovlu ja rámmaeavttut

Bealit áigot álggahit ovttasbargoprošearvta mas jurddan lea ovddidit eamiálbmotguovllu. Ovttasbarggu vuodđun galgá leat lagašvuoda- ja sorjjasvuodaprinsihppa.

Bealit áigot ángiruššat birgehit guolástusvejolašvuodaid oktasaš opmodahkan ja ángiruššat ovddidit guoddevaš guolleháldašeami mas ulbmilin lea máhcahit Finnmáarkui Finnmáarkku historjjálaš guolleuoigatvuodaid.

Bealit ovttasbarget áššiin mat guoskkahit oktasaš almmolaš rámmaeavttuid ja váldopolitihka mii lea deahtalaš posiitiiva regionála ovdánahttimis Finnmáarkkus. Dán barggus lea sohkaalperspektiiva guovddázis. Ulbmil lea gávdnat eanet regionála čovdosiid stáhta sektorpolitihka hálddaseamis, buoret regionálaheivehuvvon ealáhuspolitihka ja buori sámi ealáhusheiveheami.

Finnmáarkku fylkkagiella galgá ovttas Sámedikkiin Finnmáarkku suohkaniid deaivvadedettiin oččodit ovttasbarggu mainna ovdánahtta ja čađaha oktasaš sámediggeplánaš ulbmiliid.

5. artihkkal – Regionála plánen ja areálahálddašeapmi

Sámediggi oassálastá Finnmárkku fylkkaplánas, regionála ovddidanprográmmas (ROP) ja eará áigeguovdilis plánaid prosessain ja čadaheamiin. Bealit leat ovttaoaivilis dasa ahte sámi servodagaid ovddideapmi galgá leat integrerejuvvon oassin dán ovttasbarggus. Bealit áigot ovddidit sohkabealperspektiivva dán plánemis ja čalmmustahttit sohkabealperspektiivva buot plánain ja čielggademiin.

Regionála ovddidanprográmma (ROP) galgá leat geatnegahttin šiehtadusbeliide. Bealit galget ovttamielalašvuoda oččodettiin guorahallat ROP politihkalaš dásis, ovdal go ROP ovddiduvvo Finnmárkku fylkkalávdegotti mearrideapmái. Bealit galget jahkásaččat juolludit ruđa ROP` doaimmaid čadaheapmái.

Sámediggi doallá ovttasbargočoahkkimiid Finnmárkku fylkkagielddain juohke njealját jagi fylkkaplána váldorevišuvnna oktavuodas. Finnmárkku fylkkagielda galgá ovttasráđiid Sámedikkiin integreret eamiálbmotperspektiivva fylkkaplánemis, regionála plánemis ja areálahálddašeamis. Sámediggi áigu aktiivvalaččat searvat dán bargui.

Bealit áigot ovddidit buoret oktavuodaid ja ovttasbarggu bastevaš areálahálddašeamis ja suohkanareálaplánemis dalle go šiehtadusbeliin leat oktasaš beroštumit. Sámediggi bohtá searvat Arealplanforumii. Bealit áigot ovttasbargat regionála njuolggadusaid ráhkadeamis fylkka areálageavaheami ja -suodjaleami oktavuodas.

6. artihkkal – Ealáhusovddideapmi

Bealit áigot ovttasráđiid ovddidit, čalmmustuhttit ja konkretiseret sámi ealáhuspolitihka. Guovtte geardde jagis galget dollojuvnot hálddahuslaš ovttasbargočoahkkimat main ulbmil lea lonohallat vásáhusaid ja bargat konkrehta čovdosiguin. Bealit doaimmahit čoahkkinplánema ja sisagohččumiid vurrolaga.

Šiehtadusbeliid mielas lea deatlaš láchit dili smávvaskáldoaimmaide Finnmárkku iešguđet geográfalaš guovlluin. Dállodoallu ekonomalaš buvttadusdoaimman lea ain ealli doaimma guovllus. Bealit áigot ovttasráđiid ángirusšat buoridit guovllu doaimmabijid vai buorebut dustejit smávvaskáldoaimmaid ja kultuvrralaš ealáhusaid.

Bealit áigot ovttamielalaččat ovddidit duoji bastevaš sámi ealáhussan.

Bealit áigot ovttasbargat sámi kultuvrra geavaheami hárrái mátkeealáhusoktavuođain. Lea deatlaš ahte kultuvra gaskkustuvvo albmaládje ja sievadit mátkeealáhusoktavuođain ja ahte gaskkusteapmi áimmahušša etihkalaš dási sámi beroštumiid, norpmaid ja vieruid mielde.

Bealit áigot oččodit lagasvuoda- ja sorjjasvuoda-prinsihpa mearraresursabivddu hálddašeapmái.

Bealit geahččalit oktiiveivehit oktasaš guolástuspolitihka, erenoamážit ovddiduvvo dát bargu Norgga-Ruošša guolástuskommišuvnna gos Davvi-Norgga fylkkagielddain lea oktasaš ovddasteaddji ja regulerenrádis gos Sámedikkis lea ovddasteaddji.

Bealit leat ovttaoaivilis dasa ahte Sis-Finnmárkku Ovddidanovttastupmi (Utviklingsselskapet for Indre Finnmark) galgá leat aktiivvalaš gaskaoapmin Sis-Finnmárkku ealáhuseallima ovddideamis.

7. artihkkal – Gaskariikkalaš dilit ja Barentsovttasbargu

Bealit ovddidit iežaset beroštumiid gaskariikkalaš forain, ee EO` INTERREG- prográmmain ja davviriikkalaš dimenšuvnnain, Barents ovttasbargguin, bilaterála barggus mii doaimmahuvvo ovttasráđiid Oarjedavvi-Ruoššain, Davvikalohttaovttasbarggus ja Suoma rádjeguovllu ovttasbarggus. Doaimmat sáhttet ee konkretiserejuvvot Barentsprogámma, Barentseamiálbmotprogámma, fylkkaplána, regionála ovddidanprogámma (ROP) ja eará áigeuovdilis progámmaid ja proševttaid odđasis árvoštaldettiin.

Bealit leat ovttamielaláčat ovttasbargat Barentsguovllu oktasaš beroštumiid guovdu ja deattuhit Barentsovttasbarggu eamiálbmotperspektiivva. Čuovvovaš bealit berrejit oktasaččat deattuhuvvot ovttasbargadettiin: Biras- ja resursagoziheapmi, mearraresurssaid hálldašeapmi, dás erenoamážit guollefitnodagat, eamiálbmogiid gielat, vuoigatvuođat, ealáhusovddideapmi ja infrastruktuorra huksen.

8. artihkkal – Museat

Bealit galget nannet Finnmárkku fylkka sámi museaid duodaštandoaimma, nannema ja gaskkusteami sámi kulturhistorjja olis. Sámedikkis lea našovnnalaš ovddasvástádus sámi museaid doaimmadoarjagiidda. Finnmárkku fylkkagiiddas lea oppalaš ovddasvástádus sámi museaide ja galgá danne jahkásaččat juolludit regionála doaimmadoarjaga maiddái sámi museadoaimmaide.

Bealit galget doarjut museaidgaskasaš ovttasbarggu Sámedikki ja fylkkagiidda hálldašanovddasvástádusa bokte, ja ee álggahit fierbmeovttasbarggu.

9. artihkkal – Kulturmuutosuodjaleapmi

Bealit galget álggahit čielgadet ovttasbarggu kulturmuittuid hálldašeamis kulturmuitolága olis, vrd kulturmuitolága njuolggadusaid § 3 Ovttasbargogeatnegasvuohta. Ovttasbarggu vuodđun galgá leat goabbatbeallásaš doahttaleapmi, fágalaš lonohallan ja praktihkalaš heiveheapmi.

Oktasaš ulbmilin lea olahit buoret fágalaš bargujuogu kulturmuutosuodjaleamis.

Bealit galget ovttasbarggu bokte ovddidit fylkka kulturmuittuid ja kulturbirrasa suodjaleami ja hálldašeami oktasaš plána. Dán kulturmuito-plána galget sihke Fylkkadiggi ja Sámediggi dohkkehit.

Bealit geatnegahttojuvvojit doallat jahkásaš ovttasbargočoahkkimiid ossodatjođiheaddjedásis. Diehtujuohkin ja áššemeannudeddjiid ovttasbargomáallet galget geahččaluvvot buoriduvvot.

10. artihkkal – Kulturovttasbargu

Bealit geatnegahttojuvvojit nannet ja viidáset ovddidit Finnmárkku sámi kultuvrra. Vuotna- ja riddoguovlluid sámi kultuvra ja nuortasámiid kultuvra galgá erenoamážit deattuhuvvot.

Bealit nannejit kultursuorggi hálldahuslaš dási oktavuoda fásta jahkásaš čoahkkimiid bokte.

11. artihkkal – Musihkka

Bealit galget geahččalit heivehit ja ovddidit Musikk i Finnmark sámi musihkkagaskkusteami. Sámediggi ja Finnmarkku fylkkagiela leat ovttaoavilis juogadit regionála oasi 50 %:in goabbáige.

Bealit barget aktiivvalaččat Etnomusihkkaguovddáža ásaheimiin ja juoigama gaskkustemiin Finnmarkku skuvllaid guovdu.

12. artihkkal – Govvadáidda ja duodji

Sámediggi joatká sámi govvadáidaga ja duoji oastinortnega.

Sámediggi ja Finnmarkku fylkkagiela ovddidit sámi dáiddamusea álggaheami oktasaš strategiija. Museai čohkke ee ostojuvvon dáidda.

Bealit oassálastet ja ángiruššet nannet Kárášjoga Sámi dáiddaguovddáža doaimma ja ovdánahttima ruhtadeami, ee dárbbášlaš IKT- čovdosiiguin.

13. artihkkal – Teáhter/Lávdedáidda

Bealit fuolahit sámi teáhterdoaimma ja lávdedáidaga áimmahuššama Finnmarkku Lávdedáiddaplána 2003-2006 ráhkadeami oktavuodas.

Bealit ohcet ovttas strategiijaid movt ovdánahttit Finnmarkku lávdedáidaga, dása gullá maiddá movt viidáset ovdánahttit Beavváš Sámi Teáhtera sámi našunálateáhterin.

Bealit ángiruššet láhčit dili sámi amatevrateáhterdoaimmii, erenoamážit mánáid ja nuoraid várás.

14. artihkkal – Festiválat

Bealit áigot oččodit Finnmarkku sámi festiválaide searveruhtadeami, omd Sámi Musihkkafestiválai Guovdageainnus ja Kárášjoga Beassášfestiválai, ja maiddá eará sámi-/eamialbmot festiválaide.

Bealit deattuhit ahte maiddá fylkka eará festiválaide galget heivehuvvot sámi bealit.

15. artihkkal – Mánát ja nuorat

Bealit ovttasbarget mánáid ja nuoraid doaimmaid, prošeavttaid ja aktivitehtaid sisdoalu ovdánahttimis vai sámi giella ja kultuvra ja mánggakultuvrralaš perspektiiva buorebut boahhtá ovdan. Erenoamážit gusto dát Kultuvrralaš Skuvlalávkka oktavuodas ja Nuoraid Kulturdoaluid oktavuodas.

16. artihkkal – Valáštallan

Finnmarkku fylkkagiela galgá álggahit Finnmarkku valáštallama ja olgoáibmodoaimmaid plánabarggu. Sámediggi áigu searvat dán bargui.

Bealit galget láchčit dili valástallandoaimmaide, omd heargegilvovuodjimiidda ja njoarosteapmái, dás oaivvilduvvo rusttegiid ruhtadeapmái. Bealit leat mielas ruhtadit ovdaprošeavtta heargegilvovuodjimiid ja njoarosteami rusttegiid čielggadeapmái.

17. artihkkal – Kulturguovddážat

Sámediggi joatká Billavuona Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáža doaibmadoarjagiin. Bealit dáhttot nannet guovddáža doaimma.

18. artihkkal – Filbma

Bealit áigot nannet sámi filmma rámmaeavttuid ja láchčit dili vai sámi filbmabuvttadeapmi šattašii bistevaš ealáhussan.

Bealit áigot leat mielde nannemis Sámi Filbmafestivála vai dat šaddá jahkásaš festiválan. Bealit áigot viidáset ovddidit sámi filmbargiid ja Davvi-Norgga filbmaguovddáža (Honesvágis) ovttasbarggu.

19. artihkkal – Sámi Álbmotbeaivi

Bealit dáhttot ahte fylkkagieldda visttiid ja Sámedikki visttiid olggobealde levgejuvvo Sámi álbmotbeaivi guovvamánu 6. b. Bealit ávžžuhit buot almmolaš ásašusaid čálmustahttit dán beaivi.

20. artihkkal – Girjerájusdoaimma

Bealit galget lonohallat dieđuid ja bagadeami, searvat fágalaš girjerádjodoaimmaid čoahkkanemiide ja ovttasbargat kurssaid ja eará oahpahusdoaimmaid oktavuodas sámi girjjálašvuodas, kultuvrras ja girjerájusbálvalusas mat čađahuvvojit Finnmárkku skuvla- ja álbmotgirjerájusbargiid dihte.

21. artihkkal – Sámegiella

Finnmárkku fylkkagielda geatnegahttojuvvo joatkit doaimmaid mat leat ovddiduvvon "Finnmárkku fylkkagieldda sámegielgelbbolašvuoda ovddideami doaibmaplánas 2001-2005". Bealit galget searvat hálddašanguovllu suohkaniid giellaforumii "Giellagiella".

Sámediggi áigu ain juolludit guovttegielalašvuodaruđaid Finnmárkku fylkkagildii ja doarju aktiivvalaččat Finnmárkku fylkkagieldda barggu sámi giellaovddidemiin. Guorahallančoahkkimat hálldahusdásis galget jahkásaččat dollojuvvo main ee boahhtevaš bušehttajagi ruhtadárbu gieđahallojuvvo.

Sámediggi joatká vuodđodoarjjaortnegiin Sámi giella- ja kulturguovddážii Porsáŋggus, Sámi giellaguovddážii Deanus ja Issát Sábá-guovddážii Unjárggas. Finnmárkku fylkkagielda ollista Sámedikki vuodđodoarjaga Finnmárkku sámegielguovddážiidda.

Bealit dáhttošedje eanet doaibmi sámegielguovddážiid. Bealit áigot neavvut ja bagadallat suohkaniid/guovlluid mat dáhttot bargat sámegielain.

Bealit galget movttiidahttit Finnmárkku suohkaniid ja guovllu stáhtaossodagaid vuoruhit sámegiela maiddá meaddel Sámelága giellanjuolggadusaid unnimusmearrádusaid.

22. artihkkal – Sámi báikenamat

Bealit ovttasbarget dainna ulbmiliin ahte eanet sámi báikenamat normerejuvvojit, dohkkehuvvojit ja geavahuvvojit almmolaš oktavuodain.

23. artihkkal – Oahpahas

Bealit áigot doarjut ahte joatkkaskuvlla oahpahas heivehuvvo sámi ohppiide. Dasto galget bealit lonohallat dieđuid ja bagadallat, searvat áigequovdilis fágalaš skuvlačoahkkanemiide ja ovttasbarget kurssaid ja eará doaimmaid dáfus joatkkaoahpu oktavuodas. Bealit galget gaskaneaset juohkit dieđuid iešguđet doarjaortnegiid ja oahpponeavvuid birra.

Finnmárkku fylkkagielddas ja Sámedikkis lea mihttu doallat unnimusat ovtta oktasaš plánenčoahkkima jahkásaččat.

Finnmárkku fylkkagiela ja Sámediggi servet plánenbargui joatkkaoahpahusa olis.

Go bealit meannudit áššiid mat gusket joatkkaoahpahussii ja rávisolbmuid oahpahussii, de leat bealit lunddolaš gulaskuddaninstánsan goabbáige.

Finnmárkku fylkkagiela ja Sámediggi galget ovttasráđiid heivehit dili nu ahte fitnodagat váldet ovddasvástádusa duodjeoahpahalliin ja maiddá ovttasbarget rekruteret oahpahalliid fágii.

Finnmárkku fylkkagiela galgá ovttasbarget sámi nuoraid čuovvolanbálvalusa hárrái.

24. artihkkal – Spesialistadearvvašvuodabálvalus

Beliid oktavuoha spesialistadearvvašvuodabálvalussii lea áittardanrolla. Goappaš bealit leat gulaskuddaninstánsan dearvvašvuodagažaldagain. Go fal lea lunddolaš de buktet bealit oktasaš cealkámuša.

Finnmárkku fylkkagiela lea posiitiiva dasa ahte Sámediggi searvá Dearvvašvuoha Finnmárkkus (HF) ovttasbargočoahkkimiidda.

Finnmárkku fylkkagiela lea maiddá mielas dasa ahte sámediggepresidenta searvá fylkkasátnejodiheddiid ja Dearvvašvuoha Davvin (RHF) stivrajodiheddiid ovttasbargočoahkkimiidda.

25. artihkkal – Bátnedikšu

Bealit álggahit ovttasbarggu man ulbmilin lea rekruteret bátnedoavttirstudentaid ja eará bargiid sámi suohkaniid bátnedikšobálvalussii. Lea erenoamáš deatalaš rekruteret sámegielat bátnedivššáriid.

26. artihkkal – Mánáidsuodjalus, gárrenmirkosuodjalus ja bearašsuodjalus

01.01.04 rájes váldá stáhta ovddasvástádusa namuhuvvon bálvalusaid ovddas. Šiehtadusbeliid oktavuohta dáidda bálvalusaide šaddá dalle seamma go dat mii lea spesialistadearvvašvuođabálvalusa ektui. Dáid surggiid viidáset ovttasbargu sohppojuvvo go bálvalusaid organiseren lea buorebut čielggaduvvon.

27. artihkkal – Gelbbolašvuohta, hospiteren ja máhtu lonohallan

Bealit álggahit hospiterenortnega Finnmárkku fylkkagiella ja Sámedikki barggiid gaskkas ja ovddas. Galgá leat heivehuvvon galledeapmi maid goappaš bealit ja ieš bargi leat dohkkehan. Guossoheadđji ásašus veahkeha gávdnat orrunsaji. Báلكká ja eará goluid gokčá fásta bargoaddi geas maiddái lea bargoaddiovdasvástádus.

Bealit áigot dán šiehtadusa ovttasbarggu bokte ja eará vugiid bokte buoridit máhtu ja gelbbolašvuođa politihkáriid ja barggiid gaskka goappaš ásašusain. Bealit galledit fylkkadiggečoahkkanemiid/sámediggečoahkkanemiid unnimusat oktii jagis politihkalaš ja/dahje hálddahaslaš dásis. Bealit leat ovttaoavilis searválaga heivehit galledeami sihke praktihkalaččat ja fágalaččat.

28. artihkkal – Oastinortnetšiehtadus

Sámediggi ja Finnmárkku fylkkagiella leat dohkkehan ovttasbargošiehtadusa sisaoastimiid hárrái mat dahkkojit 01.04.2003 rájes. Šiehtadus miellidibuktá ahte Sámediggi lea fárus mángga fylkkagiella sisaoastinšiehtadusain. Ulbmil šiehtadusain lea gaskaneaset ávkástallat oastinhivvodaga, gelbbolašvuođaid ja resurssaid dáfus, ja doarjut goabbatbeallásaš gelbbolašvuođahuksema ja buorebut oahpásnuvvat. Go ođđa šiehtadusat dahkkojit vuđuiguin, de galget Sámediggi ja Finnmárkku fylkkadiggi čálalaččat soahpat movt ovttasbarggu ovddidit ođđa surggiide.

29. artihkkal – Diehtolonohallan

Šiehtadusbeliin lea oktasaš ovddasvástádus das ahte Finnmárkku fylkka álbmogis ja almmolaš ásašusain lea diehtu ja máhtolašvuohta sámi áššiin. Bealit áigot viidáseappot gaskkustit áššái guoskevaš dieđuid sierra neahttasidduin ja earáláhkaige. Dieđut galget nu guhkás go vejolaš gaskkustuvvot maiddái sámegeilli.

Sámediggi galgá juohkit dieđuid neahttabáikkiin ja diehtujuohkinhilduin Finnmárkku fylkkagiella barggu birra sámi áššiin.

Finnmárkku fylkkagiella ja Sámediggi áiguba ovttasráđiid juohkit dieđuid Sámedikki, sámi jienastuslogu ja sámediggeválgga birra Finnmárkku barggiide, oahppiide ja ássiide. Dát dieđut galget leat fylkkagiella neahttabáikkiin ja diehtujuohkinhilduin álbmoga várás fylkkagiella ásašusain.

Sámediggi galgá bearráigeahččat ahte Finnmárkku fylkkagiella oažžu diehtujuohkinávdnasiid Sámedikki, sámi jienastuslogu ja sámediggeválgga birra, ja juohkit dieđuid ja oavudit dárbbu mielde.

Mearkkašupmi 1 Bargiidbellodaga sámediggejoavku Josef Vedhugnes bokte

Bargiidbellodaga sámediggejoavku lea duhtavaš šiehtadusevttohusain ja neavvu dohkkehit dan. Mii háliidit dattetge buktit čuovvovaš mearkkašumiid:

1. Dál go leat dahkkon šiehtadusat Romssa fylkkasuohkaniin ja Finnmárkku fylkkagielddain, de lea sávahahtti fargga dahkat šiehtadusa Nordlándda, Davvi-Trøndelága, Lulli-Trøndelága ja Hedmárkku fylkkasuohkaniiguin.
2. Bargiidbellodaga sámediggejoavku berošta das ahte dan proseassas, mii galgá leat ovdalگو šiehtadus gárvvistuvvo, berre leat politihkalaš viidodat Sámedikki bealis dainna lágiin ahte opposišuvnna áirasat leat mielde proseassas hábmemin šiehtadusaid.
3. Čuokkis ”4. artihkal – Eamiálbmotguovlu ja rámmaeavttut” lea hui deatalaš ja berre leat mállen boahttevaš šiehtadusaide eará fylkkasuohkaniiguin.
4. Ealáhusduovdda ”Boazodoallu” ii leat erenoamážit namuhuvvon šiehtadusas ja sáhtta adnot headjuvuhtan, muhto Bargiidbellodaga sámediggejoavku lea almmatge vassis das ahte ealáhus lea mielde mángga artihkkala duovdagiin go šiehtadus čađahuvvo.
5. 6. artihkkalii Ealáhusovddideapmi:
Eanadoallu ja boazodoallu leat deatalaš sámi kultur- ja eallinvuohkeguoddit. Mii doaivut ahte bealit áigot ovttasbargat ja váikkuhit eanadoallu- ja boazodoallusoahpamuša šiehtadallamiid.
6. Bargiidbellodaga sámediggejoavku áigu, nu guhkás go lea sávahahtti, evttohit rievdadusaid, lasáhusaid ja aiddostusaid šiehtadusa maŋitaiggi ođasmahttima oktavuodas.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 35 čoahkis.

Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Sámediggeráđi evttohus mearriduvvui 33 jienain.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorro- ja replihkkalistu

	Sáhavuorro	Replihkka
1	Johan Mikkil Sara áššejođih.	
2	Josef Vedhugnes	
3	Janoš Trosten	
4	Olaf Eliassen	
5	Roger Pedersen	Sven-Roald Nystø
		Svein Peter Pedersen
6	Roger Pedersen	

7	Ragnhild Lydia Nystad
8	Egil Olli
9	Ole Henrik Magga
10	Johan Mikkel Sara áššejodih.

VI Sámedikki mearrádus

Norgga Sámediggi ja Finnmárkku fylkkagielda oaivvildit ovttamielalaččat ahte:

- Sápmelaččat leat álbmot mas lea oktasaš historjá, kultuvra, giella ja árbevierut
- Finnmárkku fylkkas lea viiddis guovlluin sámi ássan
- Šiehtadusbealit atnet deatalažžan láchit dili sámi kulturdoaimmaide mat nannejit sápmelaččaid ja muđui álbmoga dihtomielalašvuoda
- Šiehtadusbeliin lea ovddasvástádus ovddidit Finnmárkku servodaga
- Lea erenoamáš dárbu ovttasbargat vai sámediggeplána ja fylkkaplána ulbmiliid ollašuttá
- Lea maiddái dárbu ovttasbargat riikka eiseváldiid, guovllu ja báikkálaš stáhtalaš eiseváldiid ja Finnmárkku suohkaniid ektui
- Davviguovllut leat girjás, ceavzilis ja boahteáigásaš servodagat gos sihke meara ja eatnamiid resursat leat vuodđun biedgguid ássami ja kultuvrralaš girjái vuhtii.
- Šiehtadusbeliide lea davviguovlluid eamiálbmotberoštumiid ovddideapmi guovddáš hástalussan
- Fylkkagieldda odđa rolla guovllupolitihkalaš doaibmin mielddisbuktá dárbbu ođasmahttit ja ovddidit ovttasbarggu giella-, kultuvra- ja ekonomiijasurggiin politihkalaččat ja hálddahaslaččat
- Biras ja ovttađassásašvuolta galget ollislaččat leat vuodđun dain doaimmain mat álggahuvvojit

Šiehtadusa mihttomearri

Nannet ja čalmmustahttit sámi kultuvrra, giella ja servodateallima.

Šiehtadusa ulbmil

Nannet fylkkagieldda ja Sámedikki ovttasbarggu

Nannet ovttasbarggu maiddái odđa surggiin main bealit atnet ovttasbarggu dárbbaslažžan

Čavgadeappot geatnegahttit goappaš organisašuvnnaid ovttasráđiid bargat

Nannet fylkka regionála ovddidanbarggu

Oččodit eanet fásta čoahkkananvejolašvuodaid

Buorebut oahpásnuvvat, sihke politihkalaččat ja hálddahaslaččat

Álkibut mihtidit bohtosiid fylkkaplána ja Sámediggeplána ektui

1. artihkkal – Ovttasbarggu hápmi

Dát šiehtaduvvon ovttasbargu lea eaktodáhtolaš guovtti seammadássásaš šiehtadusbeliid gaska. Šiehtadus ii galgga hehttet ovttasbarggu mii ii leat namuhuvvon dán šiehtadusas.

2. artihkkal – Čadaheapmi ja raportereren

Sámediggepresidenta ja fylkkasátnejođiheaddji doallaba čoahkkimiid juohke jagi. Čoahkkimiid ulbmil lea raportereren, ovttasbargu ja oktiiheiveheapmi. Sámediggái ja fylkkadiggái galget addot dieđut movt šiehtadus čadahuvvo. Hálldahusat dollet jámmadit čoahkkimiid árvvoštallan dihte movt šiehtadus lea doaibman.

3. artihkkal – Lágalašvuohta ja rievdadeamit

Dát šiehtadus boahká fápmui go fylkkadiggi geassemánus 2003 ja Sámediggi čakčamánu 2003 leat dohkkehan šiehtadusa. Šiehtadusa sáhttet duššefal dát bealit rievdadit. Fylkkadikki ja Sámedikki dievasčoahkkima eanetlohku ferte mieđihit rievdademiide.

Goabbá ge bealli sáhtta eretcealkit šiehtadusa go lea unnimusat 6 mánu ovdal dieđihuvvon.

4. artihkkal – Eamiálbmotguovlu ja rámmaeavttut

Bealit áigot álggahit ovttasbargoproševtta mas jurddan lea ovddidit eamiálbmotguovllu. Ovttasbarggu vuodđun galgá leat lagašvuoda- ja sorjjasvuodaaprinsihppa.

Bealit áigot ángirusšat birgehit guolástusvejolašvuodaid oktasaš opmodahkan ja ángirusšat ovddidit guoddevaš guollehálldašeami mas ulbmilin lea máhcahit Finnmárkku Finnmárkku historjjálaš guolleuvuoigatvuodaid.

Bealit ovttasbarget áššiin mat guoskkahit oktasaš almmolaš rámmaeavttuid ja váldopolitihka mii lea dea talaš posiitiiva regionála ovdánahttimis Finnmárkkus. Dán barggus lea sohkabealperspektiiva guovddázis. Ulbmil lea gávdnat eanet regionála čovdosiid stáhta sektorpolitihka hálldašeamis, buoret regionálaheivehuvvon ealáhuspolitihka ja buori sámi ealáhusheiveheami.

Finnmárkku fylkkagielda galgá ovttas Sámedikkiin Finnmárkku suohkaniid deaivvadettiin oččodit ovttasbarggu mainna ovdánahtta ja čadaha oktasaš sámedipolitihkalaš ulbmiliid.

5. artihkkal – Regionála plánen ja arealahálldašeapmi

Sámediggi oassálastá Finnmárkku fylkkaplánas, regionála ovddidanprográmmas (ROP) ja eará áigeguovdilis plánaid prosessain ja čadahemiin. Bealit leat ovttaoavivis dasa ahte sámi servodagaid ovddideapmi galgá leat integrerejuvvon oassin dán ovttasbarggus. Bealit áigot ovddidit sohkabealperspektiivva dán plánemis ja čalmmustahttit sohkabealperspektiivva buot plánain ja čielggademiin.

Regionála ovddidanprográmma (ROP) galgá leat geatnegahttin šiehtadusbeliide. Bealit galget ovttamielalašvuoda oččodettiin guorahallat ROP politihkalaš dásis, ovdal go ROP ovddiduvvo Finnmárkku fylkkalávdegotti mearrideapmái. Bealit galget jahkásaččat juolludit ruđa ROP` doaimmaid čadaheapmái.

Sámediggi doallá ovttasbargočoahkkimiid Finnmárkku fylkkagielddain juohke njealját jagi fylkkaplána váldorevišuvnna oktavuodas. Finnmárkku fylkkagielda galgá ovttasráđiid Sámedikkiin integreret eamiálbmotperspektiivva fylkkaplánemis, regionála plánemis ja arealahálldašeamis. Sámediggi áigu aktiivvalaččat searvat dán bargui.

Bealit áigot ovddidit buoret oktavuodaid ja ovttasbarggu bistevaš areálhálddašeamis ja suohkanareálaplánemis dalle go siehtadusbeliin leat oktasaš beroštumit. Sámediggi boahdá searvat Arealplanforumii. Bealit áigot ovttasbargat regionála njuolggadusaid ráhkadeamis fylkka areálageavaheami ja -suodjaleami oktavuodas.

6. artihkkal – Ealáhusovddideapmi

Bealit áigot ovttasráđiid ovddidit, čalmmustuhttit ja konkretiseret sámi ealáhuspolitihka. Guovtte geardde jagis galget dollojuvvot hálddahuslaš ovttasbargočoahkkimat main ulbmil lea lonohallat vásáhusaid ja bargat konkrehta čovdosiguin. Bealit doaimmahit čoahkkinplánema ja sisagohččumiid vurrolaga.

Šiehtadusbeliid mielas lea deatalaš láhčit dili smávvaskáldoaimmaide Finnmárkku iešguđet geográfalaš guovlluin. Dállodoallu ekonomalaš buvttadusdoaimman lea ain ealli doaimma guovllus. Bealit áigot ovttasráđiid ángirusšat buoridit guovllu doaimbajibid vai buorebut dustejit smávvaskáldoaimmaid ja kultuvrralaš ealáhusaid.

Bealit áigot ovttamielalaččat ovddidit duoji bistevaš sámi ealáhussan.

Bealit áigot ovttasbargat sámi kultuvrra geavaheami hárrái mátkeealáhusoktavuodain. Lea deatalaš ahte kultuvra gaskkustuvvo albmaládje ja sievadit mátkeealáhusoktavuodain ja ahte gaskkusteapmi áimmahuššá etihkalaš dási sámi beroštumiid, norpmaid ja vieruid mielde.

Bealit áigot oččodit lagasvuoda- ja sorjjasvuodaprinsihpa mearraresursabivddu hálddašeapmái.

Bealit geahččalit oktiiveivehit oktasaš guolástuspolitihka, erenoamážit ovddiduvvo dát bargu Norgga-Ruošša guolástuskommišuvnnas gos Davvi-Norgga fylkkagielddain lea oktasaš ovddasteaddji ja regulerenrádis gos Sámedikkis lea ovddasteaddji.

Bealit leat ovttaoavivilis dasa ahte Sis-Finnmárkku Ovddidanovttastupmi (Utviklingsselskapet for Indre Finnmark) galgá leat aktiivvalaš gaskaoapmin Sis-Finnmárkku ealáhuseallima ovddideamis.

7. artihkkal – Gaskariikkalaš dilit ja Barentsovttasbargu

Bealit ovddidit iežaset beroštumiid gaskariikkalaš forain, ee EO` INTERREG- prográmmain ja davviriikkalaš dimenšuvnnain, Barents ovttasbargguin, bilaterála barggus mii doaimmahuvvo ovttasráđiid Oarjedavvi-Ruoššain, Davvikalohttaovttasbarggus ja Suoma rádjeguovllu ovttasbarggus. Doaimmat sáhttet ee konkretiserejuvvot Barentsprogámma, Barentseamiálbmotprogámma, fylkkaplána, regionála ovddidanprogámma (ROP) ja eará áigeovvildis progámmaid ja prošeavttaid odđasis árvvoštaldettiin.

Bealit leat ovttamielalaččat ovttasbargat Barentsguovllu oktasaš beroštumiid guovdu ja deattuhit Barentsovttasbarggu eamiálbmotperspektiivva. Čuovvovaš bealit berrejit oktasaččat deattuhuvvot ovttasbarggadettiin: Biras- ja resursagoziheapmi, mearraresurssaid hálddašeapmi, dás erenoamážit guollefitnodagat, eamiálbmogiid gielat, vuoigatvuodát, ealáhusovddideapmi ja infrastruktuvrra huksen.

8. artihkkal – Museat

Bealit galget nannet Finnmárkku fylkka sámi museaid duodašandoaimma, nannema ja gaskkusteami sámi kulturhistorijá olis. Sámedikkis lea našovnnalaš ovddasvástádus sámi museaid doaibmadoarjagiidda. Finnmárkku fylkkagiieldas lea oppalaš ovddasvástádus sámi museaide ja galgá danne jahkásaččat juolludit regionála doaibmadoarjaga maiddái sámi museadoaimmaide.

Bealit galget doarjut museaidgaskasaš ovttasbarggu Sámedikki ja fylkkagiielda hálldašanoovddasvástádusa bokte, ja ee álggahit fierbmeovttasbarggu.

9. artihkkal – Kulturmitosuodjaleapmi

Bealit galget álggahit čielgadet ovttasbarggu kulturmuittuid hálldašeamis kulturmitolága olis, vrd kulturmitolága njuolggadusaid § 3 Ovttasbargogeatnegasvuohta. Ovttasbarggu vuodđun galgá leat goabbatbeallášaš doahttaleapmi, fágalaš lonohallan ja praktihkalaš heiveheapmi.

Oktasaš ulbmilin lea olahit buoret fágalaš bargujuogu kulturmitosuodjaleamis.

Bealit galget ovttasbarggu bokte ovddidit fylkka kulturmuittuid ja kulturbirrasa suodjaleami ja hálldašeami oktasaš plána. Dán kulturmitoplána galget sihke Fylkkadiggi ja Sámediggi dohkkehit.

Bealit geatnegahttojuvvojit doallat jahkásaš ovttasbargočoahkkimiid ossodatjodiheaddjedásis. Diehtjuohkin ja áššemeannudeddjiid ovttasbargomálet galget geahččaluvvot buoriduvvot.

10. artihkkal – Kulturovttasbargu

Bealit geatnegahttojuvvojit nannet ja viidáset ovddidit Finnmárkku sámi kultuvrra. Vuotna- ja riddoguovlluid sámi kultuvra ja nuortasámiid kultuvra galgá erenoamážit deattuhuvvot.

Bealit nannejit kultursuorggi hálldahuslaš dási oktavuoda fásta jahkásaš čoahkkimiid bokte.

11. artihkkal – Musihkka

Bealit galget geahččalit heivehit ja ovddidit Musikk i Finnmark sámi musihkkagaskkusteami. Sámediggi ja Finnmárkku fylkkagiielda leat ovttaoaivilis juogadit regionála oasi 50 %:in goabbáige.

Bealit barget aktiivvalaččat Etnomusihkkaguovddáža áсахemiin ja juoigama gaskkustemiin Finnmárkku skuvllaid guovdu.

12. artihkkal – Govvadáidda ja duodji

Sámediggi joatká sámi govvadáidaga ja duoji oastinortnega.

Sámediggi ja Finnmárkku fylkkagiielda ovddidit sámi dáiddamusea álggaheami oktasaš strategiijja. Museai čohkke ee ostojuvvon dáidda.

Bealit oassálastet ja áŋgiruššet nannet Kárášjoga Sámi dáiddaguovddáža doaimma ja ovdánahttima ruhtadeami, ee dárbbášlaš IKT- čovdosiiguin.

13. artihkkal – Teáhter/Lávdedáidda

Bealit fuolahit sámi teáhterdoaimma ja lávdedáidaga áimmahuššama Finnmárkku Lávdedáiddaplána 2003-2006 ráhkadeami oktavuodas.

Bealit ohcet ovttas strategiijaid movt ovdánahttit Finnmárkku lávdedáidaga, dása gullá maiddá movt viidáset ovdánahttit Beivváš Sámi Teáhtera sámi našunálateáhterin.

Bealit áŋgiruššet láchčit dili sámi amatevrateáhterdoaimmii, erenoamážit mánáid ja nuoraid várás.

14. artihkkal – Festiválat

Bealit áigot oččodit Finnmárkku sámi festiválaide searveruhtadeami, omd Sámi Musihkkafestiválai Guovdageainnus ja Kárášjoga Beassášfestiválai, ja maiddá eará sámi-/eamiálbmot festiválaide.

Bealit deattuhit ahte maiddá fylkka eará festiválaide galget heivehuvvot sámi bealit.

15. artihkkal – Mánát ja nuorat

Bealit ovttasbarget mánáid ja nuoraid doaimmaid, prošeavttaid ja aktivitehtaid sisdoalu ovdánahttimis vai sámi giella ja kultuvra ja mánggakultuvrralaš perspektiiva buorebut boahtá ovdan. Erenoamážit gusto dát Kultuvrralaš Skuvlalávkka oktavuodas ja Nuoraid Kulturdoaluid oktavuodas.

16. artihkkal – Valáštallan

Finnmárkku fylkkagiella galgá álggahit Finnmárkku valáštallama ja olgoáibmodoaimmaid plánabarggu. Sámediggi áigu searvat dán bargui.

Bealit galget láchčit dili valáštallandoaimmaide, omd heargegilvovuođjimiidda ja njoarosteapmái, dás oaivvilduvvo rusttegiid ruhtadeapmái. Bealit leat mielas ruhtadit ovdaprošeavtta heargegilvovuođjimiid ja njoarosteami rusttegiid čielggadeapmái.

17. artihkkal – Kulturguovddážit

Sámediggi joatká Billavuona Mearrasámi gelbbolašvuođaguovddáža doaibmadoarjagiin. Bealit dáhttot nannet guovddáža doaimma.

18. artihkkal – Filbma

Bealit áigot nannet sámi filmma rámmaeavttuid ja láchčit dili vai sámi filbmabuvttadeapmi šattašii bistevaš ealáhussan.

Bealit áigot leat mielde nannemis Sámi Filbmafestivála vai dat šaddá jahkásaš festiválan. Bealit áigot viidáset ovddidit sámi filmbargiid ja Davvi-Norgga filbmaguovddáža (Honesvágis) ovttasbarggu.

19. artihkkal – Sámi Álbmotbeaivi

Bealit dáhttot ahte fylkkagiella visttiid ja Sámedikki visttiid olggobealde levgejuvvo Sámi álbmotbeaivi guovvamánu 6. b. Bealit ávžžuhit buot almmolaš ášahusaid čalmmustahttit dán beaivi.

20. artihkkal – Girjerájusdoaimma

Bealit galget lonohallat dieđuid ja bagadeami, searvat fágalaš girjerájdodoaimmaid čoahkkanemiide ja ovttasbargat kurssaid ja eará oahpahusdoaimmaid oktavuodas sámi girjjálašvuodas, kultuvrras ja girjerájusbálvalusas mat čađahuvvojit Finnmárkku skuvla- ja álbmotgirjerájusbargiid dihte.

21. artihkkal – Sámegiella

Finnmárkku fylkkagiella geatnegahttojuvvo joatkit doaimmaid mat leat ovddiduvvon "Finnmárkku fylkkagiella sámegielgelbbolašvuoda ovddideami doaimmaplána 2001-2005". Bealit galget searvat hálddašanguovllu suohkaniid giellaforumii "Giellagiella".

Sámediggi áigu ain juolludit guovttegielalašvuodarudaid Finnmárkku fylkkagildii ja doarju aktiivvalaččat Finnmárkku fylkkagiella barggu sámi giellaovddideamiin. Guorahallančoahkkimat hálldahusdásis galget jahkásaččat dollojuvvo main ee boahttevaš bušeahhtajagi ruhtadárbu gieđahallojuvvo.

Sámediggi joatká vuodđodoarjjaortnegiin Sámi giella- ja kulturguovddáži Porsáŋggus, Sámi giellaguovddáži Deanus ja Issát Sábá-guovddáži Unjárggas. Finnmárkku fylkkagiella ollista Sámedikki vuodđodoarjaga Finnmárkku sámegielguovddážiidda.

Bealit dáhttošedje eanet doaimmi sámegielguovddážiid. Bealit áigot neavvut ja bagadallat suohkaniid/guovlluid mat dáhttot bargat sámegielain.

Bealit galget movttiidahttit Finnmárkku suohkaniid ja guovllu stáhtaossodagaid vuoruhit sámegiela maiddái meaddel Sámelága giellanjuolggadusaid unnimusmearrádusaid.

22. artihkkal – Sámi báikenamat

Bealit ovttasbarget dainna ulbmiliin ahte eanet sámi báikenamat normerejuvvojit, dohkkehuvvojit ja geavahuvvojit almmolaš oktavuodain.

23. artihkkal – Oahpahus

Bealit áigot doarjut ahte joatkkaskuvlla oahpahus heivehuvvo sámi ohppiide. Dasto galget bealit lonohallat dieđuid ja bagadallat, searvat áigejuovdilis fágalaš skuvlačoahkkanemiide ja ovttasbargat kurssaid ja eará doaimmaid dáfus joatkkaoahpu oktavuodas. Bealit galget gaskaneaset juohkit dieđuid iešguđet doarjjaortnegiid ja oahpponeavvuid birra.

Finnmárkku fylkkagielddas ja Sámedikkis lea mihttu doallat unnimusat ovtta oktasaš plánenčoahkkima jahkásaččat.

Finnmárkku fylkkagiella ja Sámediggi servet plánenbargui joatkkaoahpahusa olis.

Go bealit meannudit áššiid mat gusket joatkkaoahpahussii ja rávisolbmuid oahpahussii, de leat bealit lunddolaš gulaskuddaninstánsan goabbáige.

Finnmárkku fylkkagiella ja Sámediggi galget ovttasráđiid heivehit dili nu ahte fitnodagat váldet ovddasvástádusa duodjeoahpahalliin ja maiddá ovttasbarget rekruteret oahpahalliid fágii.

Finnmárkku fylkkagiella galgá ovttasbargat sámi nuoraid čuovvolanbálvalusa hárrái.

24. artihkkal – Spesialistadearvvašvuodabálvalus

Beliid oktavuoha spesialistadearvvašvuodabálvalussii lea áittardanrolla. Goappaš bealit leat gulaskuddaninstánsan dearvvašvuodagažaldagain. Go fal lea lunddolaš de buktet bealit oktasaš cealkámuša.

Finnmárkku fylkkagiella lea posiitiiva dasa ahte Sámediggi searvá Dearvvašvuoha Finnmarkkus (HF) ovttasbargočoahkkimiidda.

Finnmárkku fylkkagiella lea maiddá mielas dasa ahte sámediggepresidenta searvá fylkkasátnejođiheddjiid ja Dearvvašvuoha Davvin (RHF) stivrajođiheaddji ovttasbargočoahkkimiidda.

25. artihkkal – Bátnedikšu

Bealit álggahit ovttasbarggu man ulbmilin lea rekruteret bátneovttirstudenttaid ja eará bargiid sámi suohkaniid bátnedikšobálvalussii. Lea erenoamáš deatalaš rekruteret sámedigge bátneivššáriid.

26. artihkkal – Mánáidsuodjalus, gárrenmirkosuodjalus ja bearašsuodjalus

01.01.04 rájes váldá stáhta ovddasvástádusa namuhuvvon bálvalusaid ovddas. Šiehtadusbeliid oktavuoha dáidda bálvalusaide šaddá dalle seamma go dat mii lea spesialistadearvvašvuodabálvalusa ektui. Dáid surggiid viidáset ovttasbargu sohppojuvvo go bálvalusaid organiseren lea buorebut čielggaduvvon.

27. artihkkal – Gelbbolašvuoha, hospiteren ja máhtu lonohallan

Bealit álggahit hospiterenortnega Finnmarkku fylkkagiella ja Sámedikki bargiid gaskkas ja ovddas. Galgá leat heivehuvvon galledeapmi maid goappaš bealit ja ieš bargi leat dohkkehan. Guossoheaddji ásahe veahkeha gávdnat orrunsaji. Bálkká ja eará goluid gokčá fásta bargoaddi geas maiddá lea bargoaddiovdasvástádus.

Bealit áigot dán šiehtadusa ovttasbarggu bokte ja eará vugiid bokte buoridit máhtu ja gelbbolašvuoda politihkáriid ja bargiid gaskka goappaš ásaheain. Bealit galledit fylkkadiggečoahkkaniid/sámediggečoahkkaniid unnimusat oktii jagis politihkalaš ja/dahje hálddahaslaš dásis. Bealit leat ovttaoavilis searválaga heivehit galledeami sihke praktihkalaččat ja fágalaččat.

28. artihkkal – Oastinortnetšiehtadus

Sámediggi ja Finnmárkku fylkkagiella leat dohkkehan ovttasbargošiehtadusa sisaoastimiid hárrái mat dahkkojit 01.04.2003 rájes. Šiehtadus mielddisbuktá ahte Sámediggi lea fárus máŋgga fylkkagiella sisaoastinšiehtadusain. Ulbmil šiehtadusain lea gaskaneaset ávkkástallat oastinhivvodaga, gelbbolašvuodaid ja resurssaid dáfus, ja doarjut goabbatbeallásaš gelbbolašvuodahuksema ja buorebut oahpásnuvvat. Go ođđa šiehtadusat dahkkojit vuvdiiguin, de galget Sámediggi ja Finnmárkku fylkkadiggi čálalaččat soahpat movt ovttasbarggu ovddidit ođđa surggiide.

29. artihkkal – Diehtolonohallan

Šiehtadusbeliín lea oktasaš ovddasvástádus das ahte Finnmárkku fylkka álbmogis ja almmolaš ášahusain lea diehtu ja máhtolašvuolta sámi áššiin. Bealit áigot viidáseappot gaskkustit áššáiguoskevaš dieđuid sierra neahttasiiđuin ja earáláhkaige. Dieđut galget nu guhkás go vejolaš gaskkustuvvot maiddái sámegilli.

Sámediggi galgá juohkit dieđuid neahttabáikkiin ja diehtujuohkinhilduin Finnmárkku fylkkagiella barggu birra sámi áššiin.

Finnmárkku fylkkagiella ja Sámediggi áiguba ovttasráđiid juohkit dieđuid Sámedikki, sámi jienastuslogu ja sámediggeválgga birra Finnmárkku barggiide, oahppiide ja ássiide. Dát dieđut galget leat fylkkagiella neahttabáikkiin ja diehtujuohkinhilduin álbmoga várás fylkkagiella ášahusain.

Sámediggi galgá bearráigeahččat ahte Finnmárkku fylkkagiella oažžu diehtujuohkinávdnasiid Sámedikki, sámi jienastuslogu ja sámediggeválgga birra, ja juohkit dieđuid ja oaivadiit dárbbu mielde.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui čakčamánu 26. b. 2003 dii. 10.05.

Ášši 37/03

Márkan- ja njuovadandilli boazodoalus

Ášši meannudeapmi álggahuvvui čakčamánu 26. b. 2003 dii. 08.30.

I Áššebáhpirat

- Ášši 29/03 Ođđa áššiid diediheapmi Evttohus 1 Amund P. Anti bokte, NSR ovttasbargojoavku ja GB:a sámediggejoavku
- Ášši 29/03 Ođđa áššiid diediheapmi Evttohus 5 Berit Oskal Eira bokte, BB:a sámediggejoavku

II Evttohusat ja mearkkašumit

Oktasaš evttohus, áirasis Berit Oskal Eira, BB sámediggejoavku, NSR ovttasbargojoavku, GB:a sámediggejoavku, Olgešbellodat ja Guovdageainnu johtisápmelaččaid listu

Dán čavčča lea leamaš váttis jođihit bohccuid njuovahagaide. Dán geažil eai leatge buot orohagat beassan vuovdit bohccuid njuovahagaide. Dát lea buktán stuora ekonomalaš váttisvuodaide ovttaskas boazodoalliide, ja dat lea maid heittot dálveguohtumiid ektui. Leat iešguđet lágan sivat dasa manne birgojohtu lea leamaš heittot ja diibmá njuovvovvon bohccot leat ain ollu rájuin. Lea dárbu árvvoštallat oanehisáiggedoaimmaid dán dili čoavdimii. Guhkit áigge vuollái lea dárbu vuđoleappot guorahallat márkanfievrrideami, vuovdima ja struktuvrralaš beliid bohccobierggu gávpejođu ektui.

Dan geažil go birgojohtu dál lea heittot, bivdá Sámediggi šiehtadanbeliid árvvoštallat oanehisáigge doaimmaid dán dili čoavdimii. Šiehtadanbealit berrejit bidjat johtui doaimmaid maiguin buhtadit ekonomalaš vahágiid maid ovttaskas boazodoallit leat gillán go eai leat beassan vuovdit ja/dahje leat maŋŋonan vuovdimis bohccuid. Ovdamearkkadihte ahte árratnjuovvan doarjja, mii lea 10,- ruvno vuovdon bohccobiergokilo nammii, galgá bisuhuvvot dán doaimmajagi lohppi. Ja vel ahte váilevaš vejolašvuhta vuovdit varrásiid ii gesso progressiivvalaččat boazodoallis dehe orohagas. Doaimmaid ferte hábmēt nu ahte boazodoalliide bohccobiergohattit eai njeja. Dasa lassin ferte árvvoštallat oanehisáiggeulbmilin bidjat johtui njuolggá márkanfievrridandoaimmaid maiguin movttiidahttit lasihit vuovdima. Bohccot njuovvovvojit golbmii jagis; ovdal ragatáigge, ovdal juovllaid ja dálvet. Dál leat áigumin heaitit ovdal ragatáigge njuovvamis. Ovdal juovllaid- ja dálvenjuovvama ektui lea ain áigi čadáhít márkanfievrridandoaimmaid. Sámediggi bivdá Eanandoaldepartementa, mii lea ovddasvástideaddji hálddahuseiseváldi, bovdet Norgga Boazosápmelaččaid riikkasearvvi (NBR) ságastallat sihke ovttaskas boazodoalli ja orohaga ekonomalaš vahágiid birra, ja oazžut johtui márkanfievrridandoaimbajuid.

Sámediggi maid oaidná dehálažžan árvvoštallat eanet guhkit áigge doaimmaid maiguin dássidahttit njuovvandárbbu, infrastruktuorra ja márkana. Dan oktavuodas lea dárbu árvvoštallat sihke njuovahagaid struktuvrra ja márkanfievrrideami. Dán ferte árvvoštallat čuovvovaš árvoháhkkanprográmma ulbmila ektui, *veahkehit nu ahte boazodoallit ožžot vejolašvuoda lassi dietnasis dan bokte ahte ieža váldet stuorát ovddasvástádusa árvoháhkamis*, ja nu ahte boazodoalloaláhus šaddá nannoseabbon, iige leat nu sorjovaš dan moatti

njuovahagas. Boazodoalloeláhusii ferte addot vejolašvuhta searvat buot osiide árvoháhkamis, sihke bohccobierggu ja eará buktagiid oktavuodas mas boazu lea ávnnasin.

Sámediggi diehtá ahte šiehtadanbealit leat sihtan Norsk institutt for lanbruksøkonomisk forskning (NILF) guorahallat šiehtadusa ruhtageavaheami ea.ea. márkanfievrrideami ektui. Sámediggi oaidná dehálažžan ahte márkanfievrrideapmi lea sierra fáddan boahhte šiehtadallamiin. Dasá lassin lea lunddolaš árvvoštallat márkanfievrridandoaimmaid davviriikkalaččat, gos sámi buktagat márkanfievrriduvvojit eamiálbmotbuvttan.

Sámediggi bivdá Sámediggeráđi čuovvolit ášši nu ahte vuđolaččat guorahallojuvvojit makkár struktuvrralaš sivat dat leat váttásmahttán bohccobierggu gávpejođu.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 32 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorro- ja replihkkalistu

	Sáhkavuorro	Replihkka
1	Berit Oskal Eira áššejođih.	
2	Randi A. Skum	Janoš Trosten
3	Randi A. Skum	
4	Per A. Bæhr	
5	Ole Henrik Magga	Berit Oskal Eira
		Olav Dikkanen
6	Amund P. Anti	

VI Sámedikki mearrádus

Dán čavčča lea leamaš váttis jođihit bohccuid njuovahagaide. Dán geažil eai leatge buot orohagat beassan vuovdit bohccuid njuovahagaide. Dát lea buktán stuora ekonomalaš váttisvuodaid ovttaskas boazodoalliide, ja dat lea maid heittot dálveguohtumiid ektui. Leat iešguđet lágan sivat dasa manne biergojohtu lea leamaš heittot ja diibmá njuvvojuvvon bohccot leat ain ollu rájuin. Lea dárbu árvvoštallat oanehisáiggedoaimmaid dán dili čoavdimii. Guhkit áigge vuollái lea dárbu vuđoleappot guorahallat márkanfievrrideami, vuovdima ja struktuvrralaš beliid bohccobierggu gávpejođu ektui.

Dan geažil go biergojohtu dál lea heittot, bivdá Sámediggi šiehtadanbeliid árvvoštallat oanehisáigge doaimmaid dán dili čoavdimii. Šiehtadanbealit berrejit bidjat johtui doaimmaid maiguin buhtadit ekonomalaš

vahágiid maid ovttaskas boazodoallit leat gillán go eai leat beassan vuovdit ja/dahje leat maŋŋonan vuovdimis bohccuid. Ovdamearkkadihte ahte árratnjuovvan doarjja, mii lea 10,- ruvno vuovdon bohccobiergokilo nammii, galgá bisuhuvvot dán doaibmajagi lohppii. Ja vel ahte váilevaš vejolašvuhta vuovdit varrásiid ii gesso progressiivvalaččat boazodoallis dehe orohagas. Doaimmaid ferte hábmet nu ahte boazodoalliide bohccobiergohattit eai njieja. Dasa lassin ferte árvvoštallat oanehisáiggeulbmilin bidjat johtui njuolggá márkánfievrridandoaimmaid maiguin movttiidahttit lasihit vuovdima. Bohccot njuovvojuvvojit golbmii jagis; ovdal ragatáigge, ovdal juovllaid ja dálvet. Dál leat áigumin heaitit ovdal ragatáigge njuovvamis. Ovdal juovllaid- ja dálvenjuovvama ektui lea ain áigi čađahit márkánfievrridandoaimmaid. Sámediggi bivdá Eanandoalodepartementa, mii lea ovddasvástideaddji hálddahuseiseváldi, bovdet Norgga Boazosápmelaččaid riikkasearvvi (NBR) ságastallat sihke ovttaskas boazodoalli ja orohaga ekonomalaš vahágiid birra, ja oazžut johtui márkánfievrridandoaibmajagiid.

Sámediggi maid oaidná dehálažžan árvvoštallat eanet guhkit áigge doaimmaid maiguin dássidahttit njuovvandárbbu, infrastruktuurra ja márkana. Dan oktavuodas lea dárbu árvvoštallat sihke njuovahagaid struktuurra ja márkánfievrrideami. Dán ferte árvvoštallat čuovvovaš árvoháhkánprográmma ulbmila ektui, *veahkehit nu ahte boazodoallit ožžot vejolašvuoda lassi dietnasii dan bokte ahte ieža váldet stuorát ovddasvástádusa árvoháhkamis*, ja nu ahte boazodoalloaláhhus šaddá nannoseabbon, iige leat nu sorjovaš dan moatti njuovahagas. Boazodoalloaláhussii ferte addot vejolašvuhta searvat buot osiide árvoháhkamis, sihke bohccobierggu ja eará buktagiid oktavuodas mas boazu lea ávnnasin.

Sámediggi diehtá ahte šiehtadanbealit leat sihtan Norsk institutt for lanbruksøkonomisk forskning (NILF) guorahallat šiehtadusa ruhtageavaheami ea.ea. márkánfievrrideami ektui. Sámediggi oaidná dehálažžan ahte márkánfievrrideapmi lea sierra fáddan boahhte šiehtadallamiin. Dasá lassin lea lunddolaš árvvoštallat márkánfievrridandoaimmaid davviriiikkalaččat, gos sámi buktagat márkánfievrriduvvojit eamiálbmotbuvttan.

Sámediggi bivdá Sámediggeráđi čuovvolit ášši nu ahte vuđolaččat guorahallojuvvojit makkár struktuurralaš sivat dat leat váttásmahttán bohccobierggu gávpejođu.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui čakčamánu 26. b. 2003 dii. 08.55.